This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

~~107.b.7.~~
142 a. 7

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA

Taylor Institution.

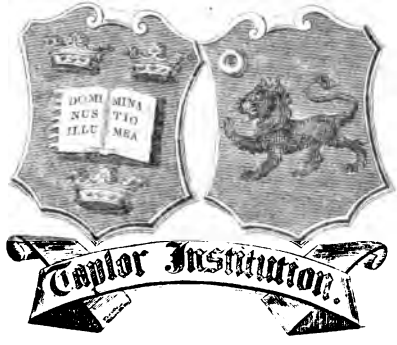

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

VII. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ZEVENDE DEEL.

BO. — BO.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVII.

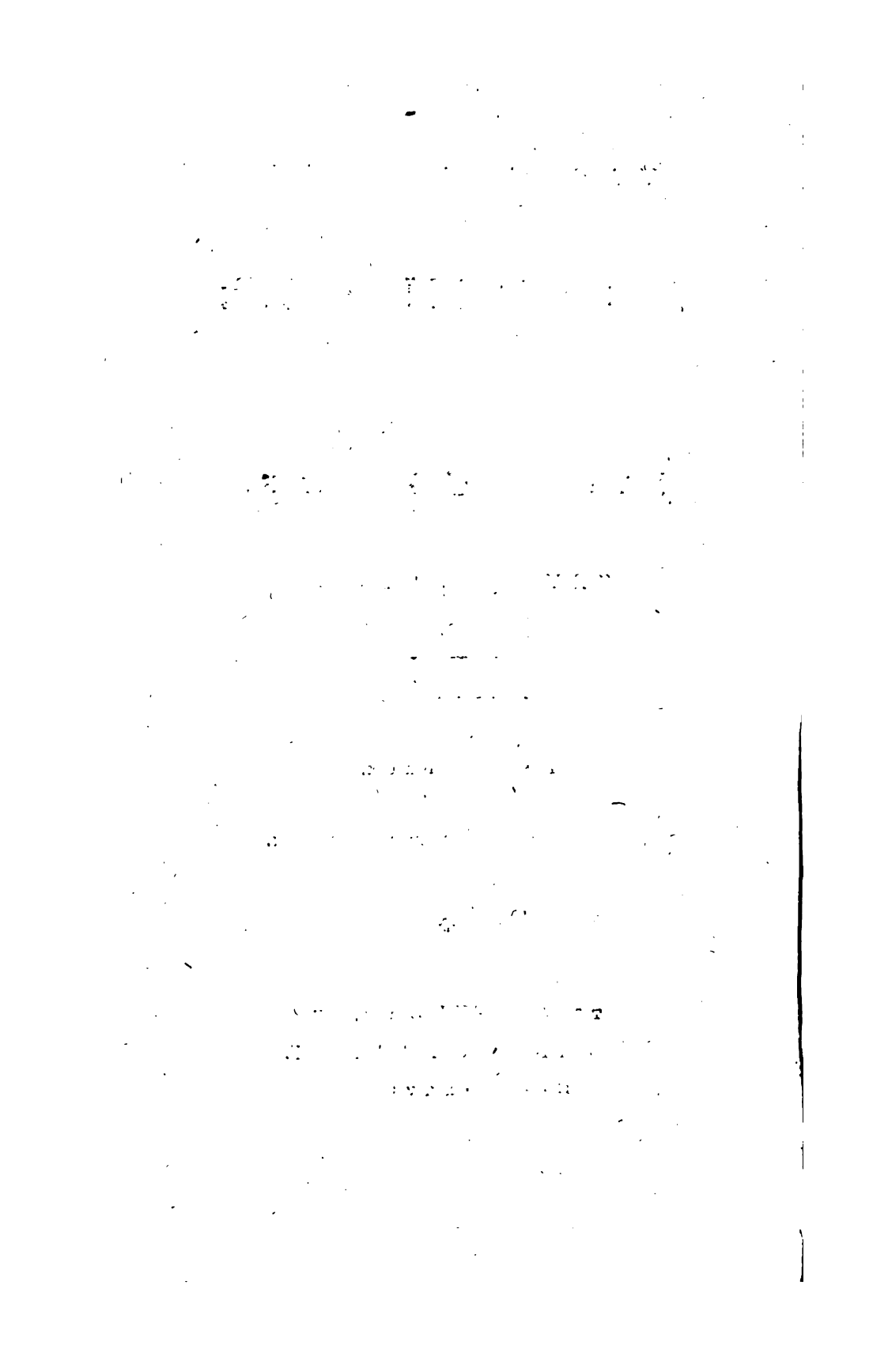

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

B O.

BOCHOLT, een Kerkdorp in *Vlaanderen*, twee uuren gaans van *Axel*, ten Westen van 't geen nog dien naam draagt, ſchoon 't eigenlijk aan de Kerk behoort. BURCHARDUS, Biſſchop van *Utrecht*, ſchonk hetzelve, in het jaar 1005, aan de Kerk van *St. Salvator* of *Oud-Munſter*.

Zie ALTING, *Germ. Inf.* p. 11.

BOCHOLT, een Buurtſchap, behoorende onder het Dorp *Beul*, in de Grietenij van *Stellingwerf-Weſteinde*.

BOCKENBERG, (*Petrus Cornelius*) geboren te *Gouda*, in het jaar 1548. Zijne bekwaamheid verſchafte hem de waardigheid van Hiſtorieſchrijver der Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*. Onder zijne werken zijn bekend, de *Genealogia & Hiſtoria Regulorum Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, &c Catalogus, Pontificum Ultrajectinorum, item Egmondanorum, &c. Hiſtoria, &c. Brederodiorum. Priſci Bataviæ & Friſiæ Reges*, en meer anderen. In een boekje, uitgegeeven in het jaar 1592, beloofde hij eene *Volkomene algemeene en bijzondere Hiſtorie van Holland*, die, echter, nooit ten voorſchijn gekomen is, ſchoon hij eerst in het jaar 1617 overled. De Schrijver van het *Batavia Sacra* heeft, in zijn uitmuntend Werk, van de ongedrukte ſchriften van BOCKENBERG meermaals gebruik gemaakt: hij had dezelve te leen ontvangen van den Boekhandelaar P. VAN DER AA, die ze, door koop, magtig geworden was: dan waar dezelve naderhand vervaaren zijn, is onbekend. Onder zijne tijdgenooten zijn 'er, die denken, dat de Autheur te rug gehouden is om dezelve in 't licht

licht te geeven, door de ſtekelige pen, en zelfs onbeſchaafde behandeling, van den anders geleerden Heer JANUS DOUZA, Heere van *Noordwijk*, die, in een vers, aan den Heere LAURENS SPIEGEL, zig dus tegen hem uitliet.

O Stam van Aquitaanen *

Waar toe zyt gy gedaalt? eilaas! om van zodanen
Te worden geſcoffiert, mit ongewaſchen hand?
Die nu in Juni *ſpoir, derf ſetten zynen plant:*
Spoir onbetreden noch van ander: en God gave:
Dat Junius *noch eens mocht opſien uten grave:*
Om te aanſchouwen (lais!) wat ſchaed en woestheid groot
In zynen wynberch doen deez' bocken, nair zyn doot:
Dien ſy niet waerdigh zyn ſyn ſchoeñen riem t' ontgespen.
Vol onrusts als een Beer geſteken van de Wespen.
Nut tot geen ander ſaik, dan om veel wit en ſchoon
Papiers te maken vuyl, (hoewel niet ſonder loon.)

DOUZA deed, voor en na, meer andere vinnige uitdrukkingen ten voorſchijn komen, zo wel tegen dezen, als tegen andere Nederlandſche Hiſtorieſchrijvers; blijvende, egter, hij zelf, in zijn *Chronijk van de Graaven van Holland*, ook niet vrij van verſcheidene grove misſlagen. En wie is 'er, die in die duisterheid niet misgetast heeft? BOCKENBERG klaagde over dusdanige behandeling aan zijne Heeren en Meesters, de Staaten van *Holland*, en gaf ook een tegenſchrift uit op *Nonnulla* J. DOUSÆ *aſpera ſcripta*, dat hij aan de gemelde Staaten opdroeg. Gemaatigder is het oordeel van BOXHORN over BOCKENBERG; hij zegt: „ PE„ TRUS BOCKENBERG heeft tot Leermeeſter gehad *Paulus Leopar„ dus*; hij was Hiſtorieſchrijver van de Staaten van *Holland* en „ *Weſtfriesland*. Om zijn ampt wel te bedienen, heeft hij groo„ te vlijt gebruikt, God gave met gelijk oordeel. Hij had veele „ wan-

* *Doelende met dit laatſte woord op de afkomst der eerſte Graaven van* Holland.

„ wangunſtige, en onder die *Janus Douza*, die hem dikmaal „ met den naam van *Tragora* doorhaalde, of hij 'er recht toe „ had, beſlisſen wij niet; dit wordt hem echter van meest allen „ nagegeeven, dat hem een goed oordeel, een noodzaaklijke „ vereischten in eenen Historieſchrijver, ontbrak." WALVIS, in zijne *Beſchrijving van Gouda*, noemt hem *den ongelukkigen Bockenberg*. De moeite, die hij had, (ſchoon van een aanzienlijk geſlacht voortgekomen) om een beſtaan te vinden, maakt zijn levensſchets zo belangrijk, dat wij het voornaamſte daarvan uit de gemelde Stadsbeſchrijvinge zullen overneemen. Zijn Vader, wordt daarin gezegd, was CORNELIS DIRK PIETERSZ., en zijne Moeder ALIJT, FLORIS Minnedochter; beide, volgens Stads open brieven, afkomſtig van zeer treffelijke en eerlijke geſlachten dier Stede; gebruikende, van ouden tijde, even als hunne voorouders, in hun wapen en zegel, naamlijk de Vader, een *Bock op eenen Berg*, en zijne huisvrouw een *Beer*; de nakomelingen hebben den Bok tegen een kromme ſtruik geplaatst. De Vader van onzen BOCRENBERG, en ook zijn Moeders Vader, hebben beiden binnen *Gouda*, meer dan eens, het ampt van Schepen enz. waargenomen.

De verandering in den Godsdienst en Regeering te *Gouda* deed zijne ouders, die het *Roomſche* geloof ſtandvastig aankleefden, in het jaar 1575, van daar naar *Utrecht* vertrekken, verlaatende hunne goederen. Van *Utrecht* gingen zij, als in ballingſchap, naar *Schoonhoven*.

Vóór dien tijd bevond deze hun Zoon zig op de Schoole te *Leuven*, alwaar hij van den reeds gemelden LEOPARDUS en anderen het onderwijs in de Godgeleerdheid genoot, en den trap van Priester beklom; wordende te *Loo*, in *Vlaanderen*, op eigene kosten gewijd. Hij werd aldaar Leermeeſter in de gemelde wetenſchap, en predikte 'er beurtelings met den Pastoor. Ter zelfde plaatſe ontmoette hem de eerſte ramp van zijn, geduurende eenige jaaren, zwervend leven. De Pastoor, door den nieuwen Biſschop, M. VAN RITHOVEN, verplaatst zijnde, dacht BOCKENBERG die plaats met derzelver inkomſten te zullen krijgen; doch dit hem mislukkende, trok hij naar *Keulen*. Dan ook daar mislukte het hem; des keerde hij naar *'s Hertogenbosch* en *Nijmegen*,

gen, in den tijd dat zijne ouders zig te *Utrecht* onthielden, en gereed ſtonden om naar *Schoonhoven* te gaan, alwaar zijn Vader eenige dagen daarna overleed. Zijne Moeder keerde, in 1576, na de Satisfactie van *Gouda*, weder naar haare geboorteſtad. Het ontbrak onzen zwervenden Priester aan geene bloedverwanten, te *Duinkerken*, te *Veurne*, *Nieupoort* en andere Steden in *Vlaanderen*, om zijne belangen te bevorderen; maar het zij hunne magt te gering was, of dat zijn ongeluk het dus wilde, hij bekwam niet dat hij begeerde. Hij verkreeg wèl een Prebende te *Thiel*; dan de geringheid der inkomſten noodzaakte hem die te verlaaten, zo als het hem ook te *Caſſel* ging. Daarop ondernam hij een nog nadeeliger reis naar *Rome* en *Milaan*. In *Erlau* aanvaardde hij het Schoolbewind; doch de vreeze, niet alleen voor de *Turken*, maar ook voor de ongenade van den Onderkoning, dreef hem van daar. In *Moraviën* wilde hij zig bij de *Jeſuiten* doen inſchrijven; dan ook dit gelukte hem niet. Te *Munchen* ſcheen hij, echter, een goede verblijfplaats te zullen vinden, vermits hij aldaar Huispriester van Vorst WILLEM werd; hij verbleef 'er tot 1582. Door prediklust aangedreeven, trok hij naar *Milaan*, bij den Kardinaal BORROMEUS; doch keerde daarna naar *Munchen* te rug, en nog in dat zelfde jaar naar de *Nederlanden*. Op zijne terugreize werd hem te *Augsburg* een Priesterprebende in *Swaben* gegeeven; hij nam ze aan, doch verliet ze ſpoedig weder, en trok naar *Gouda*.

Na verloop van eenige dagen zette hij zig te *Leiden* neder, op hoop van aldaar zijn oogmerk te zullen bereiken, vermits hij 'er een Oom had, die 'er Commandeur der *Duitſche* Orde, als mede Paſtoor, en dus in groot aanzien was. Hij nam zijnen intrek bij eene zijner Nichten, een Geestlijke dochter, zonder iets anders te doen, dan de leſſen van LIPSIUS te hooren, en zijne boeken in orde te brengen. In dien tijd maakte hij een aanvang van zijne *Naamlijſt der Hollandſche Graaven*, en andere werken, ter vertaalinge. Met de gezegde Naamlijst behaalde hij weinig danks bij M. DUNCANUS, die hem in antwoord ſchreef, dat hij de nederzijgende Kerk, en het Gemeenebest, meer nut zou kunnen doen, dan met ſchriften, die zo weinig naar godgeleerdheid en godsvrucht ſmaakten. Zijn beſtaan was dus zonder vast inkomen zeer ſchraal;

ſchraal; doch alle zijn hoop was op zijnen Oom den Compandeur gevestigd; zoekende hij inmiddels door ADRIAAN DE BONSER, zijnen Stadgenoot, te *Vlaanderen* aan een beſtaan te komen; doch daarvan kwam even weinig, als van de inwooninge bij zijnen Oom. Des hij beſloot een Kostſchool opterichten; doch dit ook niet naar zijnen zin ſlaagende, vatte hij het voorneemen op, om andermaal naar *Keulen* te gaan, en te beproeven, of zijn Neef RAES, aldaar woonachtig, niet iets voor hem doen konde; blijvende hij, onder dit alles, nog ſtandvastig bij de leer der *Roomſche* Kerke.

Ao. 1585 in ſtilte van *Leiden* vertrokken zijnde, begaf hij zig, te *Varik* in *Gelderland*, bij den Heer van *Varik* in dienst als Huispastoor. Nu ſcheen het geluk hem eenigzins gunſtig, en hij maakte zijn werk meer dan ooit, om een' goed' Geestlijke te zijn. Den tijd, die hem overſchoot, beſteedde hij in 't naleezen der *Gelderſche Geſchiedenisſen*, als zijnde voorneemens een Naamlijst der Hertogen op te maaken. Dan deeze zijne rust duurde niet lang; te *Thiel* werd hij als Huispastoor van den Heere van *Varik* bekend, en door den Bevelhebber dier Stad en het omgeleegen Land, door krijgsknechten achtervolgd en gevangen. Gelukkig dat zijne *Goudſche* Vrienden nog zo veel voor hem deeden, dat zij hem zonder moeite lieten gaan. BOCKENBERG, daarop te *Utrecht* komende, maakte kennis met LAMBERTUS VAN DER BURCH, Deken van *St. Marie*. Dezen bood hij de opdragt van zijn bijna volvaardigd geſchrift, van de *Utrechtſche Biſſchoppen*, aan, en zond hem een Naamlijst van Mannen, die uit deeze landen de reis naar het H. Land ondernomen hadden.

In dien tijd werd hem een reis, als Pedagoog, naar *Frankrijk* aangeboden, doch met te weing voordeel, om die te kunnen aanvaarden; dus onthield hij zig eenigen tijd bij zijne oude Moeder te *Gouda*, alwaar hij zig ſpaarzaam geneeren moest. Gedurende zijn verblijf aldaar maakte hij een aanvang van zijn *Chronik van de Schepping*, tot op zijnen tijd; die, echter, nooit gedrukt is, als ook van eene verklaaring over Pſ. XXXI. In het jaar 1586 werd te *Leiden* zijn *Naamlijst der Utrechtſche Biſſchoppen en Abten van Egmond* ter persſe gebragt, en in het volgende jaar die der Heeren VAN BREDERODE. In dat jaar zijnen tijd meest in *'s Hage* doorbrengende, geraakte hij in kennisſe en vriendſchap

met twee *Woerdenſche* Predikanten, JOHANNES LIGARIUS en ARNOLD KONINGSBERG. Aan den eerſten gaf hij, door brieven, zijne verborgenene neiging, tot verandering van Godsdienst, te kennen; doch zijne betrachting beſtond voornaamlijk om aan een vrouw te komen, die geld had, dat hem wel het meest ontbrak. LIGARIUS ſpoorde 'er eene voor hem op, zijnde de Dochter van JOHANNES WIJKERSLOOT, Rector der Latijnſche Schoole te *Woerden*. BOCKENBERG was daarmede te vreden, maar het huwelijk moest in 't geheim geſlooten worden. LIGARIUS moest uit vrijen gaan, zonder zijnen naam te noemen. De Juffer begeerde, hoe zeer haare Moeder haar tot het huwelijk aanraadde, haaren Minnaar te zien. Zij na de *Kuindert* vertrokken zijnde, begaf BOCKENBERG zig mede derwaarts, zag en ſprak haar; maar zijne jaaren, die bijna veertig waren, behaagden haar niet; hij hield evenwel aan, om dat zij hem niet geheel affloeg. Zijne Moeder, en andere *Goudſche* Vrienden, hiervan iets bemerkt hebbende, porden hem aan, om te *Gouda* te komen; doch hij wist die reis voor een week of drie te verſchuiven. In dien tuſſchentijd werd zijne Moeder van de gantſche zaak onderricht, die derhalven hemel en aarde bewoog, om hem Priester te doen blijven. In dien nood nam hij zijne toevlugt tot zijnen Makelaar, zeggende, in eenen brief aan hem, dat de zaak ſpoed vereischte, vermits het draalen hem aan het grootſte gevaar blootſtelde.

Kort daarna ging het huwelijk voort, dat een ongemeene verandering in zijne zaaken te wege bragt. Hij, die kort geleden, in *'s Hage* zijn kostgeld niet betaalen kon, kocht nu te *Leiden* een huis op de *Papegraft*; en 't ſcheen dat zijn huislijke zaaken hem zo veel werks verſchaften, dat hij om geen ſchrijven dacht. Doch in het jaar 1589, gaf hij, in het Latijn, ter perſſe, zijne *Lijst der oude Batavifche en Frieſche Koningen*; *Geſlachtregister der Huizen van Wasſenaar* en van *Egmond*; en begaf zig geheel en al over aan het ſchrijven zijner *Hollandſche Jaarboeken*. DOUZA, *de Oude*, nam dat zelfde werk in rijm en onrijm ter hand, en wel zo ijverig, dat het daaraan ontbreekende, door zijnen Zoon, in 't jaar 1597, voltooid werd. Daar uit nu ontſtond de voorgemelde twist en nijd tuſſchen die beide Schrijvers; en deeze was de bron, waaruit, ten nadeele van BOCKENBERG, zul-

zulke verſen, als wij hiervoor bijgebragt hebben, ten voorſchijn kwamen. Hoe zeer de gehekelde daarover klaagde, de herſenvruchten van den hekelaar hingen te *Leiden* openlijk in de Boekwinkels te koop. Douza overleed in het jaar 1607; doch daarmede was BOCKENBERG nog niet gered; zijne rust was na zijne verandering niet grooter dan te vooren, en zijn voordeel was ook niet aanzienlijker. Deezen zijnen nood gaf hij, in het jaar 1608, door eenen brief, aan den Heer HANNEMAN te kennen. *Holland* ſtond hem een jaarlijkſche rente toe, en na lang ſmeekens vergunden de Staaten van *Zeeland* hem 'er eene van twintig ponden groot, die zij tot vijf-en-twintig verhoogden; doch de betaaling daarvan geſchiedde zeer traag.

De Staaten van *Holland* namen, omtrent dien tijd, in overleg, of het ten nutte van den Lande niet dienſtig ware, eenen Lands Hiſtorieſchrijver aantеſtellen, en wat tractement dezelve jaarlijks genieten zou. BOCKENBERG ijverde ſterk bij den Heer VAN OLDENBARNEVELD, om tot die waardigheid en wedde bevorderd te worden; dat hem, na veel tegenſtrevens, ook eindelijk verleend werd

Toen toonde hij, dat, ſchoon het hem aan beſchaafd oordeel ontbrak, *hij*, echter, vlijtig genoeg was, door drie ſtukken van de *Hollandſche* en *Zeeuwſche Jaarboeken* den Staaten aantebieden; de eerſten beſchonken hem met twee honderd pond groot, en verhoogden zijne jaarwedde van honderd ponden met twee honderd guldens. Doch van die van *Zeeland* kon hij geen verhooging verkrijgen. De gunst der Staaten van *Holland* veroorzaakte hem nieuwe benijders, en wel inzonderheid, als hij bij de Staaten aanhield, dat zijne Jaarboeken, tot vijf en meer groote ſtukken aangegroeid, onder hun gezach en op hunne kosten mogten gedrukt worden; 't geen hij, echter, nooit verwerven kon: waardoor hij dan tot zijne ſmarte zien moest, dat zijne zwaarſte en meest berarbeide boeken, daar zijn vermogen zulks niet toeliet, ongedrukt bleeven liggen. Door die ſmart gepijnigd, overleed hij den 17den Januarij des jaars 1617, nalaatende eenen Zoon, die zonder nazaaten ſtierf. Zijn Lijk werd in de *St. Pieters Kerk* te *Leiden* begraaven. Zijn Weduwe deed voor hem aldaar, op een kopere plaat, dit volgende graffchrift ſtellen:

DEO OPT. MAX. S.
Quid Fati invidiam queror
Aut multis moror hospitem?
Nomem nobile ſi loquar,
Paucis omnia dixero:
BOCKENBERGIUS HIC JACET.
PETRO BOCKENBERGIO,
HISTORIOGRAPHO
HOLLANDIÆ ZELANDIÆQUE
ETC. PIÆ CONJUGIS OFFICIO-
SUS *in Maritum dolor*
MONUMENTUM. POS.
NATUS GOUDÆ Ao. CIↃIↃXLVIII
DENATUS LEYDÆ Ao. CIↃIↃCVII
JANVARII DIE XVII.
EGRESSUS ANNUM VITÆ LXVIII.
NE VITA SIT TRAGOEDIA.

De laatſte regel word door het voorverhaalde genoegzaam bewaarheid.

Zie van hem verder GOUDHOEVEN, *Chronijk.* BOXHORN, *Toneel der Steden.* PARS, *Naamrol der Bataviſche Schrijvers*, bl. 51—53. WALVIS, *Beſchrijving van Gouda*, bl. 292—308.

BODDAART, (*Pieter*) Rechtsgeleerde en Zoon van PIETER BODDAART, Kiesheer en Bewindhebber der *Oostindiſche Maatſchapije* te *Middelburg*, geboren den 4den Augustus 1659. Tot manlijke jaaren gekomen, bekleedde hij, in zijne geboorteſtad, de aanzienlijke waardigheden van Raad, Schepen, Burgemeeſter en Bewindhebber der gemelde Maatſchaplje; ook was hij Curator der Latijnſche Schoole aldaar. Behalven den ijver, waarmede hij die aanzienlijke posten bekleedde, was hij tevens niet minder ijverig in 't beoefenen der weтenſchappen; bijzonderlijk leidde hij zig toe op het onderzoeken der H. Schrift, waarvan zijne uitgegeevene werken ten getuigen ſtrekken. Hij paarde de kennis der Godgeleerdheid met die der Dichtkunde, en overleed in het jaar 1732; laatende, uit zijn huwelijk met ANNA MARIA KIEN,

na,

na, éénen Zoon, den Heer en Mr. CORNELIS BODDAART, Schepen en Raad der Stad *Middelburg*, en behalven dezen, twee Dochters.

Zie PLEVIER, in zijne *Opdragt van Paulus Brief aan de Galaten.*

BODDENS, een adelijk geſlacht, afkomſtig uit *Vlaanderen*, waarvan zig nog eenige afſtammelingen in *Amſteldam* bevinden.

BODE. (*Matthias*) *Amſteldam*, dat met het recht roem draagt op deszelfs koophandel, draagt met niet minder reden roem op het voortbrengen van mannen, die in de wetenſchappen uitgemunt hebben. Onder de klaſſe van hun, die in de edele Dichtkunst groot waren, verdient deze onder die van den eerſten rang geplaatst te worden. Onder het opzicht van den uitmuntenden Hoogleeraar FRANCIUS gaf hij, reeds in zijne jeugd, blijken van zijne bekwaamheid in de *Latijnſche* Poëzije; geevende, in het jaar 1696, eenige ſtukken uit HORATIUS in 't licht. Naderhand zig op de Nederduitſche Dichtkunde toeleggende, kwamen van hem eenige Tooneel- en Mengel-dichten ten voorſchijn, die zijnen naam in achting hebben doen blijven.

BODEGEM, (*Bartel*) door BLEISWIJK onder de Geleerden van *Delft* geſteld. Volgens P. OPMEER was hij één der *Roomſche* Martelaaren van die Stad.

BODEGRAVEN. Keizer HENDRIK DE VIERDE ſchijnt den ſtand van deeze plaats, in zijnen giftbrief van het jaar 1064, aan den westkant van den *Rhijn* te ſtellen. In de oudſte giftbrieven draagt het den naam van *Bodolograven*, en wordt daarin doorgaans te gelijk met *Suidhardershave* genoemd, als behoorende aan Graaf DIRK BAVO, of den Zoon van BAVO. Graaf DIRK DE DERDE deed het dien DIRK BAVO ontruimen, in of omtrent den jaare 1013; dat zeer ten nadeele der *Utrechtſchen* ſtrekte; hegtende gemelde Graaf DIRK DE DERDE het land beoosten den *Rhijn*, en *Bodegrave* zelf, aan zijn Graafſchap. De klagten, aan den Keizer daarover gedaan, moeten dus op DIRK DEN DERDEN, en niet op DIRK

DEN VIJFDEN, gelijk HALMA ſchrijft, toegepast worden. In de gemeene boeretaal plagt het *Boref* genoemd te worden. Men vindt ook Schrijvers, welke die van *Bodegrave*, meer dan eens, *Bagauden* noemen, dat, volgens BOXHORN, weerſpannige en oproerige menſchen betekent. In de *Lutherſche* Kerk te *Woerden* leest men, op een tafreel, deeze woorden: *In het jaar* 1177 *kwam* Bagauden, *nu* Bodegraven, *onder* Woerden. Dan wie kan gelooven, dat *Bodegraven* voortijds zulk een hatelijken naam zou aangenomen hebben? Veel eer zou men geloven, dat CORNELIUS GOUDANUS, welke die van *Bodegraven* den naam van *Bagauden* gegeeven heeft, zulks niet deed naar hunne woonplaats, maar om hunnen opſtand tegen de Graaven van *Holland* te verwijten. Anderen zijn 'er, die den naam dezer plaats afleiden van zekeren Bode, die daardoor reizende, plotzelijk dood viel, en aldaar begraven werd: uit welke begravinge de naam van *Bodenbegraven*, of *Bodegraven* zou ontſtaan zijn. Dan dit aanneemende, zou moeten beweezen worden, dat de plaats toen geen dorp of buurt geweest was, of zo ja, voorheen een anderen naam gehad had. Anderen willen, dat zekere BODEL aldaar het eerſte huis gezet, en een graft heeft doen graaven; dat meer huizen daar bij komende, de plaats tot een dorp aangegroeid zou zijn, en den naam van *Bodels* eerſte *graaven* zou aangenomen hebben; even gelijk men wil, dat *Bolswaart*, in *Frieslandt*, *Bodelswaart* genaamd is, naar eenen BODEL en zijnen *Waard*. Het gaat hier mede als met den oorſprong van de meeſte benaamingen der Steden en Dorpen; beſtaande alles, wat 'er van gezegd wordt, doorgaans in giſſingen, die zo veel tegen als vóór hebben. Zekerder kan men zeggen dat *Bodegrave* van ouds een Graafſchap, en deszelfs Graaf een Vaſal of Leenman van de Utrechtſche Kerke, of van den Biſſchop was. Graaf DIRK BAVO, reeds genoemd, bezat het in den jaare 1010. VOSSIUS houdt zig in 't Latijn aan den naam van *Bodengraven*. J. DE BEKA noemt het *Bodengrave*; welke oudheid des naams de voorige gedachten nog onzekerder maakt. Dan laaten wij de reden naſpooren, waarom DIRK DE DERDE DIRK BAVO uit zijn Graafſchap verdreef. Zij, die voor het gezach der Biſſchoppen pleiten, zeggen dat Biſſchop ADALBOLD reden had, om op Graaf DIRK DEN DERDEN misnoegd te zijn, en dat om die re-

den,

den, 't zij dan wettig of onwettig, DIRK RAVO, Graaf van *Bodegraven* en *Zwammerdam*, als een Vasal van ADELBOLD, mede op hem misnoegd was. Zij, die het Bisschoplijk gezach ongenegen zijn, houden staande, dat Graaf DIRK DE DERDE niets misdeed met zijn vaderlijk erfgoed, waaraan de Bisschoppen de hand geslagen hadden, weder te bekomen. Doch men kan ook niet ontkennen, dat hij daartoe somtijds eenig geweld gebruikt heeft. Van RAVO zag men het zelfde. Deze, uit eigen haat, of door zijnen Leenheer aangespoord, viel onverwacht in *Holland*, en vernielde alles, wat hij ontmoette, te vuur en te zwaard; hierom was DIRK DE DERDE genoodzaakt, zig tegen zulk eenen vijand te wapenen. Hij dan trok hem tegen, versloeg, en joeg hem uit zijne Graafschappen; waarmede, van zijnen kant, volgens het recht des oorlogs, niets onwettigs verricht werd. Voor den Graaf van *Bodengrave* bleef niets overig, dan troost en bijstand bij zijnen Leenheer te zoeken, ten wiens dienste hij zijn goed en leven in de waagschaal gesteld had. Wat ADELBOLD daarop verrichtte, is reeds ter zijner plaatse gemeld. (Zie ADELBOLD) Dus kunnen wij overgaan om te zien, welke rampen dit *Bodegrave* meer doorgestaan heeft. In het jaar 1489, na dat *Woerden*, door Heer JAN VAN EGMOND, met een groote menigte volks, gedreigd was, verdreeven die van *Woerden*, door middel van een zwaar Blokhuis, hunne beleggers. Een groote bende Soldaaten, de Kabbeljaauwsche partij ten dienste staande, trokken naar *Bodegraven*, en begroeven zig aldaar, om 'er eenigen tijd zeker te kunnen zijn; maar die van *Woerden* vielen, bij klaaren dag, op hen aan, verjoegen hen, en verbrandden een groot deel van het Dorp. In het jaar 1507 onderging het andermaal de ramp des oorlogs, wordende toen door de *Gelderschen* afgebrand. Zwaarder was de ramp in het jaar 1672. LUXEMBURG, die zijn verblijf te *Utrecht* hield, trok, op den tweeden Kersdag van dat jaar, van daar naar *Holland*, met oogmerk om over het ijs die Provintie te overvallen. Naauwlijks was hij te *Woerden* gekomen, of de Vorst veranderde in dooij weder. LUXEMBURG zig daardoor gestuit ziende, wendde het naar *Zwammerdam*, dat hij met 'er haast overmeesterde. Van daar begaven de zijnen zig naar *Bodegraven*, verrichtende in der haast het geen, door hunnen ontmenschten

Be-

Bevelhebber, hen bevolen was. Dit monſter van zijnen tijd was naauwlijks te *Bodegraven* gekomen, of het ijs zonk weg, waardoor hij zig in de grootſte verlegenheid bevond, vermids hij langs den weg, dien hij gekomen was, niet kon wederkeeren, en de andere wegen voor hem geſtopt waren. Men twijfelt niet, of hij zou 'er, zo niet zijn graf, ten minſten zijn gevangenis, gevonden hebben, ware het niet dat PAIN EN VAIN, onbedacht en roekeloos, zijnen post te *Nieuwenbrug* verlaaten, en met zijn Regiment de Stad *Gouda* bezet had. LUXEMBURG had hiervan geen bericht ontvangen, of hij deed de gedachte ſchans, door PAIN EN VAIN verlaaten, (een post, die hem verhinderd had in *Holland* te komen) verwoesten. Bij zijn vertrek uit *Bodegraven* ſtak hij de Kerk in brand, en daarna de huizen, waarvan 'er (naar men zegt) van de zes honderd, niet meer dan één over bleef. Men behoeft zig niet van het verachtenswaardige Schoolboekje, bekend onder den naam van *Franſche Tirannij*, te bedienen, om de jeugd het haatelijk gedrag der *Franſchen* van dien tijd in te boezemen. De getrouwſte en waarachtigſte verhaalen, zonder haat geſchreven, zijn genoeg in ſtaat om hunne onmenſchelijke bedrijven met de zwartſte verwen aftemaalen, en daaruit te doen zien, dat hunne woede zig niet alleenlijk bepaalde aan gebouwen, maar ook aanviel op menſchen, op hunne natuurgenooten, ſchepzelen geformeerd door eenen zelfden maaker. De gebeurde zaaken niet herroepen kunnende worden, ſchuiven wij een gordijn voor die akelige bedrijven. VALKENIER en anderen hebben dezelven ten breedſten verhaald. Dit alleenlijk zeggen wij 'er van, dat *Bodegraven* en *Zwammerdam* zulk eene deerlijke verwoeſting ondergingen, dat het te verwonderen is, dat één van beiden ooit het hoofd weder heeft kunnen opbeuren. Ons beſtek eischt, dat wij hier den tegenwoordigen ſtaat van *Bodegraven* doen volgen.

Volgens de verpondingslijsten van den jaare 1732 beliep het getal der huizen drie honderd zes-en-veertig. De landerijën van het Ambacht, die in vijf Polders verdeeld zijn, worden geſchat op twee duizend zeven honderd zes-en-tagtig morgen, vijf honderd roeden lands. 't Geen tot de wederopkomst van *Bodegraven* veel heeft toegebragt, is de vermaakelijke landſtreek, waarin het gele-

gen

gen is, en de goede wellanden. Men vindt 'er eenige lijnbaanen en zaagmolens. 't Geen de plaats veel voordeel verſchaft, is, ſchoon in zig zelf gering, echter van een algemeen nut, het maaken of hakken der houten onder de ſchoenen en muilen, die van daar alomme verzonden worden. In de Kerk, die, na de gemelde verwoeſting, op de oude grondſlagen, herbouwd is, ziet men eenige fraai beſchilderde glazen, welke als kentekenen der *Franſche* wreedheid aldaar ter gedachtenisſe geſchonken zijn. Deze, in het jaar 1748, ſterke voortgangen met hunne overwinningen maakende, veranderden de Ingezetenen den Haan, die als een windveer op den Kerktoren ſtond, in eenen Leeuw, met een bondel pijlen in de eene klaauw. De *Lutherſche* Kerk is een aanzienlijk gebouw. De *Roomschgezinden*, die met die van *Zwammerdam* vereenigd zijn, worden 'er door éénen Prieſter van de *Augustijner* Orde bediend. In het jaar 1722 werd deeze Ambachtsheerlijkheid, door Schout en Ambachtsbewaarders, verkocht, met de kosten daarop loopende, voor 22500 guldens. De verkoopers waren van meening, dat de koop voor 't Ambacht gedaan was; doch de Ingezeetenen namen daarin geen genoegen; waarop, volgens een algemeene buurſpraak, de koop der Heerlijkheid in vijftien deelen verdeeld en betaald werd. De deelgenooten verkochten gezamenlijk, in het jaar 1747, hunne aandeelen, aan den Heere CORNELIS SCHIPPERS, Officier van *Berckel*, wiens Weduwe het (zo ik meen) naderhand weder aan het Ambacht verkocht heeft.

De regeering van *Bodegrave* beſtaat uit den Schout, zeven Ambachtsbewaarderen voor het politieke, en zeven Schepenen voor de middelbaare en laage rechtzaaken, welke laatſten door den Baljuw van *Woerden* worden aangeſteld. Verder zijn 'er Kroosheemraden, die, met den Schout, een zelfde Collegie uitmaaken, en vijf Waardsluiden in het groot Waterſchap van *Woerden*, die het belang van 't Ambacht waarneemen.

Zie, behalven de Schrijvers in 't Art. zelf gemeld, ALTING, p. 11. VAN DER HOUVE, I. Deel, p. 545. enz. ALKEMADE in *Melis Stoke*, p. 25. BEKA en HEDA, *Oude Holl. Kronijk*, p. 545. enz. VALERIER, p. 840. SIJLVIUS *vervolg op Aitzema*, I. Deel, I. Stuk, p. 501. *Deduct. van Utr.* p. 86-87.

Bo-

BODEKENLO, wordt, volgens ALTING, geſteld onder de agt Renthoeven, die Keizer ARNULPHUS, in den jaare 889, van zijn goed, bij het Graafſchap van GEEROLF DE VRIES gevoegd heeft. Thans draagt het den naam van *'t Loo*, zijnde de naam van den eerſten bewooner heden onbekend. Het ligt, zegt gemelde Schrijver, tuſſchen den *Haag* en den *Leidſchendam*.

Zie *Germ. Inferior*, p. 11.

BOEDE, (*Der*) een Riddermaatig Slot in *Zeeland*, niet verre van *Koudekerke*, in den hoek, genaamd *der Boeden Ambacht*, zijnde het voorheen het ſtamhuis der Edelen van dien naam. Bij SMALLEGANGE leest men, dat omtrent het jaar 1400, Heer PIETER VAN DER BOEDE Ridder was, dat hij in huwelijk had Vrouwe CATHARINA BRULOCHS, en in 1470 Mr. PIETER VAN DER BOEDE gehuwd was aan PASCHINA VAN DER STEENE. Verder meld hij KLAAS VAN DER BOEDE, Man van ELISABETH VAN GRIJPSKERKE, die de Dochter was van SARA VAN DER BOEDE, getrouwd aan CORNELIS JANSZOON VALCKE, Overgrootvader en Overgrootmoeder van den vermaarden Heere JACOB VALKE, Heere in *Cats* en *Wolphaartsdijk*, en Groot-Theſaurier in *Zeeland*. De verdere lijst van 't Edel geſlacht van VAN DER BOEDE vindt men bij gemelden Schrijver, bl. 670. Naderhand heeft *der Boede* behoord aan den Heer en Mr. JACOB NACHTEGAAL, Raadpenſionaris van *Vliſſingen*. Het huis, zo als het ons bij gemelden SMALLEGANGE vertoond wordt, is door den brand vernield, doch door den Heer JACOB VAN MANDERE, Heer van de vier Bannen in *Duiveland*, en Burgemeeſter van *Vliſſingen*, heerlijker dan het voorheen was, opgebouwd. Het Ambacht behoorde, in 1696, aan den *Middelburgſchen* Burgemeeſter PIETER VAN DEN BRANDE, Heer van *Kleverskerke*.

BOEDELHOF, een hoog adelijk huis in de Provintie *Gelderland*, onder het Schoutampt van *Zutphen*, een half uur ten noorden van het Dorp *Warnsfeld*, behoorende aan den Heere ALEXANDER HENDRIK, Baron *van der Capelle*.

BOEIKOOP en HEIKOOP; zij maaken te zamen een Ambachtsheerlijkheid in het land van *Vianen*.

BOEI-

BOEIMEER, een Buurtſchap in *Staats-Braband*, zuidweſtwaards van *Breda*, alwaar de Beek de *Bijloop* zig met de *Aa* vereenigt.

BOEKEL, was weleer een Kasteel onder 't gebied van *Alkmaar*; 'er is nog een buurt van dien naam overgebleeven. C. VAN DER HOUVE, in zijn *Chronijk van Alkmaar*, zegt: *het Huis te Boekel, met zijn adelijke ſtam, op een geburt na uitgeſtorven.*

Zie BRUGMAN voor SCHRIVERIUS, *Chronijk der Graaven*, p. 87.

BOEKELAAR, (*Thomas Sijmonszoon*) algemeen Rentmeeſter van *Holland*. Hij deed, in het jaar 1487, groote giften aan het vijftiende Altaar, wier getal in dien tijd tot zeven-en-veertig klom, in de Groote Kerk te *Dordrecht*. Bisſchop DAVID VAN BOURGONDIEN bevestigde dezelve. In het gemelde jaar werd die gifte nog vergroot door deszelfs Zoon ARENT BEKKELAAR, Prieſter, onder voorwaarde, dat de Vikarij, daaruit ontſtaan, na den dood van laatstgemelden, in tweën zou gedeeld worden, en de begeeving daarvan ſtaan aan deszelfs naaste bloedverwanten, onder welke de manlijke bloedverwanten altoos den voorrang zouden hebben boven de vrouwen.

Zie *Zuidhollandſche Oudheden*, p. 47.

BOEKELMAN, (*Jan Fredrik*) of *Bockelman*, in het jaar 1633 te *Steinfort* geboren, van jongs af aan een grooten lust tot de wetenſchappen betoonende, volgden zijne ouderen die edele begeerte op. Hij voldeed zo wel aan hunne zorge, dat hij, na eenige jaaren in de boekoefeninge doorgebragt te hebben, tot Doctor in de rechten verklaard, en kort daarna tot Hoogleeraar te *Heidelberg* beroepen werd. Eenigen tijd die waardigheid aldaar bekleed hebbende, werd hij te *Leiden* beroepen. Daar zijnde, maakte hem de Keurvorst van de *Paltz* tot éénen zijner Hofraaden. Zijne geleerdheid is aan zijne tijdgenooten en derzelver nakomelingen gebleken, uit zijne ſchriften, die hij over verſchillende rechtszaaken, van tijd tot tijd, heeft uitgegeeven, en te

Hei-

Heidelberg en *Utrecht* gedrukt zijn. Hij ſtierf te *Leiden*, in den ouderdom van agt-en-veertig jaaren.

Zie KONING, *Bibl. Vetus & Nova.*

BOEKELMEER, eene bedijking, behoorende tot de Banne van *Akerſloot*. Men zie het geen op *Akerſloot* gezegd is.

BOEKENBURG, ook wel *Boekhorſtenburg* genaamd, een rond verwoest gebouw in *Rhijnland*, onder de Ambachtsheerlijkheid *Voorhout*, ſtaande in een moeras, dat weleer een vijver plagt te zijn. Aan de eene zijde zien de beminnaars van oude ruïnen een gedeelte van een ter nedergeſtorten ringmuur, en van binnen een gewelfden kelder.

BOEKESTEIN, (*'t Huis te*) ſtond, in vroegere dagen, in het Ambacht van *Maasland*, niet verre van *Lier*, in de *Kalinger Polder*. Dit adelijk ſtamhuis verwoest zijnde, is het in een boomgaart veranderd; zijnde de eenigſte overblijfzelen daarvan eenige oude diepe graften.

Zie VAN LEEUWEN, *Bat.* p. 1287. BLEISWIJK, *Beſchrijving van Delft.*

BOEKHOLT, één der Dorpen van de Heerlijkheid *Raveſtein*, in *Staats Braband.*

BOEKHOLT of *Bockholt*, een buurtſchap in de Grietenij *Stellingwerf Weſteinde*, behoorende tot het dorp *Beul.*

BOEKHOLT, of *'t Hof te Bockholt*, een Slot in de Provintie van *Overijſſel*, een en een half uur van *Enſchede.*

BOEKHOLT, (*Johannes*) ook wel JAN BEUCKELSZ, of JAN VAN LEIDEN, bij welke laatſte benaaming die befaamde oproermaaker meest bekend is. Zie LEIDEN. (*Jan van*)

BOEKHORST, ook wel *Bouckeburg*, hebbende het huis *Bockeburg*, dat weleer in 't Ambacht van *Noordwijkerhout* plagt te ſtaan,

ſtaan, deszelfs naam van het Ridderlijk Geſlacht der BOUCKHORSTEN ontvangen. Volgens Jonker VAN DER HOUVE, ſtrekte het eertijds ter vrijplaatſe voor eenen doodſlager. Dan, dit ſchoone gebouw is, na dat het van deszelfs ſieraadjen en wapenborden ontbloot was, tot een afbreuk verkocht en geſloopt; zijnde 'er niet meer dan een ſtuk muurs van over gebleeven.

BOEKHORST, of *Bukhorst*, een Havezate in *Overijſſel*, in de nabuurſchap van *Kamperveen*, behoorende aan den Baron BENTINCK.

BOEKHORST, (*Johan*) een kunſtig glasſchilder, waarvan de Vroedſchapszaal te *Haarlem* als nog een bewijs oplevert; zijnde in dezelve door hem, de verovering op de *Damiate* behaald, zeer kunſtig op glas geſchilderd.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOEKHOUT, (*B.*) in zijn leven Boekhandelaar te *Amſteldam*: een man, die toonde meer te kennen, dan boeken te koopen en te verkoopen. Hij heeft zig, door het wel aanleggen zijner vermogens, eenen naam onder de Nederlandſche Schrijveren gemaakt, vervaardigende een verhaal van het voorgevallene in de jaaren 1684—1689, onder den tijtel van *Kort vertoog van Hollands bloedige oorlogen, met haare nahuuren, zedert de grondveſting van haaren ſtaat, tot op den tegenwoordigen tijd*; doch het behelsde voornaamlijk een verhaal der laatſte troubelen en onrusten van den Koning van *Frankrijk*, zijne ſchrikkelijke vervolgingen, in zijne eigene landen, en in *Duitschland*. Eindelijk *Englands* rampzalig verval van Kerk en Staat, door *Hollands* Veld- en Zee-helden herſteld, en bevestigd in de krooning van WILLEM DEN DERDEN en MARIA. Uit geloofwaardige ſchriften, enz. zaamgeſteld, en met prentverbeeldingen verſierd. B. BOEKHOUT gaf dit zelf uit in den jaare 1689, in 8vo. Voor hun, die weinig leezen, of ſchraal van boeken voorzien zijn, kan 's mans arbeid dienen, om een goed denkbeeld van de gebeurtenisſen van dien tijd te verkrijgen; doch voor anderen is 'er niets bijzonders in te vinden, en daarom tegenwoordig weinig in achting, ſchoon

de vijf prentjes van LUIKEN niet van de minsten van dien gadeloozen Meester zijn. Men vindt dezelven ook in andere Werken van dien tijd geplaatst.

BOEKHOUTSEHAVEN, eigenlijk een Schans in *Staats Vlaanderen*, ten westen van *Filippine*, behoorende aan den Staat.

BOEKHOVEN, (*Anthonij van*) in leven Advocaat voor den Hove van *Utrecht*. Hij is het, die *Utrechtsch Burgerrecht* uit de *Duitsche* in de *Latijnsche* taal heeft overgebragt.

Zie VAL. AND. *Biblioth. Belgica*.

BOERKARSPEL, zie BOVENKARSPEL.

BORKOP, (*Arnout van*) een Jesuit, van geboorte een *Gelderschman*, die zig door eenige schriften vermaard gemaakt heeft.

Zie VAL. AND. *Biblioth. Belgica*.

BOEL, *Boele* of *Boelens*, een vermaard *Amsteldamsch* geslacht, dat veele mannen van aanzien, die hunne geboortestad en vaderland uitmuntende diensten bewezen hebben, voortgebragt heeft. Op het jaar 1470 vindt men BOEL BOELENS DIRKSE gemeld, als stichter van een Vicarij op *St. Pieters Altaar*, in de *Oude Kerk*. Zijn Zoon DIRK BOEL DIRKSZ wordt, in 't jaar 1477, als Burgemeester gemeld. Deeze had een Zoon, KLAAS BOELEN, die Priester was, en in 't jaar 1515 overleed, en eene Dochter, die Nonne was in 't Klooster van *Bethanien*. ANDRIES BOELEN DIRKSZ bekleedde, in 1497, niet alleenlijk de Burgemeesterlijke waardigheid, maar had ook de eer, als voorzittend Burgemeester, Hertog FILIPS VAN BOURGONDIEN, als Graaf van *Holland*, bij zijne huldiging, den eed afteneemen. DIRK JACOBSE BOEL, de oude en de jonge, stichtten, in 't jaar 1500, een Vicarij op een der Gilde Altaaren, in de *Nieuwe Kerk*. ANDRIES BOELENSZOON, in het jaar 1566 gesteld onder hen, die de Hervorming toegedaan waren, werd, door de regeering, als een der bemiddelaars gekoozen, tot het beraamen en vaststellen der Keure, op het bewaaken der Stad, gedurende de beroerte der beeldstorming. Dan

BOE-

BOELENS en PAAUW, als hoofden van de oude Kloveniers Schutterij, weigerden dit zo lang, tot dat de Wethouderſchap beloofde, hun daarvoor ſchadeloos te zullen houden; zo als dan ook, door een acte van Burgemeeſteren, geſchiedde; doch hoedanig hierin woord gehouden werd, hebben wij reeds elders vermeld. In het volgende jaar (1567) vindt men melding gemaakt van KLAAS BOELENSZ, in de *Hamburg*, als den geenen, die de dubbelhartigheid van Burgemeeſter JOOST BUICK ontdekte, hem den nachtrok open trok, en aan zijne medeſtanders deed zien, dat de Burgemeeſter onder dezelven met een Maliënkolder gewapend was. Zie verder BUICK. (*Joost*) HENDRIK BOELENSZOON werd, met de verandering der Regeering, 1578, Schepen der Stad *Amſteldam*, en JAN KLAAS BOELENSZ bekleedde, 1587, de waardigheid van Burgemeeſter, en moest met de andere Burgemeeſteren, allen mannen, die, om de waarheid van den Godsdienst, die zij beleeden, veel geleden hadden, ter hunner ſmerte zien en hooren, dat ſommige Predikanten, die door LEICESTER bedrogen waren, de ſtoutheid durfden neemen, hun op den predikſtoel aftemaalen, als zulken, dien de welſtand van 't land weinig ter harte ging.

In het jaar 1561 bood, (gelijk ik in mijne *Amſteldamſche Jaarboeken* gezegd heb,) HENDRIK PAULUSZ BOELENS den Raad aan een ſomme van drie duizend guldens, ter oprichtinge van een Dol- of Krankzinnig-huis, over welks bouwing hij het voornaamſte opzicht had.

Op de naamlijst der *Amſteldamſche* Regeeringe vindt men de BOELENS van 't jaar 1420 tot 1580 gemeld.

BOELENS, thans bekend bij den naam van *Schepper*, is een eigengeërfde Hofſtede, in de Grietenij van *Agt-Karſpelen*, bij het Dorp *Buitenpost*.

BOKHOVEN, eene hooge en onafhangelijke vrije grondheerlijkheid, in 't land van *Heusden* gelegen. Sommigen geeven dezelve den naam van Graafſchap, hebbende weleer aan het geſlacht van IMMERZEEL behoord. Geduurende den *Spaanſchen* oorlog heeft het Kasteel zo veel rampen doorgeſtaan, dat het onbewoonbaar

geworden is; echter is de Voorburg nog overig en genoeg in ſtaat om de bezitters te huisvesten.

Zie *Staat der Nederlanden*, VII. Deel, 286.

BOELESTEIN, of *Boleſtein*, werd, den 15den Februarij 1538, tot eene vrije Heerlijkheid verklaard. Zij is gelegen in het Dorp *Maarſen*, niet verre van het huis *ter Meer*, hebbende haaren naam ontvangen van het reeds voor veele jaaren uitgeſtorven geſlacht BOLE, waaraan het, tot 't jaar 1438, behoord heeft; in welk jaar het door JAN BOLE werd overgedragen aan OTTO SNAAF, die het, 1444, weder overdroeg aan SPLINTER VAN NIJENRODE; in 1659 ging het, door huwelijk, over aan Heer WILLEM VAN ZUILEN VAN NIJVELD; in 1664, door koop, aan DAVID GODIN. JACOB DE MAIAPART, Zoon van SUSANNA GODIN, werd, in 1713, daarmede verlijd. Het tegenwoordig gebouw, ſchoon onderwets, ligt, volgens de aftekening van RADEMAKER, aan de *Vegt*, rondom in het geboomte, en dus zeer vermaaklijk.

BOER, ook wel *Bour* of *Buer* genaamd. Volgens WINSEMIUS is het één der elf Dorpen van de Grietenij *Franekeradeel*, onder *Weſtergoo*, tuſſchen *Donjum* en *Riedt*, aan den rijweg van *Franeker* naar *Belkum* en *Leeuwaarden*; het word, nevens de twee gemelde Dorpen, door één Predikant bediend.

BOERDIEP, of *Bourdiep*, eene Rivier in *Friesland*, die door veelen voor de *Burdo*, welke tuſſchen de Eilanden *ter Schelling* en *Ameland* plagt te loopen, gehouden word. Anderen noemen haar *Burdos*, of *Burdonus Diep*. SCHOTANUS noemt haar *Borndiep*, en zegt dat ze oudtijds een inham van de Zee was, die de kwartieren van *Oostergoo* en *Weſtergoo* van één ſcheidde.

BOERHAAVE, (*Hermanus*) Hoogleeraar in de Medicijnen te *Leiden*. Van deezen grooten Geneeskundige is mij een omſtandige levensſchets, van een bekwaame hand, toegezegd; en verzocht 'er dus tot een nadere gelegenheid mede te wachten.

BOEST, (*Philippus*) of *Boeſtius*, Paſtoor te *Deventer*, en op an-

HERMANUS BOERHAAVE.

andere plaatſen. Hij maakte zig berucht door zijnen haat tegen de Proteſtanten, die zo ſterk was, als 'er van weinigen gevonden werdt. Zijne ſchriften, in de Latijnſche taale uitgegeeven, zijn, ten bewijze daarvan, nog voor handen.

Zie REVIUS, *Historia Daventriæ.*

BOETE, in Bastert-Latijn *Amenda* genaamd, beteekent in den eigenlijken zin *verbeetering*. Men verſtaat 'er meestijds door een Boete of Geldſtraf, die iemand opgelegd wordt, ter verbeteringe van misſlagen, welke geen grooter ſtraf verdienen. Het is de zaak der Rechtsgeleerden, te verklaaren, in hoe verre deeze boeten of beteringen zig kunnen ſtrekken, en in welke gevallen zij onderſcheiden kunnen worden, in *amende honorabel* en *profitabel*. Wij zullen ons alleenlijk bezig houden met de ſoort van boeten, waarmede oudtijds deze en geene misdaaden, in deze landen, gebeterd werden; voornaamlijk met de *Steenboeten*, die een aanzienlijk gedeelte der inkomſten van de Heeren dezer landen uitgemaakt hebben, en zo oud zijn, dat men derzelver begin niet kan ontdekken. TACITUS leert ons, dat ſchoon den ſchatkisten, door de boeten en breuken der misdaadigers, veel voordeels aangebragt werd, de boeten, echter, niet altijd in geld beſtaan hebben; brengende bewijzen bij, dat ze ook met paarden en ander vee voldaan werden. WAGENAAR heeft, op het ſpoor van TACITUS, beweezen, dat de *Saxen* hunne boeten met rundvee, honig, graanen en andere zaaken voldeeden, en trekt daaruit het beſluit, dat zulks waarſchijnelijk door de *Friezen* gevolgd zal zijn. Dan ons, gelijk gezegd is, tot de *Steenboeten* bepalende, ſlaan wij voor het tegenwoordige de oudſte tijden met ſtilzwijgen voorbij, aangezien de laatstgemelde boeten alleenlijk in de veertiende, vijftiende en zestiende Eeuwe plaats gehad hebben. Andere ſoorten van boeten en beteringen zullen ons onder het vroegere Graaflijke beſtuur voorkomen.

Deze *Steenboeten* dan waren boeten van een *zekere hoeveelheid* of *getal van Steenen*, nu eens *Tichel-* en dan eens *Bakſteenen*, wier aantal geſchikt werd, naar maate de grootte der misdaad, of naar de bepaaling der wetten, en welke ſteenen gebruikt werden ter opbouwinge van ſteden, gebouwen, muuren en ſluizen.

zen. Naar maate nu de koophandel in deze landen vermeerderde, groeide ook het getal der Inwooneren aan: des werden 'er meer en grootere Kerken, Raadhuizen, Poorten en andere noodzaakelijke of tot sieraad dienende gebouwen vereischt; dit vertigde of vermeerderde dit soort van boeten. Een bewijs daarvan vindt men in de *Beschrijvinge van Amersfoort*, alwaar men, I. Deel. p. 25. leest, dat de *Staenboete* eerst is ingevoerd bij gelegenheid van eene nieuwe bemuringe dier Stad, aangevangen A°. 1388, en voltooid 1450. En bij WAGENAAR, II. Deel, IV. Boek, bl. 25. vindt men, dat dit soort van boeten, in 1481, alhier algemeen was.

Vóór het jaar 1396 werd te *Hoorn* geen misdaadiger hooger dan in eene hoete van 3 of 4000 steenen verweezen. Gemelde *Amersfoortsche* Stadsbeschrijver VAN BEMMEL zegt, dat het minste getal 2000, en het grootste 25000 steenen was. Dan 'er zijn bewijzen genoeg voor handen, dat dit getal nog grooter en ook kleiner geweest is.

De misdaadiger werd ook niet altoos tot de boete van een bepaald getal van steenen verweezen; somtijds hield het vonnis in, dat hij een halve, heele of meer roeden muurs, van de Stad, waarin zijn vonnis geslagen werd, ten zijnen koste moest doen maken. Men zie BALEN, *Beschrijving van Dordrecht*, p. 780. alwaar men drie dergelijke vonnissen vinden zal, naamlijk, op de jaaren 1469 en 1470. Ook vindt men dat oudtijds de misdaadigen verweezen werden, om één of meer roeden van 's Heeren Stinoten, met gewoone straatsteen, te bedekken. (Men zie BOXHORN op REYGERSBERG, *Chronijk*, I. Deel, p. 182 en 183. GARTON, *Utrechtsche Arkadia*, I. Deel, p. 172, *nota* 3.) Dan laat ons eenige voorbeelden van boetinge, met een zeker bepaald getal van steenen, daar stellen; de geleerde KASPAR BURMAN zal, in zijne, gelijk wij meermaals gezegd hebben, naar waarde te min geschatte *Utrechtsche Jaarboeken*, ons hier in zeer te stade komen. In 't I. Deel, bl. 122. zien wij, dat binnen *Utrecht*, de burger, die eenen doodslag begaan had, daarvoor doorgaans in eene boete van vijf-en-twintig duizend steenen verweezen werd. „Die door eenen heerschzuchtigen geest gedreeven, tegen de gemeene verandering van de Regeeninge, in eenige gelagen,

of

of gildevergaderingen op eene onbehoorlijke wijzen, de ſtemmen zijner Gildebroederen voor zig zelven, of zijne gunſtelingen beſuipte, verbeurde tien duizend ſteens, ende die zoude hi bringen bloets hoefts voer den rade, ende dair toe twee jair uten rade weſen, volgends ſlijtinge van den jare 1443." (Zie verder II. Deel, bl. 27, 207 en 401.) Naar de keur van *Utrecht* moest ieder, die ſteenen van de ſtads muur brak, de gemaakte breuke herſtellen, en daarenboven twee duizend ſteenen voor boete geeven. In het jaar 1382 werd aldaar op het dobbelen een Keur gemaakt, en daarbij bepaald, dat de dobbelaar een maand de ſtad zou moeten ruimen, of aan de ſtad vijf duizend ſteenen geeven, en hij, in wiens huis gedobbeld was, twee maanden de ſtad ruimen, of tien duizend ſteenen betaalen.

Zekere PIER POPPENSZOON, in het jaaar 1385, den Tol verkort hebbende, moest *om die valschſieteyt te beteren, in het hemde en in broeke ter klocke komen, en den raad bidden om vergiffenisse*, en *geeven aan de ſtadt ter betering* III. M. *ſteens*. Meer andere voorbeelden, *Utrecht* betreffende, vindt men, volgens aanwijzing van de *Verhandelinge over het Steenboeten*, in het II. Deel der *Nieuwe Bijdragen, tot opbouw der Vaderlandſche Letterkunde*, onder de zinſpreuk: *Muſæ Noster Amor*; als mede, bij MATTHEUS, *Analecta* en *de Nobilitate*, en bij TE WATER. Dit had in *Utrecht* niet alleenlijk, omtrent grootere en mindere misdaaden, plaats, maar ook in *Holland*, waarvan wij mede eenige voorbeelden zullen aanwijzen. Te *Haarlem* mogt oudtijds een kraamvrouw, die haaren kerkgang deed, bij die gelegenheid niet meer gasten hebben, dan de vier naaste gebuuren, en die vroedevrouw, en die amme, (minnemoeder) *op verbeurte van tien ſchellingen, en één duizend ſteens*. Te *Leiden* was, zekerlijk met oogmerk om eene bepaaling te maaken in de overdaad, bij dergelijke gastmaalen in gebruik, gekeurt, dat daarbij niet meer perſoonen zouden mogen tegenwoordig zijn, *dan de vader, de moeder, zuster, broeder en de twee naaste buuren*; en ieder, die bevonden werd daarin overtreden te hebben, zou verbeuren drie pond en drie duizend ſteens.

Toen, in het jaar 1492, te *Amſteldam* twee ingezetenen de ſtoutheid gehad hadden, Burgemeeſteren op eene onbehoorlijke wij-

wijze te dreigen en te ſmaaden, werd ieder van hun, behalven andere ſtraffen, verweezen in eene boete van *honderd duizend Vechtſche ſteenen.* In lateren tijd, naamlijk in 1534, werden in dezelfde ſtad verſcheidene perſoonen, om zogenaamde nieuwigheden in het ſtuk van den Godsdienst, in de breuke van eenige duizend *Leidſche* ſteenen verweezen. Zie ALKEMADE *Nederlandſche Dischplegtigheden;* I. Deel, bl. 244, 250, en WAGENAAR *Amſterdam*, II. Deel, bl. 383.) De meeſte Stadsbeſchrijvingen van *Holland* leveren ons dergelijke bewijzen op.

Deeze *Steenboeten* werden door de Rechters, doorgaans, op de ſtrengſte wijze, ingevorderd, zelfs den nalatigen, door het doen van pandingen, afgehaald; en hij, die daaraan, door onvermogen, niet voldoen konde, werd voor eenigen tijd gebannen. De bekeurde of verweezene genoot, echter, het voorrecht, in plaats van ſteen, de waarde daarvan in geld te mogen voldoen.

Te *Utrecht* werd, in het jaar 1390, bij den raad beſlooten, dat die in deeze breuke verweezen was, zoude *voir elc M. ſteens de ſtat gheven, alzo veel gelts, dat zi hoeren ſteen om verdinghen weder der ſtat Tychelaars;* welke Tichelbakkers onderſcheiden waren van de ſtads Tichelmeeters, zijnde die, welke gewoon waren de noodige Tichel- en andere ſteenen, ten behoeve van de ſtad, op de voordeeligſte wijze inteköopen; genietende van elk duizend ſteen twee penningen, en van elk duizend tegelen mede twee penningen. Dus was de verweezene verpligt, in plaats van de ſteen, aan de ſtad te betaalen zo veel als zij in dien tijd 'er voor gewoon was te geeven. Doch om de onzekerheid van den prijs, die nu hooger en dan laager was, vond de Raad, in het jaar 1478, goed, dat voor ieder duizend ſteenen zouden betaald worden vijf ſtadsponden; die, echter, geene vaste muntpenningen waren; doch van welke, na de jaarlijkſche verandering der Regeeringe, de waarde, door openbaare afkondiging, werd bekend gemaakt, en vervolgens op een uithangend bordje aan het Raadhuis gehangen; zie BURMAN, II. Deel, p. 254 in *nota*, en 236, 420 en 444; III. Deel, p. 139 en 438, alwaar men de verſchillende waarde deezer ſtadsponden, op verſchillende tijden, zien kan. In 1463 deed een ſtads pond *vier witte ſtuivers*, welke,

den Boetzelaar, de vijfde van
van *Asperen* en *Langerak*. Zijne
nçoiſe van Praat van Moerkerke,
en *Kernis*. Hij ſtierf in den jaa-
te *Asperen* begraven. Zij hadden
oonen en twee dochteren verwekt:

den Boetzelaar, Heer van *Lan-*
gehuwd met *Odilia van Flodorp*,
rken. Hij ſtierf vóór zijnen vader;
en:
aron *van den Boetzelaar*, zonder

aron *van den Boetzelaar*, mede
en.
Baron *van den Boetzelaar*, Heer
, gehuwd met *Anna van Bijlant*,
Reidt.
n den Boetzelaar, ſtierf mede vóór

an den Boetzelaar, Heer van *As-*
, die volgt.
nesſe *van den Boetzelaar*, trouw-
van Vlaanderen, Heer van *Praat*,
de; en daarna met *François van*
-land.
n den Boetzelaar, Heer van *Mer-*
, ſterft ongehuwd, Ao. 1591.
den Boetzelaar, had, bij *Catha-*
e dochters.
van den Boetzelaar, had ter vrou-
izen, en won daarbij drie zoonen:
van den Boetzelaar.
van den Boetzelaar.
n *van den Boetzelaar*.
n den Boetzelaar, ſneuvelde, Ao.
j *Oosterweel*.
van den Boetzelaar, trouwde met
ter, Gouverneur van *Ooſtende*, ge-

RUTGER, Baron *van den Boet-*
zelaar, Heer van *Asperen*,
Langerak, *Half Nieuw-*
poort, *Merwede* en *Kernis*;
zijne echtgenoote was *Agnes*
van Bailleul. Hij ſterft Ao.
1604, en zij 1612; hebben-
de te zamen drie zoonen en
drie dochters verwekt:

1. RUTGER, de agtſte, die volgt.
2. *Werner Adolph*, Baron *van den Boetzelaar*.
3. GIDION, zal mede volgen. Zie Col. 15.
4. *Hester*, Baronneſſe *van den Boetzelaar*, trouwde, eerst met *Jacob van Haveskerk*, en daarna met *Jan van der Kathulle*, beiden uit *Vlaanderen*.
5. *Margriet Elburg*, Baronneſſe *van den Boetzelaar*, trouwde, eerst met *Karel Seridas*, en daarna met *Dirk Turquet*.
6. *Cornelia*, Baronneſſe *van den Boetzelaar*, trouwde, eerst met *Gabriel de Nouelles*, en daarna met *Jan van Riviere*, Heer van *Gellikom*.

Boetzelaar, tot *Boet-*
het Vorstendom *Kleef.*
h van Grondstein, en

). *Knipping van Hak-*

rven.

met *Paulus van As-*
nold van Alsewen.
n naam, trouwde met

oetzelaar, tot *Boet-*
stendom *Kleef.* Zijn
ol, waarbij hij ver-

aar, tot *Boetzelaar*,
zig ter woon in *Gel-*
n van Ruwiel, drie

ter.

etzelaar, tot *Boet-*
enker en Drost van
Mark. Hij trouwde
, en won daarbij
N. Vrijheer van
am en het wapen
n is deze tak uit

GIDEON, Baron *van den Boetzelaar*, was de derde zoon van *Rutger van den Boetzelaar*, en van *Agnes van Bailleul.* Deze bezat, door overdragt van zijnen vader, de Heerlijkheid van *Langerak*, 15 October 1596. Met hem nam de tak van *Boetzelaar Langerak* een aanvang. Hij overleed in den jaare 1634. Bij zijne eerste vrouw, *Janne*, of *Johanna van Pallant*, had hij verwekt twee zoonen:

1. *Rutger Wessel*, Baron *van den Boetzelaar*, die, wegens de Edelen en Ridderschap van het Land van *Utrecht*, den 24sten Maart 1640, in de Staaten van die Provintie beschreven werd. Hij verwekte, bij *N. van Pallant*, eene dochter, jong gestorven.
2. *Maurits*, Baron *van den Boetzelaar*, mede jong gestorven.

Gideon verwekte, in zijn tweede huwelijk, met *Louisa van Clermont d'Amboise:*

1. FREDERIK HENDRIK, Baron *van den Boetzelaar*, die volgt.
2. *Belgia Louisa*, Baronnesse *van den Boetzelaar*, trouwde met *Jacob Richeer*, Ridder, Heer van *Coulombien*, *Buisson*, *enz.* dien zij zes kinderen baarde.
3. *N. N.* Baronnesse *van den Boetzelaar.*

en tegenwoordige verheffen, maaken, noemen, vermeer-
n en verſieren.
Willende met dit ons Keizerlijk bevel, dat eeuwig vastelijk
l zal grijpen, en uitdrukkelijk bevelende, dat dezelfde
lip Jacob, des Heilige Roomſche Rijks Graave van den
tzelaar, en alle zijne kinderen, erfgenaamen, nazaaten,
vettige nakomelingen, als boven, van beide kunnen, in
oneindige den eernaam, naam, en waardigheid van GRAA-
van het Heilig Roomsch Rijk, en onze geërfde Koning-
n en Heerlijkheden, vervolgens ten alle tijden, mogen en
ten hebben, behouden, en opdragen, en dat zo wel bij
hrift, als bij woordelijk geſprek, in geeſtelijke en tijdelij-
kerkelijke en waereldlijke zaaken geëerd, genoemd, en
ht worden, en voort alle en bijzondere eeren, verſierze-
waardigheden, gunſten, vrijheden, voorrechten, ver-
iingen, gewoontens, uitmuntendheden, en voordeelen,
en buiten iemands verhinderingen, gebruiken, bezigen,
ten, en genieten, welken onze en verdere GRAAVEN, en
het Heilig Roomsch Rijk, en onze geërfde Koningrijken,
leerlijkheden, van vier vaderlijke en moederlijke grootva-
geboren, gebruiken, bezigen, bezitten en genieten, enz."
na volgt de beſchrijving van het wapenſchild der Graaven
n Boetzelaar, met de aftekening, en alle zijne verſierze-
kleuren; alsmede eene uitgebreide bijvoeging der eernaa-
n *Illuſtris* en *Magnificus*, in het Hoogduitsch daar uitge-
oor *Hoch und Wohlgeboren*, enz.
Diploma of open brief is door *Karel den Zesden* van
land of het Duitſche Rijk eigenhandig ondertekend, han-
het Keizerlijk zegel onder uit aan twee gouden koorden,
n naam en eernaamen van den Keizer ontſchreeven, en
d met rood fluweel, en alles beſlooten in eene vergulden

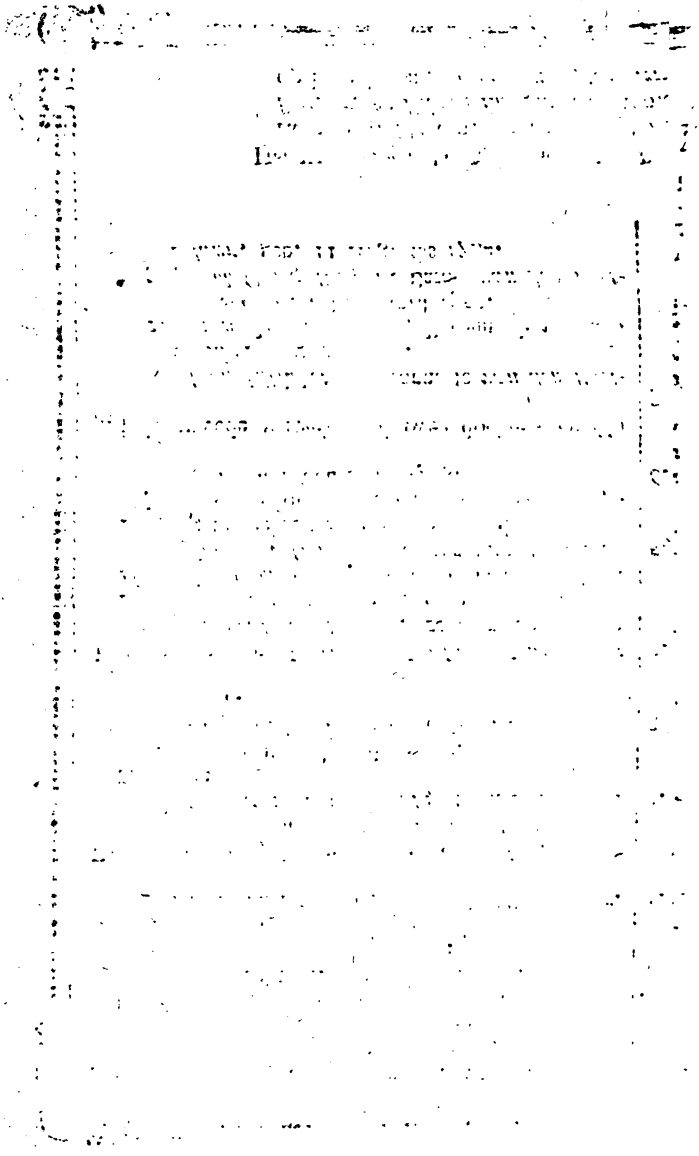

ke, in 1475, verklaard werden zulke ſtuivers te zijn, als dagelijks door den gemeenen man gebruikt werden om te koopen en te verkoopen, en die gangbaar waren.

In de gemelde ſtad *Utrecht*, en in andere ſteden, werden ook jaarlijksch uit den Raad leden benoemd, tot het bekeuren en invorderen dezer *Steenboeten*, die, zo het ſchijnt, een zeker gedeelte daarvan voor zig genooten. De meergenoemde Heer K. BURMAN was van gedachten, dat de naam van *Steenbewaarder* betekende, iemand, dien wij thans *Cipier* noemen, en het opzicht op de gevangenen had, en dat gemelde benaaming haaren oorſprong verſchuldigd was aan dit ſoort van boete. Dan wij zouden gelooven dat die naam eigenaartig aan hun behoorde, om reden dat de Gevangenisſen toen met den naam van *Steen* benoemd werden, als *Gravenſteen*, te *Leiden* en elders. Ook kwam het bewaaren of ontvangen van de ſteenen, die opgebragt werden, in geenen deele bij hun ampt te paſſe. Het *Steengeld* is, in laater tijd, *Sluitgeld* genoemd; en het *Steenrecht* is het recht, iemand in de Gevangenis of Gijzeling te kunnen doen ſluiten.

Zie verder LOIS, *Chronijk van Rotterdam*, bl. 295. PARIGNET, *Beſchrijving der Stad Grave*, bl. 922. TE WATER; *Utrechts Placaatboek*; *Keure van Haarlem*; *Keure van Leiden*.

BOETIUS EPO, geboren, in het jaar 1629, te *Roordahuſum*, in *Friesland*. Zig der wetenſchappen wijdende, volbragt hij zijne voornaamſte ſtudien te *Keulen*, en bekleedde daarna het leeraarampt te *Zwolle*. Van daar trok hij weder naar *Leuven*, vervolgens naar *Savoijen* en *Parijs*; in 1560 kwam hij te *Toulouze*, en keerde, na in alle die landen en plaatſen geleeraard te hebben, naar *Leuven* te rug. Twee jaaren daarna werd hij te *Douaij* op eene plegtige wijze als Hoogleeraar ingehaald. Aldaar zijnen leeftijd, tot het jaar 1599, doorgebragt hebbende, overleed hij den 19den November, in den ouderdom van zeventig jaaren.

BOETZELAAR, een aloud adelijk, voortreffelijk en zeer aanzienlijk geſlacht in *Holland*, oorſpronkelijk uit het Vorſtendom *Cleve*, daar het Stamhuis en de Heerlijkheid der Heeren VAN DEN BOETZE-

ZELAAR nog heden in wezen is. Drie dingen maaken dit geſlacht bijzonder roemruchtig: 1.) De nazaaten van hetzelve zijn meer dan zeven honderd jaaren onder de eerſte Edelen van *Cleve* vermaard geweest, en hebben dien alouden luiſter, gestadig, door de aanzienlijkſte Regeeringsampten, met nieuwen glans vermeerderd, en van eeuw tot eeuw tot op deezen dag behouden. 2.) De Edelen van deezen huize zijn, door hunne oorlogsdaaden onder de Graaven van *Holland*, Hertogen van *Bourgondie* en *Cleve*, in alle oude Geſchiedenisſen dezer landen beroemd. PONTANUS telt RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, die in den jaare 1379 leefde, (de vierde in het onderſtaande Register) onder de beroemde krijgshelden, die onder den Graave van *Blois* dienden. Zijn kleinzoon RUTGER DE VIERDE werd, door PHILIPS, Hertog van *Bourgondie*, om zijne dappere daaden, in den jaare 1452, tot Ridder geſlagen. Deze was de eerſte, die zig in *Holland* veſtte, en uit hem zijn alle de tegenwoordige Heeren VAN DEN BOETZELAAR, in *Holland*, in een rechte linie afgeſtamd. Dezelfde Edelen hebben, als uit een aangebooren aart, in alle tijden, voornaamlijk in de eerſte poogingen van deze Republiek, getoond, te weezen zeer uitmuntende voorſtanders van 's Lands vryheden en vrijheid, met opzetting van goed en bloed; zie op WESSEL DEN VIJFDEN, en zijne Zoonen FLORIS en RUTGER; ook DIEDERIK DEN VIERDEN, nakomeling van ZWEER VAN DEN BOETZELAAR, in 't onderſtaande Register. 3.) De telgen van den ouden doorluchtigen ſtam, in vervolg van tijd in *Gelderland*, *Holland*, *Utrecht* en veele andere nabuurige Provintiën verſpreid, hebben, in alle deze Landen, dezelfde riddermaatige ampten, bezendingen en hoogſte waardigheden bekleed. Om eenige weinige bewijzen daarvan bij te brengen, en met den ouden ſtam te beginnen, dient het volgende: PALAVICINUS VAN DEN BOETZELAAR, in een oud perkement handſchrift vermeld als Vrijheer, trouwde AGNES, uit den edelen huize van SOLMS; hij is in den jaare 930 geſtorven, en in de Abdij van *Walbag* begraven. Zijn Zoon OTTO, in 't zelfde handſchrift genoemd, de vierde van dien naam, ſtierf voor zijnen Vader, in den jaare 921, en legt ter zelfder plaatſe begraven. Zijne Gemalin was AGNES DE VALDES. RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, nazaat van OTTO, ſtaat in eenen gift-

giftbrief van DIDERIK, Graave van *Cleve*, aan den Biſchop van *Kamarijk*, van den jaare 1276, onder agt-en-zestig voornaame Edelen, als getuige in den zevenden rang, met deeze woorden: *In præſentia Theodorici, Præpoſiti de Santen, conſanguinei ſui (Comitis Henrici de Leck, Godefridi de Gehmen, Ludolfi de Holten, Everardi de Horst, Benardi de Strunkede, Rutgeri de Boetzelaar*; en aan 't einde der agt-en-zestig Edelen ſtaat *Ridders en Hovelingen van den Graave*. Niet minder was het aanzien van dit aloud geſlacht in de volgende eeuwen. ADOLPH DE GROOTE, Graaf, en namaals Hertog van *Cleve*, de vermaardſte der Souvereinen van deezen naam, koos, in zeker vredesverdrag, RUTGER VAN DEN BOETZELAAR tot zijnen vriend of goeman, om de zaak wegens de wederzijdſche krijgsgevangenen, tuſschen hem en zijnen broeder DIDERIK, Graave *van der Mark*, te beſlisſen: *Tot onzen hebben wij Adolph, Greve van Cleve, gezet tot onzen vriend Rutger van den Boytzelaar*, enz. Dit verdrag is van den jaare 1397. Dezelfde RUTGER, of zijn Zoon, heeft, als Raad en Minister, het huwelijksverdrag tuſschen HENDRIK, Hertog van *Brunswijk*, en HELENA, Dochter van denzelfden Hertog van *Cleve*, getekend en gezegeld. *Eu wij Adolph, Hertog van Cleve, en Greve van der Marck, hebben bevolen en gebeden die E. Heeren Weſel, Proost tot Wiſehel,..... Elbert van Alpen, Heere tot Hempel, onzen Drost in onzen lande van Cleve*, Rutger van den Boetzelaar, *Diederik von Cöllen, Henrik van Wittenhorst ..... onze lieve raden en getrouwen, dat zij ook heure zegels tot oorkond en getuige met ons aan deezen onzen brief hangen willen* enz. Dit huwelijksverbond is van den jaare 1434, Saturdag na *St. Elisabethsdag*. WESSEL, JOHAN OTTO en LODEWIJK VAN DEN BOETZELAAR ſtaan onder de eerſten der zeven-en-zestig Ridderen en Edelen van den lande, die, in den jaare 1418, zig, bij een geſchrift, aan den gemelden Hertog ADOLF, op zijn verzoek, verbonden, na zijnen dood zijnen oudſten Zoon, of bij deszelfs afwijzigheid, zijne oudſte Dochter, voor eenigen Landsheer of Landsvrouw te zullen erkennen. *Ende want die hooggeboren Vorst Heer Adolf, Hertog van Cleve en Graave van der Mark, onze lieve genadige Heer aan ons Diederik van Mamenten, Lodewijk van der*

Tm-

Tmpel, *Arend van Heſſen*, *Gerach van Volheim*, *Peter van Culemborg*, *Weſſel van den Boetzelaar*, *Johan Otto van den Boetzelaar*, *Lodewijk van den Boetzelaar*, *gebroeders*, *Johan van Oſſenbroek*, enz. (hier achter volgen de naamen van tweeën-zestig andere Edelen) *ons deze voorſz. zaak gezonnen ont begeret hevet* enz. Dit verbondſchrift is gedagtekend, *St. Pauls-Bekeering*, 1418.

Van de linie van BOETZELAAR in *Gelderland*, in de laatstvoorgaande eeuwe uitgeſtorven, hebben verſcheidenen, wegens die Provintie, in de hooge Collegiën van deeze Republiek zitting gehad: N. VAN DEN BOETZELAAR was, in den jaare 1617, wegens de Ridderſchap van die Provintie, gedeputeerd ter vergaderinge van de Staaten Generaal; een van zijne Zoonen was, in 't jaar 1650, Kapitein van *Gennip*. De Stad *Nijmegen*, in pandſchap hebbende 't landſchap *Maas* en *Waal*, verpandde het wederom aan deezen Heer VAN DEN BOETZELAAR, Heer van *Leuwen*, wiens Zoon, in den jaare 1672, geweest is Amptman van *Maas* en *Waal*, Kolonel van een Regiment, in de Geſchiedenisſen van dien tijd bekend, door de groote ſommen, die de *Franſchen* binnen *Nijmegen* hem deeden opbrengen. Uit deze zelfde linie is mede geweest RUTGER VAN DEN BOETZELAAR, Heer tot *Tautenburg*, *Batingen*, *Ettingen*, Gedeputeerde uit de Ridderſchap des Landſchaps *Drenth*, op den 19den December 1643, door de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden aangeſteld tot Landdrost van *Koeverden* en 't landſchap *Drenth*. De Heeren, die in de Provintie van *Utrecht* gebloeid hebben, zijn beneden te zien onder BOETZELAAR LANGERAK. Een andere linie, in de Provintie van *Luxemburg*, is, met den naam van *Marquiſen van Aſſignij*, door huwelijk van N. VAN DEN BOETZELAAR met N., laatſte Erfdochter van den Marquis VAN ASSIGNIJ, nog heden in wezen. Betreffende hunne verbintenisſen met andere huizen; de Heeren VAN DEN BOETZELAAR zijn, van de vrouwlijke zijde, geſprooten uit de edelſte geſlachten van *Solms*, *Brederode*, *Arkel*, *Amſtel*, *Polanen*, *Bentheim*, *Clermont d'Amboiſe*, *Limburg*, *Bijlant* en een groot getal andere alöude graaflijke en vrijheerlijke huizen, te zien uit het volgende regiſter.

I. *Otto Siphor van den Boetzelaar*, Heer van den *Boetzelaar*,

laar, geſprooten uit *Otto den Vierden*, hierboven gemeld, trouwde, in 1102, *Johanna*, dochter van *N.*, Graave van *Rees*, en gewan met haar *Johan Siphor*, die volgt; en *Joachim*, Ao. 1132, Kannunik te *Triest*.

II. *Johan Siphor*, trouwde, in den jaare 1130, *Athanaſia*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Wiesch*, en van *N.*, Dochter van *N.*, Graave van *Sein*, en had bij haar *Rutger den Eerſten*, Heer *van den Boetzelaar*, die volgt.

III. *Rutger de Eerſte*, trouwde, in den jaare 1159, *Mabelia*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Valkenburg*, en van *N.*, Dochter van *N.*, Graave van *Witgenſtein*, en had eenen Zoon, *Johan*, die volgt.

IV. *Johan*, Ridder, trouwde, in 1180, *Johanna*, dochter van *N. van Schaapdreis*, Vrijheer van *Diele*, en van *N.*, dochter van *N.*, Graave van *Manderſcheit*, en had bij haar *Weſſel den Eerſten*, die volgt.

V. *Weſſel de Eerſte*, trouwde, in 1220, *Johanna*, dochter van *N. van Reifferechs* en van *N.*, dochter van *N.*, Graave van *Loon*, en had met haar eenen zoon *Johan*, die volgt; en eene dochter *Anna*, in den jaare 1242 Kanonesſe van *St. Maria* te *Keulen*.

VI. *Johan*, trouwde, in 1240, *Alida*, dochter van *N.*, Graave van *Gennip*, wiens moeder een dochter was van den Graave van *Solms*, en had met haar *Rutger den Tweeden*, die volgt; en *François*, in den jaare 1254 Kannunik van *St. Gerion* te *Keulen*.

VII. *Rutger de Tweede*, had, met *Mabelia*, dochter van *N.*, Graave van *Limburg*, *Johan*, die volgt.

VIII. *Johan*, trouwde, in 1277, *Johanna*, dochter van *N.*, Vrijheer van *Aspremont* en van *N. van Elten*, en had met haar *Rutger den Derden*, die volgt.

IX. *Rutger de Derde*, Groot-Kamerheer van *Willem*, Graave van *Holland*, verkoozen Roomsch Keizer en Koning van *Duitschland*, trouwde, 1302, met *Maria*, Dochter van *N.*, Vrijheer van *Baar* en *Lathem*, en van *N. van Wiesch*, en had met haar *Weſſel den Tweeden*, die volgt.

X. *Weſſel de Tweede*, trouwde, 1329, *Joſina van Apelthern*, en

en had met haar *Rutger den Vierden*, die volgt; en eene dochter *N.*, getrouwd met *N.*, Heer van *Alphen*.

XI. *Rutger de Vierde*, trouwde met *Elisabeth*, dochter van *N.*, Vrijheer van *Bijlant*, en had met haar *Wessel den Derden*, die volgt.

XII. *Wessel de Derde*, Ridder, had met *Lutgarde*, dochter van N., Vrijheer van *Rechteren*, en van *N.*, dochter van *N.*, Heer van *Gaasbeek*, eenen zoon *Rutger den Vijfden*, die volgt.

XIII. *Rutger de Vijfde*, Heer *van den Boetzelaar*, *Ayèsat* en *Hiren*, trouwde, 1401, *Elburg*, erfdochter van *Jan*, Vrijheer van *Langerak*, en van *Alferade van Polanen*, Vrouw van de helfte der heerlijkheid van *Asperen*, behoorende de andere helft aan haare zuster *Belior van Polanen*, getrouwd met *Arend Piek*, Edelman uit *Gelderland*, die met *Rutger*, Heere *van den Boetzelaar*, verschil kreeg over de Heerlijkheid *Asperen*. *Rutger* werd deswegen, in den jaare 1460, door *Willem van Buren*, *Geldersch* Edelman, nabestaande van *Arend Piek*, op zijn Kasteel te *Asperen* doodgeschooten. *Willem* werd, nevens eenige zijner medepligtigen, gevangen en in *'s Gravenhage* onthoofd. Deeze *Rutger de Vijfde* was de eenste van dit geslacht, die zig in *Holland* vestigde; hij had met *Elburg*, dochter van den Vrijheer van *Langerak* en *Asperen*, drie zoonen en eene dochter: *Wessel de Vierde*, die volgt; *Gijsbert*, Monnik in de Abdije van *Egmond*; *Zweder*, die de linie der Heeren *van den Boetzelaar tot Boetzelaar* in 't Hertogdom *Cleve* heeft voortgeplant, volgt terstond; *Cunigunda*, getrouwd met *Henrik Valkenier*. Wij zullen de linie van *Zweder*, als zijnde voor eenigen tijd uitgestorven, laaten voorgaan, en alsdan de nakomelingen van *Wessel* melden, die nu nog in wezen zijn.

BOETZELAAR *tot* BOETZELAAR.

XIV. *Zweder* of *Zweer*, (*Ahasverus*) derde zoon van *Rutger den Vijfden* en van *Elburg van Langerak*, bleef Heer van het oude Stamhuis en Heerlijkheid *Boetzelaar*; hij en zijne nakomelingen, genaamd Heeren *van den Boetzelaar tot Boetzelaar*, voerden het wapen van *Boetzelaar* enkeld, ten onderscheid van zij-

zijnen oudſten broeder *Weſel van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, voerende het wapen van *Boetzelaar*, gebroken met *Langerak*, gelijk deszelfs nakomelingen heden noch doen. Hij had, met *N. van Schuilenburg*, Vrijvrouw van *Meulen*, eene dochter *N.*, getrouwd met *N. van Wisch*, Heer van *Driesvoort*, en *Diederik den Eerſten*, die volgt.

XV. *Diederik de Eerſte*, Heer *van den Boetzelaar*, *Schuilenburg* en *Meulen*, had bij zijne eerſte huisvrouwe *N. van Goest*, *Diederik den Tweeden*, die volgt; *N.* getrouwd met *N.*, Heer van *Ruitenburg*; en bij zijne tweede, *N. van Harf*, *Cornelia*, getrouwd met *Arnold van Zuilen van Nievelt*, Heer van *Hoevelaken*; *Jan*, die met *Johanna van Rosſum* eene dochter had, *Theodora* genaamd, en getrouwd met *Willem de Ketelaar*.

XVI. *Diederik de Tweede*, Heer *van den Boetzelaar* en *Aldegoor*, Drost van het Vorſtendom *Cleve*, had bij *N. van Wilich van Grondſtein* twee zoonen en vier dochters: *Eliſabeth*, getrouwd met *Diederik Knipping van Hakfoort*; *Geertrui*, ongehuwd; *Diederik de Derde*, die volgt; *Alverade*, getrouwd eerſt met *Paulus van Aſſendelft*, Heer van *Aſſendelft* en *Boſvijen*, daarna met *Arnold van Alfewem*, Heer van *Ruweel*; *Zweder de Tweede*, Heer van *Aldegoor*, getrouwd met *Margaretha van Aijlaar*, van wiens nakomelingen, of 'er eenige geweest en nog zijn, ons geen bericht is toegekomen; *Hadewich*, ongehuwd.

XVII. *Diederik de Derde*, Heer *van den Boetzelaar*, Erfſchenker van het Vorſtendom *Cleve*, trouwde *Geertruid van de Pol*, erfdochter van de Heerlijkheid *Leuven*, en had met haar drie zoonen en twee dochters: *N.* ongehuwd; *Gijsbert*, die volgt; *Geertrui*; *Diederik den Vierden*, die ook volgt; en *Ermgard*.

XVIII. *Gijsbert*, Heer van *Leuven*, begaf zig met 'er vrouw naar *Gelderland*, en had, bij *Agneta van Alfewem van Ruweel*, drie zoonen en eene dochter. Van zijne nazaaten, geweezene Heeren van *Leuven*, Pandheeren en Ampmanhen van *Maas* en *Waal*, is boven in dit Artikel iets gemeld; de lijst van deszelver naamen en agtervolginge is ons niet ter hand gekomen.

XVIII. *Diederik de Vierde*, Heer *van en tot den Boetzelaar*, Heer

Heer van *Rotwijl*, Erffchenker en Droſt des Vorſtendoms *Cleve* en Graaffchaps *Mark*, tekende, in den jaare 1646, de verbintenis der Stenden van die Provintie: tot handhaving hunner voorrechten, bij AITZEMA, *Zaaken van Staat*, III. Deel, bl. 143. te zien; en was de tweede der vier Edelen, tot dien einde door de gemelde Stenden gemagtigd. Hij trouwde *N.*, erfdochter van *N.*, Heer van *Rotwijl*, en had bij haar één dochter, getrouwd met *N.*, Vrijheer van *Wilich*, op voorwaarde dat deeze Heer den naam van *Boetzelaar* zou aanneemen, en het wapen van *Boetzelaar* plaatzen op de rechterhand van *Wilich*. Van de nakomelingen van dezen Heer, *van Wilich Boetzelaar*, is 't laaſte manlijk oir, voor weinige jaaren, ongehuwd geſtorven; een zuſter van denzelfden is getrouwd met *N.*, Graave van *Lottum*.

BOETZELAAR LANGERAK ASPEREN.

XIV. *Weſſel van den Boetzelaar de Vierde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, oudſte zoon van *Rutger den Vijfden*, en van *Elburg*, erfdochter van *Langerak* en van *Asperen*, brak zijn ſtamwapen van *Boezelaar* met *Langerak*, en is den 31ſten Julij 1492 geſtorven; hij had, bij *Judith van Mol van Leedbergen*, Vrouwe van *Duren* en *Katulle*, vier zoonen en eene Dochter: *Rutger den Zesden*, die volgt; *N.*, Ridder van de Duitſche Order; *Johan*, Ridder, Edelman van *Margaretha*, Aartshertogin van *Oostenrijk*, Gouvernante der *Nederlanden*; *Otto*, Abt der Abdije van *Bern* bij *Heusden*, in den jaare 1556 in hoogen ouderdom overleeden; en *Elburg*, getrouwd met *Amelis van Amſtel van Meinden*, Heer van *Kroonenburg*.

XV. *Rutger de Zesde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, trouwde, in 1528, *Berta*, dochter van *Otto van Arkel*, Vrijheer van *Heukelom*, geſprooten uit den voortreffelijken huize van *Arkel*, vermaagſchapt aan de Hertogen van *Gulik* en *Gelder*, de Graaven van *Kuik*, *Swanenburg van der Lippe*, *Bentheim*, *Baar*, *Egmond*, enz. den 14den September 1545 overleden, *Berta* ſtierf den 15den October 1558; zij hadden zamen vijf zoonen en vijf dochters: 1. *Weſſel den Vijfden*, die volgt; 2. *Walburg*, getrouwd, eerst met *Roeland*, Heer van *Bailleul-*

ment

mont in *Waalsch Vlaanderen*, daarna met *Adriaan van Noijelles*, Heer van *Rosſignol*, Gouverneur van *Arras*; *Walburg van den Boetzelaar* was moeder van *Adriaan van Noijelles*, Baron van *Rosſignol*, in den jaare 1621 eerſten Graaf van *Merles*, getrouwd met *Maria*, dochter van *Philips van Lier*, Ridder, Heer van *Immerſeel*, *Poppenroi*, *Wommelgem*, *Ittighem*, Burggraaf van *Aalst*, en van *Maria van Dalen*, Vrouwe van *Wilderen*, Grootmoeder van *François Floris van Noijelles*, Graave van *Merles*, en Overgrootmoeder van *Eugenius van Noijelles*, Graave van *Merles*, Marquis van *Lisbourg*, vader van verſcheidene zoonen en dochteren; 3. *Gerard*, Priester; 4. *François*, Minderbroeder Monnik; 5. *N.*, Ridder van de Kommanderie van *St. Catharina* te *Utrecht*, en Kommandeur (*Abbas Commendatarius*) te *Katwijk* in *Holland*; 6. *Elburg*, Abdis van *Rijnsburg* in *Holland*, naar het leven geſchilderd in een der kunſtige glazen, in de Kerk te *Gouda*, door haar vereerd, verbeeldende de Koningin van *Scheba*, voor den throon van SALOMON; bij haar ziet men deeze volgende wapenſchilden:

Van Vaders zijde:	Van Moeders zijde:
Boetzelaar.	*Arkel.*
Langerak.	*Broekhuizen.*
Mol van Leedbergen.	*Cuilenburg.*
Piek.	*Haaften.*
Rechteren.	*Linden.*
Herlar.	*Brederode.*
Polanen.	*Bentheim.*
Apelthern.	*Varik.*

7. *Walravina*; 8. *Inna*, in den jaare 1558 geſtorven, getrouwd met *Jan van Zoudenbalg*, Ridder, Heer van *Urck* en *Emmeloort*, 9. *Jan*, Ridder, die, bij zijne eerſte huisvrouw, *Dodo van Holdinga*, eenen zoon had, *George* genaamd, welke bij *N. Spiering* eene dochter verwekte, genaamd *Anna*; en bij zijne tweede, *Sophia van Palaas*, insgelijks eenen zoon, *Rutger*, die kinderloos ſtierf; 10. *Anna*, ongehuwd.

XVI. *Weſſel de Vijfde*, Heer van *Langerak* en *Asperen*, oudſte zoon van *Rutger den Vijfden* en van *Berta van Arkel*, was, nevens zijne zoonen *Floris* en *Rutger*, van het getal der Edelen, die, in den jaare 1566, het berucht Verzoekſchrift aan *Margaretha van Parma*, Gouvernante der *Nederlanden*, overleverden, waarom hij uit den lande vluchten, en alle zijne goederen verlaaten moest; hij is, in den jaare 1575, te *Rosſum* in *Bommelerwaard* geſtorven, en te *Apelthern* begraven. Hij was getrouwd met *Franſina*, dochter van *Lodewijk*, Heer van *Karnes* of *Karniſſe* en *Barendrecht*, in *Zuidholland*, derden zoon van *François Praat van Moe kerken*, Baron van *Merwede*, Bailjuw van *Schoonhoven*. *Franſina's* moeder was *Catharina*, dochter van *N. van Egmond*, Graave van *Buuren*. (Zie 't Art. PRAAT.) Zij hadden zamen vijf zoonen en twee dochters: 1. *Floris*; hij moest, nevens zijnen vader, om gemelde reden, het land ruimen, en werd daarenboven, om zijnen ijver voor de Hervormde Religie, bij een vonnis van den 17den Augustus 1568, op bevel van den Hertog van ALBA, te *'s Hertogenbosch* uitgeſproken, uit alle de landen van den Koning van *Spanje* gebannen, en zijne goederen verbeurd verklaard. In 't vonnis werd hem ten laste gelegn, dat hij het Verbond der Edelen had onderſchreven; het bekende Smeekſchrift aan de Hertoginne VAN PARMA had helpen overleveren; dat hij zig, nevens JAN VAN RENESSE, Heer van *Wilp*, wegens de verbondene Edelen van *Holland*, in de vergadering van *St. Truien* had laaten vinden, daar men beſloot, de zogenaamde Sektariſen en Conſiſtorianen in beſcherming te neemen, en ten dien einde eenige duizend *Hoogduitſche* krijgslieden in waardgeld te houden; dat hij, in zijne Heerlijkheid *Langerak*, de verbode Sekten ingevoerd, de oude Roomſche religie uitgeroeid, en verſcheidene Predikanten had doen inkomen; zo dat 'er, in geen half jaar, Miſſe, of andere gewoone godsdienst was gedaan; dat hij, nevens zijne broeders, te *Asperen* in de Parochiekerk, en bij de Kruisbroeders, het beeldbreeken bijgewoond en toegeſtemd, en zelf de boeken van die Kerk had helpen ſcheuren. Hij ſtierf vóór zijn' vader buiten 's lands, nalatende, bij *Odilia van Flodorp*, Vrouwe van *Odekerken*, uit 't Vorſtendom *Cleve*, drie zoonen: *Jan Willem* en *Diederik Weſſel*, hei-

beide kinderloos overleden, en *Floris Harthart*, getrouwd met *Anna*, dochter van *N. van Bijlant*, Heer van *Rheidt*. *Floris Harthart*, of van eenige nakomelingen overig zijn, is ons geen beſcheid ter hand gekomen. 2. *Philips*, vóór zijn' vader ongehuwd te *Brusſel* geſtorven. 3. *Rutger de Zevende*, die volgt; 4. *Catharina*, getrouwd, eerst met *Jacob van Vlaanderen*, Heer van *Praat*, zoon van *Lodewijk van Vlaanderen*, Ridder van het *Guldenvlies*, in den jaare 1544 Gouverneur van *Holland*; daarna met *François van Haaften*. 5. *Daniel*, bij laatſten wille van zijne nicht *Margaretha*, (getrouwd met *Gerard van Arkel*, Heer van *Heukelom*) dochter van *Daniel van Praat*, zijn moeders oudſten broeder, en van *N. van Goldelin*, begiftigd met de vrije Heerlijkheden van *Moerkerken*, *Merwede*, enz. is, in den jaare 1591, om gemelde reden, buiten 's lands en ongehuwd geſtorven. 6. *Otto*, getrouwd met *Catharina Geiffels*, had twee zoonen en eene dochter; van derzelver naamen en nakomelingen vindt men geen bericht. 7. *Lodewijk*, die bij *N. van Kamphuizen*, een oud adelijk geſlacht in het Vorſtendom *Cleve*, gehad heeft drie zoonen: *Jan*, *Diederik* en *Weſſel*. Of deeze hun geſlacht voortgeplant hebben, daar van vindt men geene aantekening. 8. *Weſſel*, in den jaare 1567 te *Oostelweel*, bij *Antwerpen*, in den veldſlag der zogenaamde Geuzen gebleven. 9. *Agnes*, getrouwd met *Jacob van der Meer*, Gouverneur van *Oostende*, in 1604, in 't beleg van die Stad, doodgeſchoten.

XVII. *Rutger de Zevende*, *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, *Nieuwpoort*, *Merwede*, *Kornis*, enz. derde zoon van *Weſſel den Vijfden* en van *Franſina van Praat van Moerkerken*; trouwde met *Agnes van Bailleul*, geſproten uit *Jan Bailleul*, (in 't Schotsch *Baliol*) in den jaare 1291 Koning van *Schotland*, vader van *Eduard Bailleul*, in 1333 Koning van 't zelfde Rijk, vader van *Lodewijk Bailleul*, vader van *George*, vader van *Robert*, vader van deeze *Agnes*, getrouwd met *Rutger van den Boetzelaar*, in den jaare 1604 overleden; *Agnes* ſtierf 1612. Zij hadden zaamen drie zoonen: *Rutger Weſſel*, die volgt; *Werner Adolf*; en *Gideon*, ſtichter van de linie van BOETZELAAR LANGERAK, in de Provintie van *Utrecht*, nu in *Holland*, volgt hier na; en drie dochters: *Hester*, eerst getrouwd

met *Jacob van Haveskerkens*, uit *Vlaanderen*, daarna met *Jan van Kathulle*, mede uit *Vlaanderen*; *Margaretha Elburg*, getrouwd, eerst met *Karel Seridos*, uit den lande van *Perigort*, daarna met *Diederik Turquet*, Heer van *Mayerne*, Ridder-Baronet, Baron van *Aubonne*, Lijfärts van *Henrik den Vierden*, Koning van *Frankrijk*, daarna Raad en eerſte Lijfärts van *Jacob den Eerſten* en *Karel den Eerſten*, Koningen van *Groot-Britannie*. *Margaretha Elburg van den Boetzelaar* overleden zijnde, hertrouwde *Diederik Turquet* met *Iſabella*, dochter van den Heer *Joachimi*, Ambasſadeur van de *Vereenigde Nederlanden* bij den Koning van *Groot-Britannie*, en is te *Londen*, 1655, in den ouderdom van drie-en-tagtig jaaren geſtorven. Hij was een zoon van *Lodewijk Turquet*, Schrijver van de groote Chronijk van *Spanje*, en van een boek, genaamd *du Gouvernement Ariſtocratique*, opgedraagen aan de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Zie 't Art. TURQUET.

XVIII. *Rutger Weſel*, geboren in 1566, zoon van *Rutger den Zevenden* en van *Agnes Bailleul*, was Heer van *Asperen* en *Merwede*, welke laatſte Heerlijkheid hij voor agt-en-dertig duizend guldens aan de Stad *Dordrecht* verkocht; hij trouwde, 1598, *Amelia*, dochter van den beroemden Heer *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*. *Amelia* ſtierf in 1604; waarna de Heer *van den Boetzelaar* zig verbond, 1605, met *Anna*, dochter van *N. van Hornes*, Vrijheer van *Boxtel*, doch in dat zelfde jaar, vóór het voltrekken van 't huwelijk, geſtorven. Hij trouwde vervolgens *Maria van Suilen*, weduwe van *Jan van Achtenbroek*. *Rutger Weſel* was een Heer van groote geleerdheid, dapperheid, wijsheid en ervarenheid in zaaken van ſtaat en van oorlog; hij diende, nog zeer jong zijnde, onder MAURITS, Prins van *Oranje*, met grooten roem; daarna werd hij beſchreven in de Orde van de Ridderſchap van *Holland*, en preſideerde wegens dezelve ter vergadering van de Gecommitteerde Raaden. Zijne hoedanigheden zijn aftenemen uit een gedicht van den Ridder CORNELIS HOOFT, Drost van *Muiden*, daar die vermaarde dichter zig zelven uitput, om den lof van deezen Heer op toonen, zo ongemeen, als zijne verdienſten zijn, in top te vijzelen. In 't hoofd van dit gedicht, gemaakt in den jaare 1615, even na dat

de

de Heer *van de Boetzelaar* te *Muiden* op de verpachting geweest was, groet hij hem met deeze regels:

O edel hooft-tak van uw overouden ſtam!
..... Kan drokheid u toelaten
Te denken, hoe gij lest waart heffen voor de Staten
De zenuw zonder wie nooit oorlog lang beſtond.

En in het midden prijst hij hem dus:

Gij onder MAURITS *zijt geweest ter hoge ſchole;*
Die ſchildert met den zwaarde en met de ſpiesſe ſchrijft,
En ſpreekt met grof geſchut, hoe Mars zijn handel drijft:
Want over-oudren deugt, die 't land plagt te genieten
En eigen moed u 't hart niet ongeprikkelt lieten.

Hij roemt daarna zijn groot beleid in ſtaatszaaken, zijne wakkerheid, wijsheid, geleerdheid, aanminnige en deftige zeden, en vergelijkt hem bij AGRIPPA en MECENAS. Deeze Heer *van den Boetzelaar* was een groot minnaar der Franſche en Duitſche dichtkunst. Hoe zeer hij in de eerſte uitmunte, is aftenemen uit de volgende verzen van denzelfden Heer HOOFT, in het meergemelde gedicht, daar hij de *Seine* dus ſpreekende tot de Louvre invoert:

„ *Ik vind wel groot beſcheid*
„ *Om u geluk te bien, o hof der Christenheid*
„ *Met d'eere die 't u is, dat ook van vreemde tongen*
„ *Uw tale word gebouwt en heerlijk opgezongen;*
„ *Dan dit verdriet mij, dat Ronſard, Bartas, Marot*
„ *En konden kronen niet met zulk een lof dit ſlot,*
„ *Als een* BARON van naam, die onder d'eerſtelingen
„ In HOLLAND word geteld, *doet met zijn heerlijk zingen.*
Want immer word een taal in hoger eer geplant
Dan als haar, buiten 's lands, verheft een groot verſtant.

Onder de werken van deezen Heer is een overzetting in verzen

zen van 't beroemd Fransch dichtwerk, genaamd *Eerſte Week der Scheppinge*, door den Heer BARTAS. Den lof van dit rijmwerk, in den jaare 1623 in 't licht gekomen, heeft de Ridder CONSTANTIJN HUIGENS, in dit geestig tienregelig versje, opgezongen:

Brand u het hart als nog in wetens-gierigheid,
Hollander, grage geest, naar ouderdoms beſcheid;
Spoelt gij uw lusten nog in 't grondzop aller jaren
In de oude jonge week, die 't al in haar zag baren,
Al uit haar baren ziet: loop nu niet gretig meer
Bezoeken op zijn erf den Franſchen Leli-heer;
Loop niet zoo gretig nu, tijd, middel, moeiten wagen,
Om aller dingen jeugd den vremden af te vragen;
Neem BOETZELAAR *te hulp; hij weet een nader pad,*
*En toont u t'*ASPEREN *des werrelds Bakermat.*

Keizer MATTHIAS heeft deezen RUTGER WESSEL, en zijne twee broeders, *Werner Adolf* en *Gideon*, Ambasſadeur in *Frankrijk*, met alle hunne nakomelingen, zoonen en dochters, ten eeuwigen dage, bij opene brieven van den 14den October 1612, gemaakt tot vrije Baronnen van 't *Roomſche Rijk*, en van alle zijne Koningrijken en Erflanden. De redenen, in de gemelde opene brieven vervat, zijn waardig hier kortlijk gemeld te worden, verſtrekkende een roemruchtig bewijs tot bevestiging van het geen boven van dit geſlacht gezegd is: *Edocti itaque*, RUTGERE WENCESLAE, *iis te majoribus ortum eſſe, qui celebrem a multis jam annis in ducatu Cliveni inter* EQUESTRIS *ordinis viros locum obtinuerint & egregiam eum in toga tum in armis erga Principes ſuos Sacrumque Romanum imperium fidem & obſervantiam probarint unde nomen ſibi decuſque ſingulare peperint, & præcipuis provintiæ illius dignitatibus ornati, primariis diverſorum Comitum familiis per matrimonia jungi meruerunt &c. Proinde ex certa noſtra ſcientia animoque bene deliberato, ſano accedente conſilio & de Cæſarea poteſtatis noſtræ plenitudine te prædictum* RUTGERUM WENCESLAUM *a* BOETZELAAR, *fratreſque tuos Germanos* WERNERUM ADOLPHUM & GIDEONEM, *tuoſque*

que & illorum Collaterales liberos hæredes & ſucceſſores, legitimo matrimonio natos & naſcituros utriusque ſexus & ex iis in infinitum deſcendentes & deſcenſuros, noſtros & Sacri Romani imperii regnorumque ac ditionum noſtrarum hæreditariarum, liberos barones fecimus, creavimus &c. Das is: *Verſtaan hebbende, dat gij,* RUTGER WESSEL, *zyt geſprooten uit zodanige voorouderen, van veele jaaren herwaard onder de Ridderſchap in 't Hertogdom Cleve vermaard, in 't politike zo wel als in den oorlog, door uitſtekende getrouwheid en aankleevendheid omtrent hunne Vorſten en het heilig Roomſche Rijk uitmuntend, waardoor zij een zonderlinge vermaardheid en luiſter verkreegen, en met de hoogſte waardigheden derzelve Provintie verſierd, verdiend hebben, met verſcheide zeer aanzienlijke Graaflijke geſlachten door 't huwelijk vereenigd te worden enz. Zo is 't dat wij uit onze zekere wetenſchap, met rijp overleg, welbedachten raad, uit onze Keizerlijke volle macht u* RUTGER WESSEL VAN DEN BOETZELAAR *en uwe uwe volle broeders* WERNER ADOLF *en* GIDEON, *uwe en hunne zijdelingen, wettige erven, alreeds gebooren, of nog zullende gebooren worden, van beide ſexen, mitsgaders alle hunne nakomelingen, ten eeuwigen dage, gemaakt en verklaard hebben onze en des Roomſchen Rijks en onzer Koningrijken en Erflanden* vrije Baronnen, *enz. Rutger Weſel,* Baron *van den Boetzelaar,* is in den jaare 1632, in den ouderdom van zes-en zestig jaaren, geſtorven; hij had bij zijne eerſte vrouw twee zoonen en eene dochter; *Rutger,* vóór zijn' vader geſtorven, een jong edelman van groote verwachtinge, heeft te *Leiden,* in den jaare 1618, in folio doen drukken, een Latijnſche Oratie, betijteld *de Bono Concordiæ.* De vermaarde PETRUS BERTIUS heeft zijne geleerde Voorreede voor 't boek van BOETIUS, *de Conſolatione Philoſophiæ,* aan dezen Heer *Rutger* opgedragen, daar hij zijne wederzijdſche grootvaders, vader en oom, (de oom was *Gideon,* Ambasſadeur in *Frankrijk,* hierna vermeld) noemt *viri omni ſæculorum memoria digniſſimi,* dat is: *mannen aller eeuwen gedachtenis waardig; Philip Jacob,* die volgt; *Louiſa.*

XIX. *Philip Jacob,* Baron *van den Boetzelaar,* Heer van *Asperen,* (de Heerlijkheid *Lungerak* was, door *Rutger den Ze-*

venden, op zijnen derden zoon *Gideon*, en zijne nakomelingen overgedragen; zie beneden *Gideon*) trouwde, eerst, 1631, *Anna*, dochter van *N.*, Vrijheer *van der Noot*, Heer van *Hogewoude* en *Aartswoude*, en daarna *N. van der Noot*, volle nicht van zijn eerſte echtgenoote; hij had bij de eerſte vijf zoonen en twee dochters: *Philip*, geboren in 1632; *Anna Florentina*, in 1633; *Philip Jacob*, die volgt; *Karel*, volgt ook; *Rutger*, geboren in 1636; *Amelia Louiſa*, in 1636; en *Willem Maximiliaan*, in 1639.

XX. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, *Hoog* en *Aartswoude*, Preſident van de Orde van de Ridderſchap van *Holland*, en wegens dezelve preſideerende ter vergadering van de Heeren Gecommitteerde Raaden, geboren den 5den Augustus 1634, geſtorven den 24ſten Maart 1688, trouwde, 1656, met *Cornelia van der Mijlen*, erfdochter van *Raaphorst*, geſtorven den 24ſten Junij 1703; hij had éénen zoon en zeven dochters: *Philip Jacob*, Heer van *Raaphorst*, getrouwd met *Jacoba Margaretha van Hardenbroek*, beide, in 1686, kinderloos geſtorven; *Agatha Petronella*, in 1721 ongehuwd overleden; *Anna Adriana*, jong geſtorven; *Anna Magdalena*, Vrouw van *Asperen* en *Raaphorst*, getrouwd met *Lamoraal*, Vrijheer *van der Noot*, in 1714 geſtorven, nalatende eene dochter; *Anna Charlotta*; *Adriana Charlotta* en *Anna Florentina*, alle drie jong geſtorven.

XX. *Karel*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Nieuwveen*, derde zoon van *Philip Jacob van den Boetzelaar*, en van *Anna van der Noot*, geboren den 30ſten Augustus 1635, trouwde, eerst met *Anna van Mus*, Vrouw van *Waalsdorp*; daarna met *Anna Fereus*, en is in Januarij 1708 geſtorven, nalaatende, bij zijne eerſte vrouw, eenen zoon, *Philip Jacob*, die volgt; en twee dochters: *Cornelia*, ongehuwd geſtorven, en *Eliſabeth Philippina*, getrouwd met *N.*, Graaf van *Stirum*, wiens eenige dochter getrouwd is met *N.*, Prins van *Heſſel Kaſſel*. Met Bij zijn tweede vrouw had hij *Jacob Godefroi*, die volgt; *Anna*, getrouwd met *N. van Stukken*, voormaals Envoije van den Koning van *Denemarken* bij deeze Republiek; en *Lodewijk*, Lieutenant-Colonel en Ritmeeſter van de Gardes, Hoogheemraad van

van *Schieland*, in den jaare 1725 getrouwd met *Agatha Slicher*.

XXI. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Waalsdorp*, had bij *Paulina Ibeman*, eenen zoon, *Philip Jacob* genaamd, die volgt.

XXII. *Philip Jacob*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Asperen*, zoon van *Philip Jacob* en *Paulina Ibeman*, geboren den 23ſten Maart 1690, is getrouwd met *Conſtantia Maria*, dochter van *Benjamin Durrij*, Heer van *Haaften*.

XXI. *Jacob Godefroi*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Nieuwveen*, zoon van *Karel*, Baron *van den Boetzelaar*, en van *Anna Ferens*, beſchreeven in de Orde der Ridderſchap van *Holland* en *Weſtfriesland*, Preſident van dezelve, voormaals gedeputeerde ter Admiraliteit te *Amſteldam*, namaals te *Rotterdam*, preſideerende ter vergadering van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden van *Holland*, Hoogheemraad van *Rhijnland*, Bailjuw van *'s Gravenhage*, Bewindhebber van de O. I. Compagnie, enz. enz. heeft, bij *Magdalena Eliſabeth*, Dochter van *Nicolaas de Jong*, Heere van *Ellemeet*, *Schipluiden* en *Hodenpijl*, Ontfanger-Generaal der Vereenigde Nederlanden, drie zoonen en vier dochters: 1. *Jacob*, 2. *Karel*, 3. *Nicolaas*, 4. *Charlotta*, 5. *Anna*, 6. *Maria*, 7. *Eliſabeth*.

BOETZELAAR LANGERAK.

XVIII. *Gideon*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, Gouverneur van *Loeveſtein* en *Woudrichem*, derde zoon van *Rutger den Zevenden van den Boetzelaar*, en van *Agnes*, uit den koninglijken huize van *Bailleul*; door overdragt van zijnen vader, op den 15den October 1596, verlijd met de Heerlijkheid *Langerak*; ſtichter van de linie van *Boetzelaar Langerak*, heden in wezen. Hij werd, door Keizer MATTHIAS, gelijk gezegd is, gemaakt vrij Baron van het Roomſche Rijk en alle des Keizers erflanden; in den jaare 1614 werd hij benoemd tot Ordinaris Ambasſadeur van deezen Staat bij den Koning van *Frankrijk*. Hij was een Heer van buitengemeene oprechtheid, ijver en wakkerheid omtrent den dienst en 't welzijn van deeze Repu-

bliek; hij is in den jaare 1634 geſtorven, en heeft, bij zijne eerſte Gemalin, *Johanna*, dochter van *N.*, Baron van *Pallant*, Heer van *Zeehlem*, gehad: 1. *Rutger Weſſel*, den 24ſten Maart 1640, beſchreeven wegens de Ridderſchap in de Staaten van *Utrecht*, die bij *N. van Pallant* een kind had, dat jong geſtorven is; 2. *Maurits*, ongehuwd geſtorven. Deeze *Gideon* hertrouwde, na den dood van *Johanna van Pallant*, met *N. van Clermont d'Amboiſe*, zuster van den Marquis van *Gallerande*, gedeputeerde Generaal der Gereformeerden van *Frankrijk*, en had, bij deeze tweede Gemalin, *Frederik Henrik*, die volgt, en twee dochters, beiden ongehuwd geſtorven. De gemelde *N. van Clermont d'Amboiſe* is, na den dood van *Gideon*, hertrouwd met *N.*, Hertog van *la Force*.

XIX. *Frederik Henrik*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, in den jaare 1674, wegens de Ridderſchap van *Utrecht*, beſchreeven in de Staaten van die Provintie, Brigadier van de Ruiterije ten dienſte dezer landen, in 1674, in den ſlag van *Senef*, gebleeven, had, bij *Juliana Ferens*, een zoon, *Frederik Gideon*, die volgt, eene dochter, *Albertina Louiſe*.

XX. *Frederik Gideon*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak*, had, bij *Anna Maria Huninga van Oostwald*, een zoon, *Frederik Henrik*, die volgt, en eene Dochter, *Maria Sidonia*.

XXI. *Frederik Henrik*, Baron *van den Boetzelaar*, Heer van *Langerak* en van *Schoor*, geboren den 15den Maart 1688, beſchreeven in de Orde der Ridderſchap van *Holland* en *Weſtfriesland*; voormaals Luitenant-Kolonel en Kapitein van de Gardes, Kolonel van een Regiment Infanterie ten dienſte dezer landen; en wegens de voorſz. Ridderſchap gedeputeerde in den Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden; Hoogheemraad van *Delfland*, enz. enz. had, bij zijne eerſte Gemalin, *Ottiliana Philippina*, dochter van *Arent*, Heer van *Dorp*, Kolonel van de Ruiterij ten dienſte dezer landen, Gouverneur van *Louveſtein* en Drosſaart van *Heusden*, eene dochter, *Juliana*, geboren den 13den October 1713, en bij de tweede, *Eliſabeth*, dochter van *Franco Pauw*, Secretaris van de Auditiekamer van *Holland*, Hoogheemraad van *Delfland*, onder andere kinderen, *Anna Eliſa-*

ſabeth, vroeg geſtorven, en *Anna Maria Elburg*, geboren den 7den April 1725.

Zie J. PONT. HEUTER. *in Carol. Audac.* fol. 155. GOUDHOEVEN, *Kronijk van Holland*, in 't Bijvoegzel, bl. 155. PONTANUS *en* SLICHTENHORST, *Gelderſ. Geſchiedenisſen*, I. Deel, bl. 33. II. Deel, bl. 161. VOSSIUS, *Jaarboeken*. TESSCHENMACHER, *Annales Cliveni*. DITHMARUS, *in Cod. Diplomat. Clivens. Juliac.* CHARPENTIER, *Hiſt. Geneal. de Cambrai:* AITZEMA, *Zaaken van Staat*, III. Deel, p. 144. PICARD, *Kronijk des Landſchaps Drenthe*, p. 108 en 255. HOOFT, *Werken*, bl. 221. CONST. HUGENII *Otia*, p. 103. BRANDT, *Hiſt. der Reform.* I. Deel, *in de Bijvoegzelen*, bl. 54 en 55. S. VAN L. *Batav. Illuſtr.* enz.

BOGAARD, (Doctor *Adam*) wordt door BALEN, in zijne Beſchrijvinge van *Dordrecht*, (bl. 204.) onder de Geleerden van die Stad geteld. Hij was, volgens hem, afkomſtig uit een oud en eerlijk geſlacht aldaar, en een zoon van WILLEM BOGAARD, die 'er, in 1423, Schout was. ADAM bekleede, in 1441, de waardigheid van Hoogleeraar in de Geneeskunst, en Rector der Latijnſche Schoole te *Leuven*, alwaar hij overleed, Ao. 1482, nalaatende één zoon.

BOGAARD, (Dr. *Jacob*) die, na Geneesmeeſter te *Antwerpen* geweest te zijn, Beſtuurder der hooge Schoole te *Leuven* werd, en aldaar in het jaar 1520 overleed. Hij heeft geſchreeven eene uitlegging over de practijk van AVINCENNA, in vijf ſtukken, die, volgens BALEN, in manuſchript in de Bibliotheek te *Antwerpen* bewaard word. *Ibid.*

BOGAARD, (Mr. *Jacob*) zoon van Mr. ARNOLD BOGAARD, Raadsheer te *Mecheln*, en kleinzoon van den gemelden Doctor JACOB BOGAARD, die ook den rang van Raadsheer in 't Hof van *Mecheln* bekleede, en daarna Preſident van den Raad van *Vlaanderen* werd. Hij overleed te *Mechelen*.

Ibid.

BOGAARD, (*Jan Willemsz.*) geboortig van *Wezel*, doch bekend voor een *Amſterdammer*, vermits zijn naam, in de verſchillen van de Remonſtranten en Contra-Remonſtranten, van den jaare 1620 tot 1632, zeer berucht geworden is, hebbende hij, mogelijk, te ſterk geijverd voor de zaak der laatstgenoemden. In het jaar 1619, was hij aangeſteld tot Schepen der ſtad *Amſtelam*. Op den 16den Januarij van het volgende jaar was de beroemde REM BISSCHOP voor het Collegie van Schepenen ontboden; doch hij vond raadzaam, niet te verſchijnen. Zijne vrouw daarvan de redenen te kennen gegeeven hebbende, werd daarop 't beſluit genomen, het komptoir, de brieven, enz. van gemelden REM BISSCHOP te doorzocken, dat door den Schout en twee Schepenen gedaan werd. Zij namen eenige ſchriften mede, en onder die eenen brief, waarin van de verandering der Regeeringe, in het jaar 1618, gewag gemaakt wordt. De Schepen BOGAARD werd, weinige dagen daarna, naar *Leiden* en *'s Hage* afgevaardigd, om de ontdekkingen, in 't Komptoir van BISSCHOP gedaan, te vergelijken met de bekentenisſe, die zekere STOCHIUS te *Leiden* gedaan had. De zaak van BISSCHOP, weet men, liep in 't volgende jaar ten einde: ook is 't bekend dat 'er meer gemaatigdheid bij de *Amſteldamſche* Regeering begon plaats te krijgen, en dus de al te ijverige Gereformeerden van het kusſen geweerd werden; 't geen dan ook de oorzaak was, dat BOGAARD, in de volgende jaaren, niet weder als Schepen aangeſteld werd. In het jaar 1624 vinden wij hem weder, in eene andere ſchoon mindere waardigheid, als Luitenant der Schutterije: in welken rang hij zig bevond onder hen, die van hier uittoogen, ter verſterkinge van het Staaten Leger voor *Bommel*. Het Vaandel, waarvan BOGAARD Luitenant was, ſtond onder bevel van den Kapiteln JACOB JACOBSZ VAN HINLOPEN, Schepen, en den Vaandrig NICOLAAS CLOUK, zijnde in drie Korporaalſchappen verdeeld. Onder den Korporaal JAN LETTEN ſtonden negen Adelborſten, agt onder CORNELIS KLAASZOON, en een gelijk getal onder CORNELIS JANSZ VAN ROERMOND. De twee Sergeanten waren ROELOF DE VRIJ en HANS DE KEIZER, beſtaande de geheele manſchap uit twee honderd twaalf koppen. Alle dezen waren vrijwillig uitgetogen, haakende naar niets anders, dan om het land en deszelfs ingezetenen van dienst te kunnen

ELF AMSTERDAMSCHE BURGERS, UIT BOMMEL GETOGEN, KWIJTEN ZICH DAPPER TEGEN DEN VIJAND.

nen zijn, tegen den algemeenen vijand. Niet alleenlijk hadden zij dien last gewillig aanvaard, maar zij namen ook te *Bommel*, met groot vermaak, dag en nacht getrouw de wachten waar. Naauwlijks waren zij binnen de gemelde ſtad, of die van *'s Hertogenbosch* ijverden om eenige voordeelen op de *Amſteldammers* te behaalen. Kapitein HINLOPEN en zijn Luitenant BOGAARD, hier voor willende zorgen, geboden hunne onderhoorige manſchap, zig niet roekeloos buiten de Stad te begeeven, waardoor de vijand langs hoe ſtouter werd. De *Amſteldammers* alle die tergingen niet kunnende verdraagen, toogen ten getale van elf uit, om eenige vijanden te betrappen, waarvan zij 'er vijf gevangen namen, twee van hunne paarden ſchooten, en de overige deeden vluchten; waarna die van den *Bosch* het niet meer waagden, hen te ontrusten. Doch op Meiavond trokken eenigen van de onzen uit, om eenen Meiboom te haalen; zij kapten dien in het gezicht van den vijand, digt bij de *Maas*, bragten den boom binnen *Bommel*, en plantten dien op de markt, voor het verblijf van Kapitein HINLOPEN, met dit naamſpeelend bijſchrift.

Soo HINDELOOPEN *in een* BOGAART CLOEK-*elijck.*
En een VRIJ KEIZER *leeft in 't onbedwonghen rijck,*
Soo leeft ghij ſonder jock, ô Batavierſche *Quanten*
Maeckt hier u vrijheit ſterk, en wilt de Meij nu planten.

Op den 29ſten van die zelfde maand kwam de gezegde manſchap binnen *Amſteldam* te rug, en werd op den *Dam* bedankt en betaald.

Met voordagt heb ik dit uitvoerig verhaald: eensdeels om dat het mijnen ſtadgenooten tot eer ſtrekt; ten tweeden, om hunne uittogten nader te bevestigen; ten derden, om te doen zien, dat BOGAARD, kort daarop, 'er allerſlechtst voor beloond werd. Dat hij, in den jaare 1626, Ouderling bij de Gereformeerden zijnde, ſterk voor zijne ſecte was, gelijk boven gezegd is, bleek uit de voorſpraak, die hij, met de Predikanten SMOUT en KLOPPENBURG, bij de Regeering deed, voor Kapitein ZWART, welke, bij de plondering van het huis op de *Oude Schans*, gegreepen was. Dan, zo het waar is, als of zij zouden hebben willen bewee-

ren,

ren, dat ZWART en zijne medevangenen in eene goede zaak gejjverd hadden, is het tevens waar, dat zij een onbeſtaanbaare daad verricht hebben, alzo men alles, wat naar de minſte oproerigheid zweemt, veel min eene openbaare plondering, kan noch mag goedkeuren, en eene goede zaak nimmer daardoor kan bevorderd worden. In dit en het volgende jaar waren de opſchuddingen binnen *Amſteldam* genoegzaam onophoudelijk. Het inbrengen van andere Regenten; het verleenen van meer vrijheid aan de Remonſtranten; het ontwerp van de aanneeming van Waardgelders, in het jaar 1628; en vooral het aanſtellen van Remonſtranten tot Officieren van de Burger-Krijgsraad; dit waren zaaken, die de gemoederen tegen elkander hevig verbitterden, en waarmede BOGAARD, benevens anderen, zig moeide. De gemelde oproeren begonnen uittebarſten, met de aanſtellinge van JAN KLAASZOON VLOOSWIJK tot Kapitein, in plaats van den overledenen Burgemeeſter PIETER DE VLAMING VAN OUDSHOORN, een man, die, om zijne onbezonnene uitdrukkingen, in 't jaar 1618, als Luitenant in die Kompagnie was afgezet, zijnde bekend voor een ijverig voorſtander der Remonſtranten. Wij zullen ons niet inlaaten tot een omſtandig verhaal van zaaken, daar over voorgevallen, noch melding maaken van het aandeel, dat Doctor KAREL LENARDSZ en anderen daarin hadden; alleenlijk zullen wij hierbij voegen, dat eenigen uit de misnoegde Schutters, in de maand November, gecommitteerd werden naar den *Haag*, om hun bezwaar aldaar aan de Sijnode voorteſtellen; en dat onder hen, die daartoe verzocht waren, BOGAARD als de eerſte gemeld wordt. De Regeering toonde zig zeer gebelgd over het gehouden gedrag der misnoegden. In 't laatst der maand December werden VAN GOETHEM en DINGSTEE voor Schepenen gehoord en weder losgelaaten; doch de Oud-Schepen JAN WILLEMSZOON BOGAART, Doctor KAREL LENARDSZ en anderen werden, den 5den Januarij 1629, mede ontboden, en op eenige ſtukken ondervraagd, waarop BOGAARD zwaarigheid maakte, den Schout mondeling te antwoorden. Hierop werd hun de tijd van drie uuren gegeeven, om zig te bedenken en naar huis te gaan. Na verloop dan dien tijd wederkomende, en bij de voorige weigering volhardende, werd hij, benevens LENARDSZ, in arrest gehouden, gelijk ook an-

anderen, als HARKE, CROESER, DINGSTEE en VAN GOETHEM, gevat werden.

Op den 13den Januarij antwoordde of bekende de Oud-Schepen BOGAART, dat hij het Request, aan de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland* gepresenteerd, geleverd had in handen van den Deurwaarder van gemelde Heeren Staaten. Het Request luidde als volgt:

Vertoonen met behoorlijke reverentie ende eerbiedinge, de Ingezetenen, Schutteren, Burgeren en Negotianten der Stad Amsterdam, hoe dat verscheide onheilen en swaarigheden in deeze stad Amsterdam ontstaan zijn. Soo door het extraordinaris getal van Waardgelders en de ongeregeltheden van dezelven, als ook door eenige persoonen, de religie niet toegedaan zijnde, die eenigen tijd herwaards in verscheidene bedieningen zijn geraakt, waar door te vreesen staet dat meerder swaarigheden sullen ontstaan, tot verstooringe van de waere Christelijke Gereformeerde Religie, en verderf deser goede Stede, ten sy tijdelijk daar inne werde versien. Waeromme sy supplianten haer ootmoedelijk keeren, tot U. E. H. Haere Hoog Mog. als Overheid versoekende, dat U. E. gelieve te besorgen, dat de floreerende Stad Amsterdam werde gestelt in haare voorige staat, welstand ende eenigheid, en dat ten dien einde de Waardgelders, mogen werden gereduceert tot het getal, in de afstandt van de satisfactie van Amsterdam uitgedrukt, ende deselve voorzien mogen werden met sodanighe Officieren, daer inne de goede Ingesetenen deeser Stede gerust konnen zijn, midsgaders dat voortaan in alle bedieningen mogen werden gebruikt, persoonen die de waere Gereformeerde Religie syn toegedaan, op dat de ruste ende welstand deser Stede ende de Kerke Christi in deselve also mag werden geconserveert. 't Welk doende.

Wijders bekende hij, met andere, na gedaane presentatie, alhier ter Stede eens of tweemaalen vergaderd te zijn geweest, en onderling beslooten te hebben, dat men weder naar den *Hage* zoude gaan, om op het Request, aan de Heeren Staaten, apostille te verzoeken. Doch hij verklaarde tevens, van geen verdere Deductie of Remonstrantie te weeten, noch met eenige geestlijken of politiquen over het Request te hebben gesprooken, veel

min

min deliberatie daarover gehouden; maar dat alle communicatie, daarover gehouden, geſchied was met die perſoonen, waarmede hij in *'s Hage* geweest was. Ook ontkende hij iets te weeten van procuratie of getekende Requeste; verklaarende verder, dat Doctor LENARDSZ de Deductie, bij hem gepreſenteerd, had gedaan buiten kennisſe van hem, en van hun, die met hem in *'s Hage* geweest waren.

BOGAARD, den 20ſten, weder gehoord wordende, was toen van gedachten, dat hij, als Burger, ongehouden was te antwoorden op de vraagen, hem door den Hoofd-Officier gedaan.

Den 29ſten herhaalde hij zijne voorige gezegden, dat hij, naamlijk, wel in den *Haag*, doch bij de andere Burgers niet gelogeerd geweest was, noch met hun gegeten had, dan na de overlevering van 't Request; dat hij toen van hun verſtaan had, dat zij de Deductie hadden overgeleverd, en daarover bezwaard zijnde, dezelve te rug gehaald had: verklaarende verder wederom, ongehouden te zijn, op de vraagen van den Hoofd-Officier te antwoorden.

Daarop volgde, den 31ſten Januarij, deeze Sententie.

„ Alſoo Jan Willemſz Bogaert oud Schepen deſer Stede, geboren binnen Weſel, jegenwoordigh gevangen, buyten pijne en banden van ijſere bekent heeft, en mijne Heeren van den Gerechte voorts ghebleken is, dat hij gevangen, niet ignorerende de onrusten ende turbulente gemoederen van eenige Ingeſetenen deſer goeder Stede, hoe langs hoe meerder, hoewel ſonder eenige gefondeerde oorſaken ende reeenen tegens hare wettige Regenten gecommoveert, door verſcheyden diffidentien, op-genomen buyten waerheyd, ende contrarie de menichvuldige verklaringhe, bij de goede Regieringhe deſer Stede meer-malen gedaen, hem vervordert heeft te gebruycken ſekere onwaerachtige ende calumnieuſe request tegens de Regieringe ende effectuelijck, tegens de wettighe Regenten deſer Stede, ende uyt den name van de Burgers, Inwoonder deſer Stede ingeſtelt, ſonder dat hij ghevanghen eenighe laſt van meerdere, als van weynighe ſyne Complicen daer toe ghehadt heeft, hy ghevanghen eyenwel neffens eenighe quaetwillighe ſyne Complicen (hem met eenen Karel Leendertſz als de voorſte en meeſte beleyders preſenterende) en in verſcheyden ver-

ga-

gaderinghen ende Conventiculen tot dien eynde binnen deſer Stede aengheleyt, gefrequenteert hebbende de ghemelte ſameuſe requeſte aen eenighe leden van de Groot-Mog: Heeren Staten van Holland ende Weſt-Vrieſlant gherecommandeert, ende aldaer af geraden zijnde, van hun voornemen, daer na aen de Vergaderinge van hare Groot-Mog: gepreſenteert heeft, ſonder alvoren hun verſoeck aen hare reſpective Magiſtraten bekent te maken, ſtreckende 't ſelve tot voedinge ende vermeerderinghe van de diſſidentien ende jalouſie by eenighe quaetwillige tegens de Regenten deſer goeder Stede opghenomen, omme met ende door den calomnieuſen inne-houden van dien, de leden van hooch-ghedachte vergaderinghe verabuſeert hebbende, deſelve met een inghenomen impreſſie teghens deſer goede Stede te conciteren, voorgevende als oft de goede Gemeynte onlydelijcke overlaſt ende quellagie, door de ordinaris Soldaten alhier ter Stede aenghedaen werde, daer nochtans mijne Heeren van den Gerechte tot op huyden van geene overlaſt en weten, nooh oock hy ghevange ofte eenige van ſyne Complicen oyt aen mijn Heer de Schout, ofte den Heeren Schepenen, ſyns ghevanghens ordinarije Rechters, yet ſulcx te kennen heeft ghegheven, dat hy ghevanghen door ſulcke ghefabriceerde onwaerheyt ghetracht heeft tot caſſatie niet alleene van eenighe meerdere ſoldaten tot voorſtant van de goede Regeeringhe ende ghemeynte alhier aenghenomen, maer oock tot reductie ende minderinghe van 't gheral der vorige deſer ſtede ſoldaten, alles contrarie de gherechtigheyden ende contracten van deſer ſtede weghen met hare Groot Mog: ghemaeckt, 't welck ſaken van Regieringhe zijnde hem ghevanghen int particulier niet roerden, ende daeromme, ende te meer ten reſpecte van ſyns ghevanghens qualiteyten, hy ghevanghen niet behoort hadde de gherechticheyden deſer goeder Stede (die doch een yeder Ingeſeten ſchuldich is voor te ſtaen,) wegh te nemen ofte te verminderen. Dat mede hy ghevanghen in de ghemelte Requeſte hem niet ontſien en heeft, aen de goede Regieringhe deſer Stede, conform de gherechtigheid ende Privilegien gemanieert, *per Calumniam* te imputeren de onruſten ende ſwaricheyden, alhier inder waerheyd door eenighe quaedwillige ontſtaen, ende de ſake daer by niet ſtarende, oock der Regenten perſoonen te inſimuleren of dat door

haer noch meerder ſwarigheyd ſtont te verwachten, meeckende haer ſyne Wettighe Magiſtraten, alſo verdacht, als of eenich merckelyk quaed by haer voorgenomen, waer teghens de goede Politie ende Ghemeynte, tot voorſtand van de welcke ſy nochtans by eede verplicht zijnde, alle hare Actien met aller diſcretie dirigeren, ſtreckende ſulcx alles om de Hoge Overigheid deſer Provincie te bewegen tot veranderinge van de Regieringhe, die noochtans conform deſer Stede Privilegien aenghenelek ende continuelijck ghepleecht is, dehalven alſoo by ghevanghen niet alleene ſyne Wettighe Magiſtraten ghecalumniceert, hare Groot-Mogt met valſche onwaerheyden een indruckinghe van diffenſie teghens deſer Stadt gheſocht heeft te gheven, tot veranderinge van de Regieringhe deſer Stede, maer oock de onruſten ghevordert, ende de turbulente ghemoederen van eenige Inwoonders deſer Stede meerder mit ſulck ſyn doen verweckt heeft, die door misvertrouwen, ende quaedwilligheyd ſonder oorſaken teghen de goede Regieringhe deſer Stede opgenomen, van hunne Magiſtraet verre gealieneert, zijnde, droevighe commotie en confuſie in deſen ſtant en ruſte van deſer goede Stede lichtelijc ſoude hebben gecauſeert, daer toe alreede by andere ten ſelven tijde de hant gheopent wert de door inpertinente middelen tot deſſolutie van der Schutteren eedt, zijnde de bande van ghehoorſaemheyt ende van de vordere ſchuldighe plicht, waer door de turbulente gemoederen haer precipiterende, middelen om de ſtandt ende de ruſte deſer goeder Stede te behouden ſouden onnut ende ondienſtigh ghemaeckt zyn, Alle 't welcke myne Heeren van den Gherechte conſidererende, ende omme te behouden de goede ruſte deſer Stede, niet conſiende 't ſelve onghemerckt laten paſſeeren, te meer alſoo de voorſz. ghevangen by den Heere Officier ontboden ende verſocht tot antwoorde op de wragen hem voor te houden, daer nae by continuel refus van 't ſelve, in detentie gehouden ende meermaelen ghehoort, ende hem ſyne faute aengewesen, ende hem bekent gemaekt zijnde, by ſoo verre hy de ſelve agnoſceerde, dat myne Heeren van den Gherechte tot gratie ende volle remiſſie van ſyne exceſſen ghenegen waren, ende evenwel hy by ſyne quade opinien bleef, hebben ſy geſien de informatie van den Here Offic. des gevangens bekentniſſe voor ſoo vele hy gheconfeſſeert heeft

en-

ende gelet op alle 't gene tot ſyne ontlaſtinge heeft connen dienen den ſelven binnens Camers gecondemneert, ghelijk ſy hem condemoeren mits deſen in een mulcte van 2000 gulden, ende daerenboven in een honorable amende van binnen vier ende twintich uyren na de pronuntiatie van deſen, te compareren voor haere Collegien, aldaer ſchuldkenninghe met ongedeckten hooſde van ſyne begane fauten, te doen, ende God, ende de Juſtitie om vergiffenisze te bidden, ende by weygheringhe van ſulckx, lasten hem te gaen uyt deſer Stede en de vrijheyd van dien, ende een myle int ronde, ende daer nyt te blyven den tyt van twee eerſtkomende Jaren, ſonder middeler tijt daer weder in te mogen komen op pene van meerder ſtraffe, doemende hem voorts in de coſten ſyner gevankeniſſe ende miſen van Juſtitie. Aldus ghearreſteerdt binnen Amſtelredam. By allen den Burghemeeſteren *Dempto* Geurt Dircxſz. en alle den Schepenen, behalven Hillebrand Schellinger ende Symon de Ryck, den 31 Januarij 1629. En binnen 's Camer gepronuncieert ten overſtaen van de Heeren Offic, ende alle den voorſz. Schepenen. Laeger ſtond by my der ſelver Steede Secretaris door laſt van de voorſz. Heeren Schepenen, *D. Moſtart.*"

Deſe Sententie uytgeſprooken ende van Jan Willemſz. Bogaert aengehoord ende wel verſtaen ſynde, heeft deſelvige van dat vonniſſe gheappelleert aen de Ed. Groot Mogende Heeren de Heeren Staeten van Holland ende Weſtvriesland ofte aen hen Hof-Provintiael, ende daer het hem ſal gheraeden duncken."

Intuſschen hield hij zijn verblijf te *Haarlem* en in *'s Hage*, terwijl zijne Huisvrouw ELISABETH ROETERS, zijnen handel, die in een Zeepziederij beſtond, bleef waarnemen. Naauwlijks was hij uit de ſtad, of een meenigte van ſchotſchriften werden ten zijnen nadeele alomme verſpreid. In één van die werd hem zelfs ten laste gelegd, dat hij de gemeente zou bedrogen hebben, met het verkoopen van zeep in te kleine tonnen; waartegen hij zig, door het in openbaaren druk uitgeven van verſcheidene beëedigde verklaaringen, verweerde. In andere wenschten men hem ſchavot, galg en rad toe. Dus zag men in *Amſteldam*, met de tijden, de zaaken veranderen; want zeker is het, dat BOGAARD, eenige jaaren te voren, door zijn bedrijf, den naam van een

getrouw Patriot zou verdiend hebben, daar hij nu dien van eenen muitemaaker kreeg, en ook als zodanig gevonnis werd. Uit eene ontmoeringe tusſchen hem en DE GROOT, die ons door BRANDT, in het leven van den laatstgenoemden, (bl. 425 en 426.) verhaald werd, blijkt, dat BOGAARD zig, na het eindige van zijn bannisſement, weder in *Amſteldam* bevond; dan, hoe zijn proces is afgeloopen, is mij niet gebleeken.

BOGAERDT, (*Hendrik*) een man, van wien de Roomschgezinde ſchrijvers getuigen, dat hij, door zijne geleerdheid en ervaarenheid in de heilige ſchriften, zig een grooten naam verworven heeft. Hij was te *Leuven* aangeſteld tot Bacalaureus in de Godgeleerdheid, en werd daarna Prieſter te *Hellevoet*. Van den *Utrechtſchen* Bisſchop FREDRIK VAN TAUTENBERG had hij verlof bekomen, om de Beeldſtormers, Ketters en anderen, die leedweezen van hunne zonden hadden, van hunne misdaad te ontſlaan. Maar jammer is het, wordt daar bij gevoegd, dat een man, die zijn wederga daaromſtreeks niet had, en die rijker van geloof dan van geld was, zijne lusten zo verre den teugel vierde, dat hij zes kinderen bij eene Bijzit verwekte. Wij voegen 'er bij, dat het jammer was, dat de wetten der Roomſche Kerke het huwelijk verbieden, aan zulk eenen, die anderzins, ten minſten in dat geval, onzondig had konnen leeven. In het jaar 1572 werd hij door de woede der Geuzen omgebragt, en is dus onder de Roomſche Martelaars geſteld.

Zie *Oudheid van Zuidholland.*

BOGAERT, (*Abraham*) één onzer Nederduitſche Dichteren, die zig eenen naam gemaakt heeft, zo door zijne reize door Aſia, als door zijne Dichtwerken, onder andere *'t Geuzeveld* en eenige Tooneelſpellen; en niet minder door zijne ſchriften in onrijm, als de *Grondlegging der Nederlandſche Vrijheid*, vervat in drie boeken, behelzende al het voorgevallene, geduurende de ſluiting van het twaalfjaarige beſtand; en een verhaal van den Kersvloed, des jaars 1717. Gebrek aan noodige berichten ſtelt mij buiten ſtaat iets meer van hem te zeggen. Iemand, my hierin behulp-

zaam

zaam kunnende zijn, zal mij, ten dienſte onzer Landgenooten, daarmede verpligten.

's Mans afbeeldzel vindt men geplaatst vóór de bovengemelde Dichtwerken, in het koper gebragt door HOUBRAKEN. Een ander heb ik thans voor mij, door A. DE BLOIS, en nog een in zwarte kunst, door P. SCHENK.

BOGARDEN, of *Pauliaanen*, ook wel *Tertiaanen*, was de naam van eenige Geestlijken, die naar de Orde van ST. FRANÇISCUS leefden. Zij hadden voorheen binnen *Amſteldam* een Klooster, dat omtrent het jaar 1409 moet geſticht zijn, thans de *Oude Waale Kerk* en het *St. Joris Hof*. De *Jeronimieters*, in het jaar 1457, van *Hoorn* vertrokken zijnde, verzochten de Broeders van de *Bogarden* om den ledigſtaanden grond; zij bouwden op denzelven, met bewilliginge van den Proost van *Westfriesland*, een ſteenen huis, waarvan de noordzijde hunne Kerk, en de zuidzijde hunne Keuken was. In 1461 begaven deze Monniken zig onder de Orde der *Kruisbroederen*. In het volgende jaar eenige oneenigheid onder hen ontſtaan zijnde, betrokken ſommigen van hun weder hun oude Klooster te *Amſteldam*, dat, in 1596, tot een Proveniershuis bekwaam gemaakt is.

Zie COMMELIJN; LE LONG; bl. 290; VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, bl. 73.

BOGERMAN, (*Johannes*) vond zig, in het jaar 1566, wegens de omhelzing der Hervormde Leere, genoodzaakt, *Kollum*, een Dorp in *Friesland*, te verlaaten, vermits aan de voorſtanderen dier Leere het verblijf aldaar, op lijf- en levens-ſtraf, verboden was. De Schrijvers, die van deze vlucht gewag maaken, noemen alleenlijk den Pastoor van *Kollum*, zonder den naam van BOGERMAN te melden; doch dat zij hem daar mede bedoeld hebben, blijkt duidelijk. Dat 'er, ten dien tijde, in plaatſen, die ſlechts eenig aanzien hadden, drie Prieſters, als één Pastoor, één Vicarius en de Præbendarius waren, is eene bekende zaak; en zulks was noodig, om dat de Doop, de Biegt, de Zielmisſen, 't laatſte Olijzel en andere kerkgebruiken, die voor de zaligheid noodzaakelijk gehouden worden, ruimte van bedienaaren ver-

eischte, om oud en jong te bedienen. BOGERMAN had, ten dien tijd, het geluk, dat zijne twee medearbeiders met hem in de leere der waarheid van een zelfde gevoelen waren, zo als wij ſtraks nader zullen zien.

REGNERUS BOGERMAN, de vader van deezen JOHANNES BOGERMAN, was een vermaard Rechtsgeleerde te *Dokkum;* van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, werd hij, in verſcheidene zaaken van aanbelang, gemaadpleegd en in aanzienlijke commisſien gebruikt. REGNERUS liet na twee zoonen, JOHANNES en REGNERUS, welke laatſte, in 1636, als Predikant, te *Harlingen* overleed; de andere was de Vader van hem, welke, door zijn Preſidentſchap van de *Dordrechtſche* Sijnode, vermaard geworden is. JOHANNES BOGERMAN *de Oude* ſchijnt van *Kollum* eerst de wijk naar *Steenwijk* genomen te hebben; vandaar, in 1574, weder verdreven zijnde, werd hij Predikant te *Jennelt* in *Oostfriesland*, en in 1576 te *Opleeuwert*. Daarna te *Bolswaart* beroepen zijnde, (1580) was hij, 1583, Preſes van de Sijnode te *Franeker*, in welk jaar hij ook wederom te *Steenwijk* in dienst ſchijnt geweest te zijn. In 1592 was hij wederom te *Bolswaart*, bedienende nu deze en dan geene Gemeente bij leening, zo als in die tijden, wegens de ſchaarsheid der Leeraaren, veel in gebruik was. In 1593 werd hij beroepen te *Kampen*, 1596 te *Appingadam*, en 1598 te *Hasſelt*, alwaar hij, na veel andere beroepen van de hand geweezen te hebben, overleed.

BOGERMAN (*Johannes*) *Johanneszoon*, werd geboren te *Opleeuwert* 1576. Van zijn' vader tot het Leeraarampt geſchikt zijnde, verkreeg hij zijne eerſte ſtandplaats te *Sneek*, in het jaar 1596, en verrok vandaar naar *Enkhuizen*, in het jaar 1603, en in het volgende jaar naar *Leeuwaarden*. Terwijl hij hier den dienst bekleedde, werd hij tot Preſident van de beruchte *Dordrechtſche* Sijnode verkoozen. 't Is te overbekend, hoe de Remonſtranten hem voor eenen van hunne ſtrengſte partijen gehouden hebben, en welk een lof en laster hij daar door heeft weggedraagen. Hemelsbreed verſchillen zijne handelingen, wanneer men dezelven nagaat, zo als ze beſchreeven zijn door UITENBOGAART en TRIGLAND, om niet te gewaagen van BRANDT, veel min van REGENBOOG,

BOOG, die zo ongemeen partijdig geſchreven heeft, in de twee Deelen, die van hem 't licht zien, dat hij zig den naam van Hiſtorieſchrijver onwaardig gemaakt heeft. Ik voor mij heb tot nog toe niets beter gevonden, om over 's mans daaden, zo wel als over de gantſche Sijnode, onpartijdig te kunnen oordeelen, dan de brieven van HALES en BLANCANQUAL, geſchreeven aan DUDLEIJ CARLETON, in 12. ten tweedemaale gedrukt 1671, volgens de vertaaling van den grooten PH. VAN LIMBURG; welke brieven ons, wanneer wij op het Art. DORDRECHT, van de Sijnode zullen ſpreeken, bijzonder te paſſe zullen komen, om het gehouden gedrag van BOGERMAN in de gewigtigſte voorvallen te doen kennen. In het jaar 1633, op den 8ſten Augustus, werd hij, in plaats van Predikant in den *Haag*, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Franeker* beroepen, en verkreeg kort daarop den tijtel van *Profeſſor Primarius*. Doch de gewigtige bezigheid, van het overzien der nieuwe vertaalinge van den Bijbel, belette hem, dat ampt voor den jaare 1634 te aanvaarden. Hij overleed den 11den September 1637, in den ouderdom van een-en-zestig jaaren, daalende met den vloek zijner vijanden en den zegen zijner vrienden in 't graf. In *Friesland* haatten hem eenigen zo ſterk, dat zij hem, in plaatze van BOGERMAN, *hoofd van de Sijnode*, BOSERMAN, *hoofd van de ſnooden*, noemden. En nog in onze dagen heeft men hem, in eenige ſchotſchriften, door éénen wien zulks, zo om zijn ampt als afkomst, het minst voegde, *Preſident van de Hel* zien noemen. Wat aangaat zijne ſchriften; zijn boek *de Jezuitſche Catechismus* droeg hij op aan het Collegie der Staaten van *Friesland*, die hem, volgens Reſolutie 1608, daar voor vereerden twee honderd guldens. Ook werd hij van dezelven, in het jaar 1614, plechtig bedankt voor de opdragt van zijne aantekeningen op het boek van GROTIUS tegen S. LUBERTI. Nog heeft men van hem: *Practijk van Boetvaardigheid*; eene vertaaling van *Beza's* beruchte boekje, over het Ketterdooden; en *Lijkreden op den dood van Prins Maurits*; *Troostbrief aan een Weduwe, over het ſterven haares mans*; en *Tractaat van de Lijdzaamheid*. Zijn Graffchrift te *Franeker* is van deezen inhoud:

JOANNI BOGERMANNO I. F. FRISIO, IN EXILIO NATO, ECCLESIASTÆ DISERTISSIMO, THEOLOGO DOCTISSIMO, VIRO PRUDENTI, SYNODI NATIONALIS DORDRACENÆ PRÆSIDI GRAVISSIMO, VET. TESTAMENTI INTERPRETI, AC INTERPRETATI RECOGNITORI ACCURATO, ACAD. FRANEQ. PROFESSORI PRIMARIO, DE ECCLES. ET REPUB. BELGICA DIFFICILLISMIS TEMPORIBUS OPTIME MERITO, PATRIBUS PATRIÆ CHARISSIMO, MANTIO INCOMPARABILI, VIDUA MOESTISSIMA MARGARETA PETRÆA HOC MONUMENTUM PONENDUM CURAVIT.

Obiit MDCXXXVII. XI. Septemb. ÆT. LXI.

's Mans afbeelding gaat, op onderſcheide wijzen, in prent uit, met en zonder het Sijnode; men heeft het zeer fraai bij J. C. VISSCHER.

Zie E. L. VRIEMOET, *Ath. Friſ.* pag. 284.

BOISOT, (*Lodewijk* of *Louis van*) wordt van de meeſte Schrijvers voor eenen *Zeeuw* gehouden, ſchoon men kan zeggen, dat hij een *Brusſelsch* Edelman geweest is. Verder weet men van zijne afkomst niets: een lot, dat hij met veelen van de eerſte en getrouwſte voorſtanders en verdedigers der Nederlandſche Vrijheid, (waaronder hij een van de minſten geweest is) gemeen heeft. Ook weet men niet, dat hij zig, geduurende den befaamden Moord van *Parijs*, in *Frankrijk* bevond; zijnde hij niet dan met veel moeite, door eenige Monniken, uit de gevangenisſe, waarin hij, ter oorzaake van den Godsdienst, gezet was, ontſlagen. Ook vindt men geen naauwkeurig bericht, wanneer hij, in 's Lands dienst, ter weeringe der *Spaanſche* dwinlandije, het zwaard heeft aangegord.

Allereerst vindt men van hem melding gemaakt, bij het zwaare beleg van *Middelburg*, door Prins WILLEM DEN EERSTEN, in den jaare 1573 en 1574, waartoe de *Spanjaarden* allen vlijt tot ontzet aanwendden. Geduurende den tijd van dat beleg vindt men gemeld, dat LODEWIJK VAN BOISOT, in plaatſe van den geſneuvelden BOUDEWIJN EWOUTS, tot Admiraal van *Zeeland* aangeſteld

ſteld werd: een ampt, 't welk, in dien tijd, meest aan Edellieden gegeeven werd, zo als dat van Vice-Admiraal aan mannen, die in de zeevaart volmaakt kundig waren.

Veel gerucht is 'er, in onze Gedenkſchriften, gemaakt van het beangſtigd *Leiden*, gedaurende deszelfs tweede belegering; berichten, waarbij de nood der *Leidenaaren* niet vergroot wordt. Doch *Middelburg*, waarvan men minder gewaagt, leed niet minder, vermits de hongersnood 'er genoegzaam even ſterk was, en vooral, na dat Don LOUIS DE REQUESENS, opvolger van ALBA, alles wat hen mogelijk was, te werk ſtelde, om de ſtad te ontzetten, en MONDRAGON, even getrouw zijn aan Konings zijde, om die te behouden, als de *Leidſche* Magiſtraat, Bevelhebbers en Burgers, om *Leiden* aan den Staat te doen blijven. De hongersnood prangde die van *Middelburg* zo ſterk, dat de Burgers, toen de minſte gelegenheid zig ſlechts aanbood, om hun leven te behouden, zig ter vlucht naar *Vliſſingen* en andere plaatſen begaven, op hoope van 'er een ſtuk broods te bekomen. Sommigen van hun keerden wel weder; doch daar hun, als vluchtelingen, de inkomst geweigerd werd, ſtierven zij van honger voor de poorten. De nood der ſtad werd hierdoor kenbaar, doch nog meer door de onderſchepte en in 't cijffer geſchreevene brieven van MONDRAGON, van den 10den Januarij 1574, waarin hij, aan den gemelden REQUESENS, openbaarde, het niet langer dan tot den 15den of 16den van die maand te kunnen houden. Den 19den kwam zekere HANS COCQ, met een ſcheepje van *Antwerpen*, te *Middelburg* binnen, met hoop op ontzet; en op den 23ſten zond de *Spaanſche* Opper-Gouverneur JULIAAN DE ROMERO af, met een Inſtructie, wat de belegerden in acht te neemen hadden. Op den 14den was de groote vloot, Don LOUIS, zedert zijn aankomst, had doen gereed maaken, reeds van *Antwerpen*, ter ontzettinge van *Middelburg*, vertrokken; welke hij meende dat hem zijn aanſlag niet mislukken kon. Op den 27ſten kwamen zes kleine ſcheepjes van de vloot in 't gezicht van *ter Neuſe*. De *Zeeuwen*, vermoedende dat dit de geheele vloot was, maakten zig in een oogenblik vaardig, om dezelve te ontvangen. Dan het bleek eerlang dat zij ſlechts als beſpieders, van de zijde der Staaten, gekomen waren: want zij keerden terſtond

te rug, en kwamen niet voor den volgenden dag weder. Indien zij de *Zeeuwen* terſtond aangevallen hadden, zouden zij, waarſchijnelijk, bij verraſſing, zig den weg naar *Middelburg* geopend hebben. Want de *Zeeuwen* hadden de onvoorzichtigheid gehad, op de vermaaningen van ORANJE geen acht te ſlaan, voor dat zij de vloot zagen. Het eerſte ongeluk, dat de *Spanjaarden* trof, was, dat één hunner grootſte ſchepen, op een droogte, de barſten ſtiet; en het tweede, dat zij een eereſchoot willende doen voor Don LOUIS, die tot *Bergen* gekomen was, om ooggetuige van den zeeſlag te zijn, het vuur in de kruidkamer geraakte, waardoor vier-en-vijftig, van de zestig Soldaaten, die zig daarop bevonden, met Schip en alles in de lucht vloogen.

Twee dagen daarna vertoonden vijftien of zestien van de *Antwerpſche* ſchepen zig op de *Honte*, en tot op een mijl na bij *Vliſſingen*. De Zeeuwen hun ontwaar wordende, voeren hun te gemoete; na dat zij een wijle tijds ſchutgevaarte gehouden hadden, deeden zij de *Spanjaarden* te rug keeren, zonder eenig verlies van wederzijde. Omtrent twee uuren na den middag ging BOISOT op den vijand af, die toen voor *Romerswaal* lag. Het gevecht duurde bijna twee uuren, met zulk een hevigheid, dat alles in vuur en vlam ſcheen te ſtaan. De Zeeuwen overwonnen eerst den Admiraal en Vice-Admiraal van *Antwerpen*, den Admiraal van *Bergen*, en zeven van de zwaarſte ſchepen; één verbrandden zij; al het volk, dat men op dezelve vond, en wel zes of zeven honderd man bedroeg, werd gedood en in het water geworpen. Zij veroverden daarbij dertig metaalen en een menigte ijzeren ſtukken geſchut.

Een ander gedeelte der *Spaanſche* vloot vertoonde zig, dien zelfden dag, voor *Vliſſingen*; maar wind en ſtroom der Schepen tegenloopende, zochten zij den aftogt en ankerden, na een klein ſchutgevaarte met de *Zeeuwſche* Helden gehouden te hebben. Op het eerſte gedeelte was JULIAAN DE ROMERO, op het tweede SANCHIO D'AVILA als Bevelhebber. Alle de Bevelhebbers op der Staaten Vloot waren, het zij door het ſchieten of door ſplinters, gekwetst, vermits de Admiraal het ſchieten verboden had, tot zo lange dat zij den vijanden het wit in de oogen konden zien. Op dien korten afſtand genaderd, deed hij al het geſchut te werk ſtel-

ſtellen, en gebood aan boord te klampen. Onze held liep daarmede groot gevaar, en zou het, ware hij niet door een *Enkhuizer* Vlieboot geholpen, hebben moeten opgeeven; doch nu moest de *Spanjaard* zig overgeeven.

Met den morgen van den volgenden dag werd hij, tot ſmarte van alle de vlootelingen, gewond naar *Vliſſingen* gebragt, hebbende een ſchoot ontvangen op het verheevene van het kaakbeen, een vinger breed onder het oog; de kogel was doorgegaan tot aan de andere zijde boven de neus, een weinig hooger dan ze ingegaan was; waardoor hij het eene oog verloor.

De reden, waarom de *Zeeuwen* den vijand eerst aanvielen, was deeze. Boisot had eenen brief van den Prins ontvangen, waarin deze begeerde, dat men hem vier goede Schepen van de Vloot zou toezenden, om die van *Antwerpen* te beter te kunnen keeren. Boisot wist, aan de eene zijde, dit den Prins niet te kunnen weigeren; en aan de andere zijde, dat hij zijne magt daardoor te veel zou verminderen: dus vond hij raadzaam, op hoope van overwinning, met zijne bijhebbende Schepen, den vijand eerst aan te tasten, en dan den Prins de geëischte Schepen te zenden, vermits hij anders duchten had, dat zijne verzwakte magt door de *Spanjaarden* aangevallen zou worden. Boven al deed hem het voordeel van den wind daartoe beſluiten. Ligtlijk verbeeld men zig, met welke ontroeringe Don Louis, op den Dijk van *Bergen op den Zoom*, het treurſpel aanſchouwde, daar hij alle zijne hoop in een nederlaag veranderd zag. Tot nog grooter ſmerte moest hij zien, dat het andere gedeelte der Vloot, op de nadering van tien *Zeeuwſche* Schepen, de ankers kapte, en de vlucht naar *Antwerpen* nam; waarop dan ook de dappere Mondragon, na het doorſtaan van alle wederwaardigheden, zig genoodzaakt vond, *Middelburg* bij verdrag aan den Prins van Oranje over te geeven; dit geſchiedde op den 18den Februarij 1574.

Voor het bange *Leiden* was geen hoop van ontzet overig, dan te water; doch om het te onderneemen, werd tijd, de noodige middelen, en boven al een rijp overleg vereischt. De Prins was naauwlijks van zijne ziekte herſteld, of zijne gedachten waren daarop gevestigd. Zijne eerſte verrichting was, aan de zijnen te ge-

gelasten, ſchepen en voorraad van oorlog te bezorgen, en het volk bijeen te brengen, in zulken getale als men nodig dacht. Wetende hoe tot de uitvoering van zo eene gewigtige onderneeminge een bekwaam en ſtoutmoedig Admiraal nodig was, ontbood hij onzen Held met veertig Kapiteinen, zo te water als te land, en een aantal van agt honderd bootsgezellen en geſchut uit *Zeeland*.

Het doorſteeken der dijken was van die vrucht, dat 'er zo veel waters in 't land kwam, dat de belegeraars genoodzaakt werden, eenige van de door hen verſterkte Dorpen te verlaaten. De Prins zig te *Rotterdam* bevindende, zond vandaar den Kolonel DE LA GARDE, en den Raadsheer WASTEEL, naar *Delft*, om te verneemen, hoe veel het water in *Delfland* gewasſen ware, vermits het daarin liep door een gat, digt bij *Rotterdam* gemaakt; als mede door de ſluizen van *Rotterdam* en *Delfshaven*, van waar het verder in *Schieland* kwam, door de opening van den Dijk, die op de rivier den *Yſel*, bij *Capelle*, gemaakt was; als ook bij *Yſelmonde*. Dus bleef 'er niets overig, dan de hoogte des waters aan den eenen en anderen kant te weeten, om de landſcheiding door te ſteeken, en het water doorgang in *Rhijnland*, dat hooger dan *Delf-* en *Schieland* lag, te geeven. De gemelde Heeren in *Delfland* zijnde, begaf BOISOT zig naar *Schieland*, daar hij het water nog tot geen bekwaame hoogte vond, vermits de opening bij *Rotterdam* langen tijd na die van den *Yſel* gemaakt was: zodat men, volgens het bericht, dat hij aan den Prins gaf, beſluiten moest, nog eenige dagen te toeven.

Zijne Hoogheid had, in gevolge van het hem aanbetrouwd gezach, deze onderneeming opgedraagen aan den Admiraal BOISOT, betreffende de ſchepen en het bootsvolk, en over het krijgsvolk aan den gemelden Kolonel DE LA GARDE. Terwijl de vloot, met alles wat daar toe vereischt werd, in orde gebragt werd, beval hij hun, met bijna drie honderd vijftig Soldaaten, en een groot aantal Pioniers en Graavers, de landſcheiding, aan den kant van *Delfland*, te gaan doorſteeken, op de voorheen daartoe bepaalden plaatſen. Een uur vóór den dag aldaar aangekomen zijnde, zetteden zij terſtond voet aan land, beſchanſten zig aan beide zijden, onder het bereik van vier of vijf musketten, en deeden zig, onder het voordeel der oorlogſchepen, op dien afſtand en op de toe-

toegangen dekken en beſchermen. Hunne pogingen gelukten buitengemeen: want het water liep met groot geweld in *Rhijnland*.

De *Spanjaarden* waren dezen arbeid niet ontwaar geworden, of zij kwamen van den *Leidſchendam* en *Soetermeer* daarop af, en beſlooten, door kleine ſchermutzelingen, de Staatſchen aftematten, geen hoofdtreffen te waagen. Doch LA GARDE ontving hen zo wel, dat zij weder aftrokken. Boisot wilde hen achtervolgd en den ſtrijd gewaagd hebben; doch LA GARDE en andere Hopmannen vergenoegden zig met de landſcheidinge gewonnen te hebben, en oordeelden hunne magt te gering, om iet verders te onderneemen. Van de landlieden werden zij ondertusſchen deerlijk bedroogen; want dezen berichtten hun, dat 'er, tot aan *Leiden* toe, geene verhindering van eenen Dijk meer was, waarvan zij het tegendeel te laat ontwaar werden; en hadde de Voorzienigheid niet gezorgd, zij zouden hun oogmerk met zo weinig gevaars niet bereikt hebben.

Om op de ligte verſchanzingen tegen allen aanval der *Spanjaarden* gedekt te zyn, deed de Admiraal de oorlogſchepen ter rechter en ter linkerhand leggen. Doch dit was de grootſte zwaarigheid niet: dezelve beſtond daarin, dat zij verder moeſten, ſchoon zij zeker wisten, dat aldaar de gantſche magt der *Spanjaarden* was, en dat in de Dorpen *Soetemeer* en *Wilsveen*, vanwaar zij ſlechts een halve mijl afwaren, zig ook een menigte *Spanjaarden* onthield. Zelfs zagen zij dat de vijanden zig aan hunne beide zijden verſchansten, op een brug en in de huizen. LA GARDE liet 'er menig kanonſchoot uit de ſchepen op doen, maar kon hun niet verhinderen voorttegaan. Zelfs deeden de vijanden, uit vreeze dat de Staatſchen op hen zouden afkomen, eenige veldſtukken aanvoeren, waar mede zij wel ſchooten, doch niemand beſchadigden.

Intusſchen deed LA GARDE den Prins, te *Delft*, van alles verſlag, en ontving deszelfs raad en bevelen. De grootſte zwaarigheid voor BOISOT en LA GARDE beſtond voornaamlijk daarin, dat zijne Doorluchtigheid het gevaar zo wel niet konden doen bevatten, als zij het voor oogen zagen. Doordien alle de vaarten en kanaalen, tot over de boorden, met water bedekt waren, waren dezelve moeijelijk te vinden. LA GARDE, na 's Prinſen raad te heb-

hebben ingenomen, vertrok 's morgens weder naar de vloot, voerende met zig, op platboomde vaartuigen, die niet meer dan vier voeten diep gingen, halve kartouwen, die omtrent zes-en-twintig ponden ijzer ſchooten. Op zijne terugkomst bij den Admiraal werd in den krijgsraad beſlooten, bij de verſchanzingen van de landſcheidinge goede wacht te doen houden, de oorlogſchepen daar bij te laaten; met het overige van de magt, bij nacht, te avanceeren, en den vijand, bij het ſchijnen der maane, aan te tasten; dit kon niet vroeger geſchieden, van wegen de gewelddige moeite, die 'er was, om de vaartuigen te water en in de vaarten te brengen. Om agt uuren begon men, uit de vier kartouwen en andere ſtukken, op bovengemelden brug en huizen geweldig te ſchieten, om de *Spanjaarden* vandaar te drijven; doch hoe hevig en lang men ook ſchoot, zij bleeven daar zij waren.

Terwijl de Staatſchen hun best deeden om aan land te geraken, en de *Spaanſchen* te verdrijven, bevonden zij, dat de vaarten en kanaalen zo verre niet ſtrekten, als zij zig verbeeld hadden, maar dat dezelve op een halven musketſchoot van het Dorp eindigden. Dit hadden zij niet kunnen ontdekken, doordien zij voorheen niet dan met kleine ſchuiten over land gevaaren waren. Zij ſtelden wel de Gravers te werk, om de noodige diepten te maaken, doch bevonden ras de onmogelijkheid, om dit, zonder veel tijdsverzuim of gevaar, te verrichten; ten allen gelukke bleek het, dat de *Spanjaarden* gebrek aan kruid hadden; want zij zouden hun merkelijk hebben kunnen benadeelen. Dus liep de dag (17 September) ten einde. LA GARDE ging weder in de verſchanzingen, en de Admiraal op de vloot.

Naderhand vernamen zij eerst hun geluk, van door één voet waters te rug gehouden te zijn, ziende toen dat geen van hun te rug zou hebben kunnen komen, het zij door de bezetting die in de huizen lag, en andere ſtrekten die 'er de *Spanjaards* hadden; ook had het hun niet belet te zien welke een meenigte van vijanden hen op den dijk verwachtte. Het grootſte ongeluk dat de Staatſchen bij den aftogt overkwam, gebeurde meer bij toeval, dan door de magt der vijanden. De Hopmannen CATTEVILLE en DURANT, zig met dertig mannen achter, eenige hoopen turf be-

begeeven hebbende, hadden den gantſchen morgen den vijand veel nadeels toegebragt, nu weder willende vertrekken, moeſten zij zig bedienen van een kleine ſchuit, waarmede zij overgevaaren waren, vielen [illegible]s over hoofd daar in, waardoor de ſchuit omſloeg, en de twee gemelde Hopmannen met nog tien of twaalf anderen verdronken.

De Admiraal BOISOT en de Kolonel LA GARDE verzochten den Heere VAN DER AA, den Prins van het vorgevallene te willen berichten, en tevens aan zijne Doorluchtigheid voorſlaan, of het niet dienſtiger zijn zou, den doorgang aan eenen anderen oord te zoeken; en of hij het niet raadzaamer oordeelde, den *Leidſchendam* aantetasten, om vandaar in de *Vliet* te komen; dat het dezelfde moeite in had, als of zij door de bruggen getrokken werden, en dat zij het voordeel 'er door zouden genieten, van in het *Meir* van *Soetermeer* te kunnen komen, welk grootelijks ten voordeele van de ſchepen zou dienen, als kunnende de kanaalen en ſloten geheel ontgaan. De Raadsheer WASSEL, die dag en nacht met zijne gedachten werkzaam was, openbaarde den hoofden eenen anderen doortogt, hem aan de hand gegeeven door de zulken, die het land volmaakt kundig waren; hij oordeelde zig verpligt te zijn, hun daarvan bericht te geeven; te meer, daar hem verzekederd was, dat men met weinig moeite uit *Schieland* in *Rhijnland* konde komen, en langs dien weg op verre na zo veele wegen en dijken niet ontmoeten zou, als langs dien weg, welken zij nu beproefd en op het oog hadden, zijnde in den eerstgemelden veel meer doortogten, en geen gebrek aan water.

LA GARDE beſloot dit met twee of drie kleine vaartuigen te onderzoeken. Maar vervolgens den grooten omweg in aanmerkinge neemende, en dat het, mogelijk, noodig zou zijn, zig eldera neder te ſlaan, vond de Admiraal geraden, met agt galeijen en omtrent tagtig musketiers, half *Franſchen* en half *Waalen*, met LA GARDE te gaan. Kort na den uittogt bevonden zij aldaar meer waters dan op de voorgemelde plaats; loopende het water alhier zelfs over de landſcheiding; zo dat zij 'er over kwamen, zonder eenige opening gemaakt te hebben. Dus zochten zij de landſcheiding van *Schieland* en *Rhijnland*, en geraakten tot aan de ſluizen, waar zij door moeſten. De vijanden waren twee dagen

te

te vooren vandaar geweeken, zijnde op alles bedacht, behalven daarop, dat de Staatſchen dezen weg zouden kiezen: te meer, daar zij hun elders bezig zagen, als of zij raadloos waren.

Het opmerkelijkſte van dit alles was, dat noch BOISOT, noch zijne leidslieden wisten of aldaar ook *Spanjaarden* waren. En in de daad, de geringſte wacht zou hen hebben kunnen noodzaaken te rug te keeren. Dan op de onverwachtſte wijze den kans ſchoon ziende, lieten zij denzelven ook niet voorbij gaan. De ſluis werd gebroken, en twee ſchepen op de wacht laatende, voeren zij voort in *Rhijnland*.

Intusſchen dicht aan *Soetermeer* genaderd zijnde, vreesden zij de *Spaanſche* wacht op den toren, door welke hun voorneemen ook zou verhinderd geworden zijn. Evenwel nog meer moedig dan bevreesd zijnde, beſlooten zij voort te gaan, vermits het water hen niet ontbrak; dus naderden zij den *Heerwaartsweg*, die zig van *Soetermeer* naar *Benthuizen* uitſtrekte. In deeze twee Dorpen vonden zij eene bezetting van *Spanjaarden*, die de Staatſchen zo weinig wachtende waren, dat deze reeds gerangeerd waren, eer zij hen ontwaar werden. De Gravers werden terſtond te werk geſteld; en ten hunnen gelukke zagen zij het water hand over hand aanwasſchen.

Het beſluit was toen dat de Admiraal, met zijne ſchepen, aldaar op de wacht zoud blijven, en indien de vijand, met alle magt, op de Verſchanzingen mogt komen aanvallen, de Soldaaten zig dan in allerijl naar de ſchepen zouden begeeven. Doch, zonder veel geruchts, maakten de Staatſchen hunne begraaving zo ſterk, dat twee duizend mannen werk zouden gevonden hebben om hen te verdrijven. Verder was het beſluit dat de LA GARDE te rug zou keeren, om de geheele magt te doen aanrukken; 't geen hij ook deed, na dat CROMBERG een uitmuntenden aftogt gedaan had. De *Spanjaarden* zagen hem wel in orde afrekken, maar waagden het niet één ſchoot op hem te doen; daar, echter, een klein getal hem hadde kunnen vernielen: want die moedige krijgsman had alles laaten voorbij trekken, en was alleen met ſlechts vijf-en-twintig man achter gebleeven, om een ſchip van *Delft*, de *Arke Noach* genaamd, aftebrengen; welk ſchip men reeds beſlooten had te verbranden, om reden dat het, door al 't

boots-

bootsvolk, uitgenomen den Schipper, in den nacht verlaaten was; doch de moed van LA GARDE en de naarſtigheid van Hopman CORNELIS KLAASZ, Vice-Admiraal van *Vliſſingen*, bewaarden het, ſchoon het hun wel drie uuren deed vertraagen, om dat het eerst van zijn inhebbend geſchut moest ontlaaden worden. Het zal niet ondienſtig zijn, dit ſchip wat omſtandiger aan de gedachten van onze Leezeren te vertoonen.

Dit gevaarte dan was van twee ſchepen aan een gehecht, hebbende platte bodemen, en te zamen door planken aan een gelascht; echter zo verre van elkander, dat 'er een voegzaame ruimte tusſchen de twee ſchepen bleef. Het werd door zeilen noch riemen voortgebragt, maar door drie raderen, die zig in de ruimte tusſchen de twee ſchepen vertoonden; zijnde deze raderen gelijk aan die der watermolens, uitgenomen dat ze door kracht van twaalf mannen bewogen en in werkinge gebragt werden. Rondsom was het met zulk eene borstweeringe voorzien, dat vijftig Soldaaten, Kanonniers en anderen, die daarin geplaatst konden worden, ſchootvrij waren. Inmiddels waren reeds eenige Galeijen naar den Admiraal afgezakt; en hunnen togt wel overlegd zijnde, rukten zij met het overige van de vloot, leeftogt, geſchut en krijgsbehoeften aan, behalven zes ſchepen, die op de wacht gelaaten werden, met een groot aantal manſchap daar in.

Dit kwam den *Spanjaards* zo onverwacht voor, dat zij, zelfs zonder om te zien, het Dorp *Benthuizen*, en daags daaraan *Soetermeer* verlieten, werwaards de Admiraal CITADELLE met eenige Soldaaten zond.

De gantſche vloot dan bij den Admiraal gekomen zijnde, en goede opening langs dezen weg hebbende, (men dient zig hier bij te erinneren, dat alle de wegen van dat gewest als kleine dijken waren, tusſchen twee wateren, hebbende aan beide zijden kanaalen en grachten, in de lengte en breedte) kwam hij tegen den avond, met twintig ſchepen, aan de andere zijde, in een ſchoone ruime vaart, en zette den togt des morgens wel dapperlijk voort, ſchoon aan wederzijden beſloten tusſchen huizen, die hij, zo zij met *Spanjaarden* bezet waren, moest overmeeſteren, of ledig zijnde, verbranden, naar de gelegenheid zulks vereischte. LA GARDE den Admiraal dus bezig ziende, en reeds tot zo

verre gevorderd, deed allen vlijt om zijn bijhebbende manſchap 't ſcheep te doen gaan; dan, geen bericht van den Admiraal bekomende, was hij niet weinig beducht voor het geen hem, met een minder magt, uit de huizen, die hij voorbij moest, kon bejegenen, als onkundig zijnde dat achter zeker klein meir de *Noordam* was, 't geen hem bij de ontdekking niet weinig verheugde.

Een van deze huizen tuſſchen het gemelde Meir en *Soeterwoude* was vol *Spanjaarden*, die dapper op den Admiraal vuurden, waarin deze hun van zijnen kant niet ſchuldig bleef. De Staatſchen, ſchoon meeſter van *Benthuizen*, zagen, hoe nodig *Soetermeer* hun was; en ook dit viel, door medewerking der Voorzienigheid, bijna zonder 'er moeite om te doen, in hunne handen; waarna de Admiraal op *Benthuizen* weinig acht gaf, en met zijn volk en zwaar geſchut de komst van LA GARDE gerustlijk afwachtte. Deze bereikte dan ook *Benthuizen*, en deed het bezetten: betrekkende de Admiraal met de zijnen den *Noordam*, die door de *Spanjaarden*, misleid door de zes ſchepen, die aan de landſcheidinge gebleeven waren, des nachts verlaaten was.

Hier, echter, moeſten zij, door gebrek aan water, halte houden, en naar deszelfs meerderen aanwas wachten. Inmiddels kreegen zij aldaar de verſterking van den Heere DE NOIJELLES, en vertoefden 'er eenige dagen. Binnen *Leiden* werd, geduurende al dien tijd, de grootſte elende geleden. BALDEUS zocht, door middel zo wel van vriendelijke als geſtrenge brieven, zijn oogmerk te bereiken. Sommige brieven, van *Utrecht* komende, en door tien *Leidenaaren* getekend, maakten de belegerden genoegzaam ten einde raad; zij bedienden zig van eene listige onderhandelinge, om den Prins van ORANJE kennis van hunnen nood te doen krijgen.

BOISOT en anderen, dien het ontzet aanbetrouwd was, verzuimden niets, om middelen ter ontdekkinge van eenige wegen uittevinden; maar al hunne vlijt was tot nog toe vergeefsch. Om zig dan van den blaam, dien eenige misnoegden hun opleiden, te bevrijden, baden zij den Prins, zelf op de Vloot te komen, om van hun gehouden gedrag en verrichting ooggetuige te zijn. In 's Vorſten tegenwoordigheid dan, werd, na rijp overleg, beſlooten, dat men zig, in den nacht van den 23ſten September, met twee

twee honderd Musquettiers, zou gaan plaatſen op den weg of dijk, *Stompjesweg* genaamd, hoe groot het gevaar daartoe zig ook opdeed; dit geſchiedde, meer om eenige misnoegden ten wille te zijn, dan met verwachting van een goeden uitſlag.

Doch, alzo 'er geen tijd genoeg voor handen was om het beſlotene op den geſtelden tijd ten uitvoer te brengen, moest het, vermits de Prins zig weder naar *Delft* begaf, uitgeſteld worden tot den volgenden dag, rekenende de Bevelhebbers als dan, een uur of twee voor de aankomst van den dag, aldaar geplaatst te kunnen zijn. Een menigte Schanskorven werden intusſchen gereed gemaakt, vermits zij voorzagen, hoodzakelijk tusſchen twee *Corps de Garde* het volk te zullen moeten logeeren, in plaatſen, die niet meer dan een musketſchoot van elkander lagen.

De Admiraal, willende zelf aldaar tegenwoordig zijn, nam twee Galjooten, plantſte daarin de Muskettiers, en de overigen in kleindere vaartuigen. Hij ſchikte honderd *Franſchen* aan de eene, en honderd *Waalen* aan de andere zijde, en tusſchen hen de Hoplieden, die de Graavers aan het werk zouden helpen. Kortom, alle mogelijke voorzorg was daarbij te werk geſteld, vermits het ontzet van *Leiden* alleen afhing aan het vinden van toegang tot de Stad, en het overmeeſteren, met den uiterſten ſpoed, van de eene plaats na de andere; doch tot hier toe had zulks, door gebrek aan water, onmogelijk geweest, en ſcheen het ook nog te zijn, vermits in den tijd van agt dagen, dat zij te *Noorddam* geweest waren, het water niet meer dan drie of vier duimen gewaſſen was; ja, zelfs had een Noordweste wind hetzelve weder doen zakken; dat geen geringe vrees veroorzaakte, vermits men alle ogenblikken te duchten had, dat de belegerden het zouden kamp geeven, geen uitkomst kunnende verwachten, dan alleen die van den wind afhing; moetende, indien het Gode behaagde, de wind meer water geeven in drie dagen, dan de vloed in drie weeken kon aanbrengen.

De Admiraal zag duidelijk dat hem geen weg open ſtond, dan tusſchen *Soetcrwou*, het huis te *Swieten* en *Leiderdorp*; en aldaar verwachtten hem ook de belegeraars, in de lengte van een Musketſchoot; houdende de *Spaanſchen* zeer goede wacht tusſchen *Leiderdorp* en het huis te *Swieten*. Doch wilde men vor-

deren, men moest ze niet alleen van daar verdrijven, maar 'er zig ook verſterken, om de Graavers gelegenheid te geeven om eene opening te kunnen maaken. Dus moest de Soldaat aldaar, op genade van 't grof geſchut en het klein geweer, voet aan land zetten.

Binnen 's lands ontbrak het niet aan morrenden, die van oordeel waren, dat alles zo ligt kon geſchieden, als zij het zeiden. En, echter, het bevel, om den gemelden *Stompjesweg* te bezetten, was en bleef, wat vlijt 'er ook aangewend werd, ondoenlijk. Morden dezen, niet minder was de beroerte binnen het bange *Leiden*, welke zo verre ging, dat de gadelooze trouw van den uitmuntenden VAN DER WERF op de ſtrengſte proef geſteld werd. Dan, wat gekeurt 'er? Toen de nood ten hoogſten top geſtegen was, gaf God eenen ſterken Zuid-Westen wind, en geweldigen vloed, waardoor het water, binnen tweemaal vier-en-twintig uuren, meer dan een halven voet gewaſſen was. Van dezen onverwachte zegen beſlooten de Bevelhebbers gebruik te maaken; zij ſtelden zig in ſlagorde, en gaven alomme bevelen, hoedanig men zig in den aantogt zou gedragen, wel voorziende, dat de *Spanjaarden* alomme langs den weg, dien zij te kiezen hadden, ſterk op een gedrongen waren, en in hunne ſchuiten goede wacht hielden; het eenige dat hun ontbrak, waren bootsvolk en roeijers. Op den avond van den eerſten October, omtrent elf uuren, werd op deze wijze de togt ondernomen.

De Admiraal, met de helft der vaartuigen ten oorloge toegerust, hield de ſlinkerhand naar *Soeterwoude*, de Vice-Admiraal, met de andere helft, de rechter, naar het Huis te *Swieten*, zijnde bijna een Snaphaanſchoot van elkander; de middenweg werd gehouden door LA GARDE, met de kleinere vaartuigen, opgepropt met Soldaaten, Graavers, Schanskorven, enz. om daarmede te landen.

De *Spanjaarden*, die zig in hunne vaartuigen bevonden, deze moedige helden dus recht op hen ziende aankomen, ſprongen aan land, laatende bij de veertig vaartuigen, ruim zo goed toegerust als die der Staatſchen, in den loop, zonder een eenigen ſchoot te doen.

LA GARDE was, met een kleine ſchuit van twee riemen, een wei-

weinig vooruit gevaaren, om orde op de landing te ſtellen, en de Graavers aan het werk te helpen; niemand kon denken dat de vijand het zo ligt zoude opgegeeven hebben. Hij was dus de eerſte, die aan land trad, en werd gevolgd door vier Hoplieden: OTTRAN, BOUCHARD, GRENU en LA DERIERRE, die de Graavers en Schanskorven terſtond in orde ſtelden.

De vijanden hadden inmiddels begonnen Verſchanzingen te maaken achter de boomen, van het eene dorp tot het andere; doch hun ontbrak tijd en moed om dat werk te volvoeren, wordende zij te gelijk door het water overvallen; want het ſtond toen reeds een half voet hoog op den dijk; des de Staatſchen niet meer dan een voet diepte behoefden te graaven; 't geen, op twee of drie plaatſen, binnen den tijd van één uur, vóór het aanbreeken van den dag, volbragt was, zonder dat de *Spanjaarden* iets ter hunner verhinderinge ondernamen. Dapper deed zig inmiddels het geſchut der ſchepen, in de dorpen en verblijfplaatſen der vijanden, hooren; dat der vijanden deed hen geen den minſten hinder.

De doortogt tot dus verre geopend zijnde, begaf de Admiraal zig mede aan land, om den arbeid te doen verhaasten; weder 't ſcheep gegaan zijnde, voer hij door aan de eene, en de Vice-Admiraal aan de andere zijde, volgens de onder hen beraamde orde, hebbende de ſchepen met victualie en ammunitie tuſſchen hun beiden. Zij waren, echter, nog maar weinig wegs gevorderd, of het water begon weder te ontbreeken; de grootſte ſchepen raakten genoegzaam aan den grond; des 'er van den nood een deugd moest gemaakt worden. De fiere *Zeeuwen* vonden thans gelegenheid om hunnen moed en trouw te toonen; want de meeſte van hun, op de *Spanjaards* fel gebeeten, ſprongen in 't water, als of zij de Schepen op hunne ſchouders door den vloed wilden dragen.

Na dus een wijl gearbeid te hebben, naderden zij aan de *Meerbrugge*, in welk ruim water zij eenige *Spaanſche* vaartuigen vonden, die met 'er haast verlaaten werden; doch de manſchap niet ras genoeg in 't vluchten zijnde, werden eenigen van hun gevangen. Thans werd men den ſchrik duidelijk ontwaar; want zij lieten zig vangen door ongewapend bootsvolk, waarvan

'er ten hoogſten twee of drie in één ſchuit waren. De grootſte ſmart voor LA GARDE was, dat hij, zonder eenige gewapende manſchap, zig in één der ſchuiten bevond; want anders zou 't ligtlijk mogelijk geweest zijn, twee groote vaartuigen, bezet met een aantal mannen, allen wel gekleed, ſchijnende aan de mantels, die zij omhadden, Bevelhebbers te zijn, (doch Bevelhebbers, die de vlucht naar *Voorſchoten* namen) te overmeeſteren. Sommigen van de achterhaalden werden, door de verbitterde *Zeeuwen*, met lange verroeste degens doorſtoken. 'Er wordt algemeen vehaald, dat een *Vliſſinger* Bootsgezel den borst van zekeren *Spanjaard* openſneed, het hart 'er uit haalde, zijne tanden in hetzelve ſloeg, en het daarna wegwierp; volgens anderen bragt hij dit hart met zig te *Leiden*. De meeſte Hiſtorieſchrijvers beſchrijven het vluchten en de wanorde onder de *Spanjaarden* als zonder voorbeeld, en niet minder dan de vervolging en moord, die onder de gevangenen aangerecht werd. Tot den algemeenen ſchrik onder de belegeraars hielp niet weinig, het in den brand ſteken der huizen, door de Staatſchen, te *Soeterwoude*; als mede, dat zij, met het grof geſchut, dat aan de *Noordam* geplaatſt was, hun onophoudelijk kwelden. Het gevolg van hunnen ſchrik was, dat zij, door hunne vlucht, meer dan honderd, zo groote als kleine, vaartuigen achter lieten, waarmede zij gedacht hadden, de gantſche watermagt van den Staat te zullen verdelgen. Dan wat vermag de hoogmoed, of magt, wanneer zij door een hooger, een hemelsch vermogen bepaald wordt? Zij, die naar *Voorſchoten* vluchtten, en het gevaar dachten omkomen te zijn, bedienden zig van het huis van zekeren JACOB CLAESZ, ſtaande aan de vaart tuſſchen *Leiden* en *Delft*, met oogmerk om zig aldaar te verſterken. Ook gebruikten zij, ten dien einde, een ſtuk geſchut, dat zij daaromtrent vonden, doch alles zonder den Staatſchen eenigen hinder toe te brengen.

Kort daarna bevong de ſchrik ook hun, die zig in de Schans te *Lamme* bevonden; en ware het den Staatſchen mogelijk geweest, alles te gelijk te doen, zij waren, door den angſt, bij den eerſten aanval reeds verjaagd geworden. Maar niet alleen de tijd, maar ook het gevaar, langs een kanaal, waardoor ſlechts één ſchuit tevens kon, belette hun een Sterkte, rijklijk van geſchut

ſchut en volk voorzien, te overmeeſteren. Dus oordeelden de Bevelhebbers het raadzaamer, alles wat 'er vereiſcht werd, bij één te doen brengen, om met den aanvang van den volgenden dag dien Schans met grof geſchut te doen beſchieten, indien de vijand zulks afwachtte.

Wanneer wij tot de beſchrijving van *Leiden* zullen gekomen zijn, zullen wij zien, hoe deerlijk het binnen de Stad, zo door de verdeeldheid der burgeren, als door de peſt en ondraagelijken hongersnood, geſteld was, ten zelfden ogenblikke, dat hunne verloſſing niet meer dan een kanonſchoot van de benaauwde Stad was, en één der *Leidſche* Burgervaderen, in al den druk op de wallen ſtaande, het genoegen had, tegen de rondsom hem ſtaande uitgeteerde geraamten te kunnen zeggen: *Ziet daar, mijne kinderen, daar achter dat Fort is ons brood; wat dunkt u, zullen wij het daar laaten? Laaten wij liever met de nagels de Sterkte afkrabben, en het van daar haalen.* Dan de nood was nog niet op 't hoogst: tuſſchen hun en de aangeweezene Sterkte lagen de *Spanjaarden* nog, en de Schans was zo ligt niet te overweldigen.

Thans overleide de Raad, wat hun, in dit hachelijk tijdſtip, te onderneemen ſtond; het beſluit was, dat men niet anders konde doen, dan zig bij nacht op den weg, tuſſchen *Lammen* en *Leiderdorp*, te verſterken, in de hoop van daar door middel te zullen vinden, om den mondkost, met kleine ſchuiten, uit de Vloot in de Saad te haalen, en de grootere vaartuigen in het *Paapenmeir* en aan de *Meerbrug* te laaten leggen; dat, naar hunne gedachten, zonder gevaar kon geſchieden. Ook meenden zij den Schans te *Lamme*, (die, echter, ſterker ſcheen dan zij wezenlijk was,) wel met geweld te kunnen aantasten.

Dan, ſchoon de *Spanjaarden* toonden, zig manlijker te zullen gedraagen, dan die van *Soeterwoude*, bleek het, echter, naderhand, toen de Admiraal gereed was, om den gemelden Schans aantetasten, dat hun oogmerk alleenlijk was, hun geſchut aftevoeren; 't geen evenwel niet geſchiedde: want zij vernoegden zig, het zelve met het vaartuig, waarop het geladen was, te doen zinken, en verlieten den Schans op den 2den October.

In de Stad, zo min als in de Vloot wist men, geduurende den

nacht, niets van hunne vlucht; alleenlijk had men van de wallen een groot gerucht in den Schans gehoord. Zekere jongen had wel een ſleep van brandende lonten zien heendraagen, en niet weder te rug brengen; dit aangediend hebbende, werden hem twee Rijksdaalders geboden, als hij het wilde waagen, de zaak nader te onderzoeken. Hij aanvaardde het aanbod, nam den weg op, en vond, aan den Schans komende, denzelven ontledigd van *Spanjaarden*; hij wuifde met zijnen hoed, om de ſtedelingen te doen naderen. In den beginne vreesden de *Leidenaaren*, dat men hun zocht te verſchalken; doch een man ging vooraf, en werd gevolgd door VAN DER LAAN, benevens zijne waaghalzen. Deze vonden het gelijk men hoopte, en kwamen aan de eerſte Galeij, door den Admiraal afgezonden. Dus geene verhindering meer vindende, naderde de Admiraal met den voortocht, des morgens omtrent agt uuren, de Stad, met eene blijdſchap, om welke te beſchrijven mijne pen te zwak is; men hoore derhalven op wat wijze LE FRANK VAN BERRHEIJ, op het Tweede Eeuwfeest dier gebeurtenisſe, zijnen ſtadgenooten deze vreugde erinnerd heeft;

Triumph Oranje! ja Triumph! wij zijn gered!
Triumph, ô van der Werf, ons Leijden is ontzet!
De blijdſchap gilde 't uit; het bloed ſprong op in de aderen.
Triumph, ô van der Does! Triumph, ô Burgervaderen!
Uw deugd zij eeuwig dank; GOD *hoorde uw ſmeekgebed,*
Want Valdes is gevloôn, en Leiden is ontzet.
Men zag de gulle vreugd, bij 't naadren der Galeiën,
De vreugde-traanen uit haar lachende oogen ſchreiën:
Verwinning danste op 't dek, en achtb're zegepraal
Stond ſtaatlijk op de plecht van Zeelands Admiraal.
Matroos liet van de ſteng victorie-wimpels waaiën,
En, onder 't blij hoezee, het ronde mutsje draaiën:
De halve maanen zag men blinken op den hoed
Van 't zeevolk, dat ten ſpijt van Spanjens overmoed,
De voorhuid eerder door den Turk wou doen beſnijden,
Dan Rome's vloekjuk op den Zeeuwſchen nek te lijden:
Matroos, die om het ſpil zijn Ankertouwen wond,

Rukt

Rukt met het Anker 't ſchut der vrijheid van den grond).
Een ander ziende het Volk, van honger uitgelaten,
Ontkuipte in 't diepſte ruim de volle haring vaten,
En greep het teken aan van zijn behoudenis:
De rechterhand nam 't brood, de linker hield de vis.
. . . . . .
Men zette midlerwijl de ſluis en kerkdeur open:
Door de eerſte voor de vloot, en de andre vol gelopen,
Weergalmde, juichende, op het hartlijk dankgebed;
De Zuilen daverden van, Leiden is ontzet!

De *Leidenaaren*, tot wier behoudenis 's Lands Staaten meer dan een millioen gouds, zo aan het doorſteeken van dammen en dijken als anderzins, beſteed hadden, toonden, bij hunne vreugde, ook hunne dankbaarheid aan den heldhaftigen BOISOT, vereerende hem eene gouden keten, en daar aan hangende Medailje, zinſpeelende op het ontzet der Stad; diergelijk een Eereteken werd hem door 's Lands Staaten vereerd. Met recht zou men kunnen zeggen, dat, al hadde hij, geduurende zijn gantſche leven, niet anders dan dit verricht, den Nederlandſchen Staat voor eeuwig aan hem verpligt zou hebben; doch de tijdsomſtandigheden gedoogden niet, dat zulk een held zijne dagen in rust zou eindigen. Eén jaar na dit ontzet (in October 1575) was *Zierikzee* door MONDRAGON belegerd. ORANJE zag geen ander middel, om die Stad te ontzetten, dan den Veldheer, door den Graaf VAN BOHENLOO, en onzen Admiraal, aan de andere zijde der Stad uittehongeren. Om dit werkſtellig te maken plaatſte BOISOT zig, met tien of twaalf ſchepen, voor het hoofd van *Bergen op den Zoom*, om allen toevoer te verhinderen. De *Spaanſchen* rustten, om hem te verdrijven, te *Duinkerken* twintig kleine oorlogſchepen toe, die, in de maand April van het volgende jaar, naar *Brouwershaven* ſtevenden, om de *Zeeuwen* te ſlaan; doch terwijl zij daarmede bezig waren, bevonden zij zig wel ras te zwak; zij lieten hun beste Schip, *de Haſewind Hond*, in handen van BOISOT.

Toen 'er bijna agt maanden met het beleg verloopen waren, geduurende welken tijd de *Spanjaarden*, nu en dan, eenigen

toeyoer kreegen, en de Stad den grootſten kommer leed, poogden de Graaf en de Admiraal, door verſcheidene aanſlagen, dezelve te verloſen, of mondkost toe te brengen; doch het eene had geen gelukkiger uitkomst dan het andere. Op den 14den van de maand Junij ondernamen zij weder eenen aanſlag, die, echter, niet beter gelukte. Deze werd te werk gesteld met een groote Hulk, *Job Jans Hulk* genaamd, zijnde een Schip van zes honderd lasten, rijklijk en zelfs tot aan den mast toe met geſchut voorzien, waaruit zij, met hunne vuurroers, de vijanden uit de Schanſen meenden te drijven. Op de Hulk bevonden zig, bij den Admiraal, wel vijf of zes honderd man; hun oogmerk was, het ſchip aan den dijk van *Borndam* te brengen, en den vijand te verdrijven; doch de Hulk bij den dijk zijnde, geraakte, met laag water, aan den grond, alwaar dezelve, door de zwaarte van het geſchut, en de menigte van ſchooten, die de *Spaanſchen* 'er op deeden, borst; doch met den vloed werd zij wederom vlot, het Lek geſtopt en aan een gefjord. Naauwlijks vlot zijnde, kreeg zij van nieuws twee ſchooten, die zo ſterk troffen, dat zij zonk, waarbij wel drie honderd man het leven lieten. Onze *Zeeuwſche* Held hield zig langen tijd zwemmende, rustende nu en dan op een hout of plank; maar alzo de nacht naderde, en de krachten hem begaven, vond hij aldaar, op den 15den van de maand Junij 1576, het einde zijns levens, tot groote ſmarte van allen, die zijnen moed, kunde, trouwe en dapperheid kenden.

's Mans afbeeldzel gaat op onderſcheidene wijze, en door verſchillende meesters, waaronder meer dan eens door HOUBRAKEN, in prent uit.

Zie E. VAN METEREN, fol. 97 en 98; HOOFT, fol. 376-449; *Hollandſche Chronijk.* BOISOT, *Medailjeſche Historie*, bl. 21; VAN DEN BOSCH, *Leven der Zeehelden*, bl. 226-258. *Vaderl. Hist.* VI. Deel; LE FRANK VAN BERKHEIJ, *Verheerlijkt Leiden*, bl. 47 en 48. enz.

BOISOT, (*Charles* of *Karel van*) broeder van den bovengemelden Heer LODEWIJK. De geleerde 's GRAVESANDE, in zijn *Tweede Eeuwgetij der Middelburgſche Vrijheid*, (bladz. 324.) noemt

noemt hem, en dus ook den eerstgemelden, een *Brusselsch Edelman*, die, volgens aanwijzing van LA LEU, *Heldhaftig Zeeland*, (bl. 171.) den 6den Junij 1573, in plaatse van den Heer VAN BAARLAND, tot Gouverneur van *Vlingen* aangesteld werd. Hij was een man van niet minder moed, dan zijn broeder; dit bleek aan zijnen, schoon mislukten, aanslag op *Veere*, in dat zelfde jaar en dezelfde maand. Wat vertrouwen ORANJE in hem stelde, bleek, toen hij hem, in de maand Februarij des volgenden jaars, stelde onder hun, die, met de afgevaardigden van MONDRAGON, op *Rammekes*, wegens de overgave van *Middelburg*, in onderhandelinge zouden treeden, en het accoord ook werkelijk tot stand bragten. Ook werk hij, mede in het zelfde jaar, door ORANJE naar *Engeland* gezonden, alwaar hij de listen, die de *Spanjaarden* te werk stelden, om ELISABETH van het verbond met de Staaten aftetrekken, ontdekte, en het antwoord, door die Vorstin daarop gegeeven, overbragt.

Heldhaftiger, echter, komt hij vóór, in 't jaar 1575, toen hij, daar de *Spaansche* zig in *Holland* zochten vast te maaken, *Buuren*, *Oudewater*, *Schoonhoven* en *Waart* hun hielp ontweldigen. Niet minder dapper gedroeg hij zig, toen de *Spanjaarden* het Eiland *Schouwen* trachtten te overrompelen; met twee Vaandels *Franschen*, *Engelschen* en *Schotten* had hij post gevat achter eenen dijk, om den vijand afteweeren. Sommigen zeggen dat hij aldaar, door de duisterheid van den nacht, het leven ongelukkiglijk verloor; doch anderen willen, dat hij van een der zijnen verraderlijk doorschoten werd, en dat zij daarop de vlucht namen. Hoe het zij, na zijn omkomen maakten de *Spaansche* zig meester van *Brouwershaven*, daar de burgers, meest Roomschgezind zijnde, hun geen tegenstand boden. Daarop namen zij stormenderhand *Bommené* in, en belegerden *Zierikzee*, voor het welk zijn broeder, gelijk wij zo even gezien hebben, sneuvelde.

Zie DE GROOT, *Nederl. Jaarboeken*, fol. 49; HOOFT, fol. 438, 439 en 451; BOR, VII. Boek, fol. 37. VIII. Boek, fol. 124.

BOJOCULUS, was, omtrent of kort na CHRISTUS geboorte, Overste onder de *Anfibárien*, en meer dan eene halve Eeuw een ge-

getrouw Veldheer der *Romeinen*. Nadat de *Anſibarien*, (die, door ALTING, *Emsbauren* genoemd worden) door de *Cauchers* uit hunne bezittingen verdreeven waren, verzochten zij aan AVITUS, Veldheer der *Romeinen*, om die landen, welke eerst door de *Chamaven*, daarna door de *Tubanten*, en laatstlijk door de *Uſipeers* bewoond geweest waren, en toen ledig lagen. Dit verzoek, zeide BOJOCULUS tot AVITUS, moest niet afgeſlagen worden, ten zij de *Romeinen* liever wilden zien, dat de landen ledig lagen, dan van getrouwe medgezellen bewoond werden. AVITUS ſcheen hieraan 't oor te leenen; doch het antwoord, dat hij openlijk gaf, beſtond daar in: *Dat men het gebied van magtiger geduldig lijden en verdragen moest; zulks had den Goden, die zij om hulpe aanriepen* (want BOJOCULUS had, toen hij AVITUS aanſprak, zijne ogen ten hemel geſlagen) *zo behaagd, dat het in de magt der Romeinen ſtaan zou, dit te geeven, dat te neemen; en dat zij daar over geen andere Rechters dan hun zelven kenden.* Doch in 't bijzonder ſprak hij met BOJOCULUS, en zeide: *Dat hij, ter gedachte om hem als een vriend te kennen, hun land genoeg ſchenken zou.* BOJOCULUS verſmaadde dat aanbód, als het loon van eenen verrader, en borst in deze woorden uit: *Ons mag land ontbreken om 'er in te leeven, maar het zal ons niet ontgaan om 'er in te ſterven.* Dus ſcheidden zij in toorn van elkander. Hij, meenende gehoond te zijn, zocht hulp bij de *Bructers*, *Teucters* en andere volken. Maar AVITUS, dien zijn moed bekend was, was hem vóór, en ſchreef aan CURTIUS MANICIUS, die het gebied over het bovenleger had, dat hij over den *Rhijn* zou trekken, en zig van achteren met zijn heir doen zien. Hij zelf deed, met zijne Keurbenden, eenen inval in het land der *Teucteren*, met bedreiginge van hun te zullen verdelgen, indien zij geene ſcheiding tuſſchen hun en de *Anſibarien* maakten. Deze, dus afgeſchrikt, veroorzaakten dezelve vrees bij de *Bructers* en andere bovenlandſche volken. De *Anſibarien* zagen zig dus genoodzaakt te rug te keeren tot de *Uſipeërs* en *Tubanten*; maar ook die verdreeven hun. Daarop keerden zij zig tot de *Catten*, en van die tot de *Cheruſchen*; doch alomme geweerd wordende, zijn, na lang omzwervens, alle hunne jongelingen ter neder gemaakt, en hunne vrouwen en kin-

kinderen onder andere natiën verſtrooid, zo als wij, op 't Art. ANSIBIAREN, gezien hebben.

Zie TACITUS, *Jaarboeken*, XIII. Boek, Cap. 55 en 56.

BOKELSDIJK, eigenlijk *Beukelsdijk*, doch, in eenen giftbrief van FLORIS DEN VIJFDEN, van het jaar 1281, aldus genoemd.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* p. 11.

BOKHOVEN, eene vrije grondheerlijkheid, liggende twee uuren ten Zuid-Oosten der Stad *Heusden*, aan de rivier de *Maas*. Hoewel het zo nabij *Heusden* legt, behoort zij 'er, echter, niet toe, ook niet tot *Holland*, *Gelderland* of *Staatsch Braband*, maar tot het Prinsdom van *Luik*. Sommigen geeven haar den naam van Graafſchap; evenwel is het niet meer dan eene Heerlijkheid, beſtaande in een klein Dorp en een geweldig zwaar Kasteel. De Kerk is een groot gebouw, dat door de Roomschgezinden, tot de oefening van hunnen Godsdienst, gebruikt wordt. Geduurende den *Spaanſchen* oorlog is het Kasteel, dat van een grooten omtrek is, ten onbruike geraakt; men ziet 'er niets van, dan de overblijfzels van zwaare torens, gewelfzelen en dikke muuren, die zig door hunne hoogte vrij verre vertoonen; zij zijn rondsom met een breede watergraft omvangen. De voorpoort alleen is nog ruim genoeg om de bezitters van hetzelve te huisvesten.

Zie BACHIENE, A, bl. 500.

BOKKEL, (*E. van*) van de Orde der Karmeliten, die te *Amersfoort*, om de hulp, die hij eenen BRUXORIUS wilde toebrengen, in zijnen dienst geſchorst werd; doch, in 't jaar 1673, weder herſteld zijnde, gaf de Bisſchop van *Kastorien* hem vrijheid, om, geduurende zijn leven, de kerklijke bedieningen waarteneemen.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, bl. 53.

BOKKEMA, (*Rine*) was een man van groot aanzien, zo door zijne ridderlijke waardigheid, als door zijne alombekende dapperheid in den krijg. Geduurende de regeering van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN was hij Stadvoogd te *Sneek*. In eenen opſtand

ſtand onder de *Friezen* werd hij uit zijn vaderland verdreeven; doch met het ſluiten van het Beſtand verkreeg hij vrijheid om 'er weder in te mogen komen. Onder de *Jeruſalemſche* Ridders vindt men ook zijnen naam gemeld.

In het jaar 1400 ſchonk hij, op een algemeen Kapittel te *Windesheim*, buiten *Deventer*, zijne Landgoederen, die bij *Sneek* gelegen waren, en boven dien veele andere Landerijen, aan het Kapittel, het welk dezelve tot de ſtichting van een *Reguliers* Klooster opdroeg, waaruit dat van *Abort*, daarna *Tabor*, onder de Parochie van *Terns*, in de Grietenij van *Winbritzeradeel*, ten voorſchijn gekomen is. Behalven dit, leest men nog van hem, dat hij gehuwd was met eene BOT, die de dochter was van TEKKE SIKKINGA, te *Doinjum*. Door den Koning van *Engeland* was hij, op den togt tegen de Friezen, tot Ridder geſlagen. In 1390 was hij, met Hertog WILLEM VAN GELDER, naar *Lithauwen* getrokken, ter belegeringe van 't Slot *Gaarden*, welks eigenaar, naar men verhaalt, een Apostaat geworden was. In het jaar 1410 trok hij het geestlijk gewaad aan, en ſtorf in 't Klooster, Ao. 1436.

Zie SCHOTANUS, *Chronijk van Friesland. Oudheden van Friesland*, II. Deel, bl. 90—95.

BOKKENHOF, een Pachthof in het Land van *Overmaas*; zie SCHIMMERT.

BOKSMEER, eene Parochie in *Staatsch Braband*, en wel in het Land van *Kuik*, twee uuren bezuiden *Kuik*, waarvan het eertijds een gedeelte uitmaakte. Het werd door de Heeren van *Kuik* bezeten, doch geraakte naderhand aan 't geſlachte van *Bok*. JOHANNA, dochter van JAN BOK, bragt deze Heerlijkheid ten huwelijk aan PIETER VAN KUILENBURG, die dezelve (vóór 1367) als een vrijen eigendom bezat, doch, in dat jaar, genoodzaakt werd, dezelve aan den Hertog van *Braband* afteſtaan, en van hem als een Leen te ontvangen. Een der dochteren uit dat geſlachte trouwde, in het jaar 1508, met WILLEM, Graaf van *'s Heerenberg*, en bragt *Boksmeer* mede ten huwelijk. De laatſte Graaf van *'s Heerenberg*, in het jaar 1713, zonder kinderen overleden zijn-

zijnde, werd FRANÇOIS WILLEM, Graaf van *Hohenzolre*, kleinzoon zijner zuster, zijn erfgenaam, onder voorwaarde van den naam en het wapen van *'s Heerenberg* te zullen aanneemen. De Graaf nam daarop bezit van de Heerlijkheid, en deed de hulde van Leenmanſchap aan het Leenhof te *Brusſel*. Van hem is dezelve weder op zijnen zoon overgegaan.

De ingezetenen, ſchoon meer binnen het gebied der Algemeene Staaten gelegen, erkennen geen anderen Heer dan gemelden Graaf, of geene andere bevelen dan de zijnen. De Rechtbank beſtaat aldaar uit den Drosſaard, den Schout, zeven Schepens en éénen Griffier. Door den eerstgenoemden word de perſoon van den Baron verbeeld.

Het dorp, dat dezen naam draagt, beſtaat uit meer dan honderd huizen, en heeft verſcheidene ſtraaten, die allen, voor een groot gedeelte, met ſteenen belegd zijn. Ook vindt men 'er een Vrouwen- en Mannenklooster, beide van de Orde der *Karmeliten*. Het kasteel van *Boksmeer*, zijnde een ſchoon en groot gebouw, ſtaat buiten het dorp; op hetzelve wordt de Rechtbank gehouden. Kasteel en Dorp gaan beide in prent uit.

Zie BACHIENE B, p. 731.

BOL, (*Ferdinand*) geboren te *Dordrecht*, (doch onzeker wanneer) en opgevoed te *Amſteldam*, was een der vermaardſte leerlingen van den grooten REMBRANT. Van BOL wordt getuigd, dat natuur en fortuin hem even gunſtig waren, waardoor hij dan ook roem en voordeel genoot. Hij was een groot meeſter, niet alleen in 't ſchilderen van natuurlijke en krachtige Portraiten, maar ook van andere ſtukken, waarvan de zulke, welke in de voornaamſte gebouwen van *Amſteldam* te vinden zijn, getuigen: inzonderheid die ſtukken, die nog dagelijks op het agtſte wereldwonder, van alle kunstkenneren, met verrukkinge beſchouwd worden; onder andere die in de Raadkamer boven den ſchoorſteen, in Schepens kamer, en bovenal in het vertrek van Burgemeeſteren; waarop de groote VONDEL dit bijſchrift gemaakt heeft.

Fabricius houd ſtand in Pijrrhus legertenten;
Het gout verzet hem niet, door ſchandelijke zucht,

Noch

Noch Elefants gebruisch, en felle dreigementen.
Zo zwicht geen man van Staat, voor gaven noch geſchenken.

Hij ſtorf, na zijnen naam, door zijne kunst, der onſterfelijkheid gewijd te hebben, in het jaar 1681, in een goeden ouderdom. Zijn afbeeldzel gaat door hem zelven, in den trant van REMBRAND, als mede op andere wijzen, in prent uit.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

BOLETUS, (*Hugo*) wordt onder de geleerden van *Delft* geteld. Hij was eerst Prior in de Abdij van *Egmond*, en naderhand (1465) in de Kapelle van *Adingen*, in *Henegouwen*.

Zie *Oudheden van Delfland*, p. 239.

BOLIUS, (*Jacobus*) van geboorte een *Utrechtenaar*, in de wandeling URBANUS genaamd. Zijne geleerdheid had hem tot Meeſter in de vrije kunſten, en Leeraar in de Godgeleerdheid doen bevorderd worden. Na dat hij eenigen tijd Kanunnik in de *St. Mari's Kerk* te *Utrecht* geweest was, werd hij Pastoor in de *Buurkerk* aldaar, in plaatſe van den bekenden CORNELIUS A GOUDA. Veel gebruik maakte hij van de leerwijze van den niet min bekenden ADAM SASBOUT, en had den roem, van nog meer door zijn leven dan door zijne leer te ſtichten. Hij was Regent van 't *Hollandsch Collegie* te *Keulen*, en Algemeene Vicaris van 't *Utrechtſche* Bisdom. Tot voorſtand zijner leere trok hij naar *Rome*, en bevond zig op eene vergadering van Geestlijken te *Bruſſel*, ter bevestiginge der bekende verdragpunten. Hij overleed in hoogen ouderdom, in zijne geboorteſtad, Ao. 1631.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel, bl. 294.

BOLSVARDIA, is, volgens ALTING, eene oude Koopſtad in *Oostfriesland*, en ook (gelijk hij zegt) een vrije Rijksſtad, wier oudheid onzeker is. Men ziet aldaar de herbouwde Kerk der *Franciscaanen*, die, volgens SCHOTANUS, geſticht is in den jaare 1281. Deze plaats (zegt hij verder) heeft, zonder twijfel, haaren naam gekregen van BODELO, BOLO of BOELE, die toen ten tijde een aanzienlijk Man, en Heer van *Werth* geweest is. De-

ze

ze zou de Stad op zekere hoogte gebouwd hebben, volgens eene gewoonte onder de oude *Friezen*, om de hooge vloeden daarop te ontwijken. Deze Stad zou gelegen hebben aan het *Boerdiep* (*Burdipa*), *Borneda*, zo als het in de Kaart van ALTING genoemd wordt, dat weleer een inham der Zee was: doch heden, vrij verre van daar, tusſchen zeer vette wei- en bouw-landen, gelegen. In grootte is zij de derde onder die aan de landzijde van de *Lauwers* liggen, en heeft den rang naast *Leeuwaarden*, *Friesland's* hoofdſtad. Zie het volgende Artikel.

En *Germ. Inf.* p. 11.

BOLSWAART, de eerſte ſtad van het Kwartier van *Westergoo* in *Friesland*, en de tweede in de vergaderinge der Staaten van die Provintie, leggende een groote mijl van Zee; bijna twee Duitſche mijlen van *Francker*, en twee van *Sneek*, ſtaande in verbond met de *Hanſe Steden*. 'Et zijn genoegzaame blijken van derzelver oudheid voorhanden; doch haare naamsoorſprong en derzelver ſtichter, dus ook de tijd, is onzeker. Daar zijn 'er, die meenen dat *Bolswaart*, door BOLSWINA, de dochter van RATBOUD DEN EERSTEN, gebouwd en naar haar genoemd is. Dan in geene verhaalen, waarop men eenigen ſtaat kan maaken, wordt zulks gemeld. Anderen willen, dat zekere BOLON, of BODEL, de ſtichter daarvan zou geweest zijn, en de naam van *Bolons* of *Bodelswaard*, allengskens, in *Bolswaart* zou veranderd zijn, ter oorzaake van de hoogte, waarop het gelegen was, en dus een *Waard* betekenende. 't Geen eenigzins waarſchijnelijker voorkomt, is, dat men den naam zoekt afteleiden van het woord *Bodel*, dat oudtijds *Bodem* betekende; welke benaming gegeeven werd aan landen, die uit de zee aangewonnen waren; en dat dus deze ſtad den naam van *Bodelswaard*, als eenen *Bodem* uit zee aangewonnen, gekreegen heeft, welke naam naderhand in *Bolswaart* veranderd is. Zeker is het bericht van zulke Schrijveren, die ons leeren, dat daar ter plaatſe voorheen niet dan water was, komende uit eenen arm der zee, tusſchen de kwartieren van *Ooster-* en *Wester-goo*. De overgebleevene tekens der oude dijken ſchijnen eenige kracht aan dit zeggen te geeven. Op een oud zegel van *Bolswaart* leest men *Sigillum Burgenſium Bodelswaart*.

waart. Dan laat ons zien wat WINSEMIUS, de *Historieſchrijver der Frieſche Staaten*, 'er van zegt: „ Zij (*Bolswaart*, zegt „ hij) is gebouwd op een hoek der Middellandſche zee, die „ veeltijds met eenen arm uit den *Yſelſtroom*, daar nu de Zui„ derzee is, inbrak, ter plaatſe daar *Taakezijl* ligt, en voorts „ vloeijende door de waterige gronden tot aan *Bolwaart* vlieten„ de, doch hier door den hoogendijk, of door de zanden ge„ ſtuit zijnde, wijder opliep naar *Raauwert*, *Huizum*, *Leeu„ waarden*, en ten noordwesten naar *Reetgum*, *Berlicum*, en „ de omliggende dorpen, en bij *Menertsga* weder in zee uit„ ſchoot. Aan deze Middellandſche of Middenze, op de ge„ melde hooge zanden en gronden, zijn voortijds gelegd de gron„ den of fondamenten van deze ſtad, zo als derzelver ſituatie „ nog heden aantoont. Want in het zuid-oosten, daar de ſtraa„ ten liggen, als de *Peliſtraat*, *Hoogſtraat*, *'t Zant* en *de „ Dijk*, zijn dezelve veel hooger, dan de andere ſtraaten der „ ſtad, welken tot naar de groote kerk, waterpas afgemeeten, „ ongelijk veel lager zijn. Dus is vermoedelijk *Bolswaart* eerst „ in 't zuiden aangebouwd, daar nu de *Hoogſtraat* en *Markt„ ſtraat* is, alwaar ook voortijds het oude Stadhuis geſtaan „ heeft."

Rondom heeft deze ſtad zeer ſchoone hooge wei- en bouwlanden, en ten westen en zuiden, op eenigen affland, veele meiren, die zeer viſchrijk zijn. De gedaante van *Bolswaart* maakt een ovaal uit. Ten tijde van evengemelden WINSEMIUS, (in 1622) was het groot twee duizend treden; en zo ook ten tijde van MELERUS, twintig jaaren daarna. Op de plaats, daar voorheen een Kerk geſtaan had, werd (1446) de Parochiekerk van *St. Maarten* gebouwd. De bouwvalligheid der eerſte Kerk is een zeker teken dat de ſtad zeer oud zijn moet. Voorheen waren aldaar drie Kloosters, waarvan dat der Minderbroederen het oudſte was, zijnde, in 1580, bijna geheel vervallen; doch de kerk daarvan werd, 1621, wederom vernieuwd. Het tweede was dat der *Johanniter* Broederen, ſtaande voorrijds op *'t Zand*, in het dorp *Pinjum*; doch vermits de landen door de zee ſterk afgeknaagd werden, heeft men het (1515) binnen de Stad gebragt, ter plaatſe daar voorheen het oude *Gasthuis* plagt te ſtaan, en met een ſchoo-

schoone kerk voorzien, die, echter, daarna (1567) weder werd afgebroken. De nieuwe aangestelde Bisschop CUNERUS PETRI joeg 'er de Monnikken uit, en trok de inkomsten tot zig. In den Jaare 1612 werd het geheel neder geworpen, en de bouwstoffen verkocht om aan de dijken gebruik te worden. Het derde Klooster was het *Convent van den H. Geest*, bij de *St. Janspoort*, waarin een Pater, Priorin en Begijnen plagten te woonen.

Het oude Stadhuis (1614) afgebroken zijnde, werd aan het nieuwe de eerste steen geleid door den Burgemeester REINIER HARING. Verder telt men onder de voornaame gebouwen, behalven dit, eene kleine Kapel, een Gasthuis, een Armhuis en het Weeshuis, gesticht (1542) door NANNA REINS en HIDDA HERENIA. Uit een ouden stempel, die nog in wezen is, blijkt dat *Bolswaart*, omtrent het jaar 1300, reeds eene munt had.

Menigvuldig zijn de rampen, die deze Stad geleden heeft. In het jaar 1336 werden vier honderd zes-en-dertig, en den 15den April 1475, twee honderd huizen, door den brand in de assche gelegd. In 1515, werd *Bolswaart* door de *Gelderschen* genoegzaam geheel verbrand. Deze Stad, met haare nabuuren in twist zijnde, moest rampen ondergaan van hun, die 'er 't recht van eigendom op meenden te hebben, en werd nu van de *Saxische* en dan van de *Gelderschen* Soldaaten besprongen. Toen LUIVO LUIVINGIUS, met zijn broeders zoon GOSLICUS, over het gebied in twist geraakt was, werd de Stad, door de wapenen der *Saxen*, ten dienste des laatstgemelden, bijna te onder gebragt. 't Is uit de *Friesche* geschiedenissen kenbaar, dat zij bijna niet alleen een einde van dezen twist, maar ook van de vrijheid der *Friezen* gemaakt hadden.

Geduurende de twisten der *Schieringers* en *Vetkoopers* leed *Bolswaart* niet minder, wordende nu van de eene, dan van de andere partij ingenomen. In 1496 werd het door Hertog ALBERT geplondert; doch, 1516, weerden de inwooners de magt der *Hollanderen*, wordende toen door de *Gelderschen* beschermd; gebrek dwong hun de Stad aan de *Bourgondischen* aantebieden. De *Gelderschen* ontvingen zes honderd *Emder* guldens, tot betaaling van hunne achterstallige soldij, en gaven daar voor de Stad over, die toen onder het gezach van KAREL DEN VIJFDEN kwam. In de-

zelve werd veel geſchut gevonden, door den beruchten LANGE PIER op de *Hollanders* veroverd. De *Gelderſchen* maakten 'er zig kort daarna wederom meeſter van, en behielden het tot den jaare 1523; in welk jaar de Burgerij, dezen moede zijnde, bewerkte dat zij onder 't gebied van Keizer KAREL DEN VIJFDEN kwam. Geduurende den *Spaanſchen* oorlog, weet men dat ook *Friesland*, en in *Friesland Bolswaart*, in geen rust bleef. Eenige Edelen, als DUCO MARTENA, SIJDS BOTNIA, TETTE HOTINGER, SERP GALAMA en PIETER CAMINGA, ziende dat Prins WILLEM eenig voordeel op de *Spanjaarden* begon te behaalen, en een einde hunner tirannij maakte, hadden, onder de hand, eenig volk verzameld, met oogmerk om het juk van *Spanje* mede afteſchudden. In 1572 dacht hun de tijd daartoe geboren te zijn. MARTENA ſchreef aan SONOIJ om vier of vijf Kompagniën Soldaten, doch kreeg 'er ſlechts één, onder bevel van HERO of HORSO BUMA; maar de Graaf VAN DEN BERG zond den Heer van *Nederwormte* derwaarts, die 'er in allerijl vier honderd man ligtte, en de ſterke ſchans de *Kuinder* bemagtigde. Het Hof van *Friesland* trachtte zig daar wel tegen te verzetten; maar haast namen de zaken een anderen keer. Want daarna lieten *Bolswaart*, *Franeker* en *Sneek* de zogenaamde *Geuzen* binnen, die voorts *Stavoren* bemagtigden. Zekere JOHANNES JANSZ predikte te *Bolswaart* allereerst voor de Gereformeerden, in het Minderbroeders Klooster. De *Friezen* werden, door de ſchandelijke ontrouw van den Graaf VAN DEN BERG, in zwaare verlegenheid gebragt; moetende de Steden *Franeker* en *Bolswaart* zig wederom aan de *Spaanſchen*, onder bevel van ROBLES, onderwerpen, waaraan de ontrouw van Graaf JOOST VAN SCHOUWENBERG mede niet weinig toebragt. Na het ſluiten van de vermaarde *Unie van Utrecht*, waarin *Leeuwarden*, *Sneek* en *Franeker* mede deel namen, en *Bolswaart*, door de overmagt der Roomschgezinden, buiten bleef, leed deze Stad weder veel aanſtoot, wordende zo wel van binnen als van buiten ontrust. Na dat de Hervormden de overhand hadden bekomen, trad *Bolswaart* mede in de *Unie*, en werd tot Leeraar beroepen RUARDUS ACRONIUS.

Onder de vermaarde mannen, welke deze Stad heeft voortgebragt, vindt men met naame genoemd, JACOBUS THEODARDUS SARTO-

TORIUS, PETRUS VAN BOLSWAARD; FRANCISCUS STATIUS TRIUMPHO, DOMINICUS REINERI en SUFFRIDUS RUDOLPHUS STERKENBURG.

De Inwooners, die in 1748 een getal van 2878 uitmaakten, geneeren zig met den handel in boter en koorn, en het ſpinnen van *Frieſche Sajet*; ook plagt men hier zeer veele Koordewerkers te hebben. Volgens een Reglement, beraamd in 1637, beſtaat 'er de Regeering uit zes Burgemeeſteren, en twee Raadsheeren, dien een Secretaris toegevoegd is; behalven deze is 'er nog een Collegie van vier-en-twintig Vroedſchappen of Gemeenslieden. Voorheen had men aldaar ook een *Olderman*, zo als in de andere *Frieſche* ſteden, die het hoofd van den Raad was; welke waardigheid lang berust heeft in het geſlacht van JONGEMA, daarna in dat van HEREMA, in wiens geſlacht dit ampt is afgeſchaft.

Zie SCHOTANUS; WINSEMIUS; F. SJOERDS, enz.

BOLSWAART, (*Petrus van*) of anders *Petrus van Tabor*, dus genaamd naar zijne geboorteplaats, was de zoon van eenen JOHANNES NAUPERUS, en werd een Lekebroeder in het Klooster *Tabor*, bij *Sneek*. Van hem word gezegd, dat hij eenige kennis van wiskunſtige wetenſchappen had; en ook, dat hij de Latijnſche taal verſtond; zeker iets groots in die eeuwe der domheid. SUFFRIDUS PETRI getuigt van hem, dat Keizer KAREL DE VIJFDE zig meenigmaal van zijnen raad bediend heeft. Wat aangaat zijne *Historie van Friesland*, van 't jaar 711 tot 1550, waarvan de Schrijver der *Kerklijke Oudheden van Friesland* melding maakt, daarvan kan ik niets zeggen, alzo dezelve mij onbekend is.

BOLSWAART, (*Schelte à*) een vermaard Schilder te *Antwerpen*, wiens afbeeldzel, naar een ſchilderij van A. VAN DIJK, door LOMMELIN fraai in 't koper gebragt is.

BOLTA, een edele Staate onder *Hohwerd*, in *Westdongeradeel*.

BOMBAIJ, of *Bolbeek*, een Dorp in 't land van *Overmaas*, een uur gaans ten noord-oosten *Daalhem*, op den weg naar *Maastricht*, beſtaande, met de kerkbuurt, uit bijna honderd huizen, die meest door Roomschgezinden bewoond worden. De Heer-

lijkheid *Bombaij* werd, op den 27sten Maart 1643, door Koning ILIPS DEN VIERDEN, aan THERIJ VAN GULPEN, voor 6300 guldens verpand.

Zie LE LOIJ, *Verheerlijkte Brabant.*

BOMBERGEN, (*Anthonij van*) een man, die zig in de Nederlandsche oorlogen beroemd gemaakt heeft. Zijne bedrijven zullen ons te voren komen op het Art. BREDERODE; want door dezen werd hij, in 't jaar 1567, tot Gouverneur van *'s Hertogenbosch* aangesteld. BOMBERGEN, dien elders de lof, van een kloek en verstandig Edelman geweest te zijn, gegeeven wordt, nam, zo dra hij in den *Bosch* gekomen was, de sleutels der stad, en al den voorraad van Krijgsbehoeften in zijne magt, en verzekerde zig daardoor tegen den Hertog van *Brabant* en den Heer van *Merode*, die hij door eenige Gereformeerde burgers deed bewaaken. Ook was zijn oogmerk, zig van eenige andere verdachte Regenten te verzekeren, doch dit mislukte hem. Zie verder van hem op BREDERODE.

Zie BOR, III. Boek. VAN HEURN, *Beschrijving van Hertogenbosch*, II. Deel, bl. 34.

BOMBLE, (*Florentinus*) geboren te *Zutphen*, uit aanzienlijke ouders, op den 15den December 1665. Zijne moeder had de wijk genomen uit *Borkelo* naar *Zutphen*, wegens den inval van den Bisschop van *Munster* in 't *Overijsselsche*. In zijne dus toevallige geboorteplaats leide hij den eersten grond tot de kennis der talen, en volbragt zijne oefeningen te *Deventer*. Van daar trok zijne moeder, toen weduwe zijnde, met hem naar *Franeker*, daar hij, in den tijd van twee jaaren, zijne studiën voleinde. Den ouderdom van een-en-twintig jaaren bereikt hebbende, werd hij Propositi. Zijne eerste standplaats was *Vianen*; van daar werd hij beroepen in *Friesland*, eerst te *Tjens*, en toen te *Oudega*; in 1694 te *Sneek*; in 1697 te *Zwol*, en het jaar daarop te *Amsterdam*, alwaar hij, in 1721, stierf. Hij heeft zijnen naam, door eenige schriften, en bijzonderlijk tegen LEENHOF, (het vergeetelijke vertrokken.

Zo

Zie VAN STAVEREN, *Lijkreden op* BOMMEL, onder den titel: *de Doodt van 't Heeren Gunstgenooten*, enz.

BOMMEL, ook wel *Zalt-Bommel* genaamd, ter onderſcheidinge van een dorp *Maas-Bommel*, in 't land van *Maas* en *Waal*, liggende aan den linkeroever der *Waale*, op een Eiland, dat door de *Maas* en *Waal* gemaakt, en naar deze ſtad de *Bommelerwaard* genaamd wordt. Het ligt drie uuren van *Thiel*, en twee en een half van *'s Hertogenbosch*, in eenen vruchtbaaren oord, alwaar de landen en boomgaarden een menigvuldig verſchiet van ooft en graangewas voortbrengen. Deze ſtad is, tot haare ſterkte, voorzien van vijf poorten en zeven bolwerken, die wel onderhouden worden. Wat aangaat deszelfs naamsoorſprong, daar zijn 'er die denzelven afleiden van het zoutmaaken, dat mogelijk aldaar ook geſchied is. Anderen leiden *Zalt* af van de oude *Saliërs*; doch van waar men dan den naam van *Hang van Bommel* zoeken zal, is mij onbekend.

Zij, die *Bommel*, reeds in het jaar 999, en in 1003, voor een ſtad gekend willen hebben, gaan mede buiten het ſpoor der waarheid; want, volgens PONTANUS, is *Bommel* eerst in 1229 met muuren omgeeven, en met Stads voorrechten beſchonken. De eerſten grondvesten hun gezegde op de giftbrieven van die jaaren, om dat zij daarin het woord *Villa* leezen. Dan men behoeft maar weinig in de ſchriften van de middeleeuwe ervaaren te zijn, om te weeten, dat de Schrijvers van dien tijd dezen naam of dit woord *Villa* zo ruimſchootig aan een Dorp of Gehucht, als aan een Stad gaven. Eén bewijs hiervan zal voor het tegenwoordige voldoende zijn; in die twee gemelde giftbrieven, (van 999 en 1003) waarin van *Bommel*, onder den naam van *Villa* geſproken wordt, wordt ook die naam aan het dorp *Arkel* gegeeven.

Het getal der huizen van *Bommel* rekent men op ruim ses honderd, en dat der inwooneren op twee duizend zeven honderd. Nadat FREDERIK HENDRIK (1639) *'s Hertogenbosch* ingenomen had, is *Bommel* veer in huizen vermindert; welke vermindering op drie of vier honderd geſchat wordt. De reden daar van is, dat, toen *den Bosch*, in plaats van *Bommel*, tot een grensplaats ge-

maakt werd, 'er na dien tijd zo veele Kompagniën niet in bezetting waren, als 'er voorheen Regimenten in lagen; men kan 'er bij voegen, dat na dien tijd de koophandel uit *Bommel* en de *Bommelerwaard*, voor 't grootſte gedeelte, naar de *Meijerij van 's Hertogenboch* verleid is geworden.

Daarbij komt nog, dat 'er, in het jaar 1700, een zandplaat voor *Bommel* geſchooten is, ter breedte van bijna agt honderd voeten, welke oorzaak geweest is, dat de ſchepen, die te vooren voor de poort lagen, nu op een merkelijken afſtand van de ſtad moeten blijven. Het verminderen der huizen is ook oorzaak, dat men 'er veele tuinen in de ſtad vindt.

Wat de openbaare gebouwen aangaat; de Groote Kerk is wel het voornaamſte; derzelver ouderdom kan men nagaan, wanneer men weet dat zij, in 't jaar 1304, aan *St. Maarten* is toegewijd. In 1538 ſtak de blixem 'er den toren van in brand. Beurtelings wordt 'er door twee Predikanten gepredik. De Roomschgezinden hebben 'er éénen Prieſter.

Van ouds was *Bommel* met verſcheidene voorrechten voorzien, als dat der munt, het heffen der excijnzen, enz. De Regeering beſtaat 'er uit tien Raaden, waaronder twee Burgemeeſteren en agt Schepenen zijn. Het getal van deze laatſten was voorheen zestien, als agt uit de Stad en agt uit de *Bommelerwaard*; doch naderhand is 'er eene afzonderlijke Schepensbank in de Stad, en een van vier ten platten lande opgericht. Ook had men 'er, in vroegere tijden, vier Gemeenslieden, die ſedert eenige jaaren mede afgeſchaft zijn. De Amptman van de *Thieler-* en *Bommeler-waard* heeft te *Bommel* een Schout of Richter onder zig. De bijzondere gebruiken in de rechtspleegingen aldaar vindt men in *'t Geldersch Placaatboek*, II. Deel, fol. 519.

Dat *Bommel* niet alleenlijk verſcheidene Geleerden, maar ook Helden voortgebragt heeft, is eene bekende zaak. Onder de eerſten muntten uit, de vermaarde ELBERTUS LEONIUS of LEONINUS, JAN GLIMMER of GLUMMER, HENRICUS BOMMELIUS of VAN BOMMEL, GERARDUS MORINGUS, GIJSBERTUS MASIUS, LAMBERTUS BARLEUS, THOMAS LINEUS, MARTINUS SCHONK, die, volgens anderen, een *Utrechtenaar* geweest zou zijn, WILLEM CUP, HENRICUS CÆZARIUS, enz. Onder de Helden de beruchte MAARTEN VAN ROSSEM,

ROS-

ROSSUM of ROSSCHEM; alle mannen, wier daaden ons op hunne bijzondere Artikelen zullen te vooren komen. Ook heeft het deze Stad nimmer aan goede en getrouwe burgeren ontbroken, waarvan zij menigvuldige bewijzen gegeeven hebben. In oude tijden was een geoefende Burgerij allernoodzaaklijkst: eensdeels, om de ſtad te bewaaren; anderdeels om de vijanden te keer te gaan; maar bovenal om dat zij verpligt was ter heirvaart uittetrekken, dat toen in een algemeener gebruik was, vermits men niet gewoon was, het gemeene volk als krijgslieden tot den dienst te verbinden, maar zig, ter beſcherminge en ten dienſte van den lande, van Vrijwilligen te bedienen. Men ontbood, in tijden van oorlog, de ingezetenen; en deze waren, uit hoofde van leenmanſchap en gedaane hulde, verpligt in hunne wapenrustinge uittetrekken, en, naar de bepaaling der leenen, een getal van gewapenden, zo te voet als te paard, te leveren.

In de Steden had men, uit de Poorters, de Voet- en Handboogſchutters, waarbij naderhand gevoegd werden dezulken, welke geleerd hadden met het Zinkroer of de Schietbusſe omtegaan. Om deze in den Wapenhandel te oeſenen, had men, in de meeſte Steden, zekere gebouwen, *Doelen* genaamd. Dan, niet alleen de oorlog, maar ook de binnenlandſche beroerten vorderden, voornal in *Gelderland*, welgeoefende Schutters, zo als bleek in de twisten tusſchen de gebroeders REIJNOLD en EDUARD VAN NASSAU; tusſchen vader en zoon ARNOLD en ADOLF VAN EGMOND; tusſchen de Vorſten van *Gelder* en het huis van *Oostenrijk*, in alle welke gevallen die van *Bommel* zig wel gedragen hebben. Zie hier daarvan eenige bewijzen.

In het jaar 1477 trokken die van *Bommel*, met eenigen van *Wageningen*, bij lotinge uit, onder hunnen Burgemeeſter HAGESTOUT, met oogmerk om eenige Dorpen, in den omtrek van *Buuren*, onder bedwang te houden; maar zij werden, door den Heer van *Tſeiſtein*, die bij *Ravenswaij* verborgen lag, onverwacht verrast. Verſchillende zijn de verhaalen daarvan: dezen zeggen dat zij vluchtten; anderen dat zij IJSSELSTEIN in het open veld geſlagen hadden.

In het jaar 1511, in de maand Februarij, trok Hertog KAREL VAN GELDER, met eene groote magt, waarbij ook veele *Bommel-*

ſche burgers waren, naar *Heukelom*; doch om hetzelve inteneemen, vond hij meer tegenſtand dan hij verwacht had. Die van *Heukelom* verſloegen 'er wel drie honderd, waaronder veelen van deze Stad. Den 27ſten Auguſtus van dat zelfde jaar deeden zij eenen togt in de landen van *Heusden* en *Altena*, en brandden het dorp *Aalburg*, digt onder *Heusden*, af, als ook het dorp *Aal*, onder *Altena*; den 8ſten Januarij van het volgende jaar leiden zij het dorp *Engelen* in koolen; en den 25ſten van die maand de dorpen *Geffen* en *Nieuwland*.

In 1525, op den 10den April, ſlaken zij den brand in het dorp *Orten*, voor de poorten van *'s Hertogenbosch*. Ao. 1527 ontnamen zij die van *'s Hertogenbosch* een Schip, geladen met vijgen en rozijnen. Die kleinigheden verder daar laatende, zullen wij thans doen volgen, een aaneengeſchakeld verhaal der oorlogen, belegeringen en vredehandelingen, door die van *Bommel* ondernomen.

In het jaar 1286 deeden zij eenen inval in den lande van *Overmaas*. Hertog REIJNALD VAN NASSAU zocht den Brabander wel te keer te gaan; doch zijne magt was te zwak. De Hertog van *Braband* duchtende dat zijn partij zig bij *Thiel* te veel verſterken zou, verzon, om zulks te ontgaan, dat het land van *Bommel* een *Brabandsch* Leen was, waarvan de *Gelderſchen* de leenverheffing verzuimd hadden, en eischte het dus voor zig. Graaf REIJNALD, vreezende voor het verlies van zo een gewigtig deel, bragt alle zijne magt, en ook die van zijne vrienden, bijeen, om den overkant van de *Waal* te bewaren. Die van *Bommel* ontvingen en erkenden den Hertog van *Braband* voor hunnen Heer, ſchoon de *Gelderſchen* in hun gezicht waren.

In den twist tuſſchen vader en zoon, te weeten de beide REIJNALDS VAN NASSAU, deeden de Heeren van *Buuren* en *Arkel* eenen inval in de *Bommelerwaard*, waarbij de Stad geheel geplonderd en verwoest werd. In 1365 werd *Bommel*, door Hertog EDUARD, belegerd en ingenomen, en alle de *Brabanders* van daar verdreeven.

Drie jaaren daarna werd *Bommel* beklommen door GOOSEN VAN VARIK, die zig met eenige *Heekerſchen* vereenigd had. Hertog EDUARD hiervan bericht krijgende, kwam met allen ſpoed

naar

naar *Bommel*. heroverde de Stad, en deed den Heer VAN PARwijs en andere *Brabanders* onthoofden; de Heer VAN VARIK was des nachts de Stad ontvlucht. Ao. 1372 werd de Stad, door den Graaf VAN BLOIS, ingenomen; de burgers moesten aan hem opbrengen duizend guldens, ter straffe dat zij hem niet voor Hertog van *Gelderland* hadden willen erkennen.

Toen, in 't Jaar 1481, MAXIMILIAAN, Aartshertog van *Oostenrijk*, en zoon van Keizer FREDRIK DEN DERDEN, in huwelijk hebbende MARIA VAN BOURGONDIEN, zig vaardig maakte om met een magtig heir, dat in *'s Hertogenbosch*, *Gorkum* en elders in winterlegering gelegen had, zijn aanſpraak op *Gelderland* te doen gelden, was hij verzeld van veele aanzienlijke mannen. Zijn leger kwam in de *Bommelerwaard*, en een goed gedeelte van hetzelve in de Stad, terwijl die van *Bommel* bezig waren met den Naamdag van ST. IGNATIUS te vieren. Ongelooflijk ſnel waren de burgers in 't geweer, en joegen de overvallers met bebloede koppen en beladen met ſchande de ſtad uit; ter gedachtenis daarvan leest men boven de *Buskspoort*:

IgnaCII VIr LVCeſCIes BomeL eXpVLIt hostes.

't Volk van den Aartshertog, om dezen blaam uittewisſchen en *Bommel* te benaauwen, overweldigde, in de *Bommelerwaard*, eenige welgelegene plaatſen en Heerenhuizen, waaronder ook het Slot *Hemert*, op de *Maas* geleegen; verhinderende daardoor grootlijks den toevoer naar de Stad. *Bommel* hierdoor de dringendſte levensbehoeften miſſende, was genoodzaakt op andere middelen te denken; te meer, toen 'er bericht kwam, dat *Nijmegen*, *Thiel* en andere Steden genegen waren, om de magt van den Aartshertog niet te gevoelen, zig met hem te bevredigen. Dus zonden zij dan ook hunne gemagtigden naar *'s Hertogenbosch*, om MAXIMILIAAN en MARIA in hunne waardigheden te erkennen. Dit geſchiedde op den 27ſten April 1481.

De gemaakte vrede was van geen langen duur. Hertog ALBERT VAN SAXEN deed, 1497, eenen inval in de *Bommelerwaard*, nam het Reguliersklooster en andere plaatſen, ter benaauwinge der Stad, in; doch geen kans ziende de Stad te overweldigen, vond hij zig gedwongen optebreeken.

In

In 't Jaar 1504 zond Keizer MAXIMILIAAN, RUDOLPH *van Anholt*, een Duitsch Vorst, en in zijnen tijd een aanzienlijk krijgsman, met een leger naar *Bommel;* doch wat moeite hij ook aanwendde, hij moest mede, zonder de Stad overweldigd te hebben, vertrekken. In het volgende jaar besloot Koning FILIPS, voorneemens zijnde zig naar *Spanje* te begeeven, door magt van wapenen, zig van het bezit van *Gelderland* te verzekeren; na alle oorden in de *Nederlanden* deed hij brieven afgaan, eisschende van zijne Leenmannen geld en volk, en de nalaatigen met zwaare boeten bedreigende. Door dit middel een aanzienlijk leger bijeengebragt hebbende, trok hij daarmede naar *Gelderland.* Verschillende zijn de verhaalen, omtrent de plaats, waar hij zijnen aanslag deed: sommigen meenen op *Grave*, anderen aan den *Elterenberg*, en dat hij van daar *Arnhem* belegerde. Het zekerste is, dat hij uit *Braband* in de *Bommelerwaard* landde, en *Bommel* zo naauw insloot, dat 'er geen mensch uit of in kon. Maar toen hij zag dat hij, door de welgemoedheid en eensgezindheid der Burgeren en Soldaaten, veel volks verspilde, en geen kans had om de Stad meester te worden, besloot hij dezelve bezet te houden, en met het overige zijn legers naar *Arnhem* te trekken, 't welk hij ook bemagtigde; waarop *Harderwijk*, *Wageningen*, *Elburg* en *Hattem* volgden, en daarna *Deutecom*, *Lochem* en *Grol.* *Bommel* had reeds een beleg van drie maanden verduurd, en zou zig nog niet overgegeeven hebben, hadde niet Hertog KAREL, die zig reeds onderworpen had, hun met traanen in de oogen daartoe bewogen. Hertog KAREL *van Egmond* speelde, echter, den geveinsde; want zo haast was FILIPS, in 't volgende jaar, niet naar *Spanje* vertrokken, of hij, die zijnen rol gespeeld had, vond middel om vermomd in *Gelderland* te komen, en toonde toen weinig acht op het gemaakt verbond te slaan; integendeel maakte hij zig van verscheidene Steden meester, en kwelde niet alleen FILIPS, maar ook zijnen opvolger Keizer KAREL DEN VIJFDEN. Om meester van *Bommel* te worden, bediende hij zig van eenen DIRK VAN HAAFTEN, een *Geldersch* Edelman, die verscheidene goederen zo in de *Thieler-* als *Bommeler-waard* bezat. Deze had zig voorzien van een Veerschip, dat van binnen opgepropt met volk, en van boven met rijsbosschen

ſchen bedekt was; daarmede vertoonde hij zig 's morgens vroeg voor de *Waterpoort* te *Bommel*. De Edelman zelf was gekleed als een Koopman; de Portier hem vragende, *wat hij geladen had?* was het antwoord: *Rijſen*. Dit woord was de leus voor de zijnen, die van binnen begonnen *opterijzen* en op den wal te ſpringen; zij ontweldigden den Portier de ſleutels, openden de poort, en trokken met een groot geſchreeuw, *Gelre! Gelre!* ter Stad in. De *Bourgondiſche* bezettelingen, die op het Slot in plaatſe van in de Stad lagen, waren meest op roof uit. De burgers vielen VAN HAAFTEN terſtond toe en hielpen de bruggen van het Slot afbreeken; zij, die 'er zig op bevonden, gaven zig op den 28ſten Junij 1511 over. In het volgende jaar deeden die van *'s Hertogenbosch* een vergeefſchen aanſlag op deze Stad.

In het jaar 1572, in de maand Julij, namen eenige *Gorkummers*, ondersteund door veele *Bommelers*, na eene der poorten opengeſlagen te hebben, de Stad in. Dan, zig te zwak bevindende, zonden zij om meer volks naar *Gorkum*; deze deeden hen eenige *Hoogduitſchers* en vijftig *Waalen* toekomen, die, zo als zij in de Stad kwamen, naar de Kerk liepen, en de beelden verbraken. De burgerij, daarover vertoornd, liep te zamen, en joeg dien hoop weder ter Stad uit. De edele VAN HAAFTEN, boven reeds gemeld, was het, die met eenige uitgeweekene Burgeren, op den eerſten van de maand Augustus, 1572, zig van de Stad meester maakte. En offchoon de Beeldſtormers bijna alles bedorven hadden, wist, echter, Heer DIRK VAN HAAFTEN de burgers in zo verre te bevredigen, dat zij zig onder de regeering van ORANJE begaven; wordende 'er toen ook tevens de Hervormde Godsdienst ingevoerd. Twee jaaren laater werd *Bommel* door REQUESENS met groote magt belegerd. Binnen de Stad bevond zig de meergemelde VAN HAAFTEN, met vier vaandelen *Schotten*, onder den Kolonel BALFLEUR, die met de burgerije volkomen gezind was, de Stad ten uiterſten toe te verdedigen. De *Spanjaarden* wierpen zeven Schanſen aan de zijde van den Wal op, en beſchooten de Stad allerhevigst; kunnende, echter, vandaar, meer ſchade aan de huizen, dan aan de ſtads muuren toebrengen. En hoewel zij hem van binnen meer nadeels deeden, dan hij hun van buiten, zagen zij, echter, geen kans om

zij-

zijne werken te vernietigen, of 'er hem uittejaagen. Dus in vreeze zijnde van, even als *Leiden*, door honger benauwd te zullen worden, vermits zij geen middel van ontzet te wachten hadden, namen zij het manlijk besluit om den Dijk doorteſteeken, en den vijand te doen verdrinken of te doen vluchten; dat hun ook gelukte. Na den gemelden eerſten Augustus 1572, op welken *Bommel* door VAN HAAFTEN ingenomen was, en den eed aan ORANJE gedaan had, een tijd toen in *Gelderland* nog niemand zig tegen de *Spaanſche* tirannij verzetten durfde, zijn de *Bommelaars* de eerſte in die Provintie geweest, die in het verbond met *Holland* en *Zeeland* getreden zijn, om gezamentlijk de goede zaak van vrijheid en godsdienst te beijveren en voorteſtaan. Hierom heeft *Bommel* dan ook de eer gehad, met de gemelde Provintien, in alle zo binnen als buitenlandſche handelingen, als een lid van een en hetzelfde lichaam aangemerkt, en aldus genoemd te worden: *de Ridderſchap en de Steden van Holland en Zeeland, en haare geaſſocieerde Steden van* Bommel *en* Buuren. Bij GORIS, in zijne *Delices à l'entour de Leide*, pag. 88. leest men: *La ville de* BOMMEL *avoit ſeſſion & envoyoit ſes deputés à l'aſſemblée des* ETATS D'HOLLANDE, *à l'an* 1575. *& dans la* PACIFICATION DE GAND *fut accordé l'exercice de la Religion reformé à ceux de* LA HOLLANDE, DE ZEELANDE *&* DE BOMMEL, *& encore l'an* 1581. *la Zud Hollande conſiſtoit en* 8 *Synodes; à ſcavoir:* GORNICHEM *&* BOMMEL, DORDRECHT, GOUDA, ROTTERDAM, DELFT, LA HAYE, LEIDE, LA BRELLE. *La premiere union contre l'Eſpagne fut dreſſée de* LA HOLLANDE, LA ZEELANDE, *& la ville de* BOMMEL.

Daarenboven hebben, onaangezien de Pacificatie van *Gent*, die van *Bommel* zig altoos aan de zijde van ORANJE en der Staaten gehouden. Nogthans vindt men aangetekend, dat zij (1578) eenige zwaarigheid maakten om de Satisfactie of Voldoening van den Prins VAN ORANJE aanteneemen, vermits zij van oordeel waren, dat eenige punten daarvan ſtrijdende waren met 's lands rechten; verklaarende zij evenwel volmondig, te zullen blijven bij de aangenomene *Unie*, en bereidwillig te zijn tot het afweeren van den algemeenen vijand.

In het jaar 1587 klaagde de Magiſtraat dezer Stad, bij den Graaf

Graaf van Leicester, over de kwaade betaaling van hun Guarnizoen, waarop de Graaf ten antwoord gaf: *Wat legt u aan dat van* Hohenlo *gelegen; neemt Engelsch Guarnizoen in, en ik zal mij zelven ten borge ſtellen, dat zij alle maanden prompt betaald zullen worden.* Zij daarentegen zeiden: *Wij hebben een goed volk tot ons, dat wij met onze Burgers wel verdraagt; wij zouden niet gaarne veranderinge daarin maaken.*

Don Franciſco de Mendoza, Admirant van *Arragon*, onderpam (1599) het beleg voor *Bommel*; en hadde hij minder gemaard, zou hij 'er ligtlijk meester van geworden zijn, vermits de Stad toen van een goed gedeelte haarer ſterkten ontbloot was. Reeds twee jaaren te vooren had men wel aangevangen met de verſterkinge en het afſteeken van ſchoone bolwerken, doch alle deze lagen genoegzaam nog onvolmaakt; en de oude werken waren te zwak om den aanval te wederſtaan. Het zij dan dat de Admirant van dit alles onkundig was, of dat hij iet anders in den zin had, althans hij vertraagde eenige dagen. Prins Maurits bediende zig van die vertraginge, doende in der haast de reeds aangevangene werken ſluiten, en nieuwe beſchanzingen buiten de Stad maaken. In de Stad en in de nieuwe werken plaatſte hij drie duizend man; ook deed hij de *Thieſerwaard* wel bezetten. 't Eiland *Voren* werd met een kloeke vesting van bolwerken voorzien, en rondsom met een wal omſingeld.

De Amirant deed zijn leger alleen aan den eenen kant van de Stad zig neder ſlaan, om best tegen het geſchut beveiligd te zijn. Hij bragt met zig twaalf honderd man te voet, en drie of vier kometten paarden, laatende het overige des legers in *Braband*. In den avond van den 17den Mei verſcheen hij zelf aldaar, en liet nog dien zelfden nacht een ſterken aanval doen op de buitenſte nog onvoltooide beſchanzingen, doch werd met groot verlies te rug gedreeven. Daarna hield zijn leger zig ſtil, doende niets dan ſterk op de Stad ſchieten, waardoor hij groote ſchade aan kerken en huizen, en ook aan eenige menſchen deed. Den 25ſten van dezelfde maand deed Prins Maurits, vóór het aanbreeken van den dag, de loopgraaven der vijanden beſpringen en inneemen, dat van wederzijden veel volks koste.

Arragon verſterkte dagelijks zijne batterijen en andere werken; gaan-

gaande intusſchen zonder ophouden met ſchieten voort, waarin de Prins hem mede niet ſchuldig bleef. Dan, ziende dat hij, even als zo veele anderen, niets vorderde; dat de magt der Staaten onder den bekwaamſten Veldheer te nabij was; dat zijn volk begon te morren over het groot getal, welk 'er ſneuvelde, brak hij het leger op, en begaf zig naar het boveneinde van de *Bommelerwaard*. Toen men in *'s Hertogenbosch* de tijding van het voorneemen van den Admirant ontving, ſchreef de Magiſtraat dier Stad hem eenen brief, waarbij hij vermaand werd, het beleg voort te zetten; vertoonende hem, welk eene ſchande het afſtaaten voor hem en zijne aanzienlijke legermagt zou zijn, en wat de vrienden des Konings daarbij verliezen zouden; om reden dat indien *Bommel* ingenomen was, de weg tot veele andere Steden in *Holland* en *Zeeland* geopend zou wezen; en verder, hoe 's Konings vijanden moed zouden ſcheppen, wanneer zij zulk een doorluchtigen Prins, met zo een ſchoon leger, het beleg zouden zien ſtaaken.

Van nog minder krachts was, echter, deze brief, dan alle de pogingen, die ARRAGON reeds te werk geſteld had. Hij verliet de Stad op den 3den Junij 1599.

De vermaarde H. DE GROOT maakte daarop een *Latijnsch* vers, waarvan de zin, in het Nederduitsch, hier op uitkomt:

Het Eiland, dat door de aangenaame golven der rivieren, de Waal en Maas, omſingeld wordt, is het verlangen en de arbeid van den Spanjaard geweest. Doch dat verlangen niet alleen, maar ook kosten, moeiten, tijd en eindelijk de ſtad zelve, heeft hij verſpild en verlooren; wat is 'er nu nog overig? Laat de Spanjaards nu ook ten gronde gaan.

Nog moet gezegd worden, hoe ARRAGON zig in het dorp *Rosſum* legerende, de bouwing van de *St. Andries Schans* ondernam, die hem, in het volgende jaar, door Prins MAURITS ontweldigd werd.

Hier mede bleef *Bommel*, geduurende den *Spaanſchen* oorlog, verſchoond. Doch in het jaar 1672 hielp het wederom rijkelijk den last des oorlogs draagen. Zedert den *Munſterſchen Vre-*

de

de waren de werken van *Bommel*, gelijk ook die van andere Steden, zodanig veronachtzaamd, als ware men zeker geweest, nooit wederom in oorlog te zullen geraaken. Toen deze op nieuw uitborst, waren de borstweeringen in der haast een weinig verbeterd; maar de wallen hadden pallisfaden noch ſtormpaalen. De graft bij de wallen was zo ondiep, en zodanig met ruigte bewasſen, dat het gevogelte 'er hun verblijf in hield. In het Magazijn waren geen zeven duizend pond buskruid, en ſlechts eenige weinige musketten. Op aanhoudend verzoek van de Magiſtraat, zond de Raad van Staaten, den 17den Julij, nog zeven duizend pond buspoeder, drie duizend pond ſnaphaankogels en drie duizend pond lont. Deze voorraad was zo onachtzaam uit de oorlogſchepen geligt, dat men naderhand den Heer CORNELIS DE WITT beſchuldigde, als of hij denzelven onnutlijk gebruikt had, met oogmerk om de noodige Krijgsbehoeften van 's lands ſchepen te verſpillen. Het geheele guarnizoen beſtond uit twee honderd vijftig man, en de burgerij, verdeeld in vier Kompagniën, kon nog geen vijf honderd man uitmaaken. Op den 24ſten Junij hoorden die van *Bommel*, hoe in *Holland* voor de bevordering van Prins WILLEM DEN DERDEN geijverd werd. Des nachts om elf uuren vergaderde een groot aantal mannen en vrouwen, klopte alle de Regenten ten bedde uit, en begeerde dat zij zig terſtond naar het Raadhuis zouden begeeven, om gemelden Prins tot Stadhouder te verkiezen; dreigende, bij weigering van dien, hen allen den hals te zullen afſnijden. In die verwarringe begaf de Regeering zig naar het Raadhuis. Zekere HENDRIK DE WAAL deed, uit naam van de gantſche burgerije, het gemelde verzoek aan dezelve. De Regeering gaf zeer beſcheiden ten antwoord, *dat de gantſche Provintie van* Gelderland, *veel min zij, nimmer daar tegen geweest waren; doch dat zij vreesden, dat Zijne Hoogheid, nu* Nijmegen *reeds door de Franſchen belegerd was, voor welk lot zij ook duchtten, dit ampt niet zou willen aanvaarden: te meer daar* Bommel *de eenigſte plaats van* Gelderland *was, die nog overig was.* Dan, op den aandrang der Burgerije, werden terſtond de Burgemeeſters KAREL VAN OMMEREN en JOHAN GEISWEIT uit den Raad, benevens ÆGIDIUS MESTEKER en LEONARD GORIS uit de Burgerije gemagtigd, om naar *Gornichem* te gaan,

aldaar of elders Zijne Hoogheid afwachten, en bij hem aantehouden, dat de Stad met volk en krijgsbehoeften voorzien mogt worden: als mede te vernemen, of het den Prinſe welgevallen zou, dat hem, bij ſpeciaale acte, onder Stads zegel, de waardigheid van Stadhouder opgedragen werd. Den 16den vonden de afgezondenen Zijne Hoogheid te *Bodegrave*, van wien zij, op hun gedaan voorſtel, ten antwoord kregen, *dat hem te overbehend was, hoe veel den Staat aan het behoud van* Bommel *gelegen was; dat het hem ſmartte te moeten hooren, dat zulk een Stad niet beter voorzien was, en dat hij nog in geen ſtaat was om hun behoorlijken bijſtand te doen; doch dat zij verzekerd konden zijn, dat hij van alles wat in zijne magt was, niets voorbij zou laaten gaan, om* Bommel *te bewaaren.* Ook toonde de Prins zig niet ongeneegen, om de gemelde Acte, als dezelve hem gezonden mogt worden, te aanvaarden.

De Marchal DE TURENNE, voor *Coeverden* liggende, deed de Stad, den 14den Julij, opeiſchen, en drie dagen daarna aan de Magiſtraat eenen brief ter hand ſtellen, waarbij belofte van pardon aangeboden werd, zo de ſtad zig gewillig overgaf, en anders gedreigd met verwoeſtinge. Op dien zelfden dag werden uit *Bommel* naar den Prins afgevaardigd, de Predikant SAMUEL WESSELIUS en eenigen uit de Burgerije; eensdeels om ernſtig om hulp te verzoeken; ten anderen, om Zijne Hoogheid de Stadhouderlijke waardigheid op te draagen. Midlerwijl verſcheenen (den 20ſten) de *Franſchen* voor de Stad; TURENNE deed dezelve andermaal opeiſchen, en vorderde Gedeputeerden, om met hun over het verdrag, dat hij maaken wilde, te handelen. Doch na rijp beraad van de Magiſtraat, benevens den Kommandant LEEUWEN en de voornaamſte ingezetenen, werd hem het een en ander geweigerd. Binnen *Bommel* waren eenige ontrouwe Burgers, die aan TURENNE een juiste kaart van de gelegenheid der Stad en haare ſterkte bezorgd hadden, met aanwijzinge waar dezelve het zwakſte was. Deze deed de Marchal aan de Regeeringe vertoonen; doch ook dit deed hun niet van beſluit veranderen. Op de rivier de *Waal*, voor de ſtad, was een Uitlegger geplaatst, die den *Franſchen* veel nadeels toebragt; doch ongelukkig geraakte dezelve door eigen kruid in brand. Tegen

den

den avond zond TURENNE andermaal, door eenen Trompetter, eenen brief, om die van *Bommel* tot de overgaave te noodzaaken, met bedreiginge dat, bij weigering van dien, de Stad dien zelfden nacht nog ingenomen en geplonderd zou worden; op dezen volgde terſtond een ander, met een *Franſchen* Kolonel, die niets deed dan belooven en dreigen. Twee der Regenten ſcheenen tot de overgave geneigd; doch de Kommandant LEEUWEN gaf een manmoedig en weigerend antwoord. Dan dit baatte hem weinig; want de bezetting weigerde te vechten, en de Burger-Officieren, de zwakheid der Stad kennende, en geen hoop van ontzet voorhanden ziende, wilden het uiterſte niet waagen; dus moest hij dan ſtemmen in de Capitulatie, die den volgenden dag geſloten werd. Men bedong voorwaarden zo goed men kon; maar de *Franſchen* onderhielden dezelven aldaar zo min als elders. Toen zij, in 't volgende jaar 1673, de Stad verlaaten moeſten, perſten zij den burgers, reeds door hun uitgeput, nog drie duizend zes honderd guldens aan brandſchatting af.

In de gemaakte Capitulatie was bepaald, een getal van twaalf gijzelaars, van ſtads wegen te leveren; dezen waren JOHAN DE RIJE, Ridder tot *Wardeſtein*; JOHAN DE KOK, *de Oude*; FRANÇOIS VAN MEURS, *de Dikke* en JOHAN DE KOK, *de Jonge*; en uit de Burgerije SCHOOK, AART GORIS VAN BEEST, (die de eenigſte Roomschgezinde was) JOHAN VAN DEN OEVER, BRUSTEN BRUSTENSE, DIRK VAN 'S GRAVENWEERD, NOIJ DE ZWART, JAN VAN LOENEN, HENDRIK VAN LOENEN en DIEDERIK SOWAAL. Deze mannen werden terſtond, na 't gemaakte verdrag, gewapenderhand, op het Stadhuis gebragt, aldaar in een kamer, zonder eeten of drinken, opgeſlooten, en onder opzicht van een ſterke wacht bewaard; wordende dus behandeld als misdadigers, die den dood verdiend hadden. Doch de Heer LOUBONIE VAN BOMMEL kwam hun aanzeggen, dat zij, onder zijnen borgtocht, naar huis konden gaan, om zig te ververſchen, mids zij beloofden, binnen één uur tijds te rug te zullen komen. Den volgenden nacht werden zij nog ſterker bewaakt, en daarna, onder het geleide van eenige Musketiers, naar het huis van den Kommisſaris RENAU gevoerd, zonder dat het iemand geoorloofd was, hun aantespreeken. Een

van de burgers in het voorbijgaan de vrijheid neemende, zijne vrouw toe te roepen, *dat zij hem een reiszak met linnen, en een mantel aan des Kommisſaris huis wilde bezorgen*, werd daarover zeer vinniglijk met de Tromp van een Snaphaan in de zijde geſtoten, met bijvoeginge: *Marche donc Bougre.* Schoon zij nu drie dagen genoegzaam zonder eeten of drinken geweest waren, kregen zij, echter, bij den Kommisſaris mede niets; doch aldaar werd hun vergund, dat hunne vrouwen iets zonden. De Kommisſaris zijnen maaltijd gedaan hebbende, ſteeg te paard; vier van de gijzelaars kreegen naauwlijks voor hun geld een wagen; doch de overigen, hoe zwak ook, moeſten te voet volgen, onder bedreiging, dat zo één van hun ſlechts een weinig ter zijde ging, hij terſtond doorſchoten zou worden. Dus kwamen zij in de grootſte vreeze te *Thiel*, alwaar het eenigen ontvluchtten, en de overigen in het volgende jaar geranſoeneerd werden.

De rampen des oorlogs van deze Stad dus kortlijk voorgeſteld hebbende, moeten wij nog melding maaken van andere onheilen, die zij, zo door brand als watersnood, geleden heeft. Boven is reeds gezegd, dat de Toren van de Kerk door den brand (1538) aangeſtoken werd. Weder vernieuwd zijnde, werd hij, in 1696, door den blixem andermaal aangeſtoken en verteerd. Nadat *Bommel* ſlechts één jaar van de *Franſchen* verlaten was, werd het met het grootſte gevaar gedreigd, naamlijk door een doorbraak in de *Lodijkerdijk*, en in dat zelfde jaar andermaal door een zwaaren ijsgang. In 1740 was te *Bommel* mede alles in de grootſte benaauwdheid. In 1751 moeſten de inwooners, wilden zij zig voor de overſtrooming van den *Bommelerwaard* beveiligen, de drie poorten aan de waterzijde der ſtad afdammen. Voor verdere onheilen zijn zij tot hier toe gelukkig behoed.

Zie SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, p. 530. BLAAUW, *Stedeboek, op Bommel.* VAN METEREN. BOR *en anderen. Merkurius van* 1672. *Beſchrijving der Stad Bommel*, in gr. 8vo.

BOMMEL, (Doctor *Hendrik van*) dus genaamd naar zijne geboorteſtad. SLICHTENHORST noch GUICIARDIJN maaken melding van den tijd zijner geboorte; dan, uit het geene hij geſchreeven heeft,

heeft, blijkt dat hij omtrent het jaar 1530 moet geleefd hebben; onder anderen blijkt dit uit het verhaal van den oorlog tusſchen Hertog KAREL *van Gelder*, en Biſchop HENDRIK *van Beijeren*; welk verhaal, echter, mijns weetens, nooit gedrukt is, ſchoon FOPPENS zegt dat zulks te *Marpurg* zoude geſchied zijn.

BOMMEL, (*Joan van*) volgens eenigen, mede te *Bommel* geboren; doch volgens VALERIUS ANDREAS, in een dorp in *Braband*, dat *Bommel* genaamd werd. Hij was *Dominikaner* Monnik en Doctor in de Godgeleerdheid, en door Paus GREGORIUS DEN ELFDEN tot Inquiſiteur benoemd. Hij leefde in het laatſt van de vijftiende eeuwe, en heeft geſchreven *Planctus religionis ſupra defectibus religionis cujuſcunque ordinis*; waarin hij, op de wijze van den Propheet JEREMIAS, klaagende voorkomt, over de ſchrikkelijke ongebondenheid en zedeloosheid der kloosterlingen. Een ander tractaat van hem behelst mede klagten over de Monniken, die te veele goederen en eigendom bezatten. Nog meer anderen ſchriften van dien aart zijn van hem voorhanden; als ook verſcheidene verklaaringen over veele Bijbelboeken.

Zie VAL. ANDREAS.

BOMMEL, (.....) een ander van dien naam, die, zo FOPPENS zegt, Predikant te *Wezel* geweest is, en verſcheidene boeken geſchreven heeft.

BOMNELERWAARD, (*De*) ſtrekt zig uit van het Ampt tusſchen *Maas* en *Waal*, ter plaatſe daar die twee rivieren zamenlopen, tot aan het ſlot *Loeveſtein*, daar die beide zig ten tweedemaale vereenigen. Ook word deze Waard door dezelve omzoomd, en tot een Eiland gemaakt. Daaronder behooren de Dorpen en Heerlijkheden *Driel*, *Roſſem*, *Harwenen* en *Oenſel*, voorts *Zuilichem*, *Gameren*, *Niewaal*, *Brakel*, *Aalst*, *Bruchen* en *Kerkwijk*; *Delwijnen*, *Herwerden*, *Wel* en *Amerzode*, *Neer-Hemert*, *St. Andries Schans*, *'t Ampt van Beest en Renoi*, enz.

BOMMEL, (*Maas-*) dus genaamd, ter onderſcheidinge van *Zalt-Bommel*, hier boven beſchreeven. Deze thans aanzienlijke Heer-

lijkheid, met derzelver Dorp, was voorheen een Stad, volgens aanwijzing van eenige oude brieven van het jaar 1418. Het Dorp ligt een weinig beneden *Megen*, omtrent vier uuren van de Stad *Grave*, alwaar de *Maas* zig met een bocht keert. Aldaar is ook het Veer over de *Maas*, als mede een Tolcomptoir, daar de Commizen en 's lands Ontfangers hun verblijf houden; het ſtaat dicht bij de kerk, pronkende met het Admiraliteits wapen, en is een gebouw dat een fraai gezicht oplevert. De Kerk is een zeer oud gebouw. De Predikant van *Maas-Bommel* predikt ook te *Alphen*. De Roomschgezinden hebben 'er mede één Priester. In de Kaart bij SLICHTENHORST vindt men nog de aanwijzing van de plaats, daar het *Oude Hof* plagt te ſtaan; de Secretaris heeft 'er een klein huis doen bouwen, ſtaande in het midden van 't geboomte. Niet verre van daar ſtond weleer het huis *Kraanenburg*. De Dorpſchout ſtaat onder den Amptman en eigenaar, die een afſtammeling van het Graafljke huis *Bijland* is.

Zie *Groot Geldersch Placaatboek*, II. Deel. *Appendix*, kol. 176 en 183. enz.

BOMMEL, (*De*) of *den Bommel*, een dorp in het land van *Over Flakkee*, ten westen van *Ooltjesplaat*, aan het *Haringvliet*, waarop de haven uitloopt. De ſcheepvaart en visſcherij maaken in vredestijd dit dorp zeer welvaarende. Het werd, 1526, bedijkt, en, 1622, aan den Heer van *Sommelsdijk* verkocht voor zestig duizend goudene kroonen.

Zie BACHIENE A, bl. 566.

BOMMENEDE, of *Bommenée*, eene Heerlijkheid in *Zeeland*, paalende het naast aan *Zonnemare*. Voorheen was 'er een zeer neringrijk dorp, van dien zelfden naam, waarvan de bewooners zig met de visſcherij geneerden, hebbende toen een zeer bekwaame Ree, waarop de Visſchers hunnen vangst verkochten. Het dorp lag aan de noordzijde tegen den zeekant, op de punt van drie naast aan elkander ſtrijkende dijken. Op ieder punt werd, in den *Spaanſchen* oorlog, ter verſterkinge van *Bommenée*, een Ravelijn gelegd, die de verſchanzingen van het dorp en de haven dekten; ook werden daartoe de graften vol waters gehouden, uitgenomen aan den zeekant,

In

In het jaar 1570 verkreeg dit Dorp den naam en het recht van een Stede. Het octrooij van PHILIPS DEN TWEEDEN, waar bij zulks geſchiedde, zegt VAN LEEUWEN op den 24ſten Malj, en BOXHORN op den 24ſten Maart, verleend te zijn, ſchoon bij beiden de woorden de zelfde zijn, luidende aldus: *Alſo de Commisſarisſen bij ons onlangs gedeputeert, ter viſitatie van de Innundatie en het inbreeken van onze Landen en Graaffſchappen van Zeeland, geſchied op Allerheiligendag laastleden, volgens haar voorſchreve last ende volbrenginge van dien, sich onder andere getranſporteert hadden, en de Lande van* Dreiſchoore, Sonnemare *en* Ballois, *en bevonden dat die Polder en Dorpe van* Bommenede, *mede geinclaveert en geinnundeert waren, enz.*

Zeker is het, dat één der gemelde Schrijveren een misſlag in de maand begaan heeft, en dat zij beiden in het jaar gemist hebben, vermits de *Allerheiligen Vloed* eerst in het jaar 1572 is voorgevallen, en men dus moet onderſtellen, dat de brief van PHILIPS niet voor het jaar 1573 kan gegeeven zijn, ſchoon VAN LEEUWEN 1574 ſtelt. BOXHORN heeft denzelven bijgebragt, om te bewijzen, dat de Polder en het Dorp, naderhand het Stedeke *Bommenée*, voortijds en ook ten zijnen tijde aan *Zeeland* behoorden, uit aanmerking der woorden, *in onze Landen en Graaffſchappen van Zeeland;* doch VAN LEEUWEN is van andere gedachten, zo als men bij hem in de *Blaffert der Kerklijke Goederen van Utrecht* zien kan. *Holland* en *Zeeland* vereffenden het geſchil over den eigendom, in het jaar 1687, door middel van verdrag, waarbij het aan de laatstgemelde Provintie weder overgeleverd werd. Maar dit, zegt SMALLEGANGE, in zijn *Chronijk*, is geſchied na dat de Stad *Bommenede*, vijf jaaren te vooren (26 Januarij 1682) door de woede der zeegolven, geheel als verzwolgen, en alle de huizen weggeſpeld waren: zo dat 'er de Kerk alleen rondsom in zee lag, wordende zo onophoudelijk van het water geſlagen, dat 'er weinig hoop is, dat dit land ooit weder bedijkt zal worden. GABBEMA, in zijn *Vervolg op Gutberleth*, geeft een omſtandig verhaal van de verdelginge van *Bommenée*, p. 544. Dat het, gelijk wij boven zeiden, geduurende den *Spaanſchen* oorlog, weder verſterkt is, blijkt uit het gezegde

de van E. VAN METEREN, gevolgd door GOUDHOEVEN, (fol. 97.) bij wien men leest: *In het Eiland van Schouwen, behoorende onder Zeeland, ligt Bommené, voor den laatſten oorlog tegen Spanjen een dorp, bij 't punt van drie dijken, die den een den ander flankeeren en ontdekken. Dit dorp werd in den aanvang van den oorlog geſterkt met een ravelijn op ieder dijk, de veſtenis van Bommené ſluitende. Deeze plaats*, leest men aldaar verder, *ſchoon op den Zeeuwſchen bodem, behoord onder Holland. Bommené* leed, behalven die zwaare rampen van het water, ook den last des oorlogs; want, 1575, kwamen de *Spanjaarden* 'er voor, terwijl, van wegen de Staaten, NIVELLE, bij anderen LIS genaamd, 'er het gebied had, onder zig hebbende zes honderd Soldaaten. De *Spanjaarden* maakten, door onophoudelijk ſchieten, drie dagen achter een, een bres, groot genoeg om te kunnen ſtormen. NIVELLE, hoe dapper en bekwaam, bevond zig te zwak, zodanige magt te kunnen wederſtaan: des verzocht hij in onderhandelinge te treeden. Eenige *Spanjaarden* dit hoorende, zeiden *dat de belegerden niet dan een deel henzen waren; begeerden zij genade, zij moeſten het geweer afleggen, en zig in de graften werpen.* Dit maakte de belegerden zo verbitterd, dat zij de onderhandeling niet wilden aanneemen. De *Spaanſche* Overſte MONDRAGON, wel voorziende dat de verovering, in geval van tegenweer, veel bloeds zou kosten, zond Don FRANÇISCO DE AGUILAR, om hun de onderhandeling aantebieden, ontſchuldigende zig wegens den gezegden hoon, als hun buiten last aangedaan, en dat men zig de taal van het onbezonnen graauw niet moest aantrekken. Terwijl NIVELLE dan met AGUILAR in onderhandelinge was, en deze goede voorwaarden aanbood, betoonden de *Spanjaards* hunne ontrouw; want één van hunne Vaandraagers landde, met een menigte volks, op een plaats, die hij gemaklijk dacht te zullen winnen; doch hij werd zo wel ontvangen, dat hij, met verlies van veertig man, moest aftrekken. Deze ſchandelijke ontrouw, die een onuitwischbaaren vlek op het anders edel gedrag van MONDRAGON wierp, deed het aanbod van overgaave van de hand wijzen. NIVELLE zeide, *men zag nu klaar, wat men van de Spanjaarden te wachten had; zij mochten nu ſtormen, maar zouden ook zien, dat zij met Haa-*

Haanen en geen Hennen te doen hadden; zie HOOFT, fol. 441.

De vijand bediende zig, den volgenden dag, van de laage ebbe, en viel met groote hevigheid aan; doch de afweering was niet minder geweldig. Na een gevecht van twee uuren weeken de aanvallers te rug, met verlies van honderd vijftig man, en meer dan drie honderd gekwetſten; veelen van hun ſmoorden in het water; zie DE GROOT, *Jaarboeken*, fol. 49. op den 23ſten October.

MONDRAGON, die van ſpijt meende te barſten, om dat hij voor zo een geringe plaats zo veel volks had verlooren, deed met al zijn bijhebbende magt, twee dagen daarna, den ſtorm hervatten. De *Spaanſchen* hadden den voortogt, en verlooren veel volks; doch dit verhinderde de *Waalen* niet, om even hevig aantevallen. Het gevecht duurde vijf uuren; en zij zouden geene overwinnaars geworden zijn, hadden zij zig niet van den liſt bediend, om van verre nog een anderen grooten hoop te vertoonen, die gereed ſcheen op nieuw aantevallen. Deze hoop beſtond, echter, alleenlijk uit zoetelaars, jongens, wijven, enz. met de kleederen der geſneuvelden, als Soldaaten gekleed. Deze liſt deed den belegerden, waarvan 'er veelen gewond en allen zeer afgemaat waren, den moed zakken, en de beſtormers overwinnen; doch niemand der *Spanjaarden* durfde het wagen van de ravelijn afteſpringen, tot dat eindelijk SANCHIO D'AVILA hun voorging, verwijtende hun op een ſmaadelijke wijze hunne vreeze. Daarop volgde hun ſchandelijke moordlust. NIVELLE, ſchoon gekwetst, vocht als een dapper krijgsman, tot den laatſten adem toe. Dan, de *Spanjaards* gingen zo gruuwzaam te werk, dat geen twintig menſchen van de bezetting, of van de ingezeetenen in 't leven bleeven; zij maakten rekening, toen reeds meeſter van geheel *Zeeland* te zijn; dat, echter, verkeerd uitkwam. SMALLEGANGE verſchilt eenigzins met VAN MATEREN, HOOFT en DE GROOT, in het verhaalen van deze belegering; doch wij zijn den laatſten gevolgd. Groote ſmart was het voor ORANJE, dat de twee Kompagniën, door hem uit *Rotterdam* naar *Bommenede* gezonden, door de *Spanjaarden* belet waren 'er binnen te komen. Als een bijzonderheid van den Roomſchgezinden Schrijver MEERBEEK kan

men op dit Art. aanmerken, dat hij, in dit geval, tegen zijne gewoonte, der waarheid hulde doet, en het verhaal van VAN METEREN door het zijne bevestigt.

Met weinig zekerheid kan 'er iets meer van de oude Heeren van *Bommenede* gezegt worden, dan dat omtrent 1454, GIJSBRECHT VAN IJSSELSTEIN 'er eigenaar van was. Na dat, gelijk gezegd is, *Nieuw Bommenede*, *Kijkuit*, *Natras*, *Borrenbrood* en *Blois* weder aan *Zeeland* gekomen waren, werden die Heerlijkheden met het zuideinde van *Jacobs Nieuwland*, en honderd roeden zeewaarts, langs alle de dijken, van het eene einde tot het andere, voor een onſterfelijk leen uitgegeeven aan den Heer ANTHONIJ HOFFER, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit te *Middelburg*, wegens *Zierikzee*; ANDRIES OCKERSE, Burgemeeſter; IMAN DE JONGE, Schepen, en NICOLAAS CAU, Penſionaris en Secretaris der ſtad *Zierikzee*; ieder voor een vierde gedeelte, met alle de voorrechten daaraan behoorende. Hunne aandeelen zijn na dien tijd aan hunne erfgenaamen overgegaan.

BON, eertijds *Bonna* genaamd, een plaats voorheen in *Neder Germanien*, en nu tot het Aartsſtift *Keulen* behoorende, is door verſcheidene gebeurtenisſen berucht geworden. TACITUS verhaalt, in het IV. Boek zijner Historiën, 19 en 20 Hoofdſt. hoe CIVILIS aldaar het leger der *Batavieren* verzameld hebbende, den *Romeinen* eene zwaare nederlaag toebragt. In het 25 Hoofdſt. ſpreekt hij van de muiterij, die onder de keurbende, aldaar in winterleegeringe liggende, tegen HORDEONIUS ontſtond, beſchuldigende hem als de oorzaak van het verlies dat zij geleden hadden. In het 62 Hoofdſt. verhaalt hij de beſpotting van het graauw tegen de keurbenden. In het 77 Hoofdſt. de drift van CERIALIS, toen de *Romeinen* andermaal geſlagen en gevloden waren; en in het 22 Hoofdſt. hoe CERIALIS van de *Germaanen* belaagd, en aldaar bijna gevangen was; alle zaaken, die wij op het Art. van de BATAVIEREN en hunne oorlogen vermeld hebben, en op dat van CIVILIS nader beſchouwen zullen. *Bon* werd mede vermaard in het jaar 921, door de vredehandeling van KAREL, Koning der *West-Franken*, en HENRIK, Koning der *Oost-Franken*. KAREL bleef aan de ſlinker, en HENRIK aan de rechterzijde van de rivier; dus zij el-

elkander aanſchouwden, en ook vriendſchap beloofden. Doch op den 7den van de maand November ſtaken zij elk met een ſchip van den oever af, tot in het midden van den ſtroom, traden in een derde, dat daar voor anker lag, en bevestigden in hetzelve hun verbond van vriendſchap. Wat voordeelige verandering de overwinning van *Bon*, (1673) door WILLEM DEN DERDEN, in den toenmaaligen benarden ſtaat der *Nederlanden* maakte, zullen wij elders gelegenheid krijgen te ontvouwen.

BONGA, een adelijk Huis of Slot in *Friesland*, in het dorp *Kimswert*, onder de Grietenij *Wonseradaal*, in 't kwartier van *Westergoo*.

Zie *Geograph. Woordenboek van Friesland.*

BONGA, (*Jan van*) ook wel *Bungha*, *Boyngha*, *Boenga* en *Buma* genaamd, was een *Friesch* Edelman, en Grietman van *Westdongeradeel*, ſedert het jaar 1560, na gedaanen afſtand van TAKE RINGA, en na gewilligen afſtand wederom opgevolgd door REINER FRITZEMA of FRITTEMA (1567). BONGA was, door zijn huwelijk met SIJTSKE AIJLVA, (die, na zijnen dood, hertrouwde met DOEKE AIJSMA) verbonden aan het geſlachte der *Aijlva's*, en vier andere voorſtanders der vrijheid. Hij hield zijn verblijf te *Holwert* op *Bonga State*, en ondertekende, na het verdrag met de Landvoogdesſe, het verbond der Edelen. Twee jaaren daarna werd hij hierom door den Hertog VAN ALBA te *Antwerpen* gedaagd; doch alzo hij niet verſcheen, ſchreef de Hertog daarop het Banvonnis tegen hem uit, dat ook in *Friesland* openlijk werd afgekondigd. Dan, het was 'er zo verre van daan, dat hem de moed daardoor zou ontzonken hebben, om de zaak van Godsdienst en Vrijheid voorteſtaan, dat hij één van de eerſten was, die tot derzelver verdeediging de wapenen in *Friesland* bragt; waardoor hij, bij zijne landgenooten, een onſterfelijken roem behaalde. Zo lang BONGA Grietman was, ſtond hij niet bekend als behoorende tot de verbondene Edelen. Doch toen Graaf LODEWIJK VAN NASSAU (1558) met een leger in *Groningerland* kwam, voegde hij zig openlijk bij hem, en werd Hopman van een Vaandel voetknechten, meest allen *Frieſen*, die de zijde van NASSAU aan-

aankleefden, en die hij op zijne kosten onderhield. Bij den ſlag van *Jemminge* ontkwam hij naauwlijks met de vlucht het gevaar, achterlaatende zijne wapenen en goederen. Niettegenſtaande dezen tegenſpoed bleef hij, echter, ſtandvastig; en ziende dat het te land niet gelukte, bezogt hij het te water, rustte eenige ſchepen uit, kreeg grooten toeloop van volk, en werd daarmede de eerſte Vrijbuiter, die de ſchepen en goederen der Spaanſchgezinden op de *Frieſche* kusten benaderde. Doch ook dit zijn bedrijf, hoewel nadeelig voor den vijand, was, echter, niet genoeg ter verkrijginge van de vrijheid. Nadat *den Briel* en *Enkhuizen* zig voor ORANJE verklaard hadden, verdubbelde hij zijne pogingen. Hij wierf krijgsvolk, dat te *Emden* 't ſcheep ging, met oogmerk om *Dokkum* te bemagtigen. Deze aanſlag mislukkende, was hij genoodzaakt zijne ſchepen te verlaaten, en met de zijnen over land de vlucht te neemen, wordende door de *Spanjaards* vervolgd. Hij kwam behouden te *Enkhuizen*, en ſtak van daar weder over naar *Friesland*. Op den 19den Auguſtus 1572 nam hij *Sneek* in, waartoe hem door HETTINGA en GABBEMA bekwaame gelegenheid verſchaft was. Hij werd 'er met alle eeretekenen ingehaald, en veele voornaame Edelen voegden zig bij hem. Hier door had hij vasten voet in *Friesland*, bemagtigde daarna *Bolswaaad*, en leide dus den grond tot het aanneemen der *Unie van Utrecht* door die van *Friesland*. In het jaar 1579 begaf BONGA zig weder naar *Sneek* en *Bolswaard*, om die beide Steden, op last van den Graave van RENNENBERG, met eenig volk te bezetten. Schoon RENNENBERG ontrouw werd, BONGA bleef als een eerlijk Edelman ſtandvastig. De Staaten betrouwden hem ook de bezetting en bewaaring van *Leeuwaarden*. Van daar begaf hij zig naar *Harlingen*, met oogmerk om den *Rennenbergſchen* het Blokhuis te ontweldigen. In plaatſe van geweld, bediende hij zig van een krijgslist, waarmede hij zijn doel bereikte. RENNENBERG (1580) den Schans *Opſlag* belegerd hebbende, werd BONGA met mondbehoeften voor de belegerden derwaards gezonden; doch hier kwam hij te laat, vermits het verdrag van overgave reeds gemaakt was. Dewijl wij na deze zijne verrichting niets meer van hem gemeld vinden, is het waarſchijnelijk, dat hij in dit jaar zal overleeden zijn, nalatende den roem, dat

hij

hij van zijn vaderland en deszelfs vrijheid een getrouw voorſtander geweest en als zodanig ook geſtorven was.

Zie WINSEMIUS, *Chronijk. Sententien van Alba*, en uit die TE WATER, *Verbond der Edelen*, II. Stuk, p. 255—263.

BONGA, (*Willem*) een ſtamgenoot van den zo evengemelden, doch, volgens het oordeel van den kundigen J. W. TE WATER, onderſcheiden van WILLEM BONGA, waarvan, volgens 's mans aanwijzing, voorheen gewag gemaakt is; die het, echter, als waarſchijnelijk ſtelt, dat hij de zelfde is, die elders WILLEM BUMA genoemd wordt. In die gedachte zegt zijn Ed. verſterkt te worden, om dat dezelfde perſoon, in een zelfde geval, BONGA en BUMA genoemd wordt, door WINSEMIUS, die zegt dat BONGA, (dien hij, in zijn Latijnsch Werk, BUMA noemt) met de Edele *Batenburgers*, op de *Zuiderzee* gevangen genomen, eerst naar *Harlingen*, van daar naar *Ruppelmonde* gezonden, en den eerſten Junij 1568 te *Brusfel* onthalsd zijn geworden. Doch 't geen TE WATER en alle oplettende Leezers van WINSEMIUS wederom in het onzekere brengt, is, dat die zelfde Schrijver (*Hiſt. Lib.* II. p. 115.) verhaalt, dat WILLEM BONGA, in den Herfst van 1568, op last van ALBA, door den *Spaanſchen* Raad openlijk gebannen is. Dus blijft het, door de onachtzaamheid der Schrijvers van dien tijd, nog een raadzel, of dit één of twee perſoonen geweest zijn.

Zie TE WATER, bl. 263 en 164.

BONGAART, (*Berent van den*) of *van den Bongard*, afkomſtig uit het adelijk geſlachte van dien naam, (ook wel *Boomgaard* geheeten,) dat zig, in de vijftiende eeuw, in *Holland* onthield. Sommigen daarvan begaven zig naar 't *Valkenburgſche*, anderen naar *Utrecht*, daar zij in de Ridderſchap zijn beſchreven geworden. Schoon 'er vermoedelijk meer geſlachten van dien naam, ten dien tijde, in leven waren, was dit, echter, één van de oudſten en adelijkſten, zijnde vermaagtſchap aan TURK, SPANGEN, REDE, BRONKHORST, enz. Hij was bezitter van de Heerlijkheden *Bomgard*, *Nijenrode*, *ter Lucht*, enz. en afkomſtig uit

uit den Huize van *Wasſenaar*, en wel van FLORIS VAN DEN BONGAARD, zoon van KLAAS HORST, en kleinzoon van ARENT VAN DEN DAMME, die een broeder was van FILIPS VAN WASSENAAR, Burggraave van *Leiden*. Uit de geſlachtlijsten van *Wasſenaar* zal dit nader blijken.

BONGAARD, (*Jan van den*) was een ouder broeder van BAREND of BERENT; deze was Heer tot BONGAARD, in het land van *Valkenburg*. Hij had in zijn eerſte huwelijk ter vrouwe ANNA VAN MASCHEREL, dochter van Heer JAN VAN BALGOIJ en HILLE COCK VAN OPEINEN; en in het tweede ANNA VAN REEDE. Tot de Ridderſchap van *Utrecht* behoorende, was hij daar uit beſchreeven ter begroetinge van Keizer KAREL DEN VIJFDEN. Hij overleed, in hoogen ouderdom, in 't jaar 1602.

Zie TE WATER, bl. 265 en 266.

BONIFACIUS, de tweede Aartsbisſchop van *Utrecht*, zijnde voorheen Aartsbisſchop van *Mentz* geweest, en had den naam van WINFRIED gevoerd. Door WILLEBRORD was hij, uit *Engeland* komende, naar *Neder-Friesland* gezonden, ter verkondiginge van het Euangelium, waarmede hij zig den tijd van dertien jaaren bezig hield. Na verloop van dien tijd, verzocht hij, van gemelden WILLEBRORD, vrijheid om naar *Rome* te gaan, om het graf van *St. Pieter* en *Paulus* te bezoeken; dat aan een' man als hij niet geweigerd werd. Paus GREGORIUS eene zonderlinge bekwaamheid in hem beſpeurende, beval hem naar *Duitschland* te gaan, om die volken de Pauslijke magt en gezag te doen erkennen, en dezelve naar zijn vermogen aldaar te vestigen. Hij volbragt dit bevel, hoewel niet zonder veel tegenſtand te ontmoeten; waarop (731 of 741) zijne verheffing tot Aartsbisſchop van *Mentz* volgde, zijnde zijne voorzaten alleenlijk Bisſchoppen geweest. Twee Bisdommen werden door hem in *Duitschland* ingeſteld, het een te *Aichſtad*, het ander te *Wurtzburg*. Ook ſtichtte hij (740) het vermaarde klooster *Fulda*, dat twee jaaren laater, door de milde giften van CARLOMAN, een zeer magtige Abdij werd. WILLEBRORD overleden zijnde, werd hij door hem in zijne waardigheid opgevolgd. Te *Utrecht* ſtichtte hij de Kanun-

nunniksdij van *St. Salvator*, naderhand *Oud-Munſter* genaamd. Met voordacht gaan wij alles, wat hem in zijn eerſte Bisdom gebeurd is, ſtilzwijgende voorbij. Men zegt van hem, dat hij een vernuftig, en naar dien tijd geleerd man, doch niet vrij van eigenzinnigheid en eergierigheid was: zo dat hij niets ontzag om zijn grootheid te bejaagen, ſchoon hij zulks altoos in een ander licht wist te plaatzen.

Zeker Schotsman, SAMSON genaamd, noemt hem openlijk een verſtoorder van den kerkelijken vrede. MUTZART, in zijne *Kerkelijke Historie*, verſchoont hem mede niet.

Nadat BONIFACIUS zestien jaaren den zetel bekleed had, vertrok hij, met vijftig der geleerdſte mannen van zijnen tijd, uit *Utrecht* naar *Friesland*, om 'er op nieuw het Euangelium te bevestigen; doch hij werd, met allen, die bij hem waren, bij *Dokkum* aan de *Lauwer*, te *Murwelwolde* of *Moorderswolde*, van de nog Heidenſche *Friezen* vermoord. Van dezen moord maken de meeſte Schrijvers van dien en latere tijden omſtandig gewag. Zijn leven vind men mede omſtandig in het Eerſte Deel van het *Batavia Sacra*, bij OPMEER, *Catholijk Martelaarsboek*, achter GABBEMA, en bij meer anderen. Zijn dood word geſteld op het jaar 754 of 755.

Zie ook VAN LOON, *Aloude Historie*, I. Deel.

BONKENHAVEN, eene Havezate, in de nabuurſchap van 't Dorp *Beulake*, in de Provintie van *Overijſſel*.

BONNINGA; zie BUNMA.

BONSERUS, (*Adrianus*) anders *Benſer Jansz*, werd, volgens WALVIS, in of omtrent het jaar 1533, uit een onbekend geſlacht te *Gouda* geboren. Hij volbragt zijne ſtudiën te *Leuven*. De gemelde WALVIS, in zijne *Beſchrijvinge van Gouda*, meent dat deze BONSER een Kopiïst van den vermaarden VIGLIUS was. Dit weet men zeker, dat hij Deken en Pastoor te *Middelburg* geweest is, en, na de overgaave dier Stad aan Prinſe WILLEM DEN EERSTEN, naar *Yperen* in *Vlaanderen* vertrok, van waar hij (1583) te *Gouda* te rug keerde; van daar begaf hij andermaal zig

naar

naar *Yperen*, daar hij tot zijnen dood, in 1590, het Priesterampt waarnam. Kort voor zijnen dood had hij een Beurs voor behoeftige Godgeleerden gesticht.

BONSERUS, (*Guilelmus*) mede te *Gouda* geboren, van waar hij naar *Italien* trok, en, 1581, te *Bologne* Hoogleeraar in de Rechten werd. Te *Rome* zijnde, was hij Schrijver van den Kardinaal van *Navarre*. Eindelijk het reizen moede zijnde, keerde hij naar *Gouda* te rug, en begaf 'er zig in den echt, met de dochter van den Burgemeester ROOZENDEEL, en overleed aldaar 1603.

BONSWAART. M. STOKE en BEKA maaken hier van gewag, als van een plaats, leggende beneden *Nijmeegen*, op den oever van de *Waal*, waaromtrent (1003) JAN VAN HENEGOUWEN, als de tweede van dien naam, onder de Graaven van *Holland*, zig met zijn leger ter nedergeslagen had, tegen Keizer ALBERT, die *Holland*, zo als wij in ons Tweede Deel, op het Art. ALBERT, getoond hebben, als een openstaande bezitting, na den dood van Graaf JAN DEN EERSTEN, aan het Keizerrijk zocht te brengen. Dit *Bonswaart* schijnt, echter, niet meer geweest te zijn dan een stuk aangewonnen land, uit de rivier, digt bij het dorp *Booningen*, en dus bij verkorting *Booningswaart* genoemd. Want om met BUCHELIUS, uit de woorden van MELIS STOKE, te leezen *Bommelerwaard*, laaten wij ieder oordeelen, of dit mogelijk zij. De woorden van den Rijn Chronijkschrijver zijn dezen;

. . . . . *te* Gorinchem
Ghine te zeijle die Grave blide,
En voor bi Nijmeegen *en* Bonwaerde, VII. Boek, vs. 320.
Ende met hem en sine vaerde
Al syn Here op eenen dach.

Ook kan *Bommelerwaard* met de woorden van BEKA niet overeengebragt worden: want die zegt dat men de legerplaats en de vaandels van Graaf JAN, van verre van den toren van *Nijmeegen*, zien

zien kon; dat niet wel mogelijk is, alzo *Bommel* en *Nijmeegen* agt uuren van een liggen.

BONT, (.....) had, in het jaar 1677, het bevel over een ſchip van Oorlog, waarmede hij zig bevond onder den Kommandeur BINCKES, op den togt, waarvan wij, van den Kommandeur ſpreekende, verſlag gedaan hebben. BONT misgreep zig, door van den Kommandeur, zonder verlof of reden, te ſcheiden, om met zijn ſchip uit de *Westindiën* naar *Cadix*, en van daar herwaards te ſtevenen. Bij zijne komst alhier werd hij, op bevel van het Kollegie ter Admiraliteit, in hechtenis genomen. En alzo 'er, behalven deze, nog meer redenen van bezwaar tegen hem werden ingebragt, werd hij gevonnisd om onthalsd te worden; welk vonnis, op den 5den Februarij des gemelden jaars, op het Admiraliteits-Hof te *Amſteldam*, werd ter uitvoer gebragt, in tegenwoordigheid van zo een groot aantal van menſchen, dat eenige van die, door het gedrang, het leven lieten. BONT verſcheen op de ſtrafplaats, gekleed in een Japonſchen Rok, met eenen rouwmantel daarover.

Zie *Hollandſche Merkurius*, 1677, bl. 88.

BONTE, (*Hugo de*) was een vermaard Rechtsgeleerde, en, van 1560 tot 1566, Penſionaris zijner geboorteſtad *Middelburg*. Hij was niet alleen een geleerd man, maar ook een begunſtiger van allen, die de geleerdheid beoeffenden. Hij muntte in zijnen tijd uit in het maaken van Latijnſche verſen, waarvan hij blijken gaf, in zijne begroeting aan NICOLAAS DE CASTRO, bij deszelfs aanſtelling tot eerſten Biſchop van *Middelburg*. WAGENAAR, in zijne *Vaderlandſche Hiſtorie*, (VII. Deel, bl. 26.) noemt hem, daar hij van den vredehandel met *Spanje*, van welken hij afgevaardigd was (1575), ſpreekt, HUGO BONT; doch in de Registers van *Zeeland* ſtaat HUGO DE BONT. Hij overleed te *Antwerpen*.

Zie *Lijſt der Regeeringe van Middelburg*.

BONTEBAL, (*Klaas Michielszoon*) weleer Sekretaris te *Zevenhuizen*, één van de conſpirateurs of zamenzweerderen van den beraamden moord aan Prins MAURITS, waarvan, gelijk reeds el-

ders gezegd is, op het Art. SLATIUS een omſtandig verhaal volgen zal. Van hem wordt gezegd, dat hij, tot uitvoeringe van het feit, twee duizend guldens verſchaft had. Hij werd te *Rotterdam*, op den 3den Julij 1623, daarover onthalsd. Op het ſchavot komende, was hij eerst zeer ontdaan; daarna deed hij eene breedvoerige aanſpraak aan de aanſchouweren, zig beklaagende, de weldaaden Gods zo ſchandelijk misbruikt te hebben, dat hij groot berouw had van het delict, waartoe hij, door kwaade raadslieden, gebragt was, enz. Deze rede geëindigd zijnde, deed de Scherprechter hem een rood mutsje voor de oogen, en volbragt daarop het vonnis des doods, tegen hem uitgeſprooken; het lichaam werd in ſtilte ter aarde gebragt. Het portret van BONTEBAL vindt men op de afbeelding der Juſtitie, zo te *Leiden* als *Rotterdam*, over eenige *Arminiaanſche* verraders.

BONTEKOE, (*Kornelis*) geboortig van *Alkmaar*, was Doctor in de Medicijnen, Raad en Lijfarts van den Keurvorst van *Brandenburg*, en Hoogleeraar in de Geneeskunst te *Frankfort aan den Oder*. BONTEKOE ſtond onder de Geleerden van zijnen tijd bekend als een voorſtander van de Philoſophie van DES-CARTES. Zijne ſchriften hebben zijnen naam voor de vergetenheid beveiligd. Hij overleed te *Berlijn*, in 1685, het acht-en-vijftigſte zijns ouderdoms. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit door A. HALWEG.

BONTEKOE, (*Willem Tsbrandsz.*) geboortig van *Hoorn*, maakte zig vermaard door zijne reizen, en bijzonderlijk door die, welke hij, in het jaar 1618, naar de *Oostindiën* ondernam. Op den 28ſten van de maand December des gemelden jaars ſtak hij in zee, met het ſchip *Nieuw Hoorn*, groot vijf honderd vijftig lasten, van alles wel voorzien, en onder anderen inhebbende vijftig duizend en vier honderd Realen van agten, en bemand met twee honderd zes zielen, zijnde ook verzeld van twee kleiner ſchepen. De eerſte moeijelijkheid, die hem wedervoer, was, dat hij, den 4den Januarij, beloopen werd door een zwaaren ſtorm, die tot den 19den aanhield. Na lang ſukkelens en veele ongemakken, den 19den November, op de hoogte van vijf en een halven graad, omtrent de *Straat Sunda*, gekomen zijnde,

de, trof hem een jammerlijk ongeval; want de Bottelliersmaat, volgens gewoonte, met de pomp Brandewijn zuilende tappen, had een kaars bij zig, en liet ongelukkiglijk een vonk in het vat vallen; waardoor de Brandewijn vlam vatte, en het vat vanëen borst. Het brandende vocht liep onder in 't ſchip tuſſchen de Smidskoolen, die ook in brand geraakten, en zo een zwaaren rook veroorzaakten, dat veelen, die 'er bijkwamen, ſtikten. Vervolgens geraakte de brand in de olijvaten, en vandaar in de kruidkamer; dit deed het ſchip, waarop nog honderd negentien perſoonen waren, zijnde 'er negen-en-zestig met de boot gevlugt, in duizend ſtukken ſpringen. Kapitein BONTEKOE werd van het half dek in zee geworpen, zwaar gekwetst, hebbende twee gaten in 't hoofd; hij kon armen noch beenen verroeren. De ſchrik, door den val in het water veroorzaakt, deed hem tot zig zelven komen. Eerst geraakte hij op een ſtuk houts, en daarna op een wrak, waarvan hij door het volk in de boot gered werd. Tweeën-zeventig perſoonen bevonden zig bijeen, die van het ſchip gered waren; hun gantſche voorraad beſtond in zeven of agt ponden brood; geen water, dan het geen uit den hemel regende, geen geweer, zeilen, kompas, of iets dat zij hoogst benoodigd waren, niets was hun overig, dan alleen de kunde van den Kapitein; doch deze was niet in ſtaat hunnen honger te verzadigen, die van dag tot dag vermeerderde. De Voorzienigheid zond hun eenige Zeemeeuwen, en in den uiterſten nood eenige kleine gevleugelde viſchen, die zig met de hand lieten vangen: dan ook dit duurde niet lang. Niet min hevig kwelde deze ongelukkigen de dorst. Sommigen dronken zeewater, eenigen hun eigen water; anderen kaauwden een kogel; korrom, de honger en dorst kwelden hun dodanig, dat zij het noodlottig beſluit namen, om de jongens te dooden en te eeten. BONTEKOE verzette zig met kracht daar tegen; hij verworf nog drie dagen uitſtel; binnen dien tijd ontdekte zij een onbewoond Eiland, op de kust van *Sumatra*, waar zij eenige ververſching vonden. Vandaar kwamen zij op 't Eiland *Sumatra* zelf, daar zij van de Wilden overvallen, en eenigen van hun gedood werden. De overigen ontſlipten, met de boot, met het grootſte gevaar, uit hunne handen, en kwamen in de *Straat Sunda*, bij de *Hollandſche* Vloot, ſterk

drie-en-twintig ſchepen, onder bevel van FREDRIK HOUTMAN, van *Alkmaar*, die op denzelfden tijd met BONTEKOE uit *Texel* gezeild was. HOUTMAN bragt hem te *Batavia*, in dat jaar (1619), door de *Hollanders* aldus genoemd. BONTEKOE, aan den Gouverneur-Generaal JAN PIETERSZ KOEN, een verhaal van zijn ongeluk gedaan hebbende, werd met een ſchip voorzien, om proviant naar de Vloot te brengen, die zig bij de *Molukkiſche* eilanden tegen de *Spanjaarden* verdeedigde.

Geduurende den tijd van twee jaaren verſcheidene kleine reizen binnenslands gedaan hebbende, werd hij, met de vloot van CORMELIS REIJERS VAN DER GOU, naar *China* gezonden, om te ondeneemen of hij zig meeſter kon maken van *Macao*, of eenige andere Eilanden van de *Piſcadores*. Bij *Formoza*, over den weg van *Japan*, bouwden zij een Fort. Ook ſtremden zij den koophandel, die de *Chineezen* van *Cochinchina*, op de *Philippijnſche Eilanden*, met de *Spanjaarden* en *Portugeezen* dreeven, en maakten met die volken een verbond, ten voordeele van de Compagnie; dat, echter, korten tijd daarna, door de ontrouw der *Chineezen*, verbroken werd. BONTEKOE, den tijd, waarvoor hij zig verbonden had, uitgediend hebbende, had geen lust zig op nieuw te verbinden, maar kreeg, op zijn aanhoudend verzoek, ontſlag om naar *Batavia* te rug te keeren. Aldaar gekomen zijnde, deed hij nog eenige kleine togten, en verkreeg eindelijk, van den Gouverneur CARPENTIER, verlof om te repatriëeren, met het ſchip *Hollandia*, waarmede hij, als Kapitein, in gezelſchap van de ſchepen *Gouda* en *Middelburg*, (die beide op de reis bleeven) den 6den Februarij 1625, van *Batavia* vertrok, en na veel ſukkelens, en het doorſtaan van zwaare ſtormen, den 15den November van dat jaar, in *Texel* binnen kwam. Dit alles is omſtandig te leezen in het bekende *Journaal of gedenkwaardige Reize van Bontekoe*. Van hem gaat een goed portrait in prent uit, door J. J.

BONTEKOE, (*Antonie Willemsz*) was één van hun, die binnen *Amſteldam*, met de veranderinge van Regeeringe (1578) tot Raad aangeſteld werden.

BON-

BONTEMANTEL, (*Hans*) een man, wiens naam men, op de *Amſteldamſche* Regeeringslijſten, meer dan eens gemeld vindt; als, 1651 Commisſaris, 1653 Raad, 1654 Schepen, welke laatſte waardigheid hij meermaal bekleed heeft. De Heer HASSELAAR, in het jaar 1672, toevallig, doch ongelukkig, gekwetst zijnde, nam de Heer BONTEMANTEL het ampt van Hoofd-Officier voor eenigen tijd op zig, ſchoon zijn Ed. toen Preſident Schepen was. Als Raad was hij één van hun, welke het meest ijverden tot de vernietiging van het Eeuwig Edict.

Zie WAGENAAR, *Amſterdam*, V. Stuk, in 8vo. bl. 352. en *Vaderlandſche Historie*, XIV. Deel, bl. 85 en 86.

BONTIUS, (*Gerardus*) een groot Geneeskundige en zeer geleerd Wijsgeer, geboortig te *Rijswijk*. Reeds vroeg werd hij door zijnen vader naar *Schoonhoven* gezonden, tot het leeren van de Latijnſche taale, en vandaar naar *Leuven*, om zig in de Geneeskunde te doen onderwijzen. Na zig aldaar eenigen tijd opgehouden te hebben, vertrok hij naar *Italie*. Te *Padua* den trap van Leermeeſter beklommen hebbende, keerde hij naar *Holland* te rug, en zette zig te *Leiden* neder, om de Geneeskunst te oefenen. Met de oprichtinge der Hooge Schoole aldaar, werd hij tot Hoogleeraar bevorderd. In het algemeen wordt van hem getuigd, dat hij een geleerd man, en in het ſtuk van den Godsdienst zo verre van bijgelovigheid als van onverſchilligheid af was; zijn zeggen was dat de Godsdienst noodzaakelijk was, maar dat hij niets erger kende dan eene bedorvene ziel, die met den uiterlijken ſchijn van Godsdienst haare affchuwelijke gebreken bedekte. Verder was hij in zijnen omgang openhartig, en zonder de minſte verwaandheid. Zaaken, waarvan hem de reden onbekend was, geloofde hij niet; doch van de verborgendheden van den Godsdienst was hij gewoon te zeggen, *dat het voor 't menſchdom een geluk was, dezelve niet te kunnen bevatten.* Wat de taalen betreft, bijzonderlijk de *Griekſche*, als mede de beide deelen der Geneeskunde, verſtond hij volmaaktelijk. Hij overleed op den ouderdom van zestig jaaren.

BONTIUS, (*Reinier*) zoon des bovengemelden, werd geboren

te *Leiden*, 1576., en was, niet minder dan zijn vader, in de Geneeskunst en Taalen ervaaren. Ook bekleedde hij met lof, in zijne geboorteſtad, het Hoogleeraarampt in die wetenſchap, tot aan zijnen dood. Hij was tevens Lijfarts van de Prinſen MAURITS en FREDRIK HENDRIK, die hem aanzienlijke wedden gaven. Hij overleed, oud zijnde zeven-en-veertig jaaren, en werd in de *St. Pieters Kerk* (1623) begraven, alwaar zijn graffteen nog heden te zien is.

Zie VAL. AND. *Almæ Prof. Leid.* SOERMAN *Academ. Regiſter.*

BOOM, (*Pieter Cornelisz*) heeft, behalven andere aanzienlijke waardigheden, als die van Kolonel, ſedert 1583 tot 1608, waarin hij overleed, meermaal het Burgemeeſterſchap bekleed. Men weet dat, in het jaar 1587, deze Heer Kolonel der Burgerije, en tevens regeerend Burgemeeſter was, toen LEICESTER eenige kwaade oogmerken tegen *Amſteldam* had. In mijne *Amſteldamſche Jaarboeken*, van dat jaar ſprekende, heb ik het gedrag van LEICESTER doen kennen als verraderlijk, en dat van den zo achtbaaren als manhaften BOOM daar tegenover geſteld, bijzonderlijk in zijne aanſpraak aan ROODENBURG, waardoor, zo als aldaar, en ook bij anderen te zien is, de gantſche tooleg van hun, die de ſtad iets euvels dachten te brouwen, te niet liep. De Heer BOOM toonde, wat 'er verricht kan worden, door het gezach op den behoorlijken tijd te gebruiken. Meer anderen van dien naam, en van het geſlacht van BOOM, hebben de Stad meermaal goede dienſten beweezen.

Zie Amſteldamſche Jaarboeken, II. Deel, bl. 200.

BOOMEN. Dat dezelven, oudtijds, in deze landen, menigvuldig geweest zijn, blijkt uit de bosſchen, die 'er waren; als, het *Ardennerwoud*, het *Lucus Badehuenna*, het *Nemus Sacrum*, het *Grollerhout*, waarvan PIGART melding maakt, en meer anderen; zij waren zo boomrijk, dat ſommige daarvan den naam van *Holtland*, nu *Holland*, hebben willen afleiden. Volgens het getuigenis van ZOZIMUS deed Keizer JULIAAN agt honderd wachtſchepen of ſchuiten maaken aan de *Helius*, om het koorn uit *Brit-*

tan-

tannen te haalen. PLINIUS maakt ook melding van ongemeen groote zwaare eike boomen. Op het Art. BOSSCHEN zullen wij 'er iets van moeten zeggen. Thans bepaale ik mij tot de boomstorting, omkeering of nedervelling van boomen, die weleer in deze landen plaats gehad heeft. Daar zijn 'er die willen, dat 'er, met den *Cimberſchen Vloed*, eene geweldige boomſtorting zou geſchied zijn, en dat CLAUDIANUS in deze verſen daarop gedoeld heeft, als hij zegt:

Illic Oceanis ſtrages excita ſupremis
Cimbrica tempeſtas.
. . . . . *Te Cimbrica Thetis*
Diviſium bifido conſumit, Rhene, meatu.

welke woorden door HARKENROTH, in zijne *Oostfrieſche Geſchiedenisſen*, aldus vertaald zijn: *aldaar is een neerſtorting geſchied, door het hooge water, in het Cimberſche onweder. De Cimberſche Thetis, heeft u, ô Rijn, verteerd, daar gij te vooren met twee loopen verdeeld waart.* Anderen willen dat deze boomſtorting zou geſchied zijn, op het gebed van WILLEBRORD, die den hemel ſmeekte om de vernietiging der Bosſchen, om dat dezelven dienden voor den Heidenſchen afgodendienst. Ik voor mij geloof niet dat de tijd, waarin het geſchied is, met grond van waarheid bepaald kan worden; doch dat 'er dergelijke ter nedervelling of omkeering van boomen in deze landen, zo wel in *Holland* en in *'t Sticht*, als in *Gelderland* en andere gedeelten geſchied zij, is een zaak, die algemeen bekend is: te meer, daar in de Veenen, en door omgraavinge der gronden, gehcele en halve boomen onder de aarde gevonden zijn en nog gevonden worden, liggende met de toppen naar het zuid-oosten, en de wortels naar het noord westen; 't geen duidelijk te kennen geeft, dat de ſtorting door een zwaaren ſtorm en hoogen watervloed moet geſchied zijn; zij worden ſomtijds 7, 8, 9, ja tot 17 voeten onder de aarde gevonden. De gedachten van hun, die ſtellen, dat die boomen of dat hout onder de aarde zou gegroeid, of uit andere landen aangeſpoeld zijn, is reeds menigvuldigmaalen, en met voldoende redenen, wederlegd. Dat ook deze Bos-

ſchen uit onderſcheidene boomen beſtaan hebben, blijkt zelfs uit het verſchillende hout, dat men in *Amſtelland* gevonden heeft. Aan den kant van *Abcoude*, bij voorbeeld, wordt meest eiken hout ontdekt, dat tot veele gebruiken dienſtig is, en waarvan de Rietdekkers, als het gezaagd was, zig plagten te bedienen. Het gebruik van deze menigvuldige bosſchen, gelijk wij nader zien zullen, was verſchillend. Men hield daarin de landdagen, of plegtige vergaderingen, ter beraadſlaginge van vrede of oorlog, of om de keuze van een' Veldheer te doen, zo als wij, in de oude Chronijken, die van de tijden van CIVILIS ſpreeken, gemeld vinden; ook tot het doen van rechterlijke uitſpraken, waarvan nog de *Upſtals-Boom*, zijnde een oude eerwaardige eik, en de *Linde-Boom* te *Zutphen*, waaronder de Leenproceſſen, met veel plegtigheid uitgeſproken worden, bekend zijn. TACITUS leert ons, dat de Heidenſche Offerprieſters in de bosſchen hunnen afgodendienst oefenden; en daar hij, in het eerſte zijner Jaarboeken, 61 Hoofdſt. van den nederlaag van VARUS gewag maakt, zegt hij, dat in de meeſte bosſchen woeſte altaaren ſtonden, waarbij den *Romeinſche* Ritmeeſteren en anderen de halzen waren afgeſneden. In zijne *Zeden der Germaanen* zegt hij, *dat zij wouden en bosſchen wijdden.* De Nederlandſche TACITUS zegt hiervan in zijnen *Bato;*

't Bosch met zijn telgen, breede en hemel hooge toppen,
Het dartelmaakend licht, beſtaat den weg te ſtoppen:
En ſtelt van binnen toe een akeligen dag,
Die 's menſchen hert beſtolpt, met ootmoed en ontzag.

Zie PARS, *Katwijkſche Oudheden.* OUDENHOVEN, *Cimberſche Vloed.* JUNIUS, *Batavia.* SMIT. SMALLEGANGE. PICART. OUDHOF, *Verhaal van de Watervloeden.*

BOONARTIUS, (*Nicolaas*) geboortig van *Bruſſel*, 1565, die zijne bekwaamheid getoond heeft, door zijn ſchrijven tegen het bekende boekske van H. DE GROOT, over de *vrije zee bevaaringe*, en door meer andere ſchriften.

Zie ZWERTII *Athenæ Belg.*

BOONEN, (*Jacobus*) zoon van KAREL BOONEN, lid van den Hoogen Raad van *Braband*, en van GEERTRUIJ VAN RETVELDE, werd geboren te *Antwerpen*, 1573. Den grond zijner ſtudiën leide hij te *Leuven*, en werd aldaar tot Doctor in de Rechten bevorderd. Naderhand gaf hem het Genootſchap der Hoofdkerke van *Mechelen* een Kanunnikſchap onder zijn beſtuur, en voegde hem den Aarts-Biſſchop M. VAN HOVE tot geestlijken rechter toe. Weinig tijds daarna werd hij bevorderd tot Deken der Hoofdkerke, en geestlijk lid van den Hoogen Raad van *Mechelen*. In het jaar 1617 werd hij, door den Aarts-Hertog, tot Biſſchop van *Gend* benoemd; welk Bisdom hij vier jaaren met lof regeerde; waarna hij, door denzelfden Aarts-Hertog, tot Aarts-Biſſchop van *Mechelen* verheven werd. In het jaar 1621 deed hij den Prieſterlijken dienst, bij den uitvaart van ALBERTUS. In 1628 ondernamen de Monniken van zijne Abdij van *Afflighem*, onder geleide van hunnen Proost BENEDICTUS VAN HAAFTEN, de Hervorming; na een doorgeſtaan proefjaar, deeden zij hunne geloften in handen van den Aarts-Biſſchop, verzeld zijnde van de Abten van *St. Denijs*, nabij *Bergen in Henegouwen*, en *St. Adriaan*, te *Geersbergen*. De geleerde CORNELIS JANSENIUS deed bij die gelegenheid een ſchoone redenvoering. BOONEN had den lof van zeer mededeelzaam omtrent de armen te zijn. In hetzelfde jaar 1628, vereerde de Koning van *Spanje* hem met het ampt van Eerſte Lid van zijnen Raad van Staaten te *Bruſſel*, dat hij met roem veele jaaren bekleedde. In 1638 werd hij, met ANTONIUS VAN TRIEST, Biſſchop van *Gend*, uitvoerder van den laatſten wille van de Aarts-Hertoginne ISABELLA, Infante van *Spanje*. Hij overleed den 30ſten Junij 1655, na een vier-en-dertig jaarig beſtuur van zijn Bisdom, oud zijnde twee-en-tagtig jaaren, en werd in de Domkerke begraven. Zijn afbeeldzel gaat op onderſcheidene wijzen in prent uit, waarvan dat bij MEIJERS het beſte is.

Zie *Groot Kerklijk Tooneel van Braband*, fol. 24.

BOONENBURG, is een oud Heerenhuis op de *Veluwe*, onder het Schoutsampt van *Harde*, ſtaande rondsom in een gracht; men

nadert hetzelve langs een breede laan, die zig van 't vermaakelijke dorp *Harde* naar dit huis uitſtrekt.

Zie *Geogr. van Gelderland.*

BOONERSCHANS, is een kleine ſoort van Sterreſchans, tusſchen den ouden en nieuwen Schans gelegen, op de grenzen van *Westerwolde* in *Groningerland*; aan het kanaal van den nieuwen Schans naar den *Dollart* loopende, en dienende voornamelijk om de gemeenſchap tusſchen bovengenoemde Schanſen open te houden.

Volgens medegedeelde berichten.

BOONERSLUIS. In het West-ambacht van *Delfland* waren voorheen agt ſluizen, die verminderd zijn geworden, eerst tot zes, en daarna (1652) tot één, zijnde deze *Boonerſluis.*

BOONERVLIET, mede in *Delfland.* Men nadert *Delft*, van *Maaslandſluis* komende, langs een gedeelte der *Vlaardinger* Trekvaart, en eene gegraavene watering, de *Trekvliet* en *Middenvliet* genaamd. Ten noord-westen van dezen *Vliet*, en op een tusſchenwijdte van twee honderd vijftig roeden, loopt deze *Boonervliet*, langs welke de Ambachten, onder de *Boonerſluis* gelegen, hunne uitwateringen in de *Maas* hebben.

Zie *Staat der Nederlanden*, VI. Deel, bl. 534.

BOONHEEREN, of *Boonlieden.* Volgens PLUTARCHUS was het reeds bij de *Grieken* eene gewoone plegtigheid, die ook nog in verſcheidene ſteden van de Nederlandſche Provintiën in gebruik is, op den keurdag, door het trekken van witte en zwarte boonen, de Magiſtraatsverkiezing te doen. In *Groningen* neemt men, onder de vier-en-twintig boonen, vijf zwarte; die in een hoed omgehuizeld zijnde, gaat men aan het trekken; die de vijf zwarte Boonen trekken, worden voor de verkozenen gehouden. Aldaar geſchied zulks op den 8ſten Februarij, en op den volgenden dag verkiezen de vijf Meentlieden agt nieuwe Raadsheeren.

Om nog andere voorbeelden bij te brengen, kiezen wij *Rotterdam*, alwaar vier-en-twintig Boonen, en daaronder mede vijf zwarte, in een pot gedaan worden; zij, die de zwarte trekken, heb-

hebben dat jaar de ſtem tot de nominatie der regeeringe. Bijna op dezelfde wijze geſchiedt zulks te *Middelburg*. Te *Deventer* neemt men negen witte en drie zwarte Boonen; doch aldaar kunnen ook, in dat jaar, die de zwarte getrokken hebben, tot Magiſtraatsperſoonen verkoozen worden. Te *Zwolle* kiest men twaalf perſoonen, uit een getal van agt-en-veertig, die door Boonen getrokken zijn. Te *Hoorn* moeten op den gewoonen verkiesdag (goede Vrijdag) de *Boonlieden*, volgens privilegie van Hertog JAN VAN BEIJEREN aan die ſtad verleend, en inhoudende dat alle Burgers, die tien pond ſchot hebben en daar boven, of die tot twee honderd vijftig Nobelen gegoed zijn, of daar boven, ter lote, of, zo als men nu zegt, *te Boon gaan*; doch hierin is naderhand verandering gekomen, om dat veelen wel goeds genoeg, maar geen de minſte bekwaamheid hadden. Dus wordt nu, met toeſtemminge van de Ingezetenen, aan het oordeel van de Vroedſchap gelaten, wie van de geenen, die gegoed genoeg zijn, *te Boon zullen gaan*. De *Boonlieden* op den gemelden keurdag, door een Stads Bode opgeroepen zijnde, gaan een voor een om het Choor, voorbij Schout en Burgemeeſteren, die dan het getal opneemen van hun, die op de verkiezing verſchijnen; waarna 'er zo veele witte boonen, en daaronder negen zwarte in een zak gedaan worden. Dit en de predikatie in de *Groote Kerk* verricht zijnde, gaan de *Boonlieden* nog eens om het Choor, en komen bij den Oud-Burgemeeſter, die intuſſchen in het midden van het Choor, op een verheven geſtoelte, is gaan zitten, met den Schout aan zijne rechterhand. Dan trekken zij, in het bijzijn van de aanſchouwers, ieder één Boon uit het zakje, dat door den Oud-Burgemeeſter vast gehouden wordt. Zij, die de witte Boonen trekken, vertoonen die en gaan tevens af; de negen, welke zwarte trekken, blijven, als zijnde de Verkiezers voor dat jaar. Vervolgens worden zij door den Schout geleid in de kamer van de Conſiſtorie, alwaar zij, volgens de oude gewoonte, beëdigd worden, en van waar zij niet mogen ſcheiden, voor zij vier mannen tot Burgemeeſteren, (te weten drie Nieuwen, en één uit de Ouden, van de drie, die het jaar te vooren waren aangekomen) en een-en-twintig anderen, waaruit de Schout 'er zeven moet kiezen tot Schepenen, verkoozen hebben. Onder de

Boon-

Boonlieden geſchied de verkiezing altoos bij de meeſte ſtemmen, hebbende zij de magt om uit het gantſche lichaam van de burgerije te kiezen, wie zij willen, zonder aan Vroedſchappen, of andere waardigheden gebonden te zijn. Alleenlijk mogen zij geen vader en zoon, geen broeders noch andere nabeſtaanden op éénen tijd, tot een en het zelfde ampt kiezen, en ook niet iemand, die geen drie jaaren Burger geweest is. Deze verkiezing geſchiedt met groote plegtigheid. Nadat de negen zwarte boonen, zo als gezegd is, getrokken zijn, gaat de Hoofd-Officier met den Keurman, dat is, die den eerſten zwarten boon heeft, aan zijn linkerhand, gevolgd door de agt andere perſoonen, paar aan paar, naar den rang der trekkinge, daarna de ſtads Secretaris, gevolgd door twee ſtads Boden en vier Hellebardiers, uit het Choor naar de Conſiſtoriekamer. Zij daar binnen zijnde, wordt de deur geſlooten, en voor dezelve, door de Boden en de Hellebardiers, de wacht gehouden. Daarna gaan de Schout en de Keurmannen, ieder naar zijnen rang, kringswijze naast elkander ſtaan, waarop de Heer Hoofd-Schout een aanſpraak doet aan alle de Keurmannen, hun voorhoudende dat zij aldaar bijeengekomen zijn, om, volgens ſtads voorrechten, nieuwe Regenten voor het volgende jaar te verkiezen; vermaanende hun om daarin volgens eed en pligt te handelen: waarop, door den Secretaris, het formulier van den eed wordt voorgeleezen, die daarop in handen van den Schout word afgelegd, door hun, die denzelven voorheen nog niet gedaan hebben. De eed met opene deuren gedaan zijnde, worden dezelve weder geſloten; en na dat de Schout vertrokken is, plaatſen de Keurmannen zig aan een langwerpige met groen laken bekleedde tafel, naar den rang der trekking; de Preſident of eerſte trekker aan het boveneinde van dezelve, en de Secretaris aan het andere einde tegen over hem, die alsdan het formulier gebed opleest. Voorts geeft de Preſident met een korte aanſpraak kennis van het oogmerk dezer vergaderinge, en vraagt daarop aan die hem volgt, wie hij uit de Burgemeesteren voorſtelt, om in het aanſtaande jaar Preſident Burgemeester te zijn? waarop deze vraagende antwoord, wien gelieft de Heer Preſident voorteſtellen? die dan weder zegt: Ik ſtelle voor tot Preſident Burgemeester voor het volgende jaar, den Heer *N. N.* De tweede Boontrek-

trekker dan gevraagd zijnde, zegt, zo die perſoon hem behaage: *Ik denzelfden*, ſchoon hij anders volkomene vrijheid heeft, om een ander Heer uit de afgaande Burgemeeſteren voorteſtellen; dit heeft ook plaats bij de zeven volgenden, wordende hij, die de meeſte ſtemmen heeft, tot Preſident verkoozen, dat door den Secretaris tevens wordt aangetekend. Even zo gaat het met het verkiezen der drie andere Heeren Burgemeeſteren, uitgenomen dat bij de kiezing van den derden Burgemeeſter de derde Keurman eerst gevraagd wordt, en bij den vierden, de vierde Keurman. Dit gedaan zijnde, ſchrijft de Secretaris eenen brief aan de Heeren Burgemeeſteren, die door den Stads Bode naar 't huis van eenen dier Heeren, alwaar zij zig dan alle vier bevinden, gebragt wordt, wordende Hun Ed. Gr. Achtb. daarin bekend gemaakt, wie tot Burgemeeſteren voor dat jaar verkoozen zijn. Dezen doen, met eenen Stads Bode, de verkoozene Heeren daarvan terſtond kennis geeven, die zig dan ogenbliklijk naar het Stadhuis begeeven, alwaar zij, door de afgaanden, met alle plegtigheid ontvangen worden, en den eed in handen van den afgaanden Preſident Burgemeeſter afleggen. Bijna dezelfde gebruiken worden door de Keurmannen in acht genomen, tot het maken van de Nominatie van Schepenen. Geduurende dat geheele jaar behouden de *Boonlieden* die waardigheid; en wanneer 'er, in dien tijd, één der regeerende Burgemeeſteren komt te overlijden, vergaderen zij wederom in de Conſiſtorie, en kiezen eenen anderen in zijne plaatſe. Komt 'er één of meer van de Keurmannen te ſterven, dan gaan zij weder te *Boon*, gelijk voorheen gezegd is; wordende als dan zo veele zwarte Boonen in de zak gedaan, als 'er Keurmannen geſtorven zijn. Wanneer wij tot de beſchrijvinge van *Hoorn* gekomen zijn, zullen, in de Geſchiedenisſen van die ſtad, eenige merkwaardige gebeurtenisſen, in 1607, 1619, enz. voorkomen, hierop betrekking hebbende, gelijk ook op meer andere plaatſen.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk.* J. DE LAAT, *Beſchrijving van de Nederlandſche Republiek.* VELIUS, *Chronijk van Hoorn.* SMITS, *Schatkamer*, enz.

BOORN of *Boorne*, *Born* of *Borne*, ook wel *de Wetering* geheeten, is een water of ſtroom, zijnen loop hebbende in de *Frieſche*

ſche Grietenij *Rauerderhem*, onder het Kwartier van *Oostergoo*. Het ſtrekt zig uit van het Noord-Oosten tot aan *Irnſummerfyl*, maakende eene ſcheiding tusſchen *Oostergoo* en *Zevenwolden*. SCHOTANUS zegt dat de *Boorn*, met eenen arm, *Oostergoo* van *Westergoo* afzondert, en voortijds tusſchen *Ameland* en *der Schelling* in zee vloeide, als mede door andere wegen uitliep. In het jaar 1200, of daaromtrent, was, gelijk des kundigen weeten, de geſteldheid des lands anders dan nu. De *Boorn*, tusſchen *der Schelling* en *Ameland* invloeijende, liep tusſchen *Berlicum* en *Steens* voorbij *Leeuwaarden*, tusſchen *Oostergoo* en *Westergoo*, diep het land in, en kromde zig naar *Bolswaard* om; draagende dien bocht den naam van de *Krimſerarm*, welken naam zij nog voert.

De *Zuider Zee*, met land rondsom beſlooten, had ſlecht een eng riviertje, tusſchen *Enkhuizen* en *Stavoren* uitwaterende. Een andere rivier, of ſtroom, liep in *Frtesland* naar *Slooten*, voorts naar *Stavoren*; ook lag *Texel*, bij laag water, aan *Holland*, *Friesland* en *der Schelling* vast; zodat de Zee aldaar geene magt had, maar haare kragt en waterloop uitloosde in de *Boorn*, die met geweld tegen de dijken aanſtroomde. Eenigen meenen dat deze rivier de *Boorn* de *Burdo* zou zijn. Zie voorts op BORN of BOURNDIEP.

En WINSEMIUS, *Beſchrijving van Friesland*, achter zijn Chronijk. SCHOTANUS, *Chronijk*, fol. 25 en 106. benevens VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, fol. 225.

BOOTH, een oud adelijk geſlacht, waarvan, in den jaare 1123, gewag gemaakt wordt. Op dien tijd wordt gemeld van GIJSBERT BOOTSZOON, Heer van *Laar*, in hetzelve binnen *Utrecht* overleden; en daarna van eenen GERARD, genaamd BOTHO, die Hofmeeſter van den Graave van *Holland* was, benevens zijnen broeder ARENT BOOTH, Proost van *St. Marie* binnen *Utrecht*, en zijne zuster BADELOGO of BADELOG genaamd, en getrouwd aan Heer EGBERT VAN AMSTEL. De zoon van GERARD BOTHO was ARENT BOOTH, Rechter in *Hartsweerde*; deze leefde nog in den jaare 1201, en liet na GERARD BOOTH, Ridder, dien men met meer andere Ridderen vermeld vindt in 1262 en 1271. CORNELIS

BOOTH,

BOOTH, *Gerardsz Knaape*, was Ao. 1310 nog Schepen in *Dordrecht*, en gehuwd aan GEERTRUID VAN MERWEDE; deze lieten na, AART of ARENTH BOOTH, 1369 Burgemeester aldaar. Zijn zoon CORNELIS BOOTH VAN BARENDRECHT bekleedde 'er (1396) dezelfde waardigheid, en had, onder andere kinderen, bij BEATRIX VAN BALINGEN, gewonnen, AARTH BOOTH *van Berendrecht*, Knaape, getrouwd met MECHTELT VAN SLINGELAND. In 1421 woonde hij op *Duivestein*, en verdronk aldaar met zijne vijf kinderen, bij de groote doorbraak van de *Zuidhollandsche Waard*; de vier overigen bevonden zig op dien tijd te *Dordrecht* en te *Delft*. JAN BOOTH, Knaape, van wien de BOOTHS van *Utrecht* afkomstig zijn; CORNELIS BOOTH, Burgemeester te *Dordrecht*, was de stamvader van die in *'s Gravenhage*. Nog wordt melding gemaakt van ELISABETH BOOTH, als de VROUW VAN GODSCHALK OEM, 1440 en 1446 Burgemeester te *Dordrecht*, van wien afkomstig zijn de Heeren OEM VAN PAPENDRECHT; en van BEATRIX BOOTH, Nonne te *Marienboom*, en 1503 of 1505 in hoogen ouderdom te *Dordrecht* overleden. JOHAN BOOTH, zoon van AART VAN BAARENDRECHT, Edelknaap en Rentmeester van den Baron VAN GAASBEEK, woonde, 1434, te *Dord*, en 1439 te *Utrecht*, alwaar hij, den 3den Februarij 1449, overleed; zijn oudste zoon AARENT BOOTH VAN ALMONDE, Ridder van de Duitsche Orde, stierf ongetrouwd; zijn broeder ANDRIES BOOTH VAN ALMONDE, mede Ridder van de Duitsche Orde, en Overste onder MATTHIAS, Koning van *Hongarijen*, stierf 1449, en werd te *Offen* begraaven. Nog twee andere broeders, HERMAN en FILIP BOOTH, namen onder de Karthuizers het geestlijke gewaad aan. Behalven deze vier zoonen, had JOHAN BOOTH nog drie dochters: HAAZE BOOTH, geprofesseyde zuster te *Jerusalem*, buiten *Utrecht*; ELISABETH, Nonne te *Marienboom*, binnen *Dordrecht*; en MACHTELT, gehuwd aan Heer HUBRECHT VAN JUTPHAAS VAN BOKHOVEN. Heer CORNELIS BOOTH verwekte, behalven zijne andere kinderen, Mr. DIDERIK BOOTH, Pensionaris der stad *Utrecht*; hij overleed 1506. Zijne eerste vrouw was AGATHA PIJL, en zijne tweede MARGRETHA DE WITT. Onder zijne negen zoonen en dochteren is JOHAN BOOTH, Luitenant te paard, gehuwd geweest met CATHARINA VAN DER HAAR; hij overleed 1549, en werd in de *St. Geertruids-*

truidskerk te *Utrecht* begraven. Eén zijner zoonen, CORNELIS BOOTH, geſtorven 1596, had bij SOPHIA VAN WIJK, behalven meer andere kinderen, Mr. EDUARD BOOTH, Predikant binnen *Utrecht*, aldaar beroepen 1603, en overleeden in 1610; hij was gehuwd aan ALIDA RUISCH, die hem, behalven nog andere kinderen, baarde Mr. CORNELIS BOOTH, die het Burgemeeſterſchap te *Utrecht*, en nog verſcheidene aanzienlijke eerampten van Stad en Staat bekleed heeft. Hij overleed 13 Julij 1678.

BOOTH, (*Dr. Cornelis*) afkomſtig uit het voornoemde vermaarde geſlacht, en Raadsheer in den Hove van *Utrecht*. Hij was beroemd door zijne kundigheid in de Historiën en Oudheden van zijn Vaderland; waarvan hij een klein gedeelte ten koste gelegd heeft, tot het zamenſtellen van eene korte beſchrijvinge van *Utrecht*, om geplaatst te worden onder de kaart, door SAFTLEVEN, in 1648, uitgegeeven. Men vindt daarvan ook een afzonderlijken druk, in blads grootte, met de kaart daar achter, en nog een anderen in 4to, bij JOHANNES KANNEMAN 1715; doch deeze uitgave is door de uitlaating van geheele regels zeer gebrekkig. Een volledíger heeft de Heer Griffier VAN DE WATER geplaatst achter 't derde deel van zijn *Utrechts Placaatboek*, in dat vertrouwen, zo zijn Ed. zegt, *dat dit kort opſtel, voortgevloeid uit de penne van een Schrijver, die in de kennis der Oudheden van dit Landſchap doorkneed was, den Leezer niet mishagen zoude.* In het jaar 1745 werd het te *Amſteldam* weder herdrukt, en geplaatst achter de *kleine Stichtze Chronicke, door Jacobus Fransz van Cortgeen van den Goude*, beſlaande daarin ruim vieren-twintig bladzijden, in 8vo. Dit, gevoegd bij de *Beſchrijving der Stad Utrecht*, door Mr. VALENTIJN VAN BLONDEEL, waarvan wij, in het voorige Deel, reeds melding gemaakt moesten hebben, is in ſtaat den Leezer het beste licht, ten opzichte van die Stad, te geeven, mits daarbij gebruikende de onmisbaare *Utrechtſche Jaarboeken* van K. BURMAN, en de *Kerklijke Oudheden van die Stad.* Van dit geſlachte komt ons nog te vooren:

(Zie VAN LEEUWEN, *Batt. Ill.*, fol. 875 en 887. V. BALEN, *Beſchrijving van Dordrecht*, p. 997, 998 en 999. BURMAN, *Utrechtſche Jaarboeken*, III. Deel.)

BOOTH,

BOOTH, (*Arnold*) Meesterknaap van de wildernis van *Holland*, en Baljuw van *'s Hage*, daarna Kastelein en Drost te *Franeker*, ook Grietman van *'t Bilt*. Deze ondernam, met zijne vrouwe GEERTRUI VAN LEEUWEN, eene reize naar *Jerusalem*. Hunne kinderen waren: JOHAN; AGATHA, die trouwde met WILLEM VAN ZUILEN VAN NIJVELT, Heer van *Aartsberge*, Schout van *Dordrecht*, en, 1577, Baljuw van *Zuidholland*, daarna Drost van *Muiden* en Baljuw van *'t Gooiland*, overleeden in het jaar 1608, zijnde zijne vrouw reeds in 1589 gestorven; ALIDA, de huisvrouw van BALDUIN BRIJE, Rekenmeester van *Gelderland*; ANNA, de vrouw van HADRIAAN VAN ADRICHEM, ook GROENEVEEN genaamd, Burgemeester van *Haarlem*, overleeden 1573; voorts nog GERRARD; MACHTELD, gehuwd aan WITTE WITTENS, Raad in den Hove van *Holland*, storf 1572 te *Utrecht*.

BOOTH, (*Johan*) oudste zoon van ARNOLD, Rentmeester van alle verbeurdverklaarde goederen, storf in *'s Hage*, Ao. 1595. Hij liet na, bij JORINA, dochter van CORNELIS SANDELIN en JACOBA VAN DER MEER, CORNELIS; GEERTRUI, getrouwd met JOHAN DE JONGE, broeder van DIRK, die huwde met zijn vrouws zuster CLARA; ARNOLD, jong gestorven, 1622, JACOBA, gehuwd met FRANÇOIS VAN DER MEER *van Beerendrecht*; en JOHAN, getrouwd met MACHTELD GOUD. Zijn zoon CORNELIS was Rentmeester van den Prins van *Oranje*, in *Prinseland*. Deze nam, 1647, ter vrouwe DOROTHEA CLARA, dochter van JOHAN DE JONGE en CLARA BOOTH, even gemeld; zij lieten één zoon na, JOHAN genaamd.

BOOTH, (*Gerard*) de tweede zoon van ARNOLD, was Rentmeester over de Abdijgoederen van *Egmond*. Deze had, bij zijne eerste vrouw GEERTRUIJ VAN KUIDENHOVE, in 1575 overleden, ARNOLD, die stierf in *Frankrijk*, zonder gehuwd geweest te zijn; MARIA, die de vrouw was van WILLEM SAS, waar van de hierna te noemenen afkomstig zijn; PIETER BOR, *Christiaanszoon*; GODEFROIJ; *Geertruij*, de vrouw van FRANÇOIS GRIEP, Griffier van den Hove van *Holland*, gestorven 1538, hebbende bij haar, die 1639 overleeden is, verwekt twee dochters. In zijn tweede huwelijk, met CORNELIA, dochter van DIRK VAN TEILINGEN en

MACHTELD SUIS, verwekte hij vijf kinderen: DIRK; MACHTELD, ongehuwd geſtorven; AUGUSTINUS, Vaandrig, geſneuveld voor *Nijmeegen*; GIJSBERT, getrouwd aan CORNELIA REMMERTS, en dan nog eene dochter. Zijn zoon GODEFROIJ, Ridder, overleed (1625) te *London*, en had, bij CHRISTINA VAN LOON, vijf kinderen verwekt.

DIRK, de oudſte zoon van GERRARD, uit zijn tweede huwelijk, verwekte, bij zijne vrouw HADRIANA VAN ROUSELLE, JACOB, Griffier van de landen van *Vrijen*; GERARD, ongehuwd geſtorven; FRANÇOIS; CORNELIA; ANNA, de vrouw van GOOSEWIJN DE COCK VAN NEERIJNEN; MARGRETHA, gehuwd met JOHAN GHIJ, Advocaat voor den Hove van *Holland*; FRANÇOIS, *Dirks* broeder, Secretaris voor den Hove van *Holland*, had, bij BARBER RUISCH, drie dochters: HADRIANA, CORNELIA en ISABELLA.

BOOTH, (*François* of *Frank*) tweede zoon van ARNOLD, en kleinzoon van CORNELIS, overleeden 1557, oud zijnde zeventig jaaren, was Advocaat voor den Hove van *Holland*. Keizer KAREL DE VIJFDE deed hem een Raadsheersplaats ten Hove aanbieden; dan BOOTH wees het aanbod af. Hij had, bij zijne vrouw CHRISTINA VAN OUDSHOORN, geſtorven 1529, eenen zoon, DOMINICUS genaamd, die Raad-Extraordinair in den Hove van *Holland* was in 1549, en Raad Ordinaris in 1557; hij ſtierf, 1573, te *Utrecht*. Deze verwekte, in zijn huwelijk met CATHARINA VAN MONTFOORT, (overleeden 1605, in *'s Hage*) CHRISTINA, die zig in den echt begaf met DIRK HERWEIJER, Advocaat voor den Hove van *Holland*; MARIA, de huisvrouw van NICOLAAS VAN WESEL, 1583 en 1584 Schepen te *Dordrecht*; MARGRETHA, die huwde, eerſt met JOHAN UTENENG, en daarna met JACOB VAN COEVERDEN; JOSINA, huisvrouw van JOHAN VAN WESEL, broeder van NICOLAAS; FRANÇOIS, geſneuveld in den Slag van *Gemblours* (1578); JOHAN (1570) in het gevolg van den Graave VAN BOSSU, op de reize, met ANNA VAN OOSTENRIJK, naar *Spanje*, geſtorven; DOMINICUS; JACOBA, huisvrouw van MAXIMILIAAN DE POTTERE, Advocaat voor den Hove van *Holland*.

BOOTH, (*Dominicus*) de jongſte zoon van FRANÇOIS, was Vroed-

Vroedſchap der ſtad *Alkmaar*, Baljuw en Dijkgraaf van den lande van de *Zijpe* en *Wieringerwaard*. Hij had, bij zijne eerſte vrouw AGATHA VAN LEEUWEN, eenen zoon DOMINICUS, die eerst trouwde met DOROTHEA, dochter van BARTHOLOMEUS BEVERWIJK, en voor de tweedemaal met SUSANNA SCHOT, uit welk huwelijk hij verwekte ARNOLD; SUSANNA, ongehuwd geſtorven, en DOMINICUS, die verdronk, in de maand Augustus 1660, op zijns vaders hofſtede in de *Zijpe*, oud zijnde vijftien maanden.

BOOTH, (*Arnold*) trouwde, den 15den Mei 1674, te *Haarlem*, met CORNELIA, dochter van WILLEM STEIN, zoon van HUGO, en van AAFJE VAN DER LAAN, en verwekte daarbij éénen zoon, ARNOLD genaamd. Uit dit geſlacht is ook voortgekomen dat van VAN DER MIJL en meer andere.

BOOTIUS, (*Gerard*) zoon van GODFRIED, en broeder van ARNOLD, geboren te *Gorkum* 1604. Door zijne bekwaamheid werd hij Lijfarts van Koning JACOBUS DEN EERSTEN van *Engeland*. Hij heeft geſchreeven een boek, genaamd *Vermaaklijke Uuren*. Zijn broeder ARNOLD was Lijfarts van den Graave VAN LEICESTER.

Zie VAL. ANDREAS.

BOOTSMA, een edele Staate in de Grietenij van *Collummerland*, onder het Kwartier van *Westergoo*.

Zie HALMA.

BOOTSMA, een vermaard geſlacht in *Friesland*, dat zig, door huwelijken, vermaagſchapt heeft aan die van AIJLVA, BURMANIA, CAMSTRA, GALAMA, HARINXMA, HEEMSTRA, HETTINGA, LAUTA, WIJCKEL, benevens anderen, en waaruit mannen voortgekomen zijn, die den Vaderlande ten nutte geleefd hebben; maar ook zulken, die den laster van anderen niet ontgaan zijn, en zig ook waarlijk misgreepen hebben. Een bewijs van het laatſte vindt men in den perſoon van JOAN BOOTSMA, die, 1635, algemeen Ontvanger van *Friesland* was. Geduurende de misnoegdheid over de Regeering van deze Provintie, vond men zeer ligtlijk middel om hem te beſchuldigen, over ſlecht beſtuur van 's Lands pen-

ningen, om op dien voet anderen in de Regeeringe te dringen, of 'er zelf in te geraaken, vermits zij, die de Stadhouderlijke partij gekoozen hadden, 'er geheel onder geraakten. In den aanvang van het zo evengemelde jaar traden de Staaten tot het verkiezen van nieuwe Gedeputeerden; 't welk alom, behalven in de *Zevenwolden*, geſchied zijnde, werd BOOTSMA tot rekening gevorderd. Dan die van de *Zevenwolden* en de *Steden*, *Westergoo*, naar de gedachten van *Oostergoo*, hierin te ſlap zijnde, of te traagen voortgang maakende, dreeven door, dat aan de Steden het recht moest verleend worden tot de verkiezing van haare eigene Wethouders, 't geen tot hiertoe één der voorrechten van den Stadhouder geweest was. Om dit recht te verkrijgen, had men, onder de hand, in verſcheidene Steden de Burgerij aangehitst tot het houden van zamenkomſten, buiten kennis der Wethoudere, en der Gezwoorene Gemeenten. Op die bijeenkomſten werden verzoekſchriften opgeſteld en getekend, en voorts dezelve ter landſchapsvergaderinge ingeleverd. Men verzocht daarin, dat de Steden haare eigen Magiſtraatsbeſtelling doen mogten, 't geen terſtond toegeſtaan werd. De voornaamſte drijver daarvan, was ABRAHAM ROORDA, die zig, even als voorheen zijn oom KAREL ROORDA, zeer beijverde om het gezach van den Stadhouder te beſnoeijen. MEINERT AITZEMA, Secretaris van de Admiraliteit te *Dokkum*, onderſteunde hem aldaar; elders werd hij geholpen door DOUWE VAN HOTTINGA, SJUK VAN BURMANIA, PIETER HARINXMA en anderen. Men nam, om dit door te drijven, het afzijn van den Stadhouder te baat; en zo dra men aan de Steden de begeerde octrooijen verleend had, beſtond men de Regeering derzelven, in de maand Julij, en dus buiten tijds, te veranderen. Men beging 'er ſtappen, waarvan voorheen geen voorbeeld in *Friesland* gezien was. Inmiddels werd het geding van BOOTSMA voortgezet. Men had door gantsch *Friesland* verſpreid, dat hij verſcheidene tonnen ſchats onder zig hield: en bij het onderzoek zijner rekeningen werd geoordeeld, dat hij ten minſten honderd en zeventig duizend guldens ten achteren was. Ten zijnen ongelukke was, in dien tijd, zijn Klerk ABBE FREDRIKS, na het verkorten van 's lands penningen, met een aanzienlijke ſomme ten lande uitgeweken. BOOTSMA werd dan gevangen gezet, zijne goe-

goederen aangeſlagen, en hij van zijn ampt verlaaten. Dit, echter, holp weinig ter verbeteringe van 's Lands Middelen: want men had verzuimd, en bleef verzuimen, zorge te dragen voor de bewilliging in de gemeene lasten, en voor het aanwenden van middelen om dezelven te voldoen.

Zie VAN DEN SANDE, XIII. Boek, bl. 178, 186 en 191. ATTZEMA, II. Deel, bl. 159, 189, 194, 196, 282 en 297, enz.

BOR, (*Pieter Christiaanszoon*) naast ATTZEMA de onmisbaarſte en getrouwſte der Nederlandſche Hiſtorieſchrijveren, is geboren te *Utrecht*, 1559; een jaar, in de Nederlandſche Geſchiedenisſen bekend, door 't beſluit tot het invoeren der nieuwe Biſchoppen en Inquiſitie, bron van alle beroerten, door hem, in 't Werk, waarvan hierna zal geſproken worden, beſchreven. Deze beroemde Hiſtorieſchrijver was afkomſtig uit het edel en achtbaar geſlacht der BORREN. Zijn vader was CHRISTIAAN BOR, Apothecar te *Utrecht*. Zijne jeugd in zijn vaderſtad verſleten hebbende, heeft hij zijnen verderen tijd doorgebragt te *Haarlem*, in den *Hage*, te *Rijswijk* en in de *Beverwijk*. In de taalen was hij weinig geoefend; dan dit gebrek heeft hij, door andere middelen, rijkelijk geboet. Van jongs af heerschte in hem eene onlesbaare lust tot de kennisſe der Hiſtorien; en zijne naarſtigheid, om de waarheid daarvan na te ſpooren, was bijna ongeloovelijk. Inzonderheid viel hij op die der *Nederlanden*, en gebruikte zijne pen tot het beſchrijven van den *Oorſprong der Nederlandſche Beroertens*, *Oorlogen*, en *Burgerlijke Onëenigheden*, ter verzamelinge van welke ſtoffe hij veele jaaren beſteed heeft. Mannen van naam en aanzien zijn hem daartoe behulpzaam geweest. In den jaare 1595, het zes-en-dertigſte zijns ouderdoms, gaf hij de drie eerſte boeken zijner Hiſtorie, en in 't jaar 1601, de drie volgenden in 't licht. De Staaten en Magiſtraat van *Utrecht*, aan wien hij de laatſten had opgedragen, toopden ſtraks dat hun zijne waarheidliefde en onpartijdigheid zeer aangenaam was, door hem niet alleen tot het vervolgen daarvan aantemoedigen, maar ook anderen tot het toebrengen van de nodigſte ſtukken te verzoeken, en dat wel bij Acte van den 24ſten Februarij 1602. Na dat onze

BOR zig, in 't jaar 1613, met de edele Jonkvrouwe MARIA BOOT in den echt begeven had, verkreeg hij, 1615, als Historieſchrijver van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, last om met het ſchrijven zijner Historie voorttegaan, op eene jaarwedde van 600 ponden van 40 gr. Daarop heeft hij de zes eerſte boeken niet alleen overgezien en vermeerderd, maar ook vervolgd tot op 1584, en alles begreepen in twee deelen of agttien boeken, die hij, 1621, door den druk gemeen maakte; het III. Deel, behelzende het 19, 20, 21 en 22ſte Boek; en derde Deels II. Stuk, het 23-27ſte Boek, werd uitgegeven 1622. Het IV. Deel, inhoudende 't 28—32 Boek, 1630. En eindelijk het Vijfde Deel of Zesde Stuk, met het 33, 34, 35, 36 en 37ſte Boek, in den jaare 1634. In deze Boekdeelen had men het verhaal van vijf-en-veertig jaaren, beginnende met 1555, en eindigende met 1600. Men vindt daarin een toneel van wisſelvalligheden, en een ſpiegel van goed en kwaad; een ſchool der burgerlijke wijsheid, en een onbedriegelijken tijdwijzer der waarheid; doordien waarheid zijne pen beſtierde, en zijne onpartijdigheid hem vriend noch vijand deed kennen, zo min in het Staatkundige als in het Kerklijke. Geen wonder dan, dat dit, gepaard bij zijne nette en naauwkeurige beſchrijving, dit werk een aanzienlijke waarde gaf bij 't publiek; want ook de verſtandigſte mannen 'er niet dan met lof van melden. Doch die lof was zijn eenigſte vergelding niet; neen, zijn arbeid werd erkend door grooter begunſtiging. Het Rentmeeſterſchap van *Noord-Holland* werd aan hem, die weleer 't Notarisſchap bediende, geſchonken door de Heeren Staaten van *Holland*. Kon het dan ook wel anders zijn, of dit Werk moest niet alleenlijk gretig gezocht, maar ook ſpoedig uitverkocht zijn? Dit was oorzaak, dat van dit Werk een veel ſchooner druk in 't licht gekomen is, Ao. 1679, verſierd met een aantal prenten en portraiten, in IV Deelen, vermeerderd met veele bijvoegzelen en verbeteringen, en breedvoerige Registers voorzien, door den Heer POOT. De verdeeling dezer vier Stukken is als volgt: Het eerſte Stuk bevat de boeken van 't eerſte deel, met nog drie boeken van het tweede, als 10, 11 en 12, en eindigt met den dood van Don JAN VAN OOSTENRIJK, voorgevallen in den jaare 1578. 't Tweede behelst de zes overge,

ge, als van 't 13—22ſte Boek, en eindigt met het midden der *Leicesterſche Oneenigheden*. 't Derde bevat de vijf boeken van 't Derde Deel, Tweede Stuk, (van 't 23—27,) als ook vier boeken van 't Vierde Deel, van 28—31, en eindigt met het jaar 1595. Het Vierde Deel begrijpt 't 32ſte boek, en de vijf boeken van 't Vijfde Deel of Zesde Stuk van den ouden druk, het 33, 34, 35, 36 en 37ſte boek, en wordt beſlooten met het jaar 1600, zijnde voorzien van een menigte authentike ſtukken.

Behalven dit groote werk zijner *Nederlandſche Hiſtoriën*, heeft hij nog in 't licht gegeeven de *Beſchrijving van 's Hertogenbosch*, en deszelfs belegering; ook 't *Inneemen van Weſel*, en andere zaaken, in den jaare 1629 voorgevallen; en in het jaar 1632, het vervolg of Zesde Deel van de *Chronijk van Carion*, 't welk tot eene Hiſtorie verſtrekt van 't geen 1576-1619 in de wereld is voorgevallen. Dit was geen van de minſte blijken zijner naarſtigheid en onpartijdigheid, in den ouderdom van drie-en-zeventig jaaren. De laatſte tijd zijns levens werd door hem beſteed aan 't uitgeeven van 't zesde of laatſte Stuk zijner Hiſtoriën, in 't jaar 1634; eindigende, met dezen arbeid, ook zijn leven, te *Haarlem*, in 't jaar 1635, in het zes-en-zeventigſte jaar zijns ouderdoms. Hoedanig zijne uiterlijke gedaante was, toont ons het afbeeldzel, door MATHAM, naar de Schilderij van F. HALS, in 't koper gebragt; als ook een ander door VAN ZIJLVELT.

BORCH, (*Ter*) eene Riddermaatige Hofſtede, in het landſchap *Drenthe*, nabij het dorp *Eelde* of *Elde*, onder de Dingſpil *Noordeveld*, voorheen *Lomſerdinge* genaamd. De Riddermaatigheid is 'er aan verknocht.

BORCH, (*Wilhelmus van der*) een *Utrechtsch* Edelman, die zijne ſtudien in de godgeleerdheid te *Keulen* volbragt heeft. Ao. 1632 werd hij, door ROVENIUS, tot Paſtoor in de *St. Nicolaas Kerk*, in zijne geboorteſtad, aangeſteld; hij overleed aan de peſt, 1637. Meer anderen van dien naam, en waarſchijnelijk van hetzelfde adelijke geſlacht, hebben het Prieſterſchap in de *Nederlanden* bediend.

Zie *Oudheden van Utrecht*, I. Deel, bl. 318.

BORCHET, of *Bornſcheit*, een aanzienlijk vlek in de landen van *Overmaas*, alwaar, zedert veele jaaren herwaards, verſcheidene Proteſtantſche familiën een aanzienlijken lakenhandel gedreven hebben; nog tegenwoordig telt men 'er omtrent zeventig Proteſtantſche, en onder deze eenige Doopsgezinde huisgezinnen.

Zie BACHIENE B, bl. 1077.

BORDET, (.....) ſchoon een Franschman, heeft zig, in den benardſten ſtaat van *Holland* (1573) door de *Spanjaarden*, eenen naam gemaakt. Na het herneemen van *Bergen in Henegouwen*, had hij zig in 's Prinſen dienst verbonden; geduurende de belegering van *Haarlem* gedroeg hij zig recht manlijk; bij de overgave, toen men het den *Duitſche*, *Schotſche* en *Walſche* knechten in hunne keuze gaf, of zij ongewapend wilden uittrekken, of 's Hertogs genade afwachten; tot welk laatſte zij beſlooten, dan de *Spaanſche* vergiffenis wanhoopende, deed hij zig, volgens VAN METEREN, IV Boek, fol. 80, door zijn' knecht doorſchieten. TASSIS (p. 176) verhaalt, echter, dat zijn knecht hem dien dienst weigerende, hij de handen aan zig zelven ſloeg, en zig met een kogel van het leven beroofde. Het gehouden gedrag der *Spaanſche* moordenaaren, omtrent de Soldaaten, bewees dat BORDET geen verkeerde rekening op hunne genade gemaakt had.

BOREEL, of *Borel*, een der oudſte, edelſte en voortreffelijkſte geſlachten van *Europa*, door veele uitmuntende mannen van Staat en Oorlog, in *Vlaanderen*, *Holland*, *Zeeland* en andere Provintiën vermaard, geſprooten uit den alouden doorluchtigen ſtam der Graaven van *Barcelona*, Prinſen van *Catalonie*, van wier nazaaten eenigen 't Rijk of Hertogdom van *Bourgondien*, zedert den jaare 1078, anderen 't Rijk van *Aragoni*, anderen van *Portugal*, hebben bezeten. De regeerende linie van *Bourgondie* is in den jaare 1361, de koninglijke *Aragoniſche* in 1412 uitgeſtorven. N. BOREL was, in de jaaren 799 en 806, een voornaam Krijgsoverſte in dienst van Koning LODEWIJK DEN VROOMEN. WIFRED of WILFRIED BOREL, zoon of neef van den voorigen, was, onder dien zelfden Koning, naderhand Keizer, omtrent den jare 839, Graaf van *Barcelona* of *Catalonie*, vermits het grootſte ge-

gedeelte van dat land onder *Barcelona* behoorde. Zijn zoon WILFRID DE TWEEDE, Graaf van *Catalonie*, trouwde een dochter van BALDUIN, Graave van *Vlaanderen*. Zijne nazaaten hebben 't Graafſchap *Catalonie* verſcheidene eeuwen na elkanderen bezeten. HUGO CAPET, Koning van *Frankrijk*, gaf aan eenen dezer Graaven, in een' brief van den jaare 983, den tijtel van Markgraaf, (*Borello Marchioni*); zie FRANÇOIS DIAGO, *in zijne Hiſtorie der oude Graaven van Barcellona*, en de andere *Catalonifche* Schrijvers, gelijk ook MARIANA, TARAPHA, MARINEUS, SICULUS, ZURITA, TOMICH, enz. De ſtam der Graaven van *Barcelona* of *Catalonie*, van den huize BOREL, verſpreidde zig in verſcheide liniën. Een derzelven beklom den throon van *Aragoni*; heeft dat Rijk twee Eeuwen geregeerd, en is, gelijk gezegd is, in den jaare 1412 uitgeſtorven. De Schrijvers getuigen, dat in de tiende en volgende eeuwen de kinderen van de oudſte, dat is, de regeerende linie, door hunne oomen, meer dan eens uit den zetel geligt, en genoodzaakt werden, naar andere landen te vluchten. Eenige derzelver hebben zig, in die tijden, in *Frankrijk*, *Bourgondie*, *Napels* en *Sicilie* verſpreid. Een telg van hetzelve voert nog heden den naam van BOREL, in *Italie*.

ODO of EUDES DE EERSTE, Hertog van *Bourgondië*, in den jaare 1103, den 23ſten Maart, in *Silicie* geſtorven, was van vaders kant uit de gemelde Graaven van *Catalonië*, en van moeders kant uit de koningen van *Frankrijk* geſprooten; waarom deze Stam der Hertogen van *Bourgondië* bij de *Franſche* Schrijvers *de Koninglijke ſtam* genoemd wordt. Hij, zijn broeder en zijn zoon HUGO DE TWEEDE voerden den toenaam BOREL. Zijn broeder HENRIK was ſtamvader der Koningen van *Portugal*. Zie DU CHÊNE, *in zijne Hiſtorie der Hertogen van Bourgondië*.

BERENGARIUS BOREL, uit de *Bourgondiſche* linie, begaf zig, in den beginne der veertiende eeuwe, na de *Nederlanden*, diende LODEWIJK, Graave van *Vlaanderen*, in den oorlog, en werd gemeenlijk *de Bourgondiër* bijgenaamd. Hij had, bij AGNES VAN BERGEN, eenen zoon, ENGUERAND genaamd, Raad of Staatsdienaar van dien zelfden Graave. Deze had, bij zijne huisvrouw

PHILIPPE VAN AXEL, eenen zoon, JOHAN genaamd, bezitter van veele aanzienlijke goederen te *Enguien*, *Yperen*, *Cortrijk*, *Doornik* en *Gent*. Hij noemde zig JOHAN BOREL VAN AXEL, uit hoofde van zijne moeder; hij had, bij zijne huisvrouw HENRIETTE DE LE HOIJE, twee zoonen, RAIMOND en RUFFELAAR.

RUFFELAAR ſtierf in den jaare 1443. Zijne huisvrouw was PETRONELLA VAN SENECHAL, uit een oud adelijk geſlacht te *Gend*, aan alle de voornaamſte edelen dier Stad vermaagſchapt. De graffſtede van RUFFELAAR BOREL is nog heden in die zelve ſtad, in de kerk van *St. Baaf*, te zien. Zijne nazaaten hebben over de honderd jaaren in *Vlaanderen* gewoond, eerst te *Gend*, en daarna te *Sluis*. Zijn zoon JORIS had eenen zoon, JACOB genaamd. Deze had, bij zijne huisvrouw BARBERA VAN DER MOERE, eenen zoon, JAN genaamd, Penſionaris van *der Mude* en *Waterrecht*, in den jaare 1553 geſtorven, en bij zijne ouders te *Sluis* begraven. JAN had, bij ANNA SCHEUTING, eenen zoon, PETER genaamd, die te *Middelburg* woonde. Deze omhelsde de Proteſtantſche religie, en vluchtte deswegen, in de *Spaanſche* vervolging, met achterlating van alles wat hij in *Zeeland* bezat, naar *Engeland*, daar hij in 1560 ſtierf, en is te *Norwich* begraaven. PETER had drie zoonen; JACOB, die volgt; JAN en PETER. Deze keerden naar de *Nederlanden*, en dienden, in den jaare 1574, onder WILLEM DEN EERSTEN, Prinſe van *Oranje*, in het beleg van *Middelburg*.

JACOB, Heer van *Duinbeeke* en *Westhoven*, in den jaare 1602, Kolonel van een Regiment te voet, diende in die hoedanigheid in het beleg van *Sluis*; ging vervolgens te *Middelburg* woonen; bekleedde de aanzienlijkſte bedieningen; was, in 1598, en vervolgens meermaalen, regeerend Burgemeeſter, Preſident ter vergaderinge der Heeren Staaten Generaal te *Bergen op den Zoom*, op het ſluiten van 't Beſtand met *Spanje*, in 1609; Buiten-Rekenmeeſter van *Zeeland*, en in den jaare 1618 Ambasſadeur van den *Staat* bij JACOB DEN EERSTEN, Koning van *Groot-Brittannie*, die hem tot Ridder-Baronet verklaarde. JACOB BOREL, nu naar de Nederlandſche uitſpraak BOREEL, is, in 1636, in den ou-

ouderdom van vier-entagtig jaaren overleeden, en te *Middelburg* begraaven. Hij had, uit twee verſcheidene huwelijken, agt kinderen. Zijn oudſte zoon JAN heeft het geſlacht in *Zeeland* voortgeplant. WILLEM, een der jongſte zoonen, in 1628 Penſionaris der Stad *Amſteldam* (zie beden van WILLEM een bijzonder Artikel) had, bij zijne huisvrouw JACOBA CAREL, drie zoonen en eene dochter, MARIA genaamd, zijnde getrouwd met den Marquis VAN RESSENT, Lieutenant-Generaal van de Ruiterij, in dienst van den Koning van *Frankrijk*, in 1718 overleeden. De oudſte zoon was JAN, Heer van *Krendijke*, *Steeland*, enz. Ruwaart van *Putten*, Lieutenant-Kolonel en Kommandant van den *Briel* en *Helvoetſluis*; Gedeputeerde op de Vloot, in den oorlog tegen de *Engelſchen*; en in den jaare 1672, Ambasſadeur bij KAREL DEN TWEEDEN, Koning van *Groot-Brittannie*; hij had, bij zijne huisvrouw AMARANTHE, drie zoonen, waarvan HADRIAAN Chef d'Eſquadre in dienst van den Koning van *Portugal* was.

De tweede zoon van WILLEM was JACOB, Heer van *Duinbeke*, enz. geboren den eerſten Maart 1630. In 1664 was hij Ambasſadeur van den Staat bij den *Czaar van Groot Rusland*, en 1678 Buitengewoon Gevolmagtigde te *Brnsſel* en op de onderhandeling te *Nijmegen*. Na den vrede ging hij, als eerſte Ambasſadeur, naar *Frankrijk*, keerde in den jaare 1680 naar *Holland*, en werd, wegens de Stad *Amſteldam*, Gedeputeerde in het Collegie der Gecommitteerde Raaden van de Staaten van die Provintie. Hij was vervolgens elf jaaren lang Hoofd-Officier; viermaalen Regeerend Burgemeeſter van die ſtad, en eindelijk, in 1697, eerſte Ambasſadeur en Plenipotentiaris van den Staat op de vredehandeling te *Rijswijk*, daar hij, den 21ſten Augustus deszelfden jaars, kort vóór het ſluiten van den vrede, waartoe hij van zijnen kant niet weinig toebragt, is overleden. De Staaten wilden hem, die, naar het voorbeeld van zijnen vader, zulke uitſtekende dienſten aan het gemeen had beweezen, ook dezelfde eer aandoen. JACOB werd, even als zijn vader, op kosten van den Staat, een blijk van bijzondere erkentenis, met dezelfde ſtoet en ſtaatſie van Gedeputeerden van alle Provintiën, op den 4den September in *'s Gravenhage* begraven. Hij had, bij zijne huisvrouw ISABELLA CRIJMAN, vier zoonen en drie dochters: BALTHAZAR, Schepen en Raad

der

der Stad *Amſtelſam*, Bewindhebber van de Oostindiſche Compagnie; WILLEM, Preſident Schepen derzelfde ſtad, en Bewindhebber van de Westindiſche Compagnie; JACOB, Postmeeſter, en JOHAN HIERONIMUS, Secretaris van *Amſteldam*; MARIA, weduwe van JOHAN DEUTZ, Heer van *Aſſendelft*, *Aſſumburg*, enz. JACOBA, Weduwe van MATHIAS BOUDAAN COERTEN, Schout bij Nacht in dienst van den Staat; ISABELLA SOPHIA, getrouwd aan WILLEM HENRIK, Baron *van Imhof*, Geheimraad van den Vorst van *Oostfriesland*, en Drost van *Lieroort*, een aloud adelijk vrijheerlijk geſlacht, door veele uitmuntende mannen vermaard; zie 't Art. IMHOF. De kinderen uit dit huwelijk ſcheenen de verdienſten dezer twee geſlachten in hunne perſoonen te vereenigen; zo vroegtijdig groot en ongemeen zijn de ſtappen, met welke de twee zoonen van WILLEM HENRIK IMHOF en ISABELLA SOPHIA BOREEL den roem van vaders en moeders voorouders naſtreefden. De oudſte, ANTHONI LODEWIJK, heeft, in 1716, op zijn elfde jaar, een treffelijk Latijnsch gedicht op den Aartshertog VAN OOSTENRIJK, toen geboren, gemaakt; en op zijn twaalfde en diſput gehouden *de æquilibrio Europæ*, *over de balans van de macht van Europa:* eene ſtoffe, die 't rijpſte oordeel en doorkneede kennis der verhevendſte wetenſchappen ſchijnt te vooronderſtellen. Zijn jonger broeder, jongeling van geen mindere verwachting, was *Opponent* in dit diſpuut, dat zo wel als het gedicht door den druk het licht ziet. Beide de broeders deeden, in het volgende jaar 1717, op het Hof, in het bijzijn van den Regeerenden Vorst van *Oostfriesland*, tot verwondering van alle de toehoorderen, een fierlijke Latijnſche Oratie, op de tweede eeuw der Reformatie.

Van de ouder zoonen van JACOB, in den jaare 1636 geſtorven, die in *Zeeland* bleven, is JAN geweest Secretaris, daarna Raadpenſionaris der Staaten van *Zeeland*, en eindelijk Baljuw van *Middelburg*. Verſcheide andere van JACOBS nazaaten hebben aldaar de voornaamſte eer- en regeeringsampten bekleed, van welken eenige bij SMALLEGANGE genoemd zijn.

BOREEL, (*Willem*) Heer van *Duinbeke* en *Weſthoven*, Ambachtsheer in *Domburg*; Raad en eerſte Penſionaris der Stad *Amſtel-*

ſteldam, zoon van den Heer JACOB BOREEL, Burgemeeſter te *Middelberg*; een man van uitſtekende verdienſten, vermaard door veele gewigtige Gezantſchappen, geduurende een reeks van veertig jaaren, met groote bekwaamheid, ijver en wakkerheid, in *Denemarken*, *Zweden*, *Frankrijk* en *Engeland* bekleed. Alle deze Gezantſchappen zijn vol van bijzonderheden, en in veele opzichten merkwaardig, waarom wij de historie derzelven den Lezer hier beknopt zullen mededeelen. Zijne eerſte bezending viel in den jaare 1639 naar *Bremen*. De Staaten zonden hem met het karakter van Gedeputeerde, om de geſchillen tuſſchen den Aartsbisſchop en de Stad van dien naam, als Middelaar uit naam van de Republiek, bij te leggen. De zending geſchiedde op verzoek en op kosten der gemelde Stad. De Koning van *Denemarken* zond, van zijnen kant, iemand als Middelaar voor den Aartsbisſchop. De bijeenkomst was tegen den 12den Augustus binnen *Stade* belegd. Het Middelaarſchap is een zaak van de grootſte glorie voor een Staat; 't geluk om die te behaalen, hangt veeltijds af van de verkiezing van een bekwaam Minister. De ſouvereinen vertrouwden dat de Heer BOREEL, gelijk zij bij hunne Reſolutie zig uitdrukten, *zig in die hoedanigheid waardiglijk zou kwijten*. Hun vertrouwen werd naar wensch beantwoord; 't vergelijk tuſſchen den Prelaat en de Stad werd, den 4den October, tot genoegen van beiden geſlooten. De Staaten zonden, het jaar daaraan, een driedubbelde Ambasſade naar *Zweden*, om CHRISTINA over haare komst tot de kroon geluk te wenſchen. Het eigenlijke onderwerp was *de vaart en koophandel in de Oostzee*. De Heer BOREEL was de eerſte van dit gewigtig gezantſchap. De twee anderen waren de Heeren ALBERT SONK, Oud-Burgemeeſter en Hoofd-Schout der ſtad *Hoorn*, en EPEJUS VAN AYLUA *tot Jellum*, Grietman van *Barderadeel*, alle drie in het karakter van Ambasſadeurs. Hunne last was, met de *Zweeden* een bekwaam middel te beraamen tegen de verhooging der tollen aan de zijde der *Deenen*, 't zij door het uitvinden van een anderen weg over *Gottenburg*, of over *Lubek* langs de *Trave*, 't zij door het ſluiten van een verbond met *Zweden*. Men voorzag hen met een geſchenk van fijne lijnwaten, ter waarde van negen of tien duizend guldens, voor de jonge Koningin. De Heer BOREEL vertrok

trok naar *Vlaanderen*, om van den Prins VAN ORANJE, vóór het aanvaarden dezer Ambasſade, affcheid te neemen. Hij kwam met de andere Ambasſadeurs, den 26ſten Julij, voor *Waxholm*, vanwaar zij den Kancelier, door eenen Edelman, hunne komst lieten weeten. De Koningin zond een Fregat met Commisſarisſen, om hen te ontvangen. Zij werden door de Oorlogſchepen, op de Rede van *Stokholm*, met het losſen van 't kanon begroet. Bij de brug ſtonden vijf koetſen, ieder met zes paarden beſpannen. Hier werden ze door een Hofjonker verwellekomd, en gebragt in een huis, zeer kostelijk met tapijten verſierd. Zij werden, zo lang zij te *Stokholm* waren, op kosten der Regeeringe onthaald. Ieder Ambasſadeur had een ſtoel met een verhemelte in zijn kamer en over de tafel. Zij werden, op den 3den Augustus, ter gehoor toegelaaten. De Koningin, nog minderjaarig, zat onder een throon. Zij rees, op de eerſte buiging der Ambasſadeurs, van haaren ſtoel, deed op de tweede een nijging, en kwam op de derde tot aan den trap van het plein. De Heer BOREEL voerde het woord. Hij en de andere Ambasſadeurs dekten zig na de eerſte complimenten, ſchoon de Koningin hen geen teken gaf van zulks te moeten doen. Hunne Inſtructie behelsde, *wel te letten om doorgaans, na gedaane reverentie, te ſpreeken met gedekten hoofde, als Gezanten van een Souvereinen Staat.* De Kancelier vraagde daarna in een bezoek, *wat de Ambasſadeurs meenden 't beste hulpmiddel te wezen tegen de kwelling der Deenen;* waarop de Heer BOREEL antwoordde: *Indien men de Zond kon miſſen en eenen anderen weg vinden.* De Kancelier zeide, *dat zulks ondoenlijk was; dat 'er een vaart van* Stokholm *op* Gottenburg, *agt-en-twintig mijlen lang, gegraaven was, alleenlijk voor ſchuiten van twintig of dertig last; dat 'er nog veele onmogelijke doorſnijdingen door bergen en klippen zouden gemaakt moeten worden.* In een andere bijeenkomst ſprak de *Zweedſche* Secretaris GULDENKLAUW van een Verbond, 't welk eigenlijk was het geen de Staat zocht. Het Tractaat werd ontworpen, en na eenige bijeenkomſten geſlooten. Men kwam bij die gelegenheid overeen, dat *Zweden* in het toekomende aan de Heeren Staaten zou geeven den tijtel van *celſi & potentes*, d. i. *Hooge en Mogende*, en in het lichaam van een' brief of ander geſchrift, *Celſitu-*

ſitudo Dominorum Ordinum Generalium, d. i. *hoogheid der Staaten Generaal*, maar geen *celſitudines*, *hoogheden*. De *Zweeden* zeiden, dat dit laatſte het aanzien zou hebben, als of ieder perſoon een *celſitudo* was. Men kwam overeen, *dat bij ontſtentenis van minnelijke wegen de ſchepen met gemeene magt door den Belt zouden worden gevoert, zonder aan Denemarken tol te betaalen.* Toen men het Tractaat zou tekenen, begeerden de *Zweeden*, dat de Ambasſadeurs hunne naamen zouden ſtellen onder de *Zweedſche* Gemagtigden, gelijk in den jaare 1614 geſchied was; doch de Heer BOREEL zeide, nu andars gelast te zijn; weshalven ieder partij een bijzonder geſchrift tekende. Elk Ambasſadeur werd met het portrait van de Koningin, met diamanten omzet, en eene gouden keten, beſchonken. Bij 't neemen van affcheid bleven zij ongedekt, vermits dit als een compliment der Ambasſadeurs, niet als een aanſpraak uit naam van den Souverein werd aangemerkt.

De Heer BOREEL kwam, nevens zijne amptgenooten, in het begin van November, weder in *Holland*. Hij werd het volgende jaar 1641, nevens de Heeren SONCK en WEDE, in 't Carakter van Gedeputeerde Commisſariſen, naar *Staden* gezonden, om met de Gemagtigden van den Koning van *Denemarken* de geſchillen over de tollen bij te leggen. De bijeenkomst werd den 28ſten Mei geopend. De voornaamſte punten werden aldaar vereffend. De Ambasſadeurs begaven zig naar *Denemarken*. De Koning wilde zo wel deze, als alle overigen, in een formeel tractaat vervatten. De Ambasſadeurs hielden zig enkel aan het geen te *Staden* was geëffend, vreezende dat het maaken van een Tractaat gelegenheid zou geven, om het reeds bewilligde te veranderen, en hen in een nieuwe langwijlige onderhandelinge te wikkelen. De Heer BOREEL keerde alzo met de Ambasſadeurs, in September, naar *Holland* te rug. In 't jaar 1644 werd hij, nevens de Heeren JOHAN VAN RHEDE, Heer van *Renswoude*, en ALBERT JOACHIMI, Heer tot *Ooſtende* en *Oedekenskerke*, als Extraordinaris Ambasſadeurs, van *Engeland* gezonden, om hunne bemiddeling, in naam van den Staat, tot bijlegging der onlusten tusſchen den Koning en het Parlement van dat Rijk, aantebieden. Zij werden, den 20ſten Januarij, te *'s Gravezande*, door den Ridder

der FLEMMING, Ceremonie-meester van het Parlement, verwellekomd, den 29sten, met een Konings jagt en negen andere vaartuigen, voor *Greenwich* gebragt, en aldaar van het land af tot in het jagt, door den Graaf van DENBIGH, uit naam van het Hogerhuis, en door de Ridders MIDEMAI en STRICKLAND, uit naame der Gemeente, begroet. De Graaf van DENBIGH deed het woord, verklaarende dat hunne komst aangenaam was, en dat zij zig verzekerd konden houden, dat die niets dan alles goeds zou uitwerken. De Ambassadeurs zeiden onder anderen, dat zij oordeelden, dat het wel of kwalijk vaaren van het Parlement en dat van de Heeren Staaten een en het zelfde was. De Gedeputeerden hernamen, dat het Parlement in deze zaak geen ander oogmerk had, als *de eere Gods*, en het voorstaan van de *Religie*. Dit was de gewoone taal van CROMWEL. Zij gaven te kennen, dat het oogmerk der bezending nimmer zou worden bereikt, ten zij de Koning zig ontdeed van zijne kwaade raadslieden. De Ambassadeurs, om tusschen de twee kijvende partijen onzijdig te schijnen, zeiden dat zij oordeelden, dat de *Spanjaarden* en *Jesuiten de stichters waren van deze verwarringen*. Te *London* vonden zij de koetzen van het Parlement; de Heer BOREEL plaatste zig op de eerste plaats in de voorste koets; de Graaf VAN DENBIGH aan zijne slinkerzijde, de Heeren RENSWOUDE en JOACHIMI tegen hen over, de Ridder MILDEMAI in het rechter en de Ridder STRIKLAND en de meester der ceremoniën in het linker portier. De trein bestond in omtrent dertig koetzen. Zij werden 's avonds, door de Predikanten en Ouderlingen der *Nederlandsche* en *Walsche* Gemeenten, verwelkomd. De *Fransche* Ambassadeur, Graaf VAN HARCOURT, kwam te *London*; maar dewijl hij, in zijn eigen huis, de hogerhand en zitplaass van de Nederlanders wilde houden, en daar benevens weigerde, hen den tijtel van *Excellentie* te geven, gingen zij hem niet bezoeken. Zij vertrokken den 12den Februarij naar *Oxford*, en werden, door den Opper-Kamerheer, Graave VAN DORSET, bij den Koning ingeleid. De Monarch en zijne Gemalin stonden op de eerste buiging van hunne stoelen op, en verzochten de Ambassadeurs zig te dekken. Deze audientie bestond alleenlijk in complimenten. De Heer BOREEL voerde het woord. Den 19den Februarij deed hij een voorstel, wegens de be-

bemiddeling der Staaten, waarin hij zig, onder anderen, van deze woorden bediende, *dat Hun Hoog Mogende deze aanbieding niet deeden uit preſumtie nog uit kurieusheid, om henzelven te intruderen in de zaaken van een groot Koning met zijne Onderdaanen; maar alleenlijk uit eene trouwhartige genegenheid, als goede vrienden en nabuuren, ten hoogſten in zijne Majesteits welvaart geintereſſeerd, en uit erkentenis van de groote weldaaden, door den Staat der Vereenigde Nederlanden van zijne Majeſteit en deszelfs voorzaaten genooten*, enz. De Koning luisterde met groote aandacht, trad van het tapijt naar 't venſter, en wenkte de Ambasſadeurs bij hem te komen, om van zijne eigene Hovelingen niet gehoord te worden. Hij zeide, dat de geheele waereld wist, hoe veel hij van zijnen kant had toegegeeven, om van deze onlusten een einde te maaken; dat de aangebodene bemiddeling hem aangenaam was, doch dat hij vreesde, dat ze van geen meerder vrucht zou zijn, dan die van den *Franſchen* Ambasſadeur, vermits die van *London* vooraf een verklaaring begeerden, die hij niet kon toeſtaan; doch dat zijne Secretarisſen met de Heeren Ambasſadeurs daarover zouden ſpreeken. De twee Secretarisſen van Staat, de Lord DIGBIJ, en de Ridder NICHOLAS, gaven te kennen, dat de Koning groot genoegen nam in de aanbieding van den Staat, mids des Konings eer en hoogheid behoorelijk betracht werd. De Heer BOREEL antwoordde, dat zij Ambasſadeurs verſtaan hadden, wat de oorzaak was geweest, die de handeling van den *Franſchen* Gezant vruchtloos gemaakt had: te weten, om dat hij het Parlement niet had willen erkennen, maar te werk gegaan was, als of de Koning in het bezit van zijn volle gezach zat; dat in de tegenwoordige omſtandigheden des Konings belang het best werd behartigd, met een goed vergelijk te bevorderen, en eenige formaliteiten opteofferen; dat men hem daarom eenen anderen weg moest aanwijzen, als dien, waar langs de Graaf VAN HARCOURT zig had verlooren. De Heer BOREEL deed, den 25ſten Februarij, een tweede voorſtel aan den Koning, waarin hij zeide, dat naardien het Zijne Majeſteit beliefd had, de aanbieding van den Staat aanteneemen, hij en zijne Mede-Ambasſadeurs nu, met goedvinden van Zijne Majeſteit, zig naar *Londen* wilden begeeven, om aldaar een gelijk voorſtel te

doen, verzoekende 's Konings meening te mogen weeten. De Koning antwoordde, dat hij hunne bemiddeling aangenomen, doch tevens gezegd had, dat zij een voorſlag moesten doen omtrent de wijze, hoe deze onderhandeling in het werk geſteld kon worden. De Heer BOREEL gaf te kennen, dat men alvoorens moest weeten, of die van *London* mede geneegen waren, deze bemiddeling aantenneemen, en dat het dan tijd zou zijn, om over de form of wijze te ſpreeken. De Koning hernam toen, dat hij wilde zenden om een paspoort voor twee perſoonen, die vooraf zouden gaan, om te zien, of men eenige voorſlagen zou willen aanhooren: indien niet, voegde hij daarbij, zo is de zaak afgedaan; indien ja, zo kan men zien, hoe gij daar bij zult gebruikt konnen worden. De Heer BOREEL gaf te kennen, dat zij Ambasſadeurs daar mede niet te doen hadden; dat de beleeſelen, die daarin konden vallen, hunne aanbieding niet raakten, dewelke evenwel zou kunnen van dienst zijn; doch de Koning verzocht, dat de Ambasſadeurs wilden wachten, tot dat de Bode van *London* wederom kwam, 't welk maar een dag of drie zoude aanloopen. Zijne Majeſteit begeerde vervolgens te weeten, wat naam de Ambasſadeurs aan de vergadering te *London* meenden te geeven; doch de Heer BOREEL verzocht, dat men hen zulks niet te naauw wilde afvraagen, maar dat ſtuk aan hun goedvinden laaten. Des anderendaags verklaarde de Koning, dat hij de bemiddeling aannam, en gaf 'er een geſchrift van. Hij ſchreef ook daarover eenen brief aan het Parlement te *Westmunter*.

In het geſchrift en in den brief ſtond, *met raad van ons Parlement*, *te* Oxford *vergaderd*. Deze woorden verwekten zo grpot een verbolgenheid, dat die van *Westmunſter* beſlooten, daarop te antwoorden, *dat zij den Koning verzochten*, *binnen tien dagen te* Weſtmunſter *bij zijn Parlement te komen*, *of dat hetzelve andere orde op de regeering zou ſtellen*. Doch de Heer BOREEL bragt te wege, dat deze harde woorden dus verzacht werden, *dat de Koning bij zijn Parlement beliefde te komen*, *en dat dan alles wel zou gaan*; hoewel zij Ambasſadeurs dit laatſte ook nog te hard oordeelden. De Heer BOREEL voerde den Graave VAN WARWIK te gemoet, hoe de Koning kon komen bij het Parlement, met het welk hij in openbaaren oorlog was? en of 't niet voe-

voegelijker was, eerst door Gemagtigden te handelen? Hij vraagde wijders, of het Parlement de bemiddeling zou aanneemen? De Graaf antwoordde, dat daartoe geen hoop was, ten ware de Koning in perſoon zijn Parlement voor een wettig Parlement erkende. De Ambasſadeurs, om de achting hunner Souverainen niet verder bloot te ſtellen, vraagden aan de twee Spreekers, GRAIF of WARE en LENTHAL, of de bemiddeling zou worden aangenomen of niet. Deze vraag ſcheen niet zeer aangenaam, en bleef een geheele maand lang onbeantwoord. Men ſloeg daarna voor, dezelve te ſtellen aan het onderzoek van een groot Committé, dat is, een groot getal Gemagtigden van het Parlement. Men begon de Ambasſadeurs uitteſchilderen, als te groote vrienden van den Prins VAN ORANJE, en bij gevolg te goed Konings. De brieven van STRICKLAND, Minister wegens het Parlement in den *Haag*, waren vol van zulke laboezemingen. De Parlementsgezinden zeiden, *dat de bijzondere Provintiën andere grondregels hadden, dan de Staaten Generaal en de Prins van Oranje.* Zeker is 't, dat hunne Inſtructie uitdrukkelijk behelsde, *te zorgen voor de oude voorrechten en vrijdommen van het Parlement, en alle voorſlagen te mijden, waardoor de zekerheid van 't Parlement kon worden verzwakt of losgemaakt.*

De Ambasſadeurs verzochten een paspoort, om naar *Oxford* te keeren, en aan den Koning verſlag te doen. Men zeide toen, dat, zo zij iets voortedraagen hadden, het Parlement daar over een beſluit zou neemen. Zij hadden reeds meermaalen gezegd, waarom zij gekomen waren. Zij verklaarden andermaal te zullen vertrekken. De Spreeker van 't Laagerhuis ſtelde de zaak voor, doch daar viel geen omvraag. In het Hoogerhuis werd van niets gerept. Zij lieten voor de derdemaal zeggen, te willen vertrekken; en daarop kwam de Spreeker, met vijf leden van het Laagerhuis, hen geluk op de reize wenſchen. De Heer BOREEL wilde hen het voorſtel, 't welk zij aan het Parlement meenden te doen, in geſchrifte geeven; maar de Spreeker verklaarde, geen last te hebben om eenige voorſlagen aantenemen. Die van het Parlement zonden, echter, 's avonds om dat geſchrift. De Ambasſadeurs vertrokken 's anderen daags, zijnde den 17den Mei, naar *Oxford.* Onderweg kwam een Bode, uit naam van den Spree-

ker, hen marijden, verzoekende, 't vertoog door den Heer BOREEL, aan hem Spreeker en de vijf leden, bij het aanbieden der ſchriftelijke voorſlagen, mondeling gedaan, ook in geſchrift te mogen hebben; zij zeiden, dat zij het nu niet in geſchrift hadden, maar dat zij het van *Oxford* zouden zenden.

Den 21ſten hadden zij gehoor bij den Koning, die hun te gemoet voerde, *dat hij het hun te vooren gezegd had, dat die van* London *geen' vrede begeerden.* De Heer BOREEL poogde zulks, zo veel doenelijk, in de beste vouw te ſlaan. Hij zond ook het begeerde vertoog aan den Spreeker, zijnde meest de eigene woorden van hunne Inſtructie. Het leger der Parlementsgezinden, onder den Graave VAN ESSEX, rukte in dien tijd nader aan *Oxford.* De Ambasſadeurs begaven zig tot dien Graaf, om hem en zijne Raaden, Leden van het Parlement, tot vrede te beweegen. De Graaf gaf hen de beleefdſte woorden der wereld, maar voegde daar bij, dat hij gekomen was, om de zaaken door de wapenen te bevorderen; dat hij geene magt had om te handelen, en dat de Heeren Ambasſadeurs zig aan het Parlement moeſten vervoegen. Hij onthaalde hun 's middags aan zijn tafel, en zij vertrokken naar *London*, daar zij den 14den Junij aankwamen. Hier bevonden zij dat de Spreeker noch van de ſchriftelijke voorſlagen, noch van hun mondeling vertoog, eenig verſlag aan het Parlement had gedaan. De zaaken ſtonden bij eenige weinigen: het Parlement was ſlechts een blooté naam. Deze weinigen vreesden, dat de groote hoop, door het voorſtel van eene Republiek, in de voornaamſte belangen, *Religie* en *Vrijheid*, met hun eens zijnde, tot dezelfde gedachten zou gebragt worden. Zij ſtelden vast, dat 'er, in de tegenwoordige omſtandigheden, geen vrede kon gemaakt worden, met volkomen veiligheid voor hunne perſoonen en goederen voor het toekomende. Zij vonden, echter, eindelijk geraaden, welſtaanshalve, om het verwijt van den oorlog niet alleen op den hals te haalen, aan de Ambasſadeurs voor één keer openbaar gehoor in 't Parlement te verleenen. Zij werden, den 22ſten Julij, met twintig koetzen afgehaald, en in beide de Huizen ontvangen. De Heer BOREEL voerde het woord. De Paits zo wel als de Gemeenten luisterden, zo het ſcheen, met groote opmerkinge; doch

doch de Gezanten waren naauwlijks ter deur uit, of een der leden van het Laagerhuis, eer iemand een woord had geſprooken, ſtond op en zei, *dat men zekere tijding had, dat zo dra* Grevelingen (toen door de *Franſchen* belegerd) *over was, dertig duizend Franſchen en Hollanders door den Admiraal* Tromp *zouden worden overgevoerd, om den Koning te helpen;* welk zeggen zulk eene ontſteltenis veroorzaakte, dat 'er om het voorſtel van den Heer BOREEL niet meer gedacht werd. Ja, dat meer is, men liet door den meeſter der ceremonien aan de Ambasſadeurs de tijding weeten, die het Parlement had bekomen, en dat hetzelve ten uitterſten ontſteld was. Of de Ambasſadeurs hoog en duur betuigden, dat dit een valsch uitſtrooizel was, het konde niet helpen. Hierbij kwam, dat 'er dagelijks *Hollandſche* ſchepen opgebragt werden, die uit eigenbaat, of, zo als de *Engelſchen* klaagden, door toedoen van den Prins VAN ORANJE, met mond- en oorlogsbehoeften aan de Koningsgezinden gezonden werden. De Ambasſadeurs werden gelast, over dit opbrengen van ſchepen te klaagen. Het Parlement benoemde Gemagtigden, om met de Ambasſadeurs daarover te ſpreeken. Zij werden nu niet uit hun logement afgehaald, ook niet buiten het vertrek ontmoet. De eer, hen deze reis aangedaan, beſtond in drie ſtoelen, aan het hoogereinde van de tafel, voor hen geplaatst. De Gemagtigden zaten beneden hen, op banken zonder leuningen. De geheele bijeenkomst werd doorgebragt met twisten over de taalen, die men gebruiken zou. De Heer BOREEL vertoonde, dat men, zedert lang, in 't *Fransch* met den Koning had gehandeld. Maar de namen van *Koning* en *Fransch* waren te zeer in den haat, om dit voorbeeld te volgen. De Ambasſadeurs moeſten zig laaten welgevallen, dat de Gemagtigden zig bedienden van de *Engelſche* ſpraak, door een Nederduitſchen tolk; daar tegen gebruikten de Ambasſadeurs hunne eigen taal, door een *Engelſchen* tolk. Zij deeden een' voorſlag, *dat om dergelijke klagten voor te komen, het aan de Nederlanders, als onzijdigen, zou vrijſtaan, te varen op de havens van den Koning en op die van het Parlement; en dat zo zulks belet werd, de Engelſchen dan ook niet zouden vermogen te vaaren op de havens van Spanje, vijand van den Staat.* De Parlementsgezinden hadden weinig behaagen in dien

voorſlag, en maakten een wet, verbiedende alle vaart en handel op 's Konings havens, ook zelfs aan onzijdigen. Drie ſchepen, binnen het zeegat van *Texel* genomen, werden wedergegeeven; twintig andere, uit zee opgebragt, werden ten deele vergoed. De Ambasſadeurs klaagden over die wet, en zeiden *dat Frankrijk en de Staat dergelijk een verbod tegen de Engelſchen zouden laaten uitgaan*; maar die van het Parlement gaven tot antwoord, *dat de Britten, als meeſters van de zee, gewoon waren wetten te geeven, maar niet te ontvangen.*

De Ambasſadeurs verzochten, den 16den September, nogmaals antwoord op hunne voorgeſlagene bemiddeling, maar kreegen beſcheid, dat men, alvoorens van vrede te ſpreeken, zig in beter poſtuur wilde ſtellen. De Koning kwam eindelijk, in het begin van het volgende jaar, te *Uxbridge* tot een onderhandeling. Men twiſtte, onder anderen, over 't ſtuk der Biſchoppen. De Parlementsgezinden wilden de Biſchoppen geheel weg hebben; doch de Koning kon daarin niet toeſtemmen. De Ambasſadeurs verkreegen, dat de Koning, bij wijze van middelweg, beloofde, *te zullen beroepen een algemeene Sijnode van alle Proteſtantſche Kerken in* Europa, *en het geen bij die vergadering, omtrent de Engelſche kerkregeering, zou worden vaſtgeſteld, te zullen volgen.* Zij begaven zig met dien voorſlag naar *London*; doch te vergeefsch; het Parlement wilde van nu af de Biſchoppen van kant hebben. De Heer BOREEL keerde naar *Oxford*, en vermaande den Koning, de handeling daarom niet te ſtaaken. Doch het wantrouwen aan de zijde der Parlementsgezinden was zo groot, dat alle voorſlagen vruchtloos waren. De Koning benoemde op dien zelfden tijd den Prins VAN ORANJE tot Ridder van den Kouſeband. De groote invloed van dien Prins op de regeering der Republiek was den Parlementsgezinden volkomen bekend: en daarom was alles, wat van de Ambasſadeurs voortkwam, bij hen verdacht. Zij ſtelden een veiliger hoop op hunne wapenen. De Ambasſadeurs zagen nu klaar, dat de Parlementsgezinden geen gelegenheid hadden, door hunne bemiddeling te handelen. Zij waren nu langer dan een jaar in *Engeland* geweest; hadden vijf maanden gewacht naar antwoord van het Parlement; en hetzelve was eindelijk op niets uitgekomen: waarom zij beſlooten naar huis

huis te keeren. Zij namen den 5den April afſcheid van den Koning, en daarna ook van 't Parlement. Intuſſchen hadden zij bevel, indien de bemiddeling bij of na het neemen van afſcheid door het Parlement aangenomen werd, dan nog langer te blijven. Doch het mistrouwen wegens de naauwe verknochtheid tuſſchen den Koning en den Prins VAN ORANJE was, gelijk gezegd is, te groot. Zij namen aldus den 20ſten April afſcheid van 't Parlement. Zij hadden wel verzocht, dit in een openbaar gehoor te doen; maar te vergeefſch; het Parlement begeerde, dat zij het zouden doen bij geſchrift; ſchoon dit iet nieuws was, moeſten de Ambasſadeurs het voor lief neemen. De Pairs ſtonden de audientie toe, maar die van 't Lagerhuis vreesden voor een nieuwe vermaning tot vrede, waartoe zij gelegenheid noch genegenheid hadden. Men maakte de Ambasſadeurs bij 't gemeen gehaat, als die gezegd hadden, dat het Parlement geenen vrede begeerde, en oorzaak was van alle deze bloedvergieting; het welk hen noodzaakte, hun voorſtel te laaten drukken. 't Parlement zond den Graaf VAN WARWICK, nevens twee andere leden, met een klagte in geſchrift over zaaken, ter zee voorgevallen, aan de Ambasſadeurs; die daar op te kennen gaven, te wenſchten, dat men hen op hunne klagten voldoening had gegeeven; doch de Graaf en zijne medegezondenen bleeven, zonder één woord te ſpreeken, ſtil zitten; waarop de Ambasſadeurs hen afvraagden, of zij gelast waren, hen iets meer aan te zeggen; en neen geantwoord, en wederom een wijl ſtil gezeten hebbende, ſtonden ze op, en zeiden, dat zij *in hun particulier* hen wenſchten een ſpoedige reis, en gingen dus heen. De meeſter der ceremoniën kwam daarna bij hen, en bood aan, hen des anderen daags, met eenige koetſen, te zullen brengen naar den tourwerf, daar zij de vaartuigen zouden gereed vinden. Zij gaven hem ronduit te verſtaan, dat hunne gedachten waren, dat hij daar geen last toe had, en hetzelve alleenlijk ampts-halve of uit een goeden wille aanbood; doch hij verklaarde, in der daad last te hebben van het Parlement; waarop zij zeiden, dat zij deze beleeftheden met de wijze van handelen omtrent hunne voorſlagen niet konden overeenbrengen; te minder wijl niemand uit naam van het Parlement hen zo veel als *vaarwel* was komen zeggen; doch de Ceremo-

niemeeſter liet zig daarop niet uit. Deze kwam, den 2den Mei, met de koetſen, zonder iemand van wegen het Parlement. De Nederlandſche Kooplieden deeden hen uitgelei. Zij kwamen den vierden in den *Haag*, en deeden den zesden hun verſlag; waarbij zij verzochten, dat eenige punten uit des Konings Recredentiaal, beſtaande in een verzoek, *om allerlei mond- en oorlogsbehoeften in Holland vrij te mogen koopen en uitvoeren, en dat alle ſchepen, ook vreemde, met zijne commiſſie voorzien, de havens van Holland vrij zouden mogen gebruiken*, mogten worden geheim gehouden.

Die van het Parlement gaven voor, te hebben vernomen, dat de verhaalen der Ambasſadeurs aan den Staat geheel en al tot hun nadeel waren. Hun Miniſter STRIKLAND had, van eenige brieven der Ambasſadeurs, affchriften weeten te bekomen, en ze telkens aan het Parlement gezonden. STRIKLAND werd dieswegen door zijne Meeſters gelast, in een audientie aan de Staaten Generaal, overtegeeven een wijdloopige verklaaring en wederlegging van verſcheidene dingen, door de Ambasſadeurs geſchreeven. Deze zaak, in zig zelve vreemd en ongehoord, werd bij alle Provintiën niet even eens opgenomen. Daar vielen bedenkingen over het toeſtaan van een openbaare audientie aan een Minister van het Parlement. *Gelderland*, *Holland* en *Friesland* ſtonden ze toe; de andere vier ſpraken van de *Retroacta*, dat is, registers van voorige dergelijke gevallen, na te zien, om tijd te winnen. Den anderen dag verſcheen de Heer BOSWEL, Reſident des Konings, ter vergadering, en kantte zig heftig tegen de audientie van STRIKLAND; bijbrengende, dat 't recht van bezending alleen toekwam aan den Souverein, en dat het Parlement niet hooger kon worden geacht als des Konings Raad. De waarheid is, dat de bezending, naar het recht der volkeren, toekomt aan de onderdaanen zo wel als aan den Koning, wanner die beide elkander openlijk beoorlogen. De Staaten hadden zig, in hunne oorlogen tegen den Koning van *Spanje*, van 't zelfde recht bediend. *Frankrijk* en *Engeland* hadden hunne Gezanten, al vroeg in den beginne van die oorlogen, erkend. Hoe 't zij, BOSWEL verklaarde, dat zo men STRIKLAND gehoor gaf in de volle vergadering, *de Koning zulks niet anders kon nemen dan voor een vre-*

vredebreuk. Allen die het met den Prins VAN ORANJE hielden, ondersteunden BOSWEL. STRIKLAND kon alzo bij de Staaten Generaal niet te recht raaken. Hij vervoegde zig, derhalven, aan de vergadering van *Holland*, in alle tijden minder Prinsgezind dan andere Provintiën, en gaf daar de gemelde verklaaring over. De Ambassadeurs werden beschuldigd, door verscheidene gangen zig meer Konings- dan Parlementsgezind getoond te hebben. In de verklaaring werd voorgegeeven, *dat zij veele weeken te* London *waren geweest, zonder zig aan het Parlement aan te geeven; dat ze daarna zes weeken te* Oxford *geweest zijnde, weder te* London *waren gekomen, en dat ze toen iets in geschrift aan de Presidenten van beide de huizen hadden overgegeeven, inhoudende eene aanbieding van hunne bemiddeling tot vrede, maar vermits dit geschrift niet was in behoorlijke form, had men 'er haar niet op geantwoord, maar de reden bij monde aan de Gezanten gezegd; dat zij zonder zig nader aan 't Parlement te melden, den 4den Mai naar* Oxford *keerden, en als de Graaf van* Essex *de stad in dien tijd met een aanzienlijk leger naderde, gingen de Ambassadeurs met witte vlaggen voor hen heen; dat zij bij den Graaf waren gekomen, om hem tot een onderhandeling met den Koning te beweegen, daar zij wel wisten, dat zulks niet aan den Graaf, maar aan het Parlement toekwam; dat zij daarna met dezelve witte vlaggen te* London *kwamen, daar zulk een ceremonie ligtelijk groote opschudding had kunnen verwekken; dat 'er onder hun gevolg personen waren, die zonder hen te* London *niet dorsten komen; en dat zij toen eerst, zes maanden na hun komst in* Engeland, *het Parlement in die hoedanigheid erkenden, maar dat zij door hun gedrag zo veele redenen gegeeven hadden, om hen te verdenken, dat het Parlement hunne bemiddeling onmogelijk konde aanneemen.* Bij deze verklaaring waren gevoegd uittrekzels uit verscheidene brieven der Ambassadeurs aan de Staaten Generaal, uit welke (naar het voorgeeven van 't Parlement) te zien was, dat de Ambassadeurs ten eenemaale hekden naar den kant des Konings, en dat zij alle de bedrijven van het Parlement op 't haatelijkste hadden overgeschreeven. De leden van *Holland* hielden deze ver-

klaaring bij zig; doch STRIKLAND zond ze na *Zeeland* en alle de andere Provintiën, en liet ze in het *Nederduitsch* en *Engelsch* drukken. 't Gemeene volk, anders zo zeer met den Prins ingenomen, was in dit geval van een ander gevoelen. 't Parlement beſtond uit louter Presbijteriaanen; de Predikanten en alle de ijverige Gereformeerden in deze Republiek waren alzo niet Koningsgezind, de zaak van het Parlement was de zaak van de vrijheid, en had bij gevolg op haare zijde de zucht van een volk, 't welk zelf zo lang om de vrijheid had geworſteld.

De Staaten van *Holland* ſtelden, in September 1649, den Heer BOREEL voor, in plaats van den Heer VAN OOSTERWIJK, die om zijne hooge jaaren verzocht had t'huis te komen, als Ordinaris Ambasſadeur in *Frankrijk* te reſideeren, met een verhooging van jaargeld tot veertien duizend guldens, behalven zes duizend guldens voor zijne uitrusting. En vermits die bezending, nu meer dan ooit, een bekwaam man vereischte, wegens de menigvuldige zaaken van groote aangelegenheid, tusſchen *Frankrijk* en dezen Staat te verhandelen, gaven alle de andere Provintiën tot die verhooging van het jaargeld terſtond haare toeſtemming, uitgenomen *Zeeland*. Het tractaat van Marine, tusſchen *Frankrijk* en dezen Staat, ſtond in April 1650 te eindigen: waarom de Staaten van *Holland* in Januarij deszelven jaars ſterk drongen, dat de Heer BOREEL zijne reis mogt verhaasten, met beloſte, het aandeel van *Zeeland*, zo die Provintie weigerig bleef, te zullen voldoen. Zij ſtonden ook toe, dat de Heer BOREEL in Julij zou mogen weder komen, om zijn huisgezin aftehaalen; doch het liep aan tot diep in Junij, eer hij de reis kon aanneemen. Het *Franſche* Hof was toen te *Bourg*, dicht bij *Bourdeaux*; waarom hij, met goedvinden van den Staat, zig van *Parijs* derwaards begaf. Hij werd den 24ſten September, door den meeſter der ceremoniën, uit naam des Koning en der Koningin, Regente, te *Blaije* verwelkomt. Men liet hem weten, dat alles tot zijne audiëntie gereed was; doch dat men, door de ongelegenheid der plaats en kleinheid van het Hof, niet alles kon in 't werk ſtellen, het geen hunne Majesteiten, tot eere der Ambasſade, anders gaarn zouden doen; doch dat hunne Majesteiten, 't geen hier te weinig werd gedaan, te *Parijs* zouden vergoeden. Men verzekerde hem voor

het

het overige, dat hem alle eere zou geworden, die aan de Ambasſadeurs van *Venetie* en *Savoje* werd gedaan. Hij werd alzo, met drie Konings en eenige andere Koetſen, van *Blaije* naar het kasteel, daar 't Hof was, opgehaald; de lijfwagt der *Zwitzers* ſtond aan beide zijden in de wapenen. Onder wege werd hij door eenige Edellieden en Officieren des Koning begroet. In de gehoorzaal tredende, vond hij den Koning, de Koningin en den Hertog VAN ORLEANS, zittende op ſtoelen, onder een verhemelte in het einde van de zaal. Naast de Regente, een weinig achterwaards, ſtond de dochter des Hertogs VAN ORLEANS, en achter den Koning, tegen het verhemelte, de Graaf VAN COMINGES, Hoofdman van de lijfwacht. Zo haast hij tot in de deur was genaderd, ſtonden hunne Majesteiten en de Hertog VAN ORLEANS van hunne ſtoelen op; de Koning en de Hertog ontdekten zig op de derde buiging des Ambasſadeurs, en bleeven de geheele audiëntie door overeind ſtaan. De Koning dekte zig toen, en belaste den Ambasſadeur met een, zig insgelijks te dekken, die daarop zijne geloofsbrieven blootshoofds overleverde; de Koning hem de tweede en derdemaal verzocht hebbende, dekte hij zig. Na het doen van zijne aanſpraak, nam de Koninginne Regente het woord, en zeide, *dat den Koning de Ambaſſade der Heeren Staaten, en de keuze van hem Heer Ambasſadeur zeer aangenaam was, en dat de zaaken van den Staat met alle gunst zouden worden bejegent.* De Heer BOREEL gaf toen een tweeden geloofsbrief van den 30ſten Augustus over, en deed een tweede aanſpraak. De eerſte beſtond in complimenten, doch de laatſte in zaaken. De Regente antwoordde, dat de Koning zig daarover zou beraaden, en hem Heer Ambasſadeur een goed antwoord laaten toekomen. Alle die van zijn gevolg waren, werden toen binnen geleid, en hadden de eere, hunne Majesteiten te groeten. De Koning liet den Ambasſadeur, door den Hertog VAN ANVILLE, dien middag op het prachtigſte onthaalen; wordende de tafel vier maalen opgenomen. Na den maaltijd werd hij, met dezelfde koetſen, afgehaald ter audiëntie bij den Kardinaal MAZARIN, als eerſten Minister. De Edelen van dien Prelaat ontmoetten hem in het uitklimmen van de koets, en leidden hem naar boven. De Ambasſadeur vond den Kardinaal aan de deur binnen de

voor-

voorkamer blootshoofds, dewelke vandaar op de rechterhand voorgaande, hem leidde in zijne binnenkamer; houdende, in het zitten en gaan, altoos de hooger hand van den Ambasſadeur, hoewel de ſtoelen even eens waren. In het heengaan geleidde de Kardinaal hem tot buiten de voorkamer van den eerſten trap. De Edelen van zijne Eminentie verzelden hem vandaar verder tot aan zijn koets. Den volgenden dag werd hij, met dezelfde koetſen, ter audiëntie opgehaald bij *Mademoiſelle*, dochter van den Hertog VAN ORLEANS, en bij den Graave VAN BRIENNE, Secretaris van Staat, aan wien hij twee getekende geſchriften, behelzende verſcheidene voorſlagen, overleverde. De Hertog VAN ANVILLE onthaalde hem dien middag prachtig ter maaltijd. Men gaf hem vervolgens een ſchriftelijk antwoord, waarin gezegd werd, „ dat „ de Koning de aangebodene bemiddeling der Heeren Staaten, tot „ bevordering der vrede tusſchen *Frankrijk* en *Spanje*, gewillig „ aannam, doch dat Zijne Majeſteit een wezenlijker hulp als een „ enkele bemiddeling van de Staaten verwachtte; dat eenige Tractaaten inhielden, dat de Staaten aan Zijne Majeſteit zouden „ wedergeeven *de ſommen bij wijze van leening aan hun verſtrekt;* anderen, dat zij aan den Koning, in oorlog zijnde, „ zouden bezorgen *de helft van het geen hen verſtrekt was zo* „ *lang zij in oorlog waren;* nog anderen, dat zij *de Franſche* „ *regimenten zouden wederom zenden, en zodanig getal oorlogs-* „ *ſchepen, als Frankrijk zou van doen hebben, leenen;* en ein„ delijk dat de Koning vertrouwde, dat de Staaten ook zonder „ deze verbintenisſen uit enkele dankbaarheid, voorzichtigheid „ en reede van Staat, hem met eenige krachtige hulp zouden „ bijſpringen, enz."

Hem gebeurde, geduurende deze Ambasſade, eene zaak, die groot gerucht maakte. De *Franſchen* pleegden zo veele rooverijen omtrent de *Hollandſche* ſchepen, dat het onmogelijk langer was te verdragen; de klagten, die men daarover aan het *Franſche* Hof deed, waren zonder vrucht. Eindelijk werden twee Konings fregatten, gevoerd door den Ridder DES LANDES, voornaam' *Fransch* zeeroover, door DE RUITER omtrent *Livorno* opgebragt. Deze twee fregatten waren op kosten van particulieren uitgerust. Een derde van den buit was voor den Kardinaal MA-

ZA-

ZARIN. DES LANDES, die de twee ſchepen gebood, had veele jaaren ten roof gevaaren; meer dan twintig verſcheidene vonniſſen lagen ten zijnen laste, om ſchepen, door hem genomen, weder te geeven, zonder dat hij 'er aan gehoorzaamde. De Koning van *Frankrijk* nam het opbrengen van die twee ſchepen als een hoon aan zijne vlag, en liet de Nederlandſche ſchepen en goederen, in alle zijne havens, in beſlag neemen. De Heer BOREEL verzocht daarop audiëntie; en na dat hij de gepleegde ſpooreloosheden der *Franſche* ſchepen omſtandig verhaald had, zeide de Koning: *Dit alles is niet genoeg; uw volk heeft zig te buiten gegaan, doordien zij in mijne zeeën, die mij als ſouverain toebehooren, mijne ſchepen hebben genomen; ik zou op uwe klagten goed recht hebben gedaan.* De Heer BOREEL vertoonde, dat even te voren een *Fransch* ſchip vijandlijk had genomen een *Hollandsch* ſchip in het gezicht van DE RUITER, en dat deze de twee ſchepen van DES LANDES had betrapt op het feit, terwijl zij bezig waren, met 't jaagen van een ander *Hollandsch* ſchip. Ik bid uwe Majesteit, voegde hij daarbij, een vraag te mogen doen, om van uw wijsheid en rechtmatigheid een antwoord daarop te verwachten: *Acht uwe Majesteit, dat de Nederlandſche koopvaarders, geconvoieerd door oorlogſchepen van den Staat, zig behooren overtegeeven aan de roovers, ſchoon zij zelf ſterker waren, dan die roovers; en zig vergenoegen, met hier te* Parijs *te komen klaagen, en recht te verzoeken?* 't Beliefde den Koning niet, die vraag te beantwoorden; waarop de Ambasſadeur voortgong, en zeide, *dat hij nu zes jaaren lang over deze geweldenarijen klaagde; dat hij in zijne eerſte audiëntie te* Bourdeaux, *getoond had, dat 'er toen reeds honderd agt-en-zestig Nederlandſche ſchepen door de Franſchen genomen en geplunderd waren, en dat het getal zedert de zes jaaren van zijne reſidentie, nog honderd zestig bedroeg, in alles drie honderd agt-en-twintig ſchepen.* Na verſcheidene andere klagten, antwoordde de Koning eindelijk: *Ik heb den Heer* de Thou *naar* Holland *gezonden, om reparatie te eischen van het gepasſeerde, en als dat geſchied, zal ik weeten wat ik te doen heb; voor als nu,* voegde de Monarch daar bij, ſchuddende twee of drie maalen zijne ſlinker hand buitenwaarts,

waarts, *zal ik niet met al doen.* De Heer BOREEL toen affcheid neemende, zeide, *dewijl uwe Majesteit niet met al op mijn ootmoedig verzoek gelieft toe te ſtaan, zo zal ik daarvan bericht geeven; ik heb mij door het doen van deze bede gekweeten.* Dit geval maakte een groote opſchudding; en eenigen verbreidden, als of de Koning de vrijmoedigheid van den Ambasſadeur kwalijk zou hebben bejegend; doch de Heer BOREEL verklaarde in zijn verhaal aan de Staaten, dat de Koning hem telkens met groot geduld aanhoorde; dat Zijne Majesteit eens, na het verhaal van eenige rooverijen, met lieftalligheid antwoordde, *j'ai bien ſu tout celà*, d. i. *dit alles was mij bekend*; en dat offchoon hij daarna nog lang ſprak, en de evengemelde kordaate vraag deed, de Koning generleije harde woorden gebruikte.

Gantsch anders was het met den Kardinaal geleegen. Hoe groot een belang hij in deze zaak had, is zo even gezegd, en blijkt nog meer uit het volgende. Hij liet zig, tegen zijne gewoonte, bij deze audiëntie vinden, met oogmerk om den Heer BOREEL te verbluffen. De Heer CAILLIERES zegt, in zijne Verhandelinge *de la maniere de negocier avec les Souverains*, dat onvertzaagd, zonder eenigen ſchroom, voor zijns meesters belangen te ſpreeken, eene der wezenlijkſte hoedanigheden eens Ambasſadeurs is. De ongemeene ervarenheid van den Heer BOREEL ging gepaard met eene groote kloekmoedigheid, zonder welke alle zijne andere talenten, in dit geval, van weinig nut zouden geweest zijn. De Kardinaal viel hem tot drie maalen in de rede; eens riep hij, met een onbeſcheidenheid zonder weerga: *Het ſchijnt dat gij den declamateur wilt ſpeelen*; of, zo als anderen ſchrijven: *Dat is een declamatie, geen declaratie.* De Heer BOREEL zag den Kardinaal ſtijf aan, zeggende: *Mijn Heer, ik heb de eer van met den Koning te ſpreeken*; en vervolgde zijn geſprek. Als de Ambasſadeur ſprak van eenige ſommen, die de Koning aan eenige particulieren in *Holland* ſchuldig was, viel de Kardinaal hem weder in de rede, en zeide: *Gij weet, dat men toegeſtemd heeft, dat mijne Heeren de Staaten Generaal deze ſommen betaalen in kortinge van het geene zij aan den Koning ſchuldig zijn.* De Heer BOREEL antwoordde, dat zulks

kon

kon geſchieden, als de Staaten de ſomme te eisſchen hadden van particulieren; maar vermits het particulieren waren, die van den Koning eischten, de compenſatie geen plaats kon hebben. De Kardinaal zweeg toen ſtil. De Ambasſadeur vervolgde zijne harangue; maar het duurde niet lang, of de Prelaat, vreezende, zo 't ſchijnt, dat des Konings oogen voor deze rooverijen en derzelver begunſtigers mogten geopend worden, riep wederom met luider ſtemme: *Laat den Koning ſpreeken, laat den Koning ſpreeken;* waarop de Ambasſadeur toen zeide: *Sire, ik zal mijn vertoog ſluiten.* Eenigen ſchreven in dien tijd, dat de Koning eens zoude gezegd hebben: *Ik ben alleen meeſter in mijne Zeeën;* en dat de Heer BOREEL daarop zou hebben gezegd, *dat men het in* Holland *anders verſtond;* naamlijk dat de zee gemeen is aan alle natiën; en dat de Koning daarop ſcherpelijk hadde hernomen: *En wij verſtaan het zo in Frankrijk;* en dat de Kardinaal daarna aan den Ambasſadeur had gezegd: *Nooit ſprak eenig Ambasſadeur zo hoog in dit Hof, en het zou u kunnen berouwen;* ja dat hij ziende, dat de Heer BOREEL ook gehoor bij de Koningin verzocht, om haar insgelijks de belangen zijner meesters voortedragen, langs een heimelijken trap tot haar gong, en haar tegen den Ambasſadeur zodanig wist in te neemen, dat haare Majesteit, toen hij binnen kwam, zou hebben gezegd: *Ik weet, wat gij aan den Koning gezegd hebt; het is niet noodig, dat gij mij ſpreekt; adieu.* Wat hiervan zij, de *Franſche* Ambasſadeur de Heer DE THOU klaagde, in zijne aanſpraak aan de Staaten Generaal, dat de Heer Ambasſadeur, in plaatſe van de zaaken te verzachten, en eenige voldoening te geeven, zig had bediend van zodanige termen in zijn discours tot den Koning, dat Zijne Majesteit zig daarvan gehoond hadde gevonden, *qu'elle s'en étoit trouvée bleſſée*, en hem, DE THOU, gelast had, daarover te klaagen, ten einde aan den Ambasſadeur werde geordonneerd, zig in het toekomende, in opzicht des Konings, van eerbiediger termen te bedienen. De Staaten hadden zes jaaren lang door hunnen Ambasſadeur vergeeſsch geklaagd, over 't neemen van ſchepen, waarvan het getal nu tot drie honderd agt-en-twintig was aangegroeid, behalven zeer veele andere bezwaarnisſen. Twee van die roovers werden op het ſtuk betrapt en genomen; daarop wer-

werden alle de Nederlandſche ſchepen en koopmanſchappen in beſlag genomen, en de Koning verwachte, *dat de Heer* Boreel *voldoening zou geeven.* Zo liepen de zaaken in dien tijd, door beſtiering van den Kardinaal MAZARIN. Hoe meer de onverſchrokkenheid van den Heer BOREEL, in 't verdedigen van zo een rechtmaatige zaak, dien eerſten Minister, de voornaamſte oorzaak van alle deze klagten, mishaagde, hoe grooter de glorie was, die de Gezant, met zig zelven aan zo een magtig, trotsch en hoogmoedig Staatsdienaar bloot te ſtellen, behaalde. Ook werd deze klagte, in 't antwoord van de Staaten Generaal op de aanſpraak van den Heer DE THOU, niet eens aangeraakt. De Staaten van *Holland*, erkennende de waarde van dezen dienst en betoonde kordaatheid, ondersteunden den Ambasſadeur met alle hunne magt, en beſchonken zijnen zoon, den Heer van *St. Agathe*, ten blijke van genoegen, met een kostbaare gouden ketting. De vermaarde Ambasſadeur is, den 29ſten September 1668, te *Parijs*, aan een opſtopping van het water, geſtorven; hebbende den Staat, veertig jaaren, in verſcheidene gewigtige Gezantſchappen, met ongemeene wakkerheid, getrouwheid en bekwaamheid gediend. Zijn oudſte zoon, de Heer JAN BOREEL, vertrok naar *Parijs* om het lijk aftehaalen, 't welk uit die ſtad, de rivier af door *Rouaan*, naar *Havre de Grace*, en vandaar, met een oorlogſchip, naar *Holland* gevoerd werd. Het kwam den 23ſten December, in den *Haag*. De Staaten Generaal namen, uit aanmerkinge van 's Mans lange, getrouwe en ijverige dienſten, een beſluit, *om het lijk van den overledenen, ter eere van denzelven en tot reputatie van 't Land,* (dus luid de Reſolutie,) *ter aarde te doen brengen.* Hun Hoog Mog. benoemden eenen Gedeputeerde uit ieder Provintie: te weeten, de Heeren VAN GENT wegens *Gelderland*, MEERMAN wegens *Holland*, MAREGNAULT wegens *Zeeland*, RENSWOUDE wegens *Utrecht*, SCHOTANUS wegens *Friesland*, COEVERDEN wegens *Overijsſel* en GOCKINGA wegens *Groningen*, om het lijk in den naame van den Staat te verzellen. De Reſolutie werd, den 7den Januarij, door den Agent van Hun Hoog Mog. ten huize van den Heere JAN BOREEL bekend gemaakt, als ook, dat de Heeren Hun Hoog Mog. Gedeputeerden begeerden, dat twee koetſen in den rouw, den 8ſten, 's avonds, (den dag der be-

begravenis) aan den trap van de gewoone vergaderkamer van Hun Hoog Mog. zouden gezonden worden, om de Heeren Gedeputeerden aan het huis, daar 't lijk was, te brengen. De gemelde Heeren reeden, ten zes uuren 's avonds, met twee koetſen, naar het Sterfhuis, daar zij, door den Heer JAN BOREEL en zijne twee oroeders, op ſtraat ontvangen, en, in één der rouwkameren gekomen zijnde, door de gemelde Heeren gevraagd werden, of 't Hun Hoog Mog. geliefde, dat met het vervoeren van 't lijk een aanvang gemaakt werd. Het werd vervolgens, door twaalf Boden van de Staaten Generaal, en twaalf van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, met de busſchen op hunne borſten, en omhangen met lange rouwmantels, uit den huize gedraagen in de lijkkoets. Zes wapenſchilden van den overleedene verſierden de kist. Vóór de koets gingen zes lijkbidders, met lange mantels, in den grooten rouw. Aan ieder zijde der koets gingen, achter elkander, twaalf Staaten Boden, en ter zijde der Boden twaalf flambouwdrageas aan ieder portier. Achter het lijk volgden Hun Hoog Mog. Gedeputeerden, in eene koets, mede met twaalf flambouwdragers aan iedere zijde. Voorts kwamen de drie zoonen van den overledenen, in één koets, gevolgd van nog vijftien andere, met de voornaamſte Heeren van de Regeering, hebbende een flambouw aan ieder portier, gedraagen door perſoonen, allen in den grooten rouw met lange mantels. Het lijk werd gevoerd, door de Hoogſtraat over de Markt, naar de torendeur van de Groote Kerk, daar het, door de vier-en-twintig Staaten Boden, uit de koets werd gedraagen naar het graf, aan de zijde van het Choor. De vier-en-twintig flambouwdragers, die naast het lijk gegaan hadden, gingen, in het wederkeeren, naast de koets der Heeren Gedeputeerden, die in 't Sterfhuis, door de zoonen van den overleedenen, voor de eere, hunnen vader aangedaan, bedankt werden. Dezelve deeden, des anderendaags, een plegtige dankzegging aan den Heere Preſident van Hun Hoog Mog. vergadering, voor de eer, door den Staat aan hunnen overleedenen vader, zo ten aanzien van de begravenis op kosten der Republiek, als door de tegenwoordigheid van Hun Hoog Mogende Gedeputeerden, beweezen.

Het lijk van zijn Hoog Edele, volgens Reſolutie van H. H.

Mog. genomen op den 7den Januarij 1669, den 8ſten des avonds met volle ſtaatie in de bovengemelde kerk begraven zijnde, is vervolgens het volgende opſchrift daar boven gehangen.

Sepulture van
HEER WILLEM BOREEL *Filius MHeer*
JACOBS
Ridder Baron ende Heere van Steelant,
Duinbeeke, Perenboom, etc.
Na verſcheide Ampten, Bezendingen ende Ambaſſaden
aen Koningen, Republicken
en Princen, werde Ao. CIↃ. IↃ. C. L. *Ambaſſadeur Ordinaris van deſen Staet*
in Franckrijk.
ſterft te Parijs 29 *Sept.* 1668.
Is hier begraven door den Staet,
8 *January*
M. D. C. LXIX, *ende van*
VROUWE JACOBA CAREL, *ſyn Echtgenote Filia Jans,*
Baroneſſe ende Vrouwe als boven,
ſterft Ambaſſatriſſe in Franckryk, tot
Parys, den XVII. *Junius*, M. D. C. LVII. *en licht*
hier begraven.

KAREL DE EERSTE, Koning van *Groot-Brittannie*, vereerde den Heere WILLEM BOREEL, uit erkentenis voor den grooten arbeid, tot bijlegging der oneenigheden, tusſchen hem en 't Parlement aangewend, met den tijtel van *Ridder Baronet*. Het gelieſde Zijne Majeſteit daarenboven, het aloud adelijk wapen van dien Heer te vermeerderen met één der Luipaarden van 't rijkswapen van *Engeland*, en Koronet der Engelſche Vicomten. Keizer FERDINAND DE DERDE deed hem, uit aanmerkinge van verſcheidene gewigtige dienſten, door den Graave VAN RANTZOU, zijnen Afgezant aan het hof van *Frankrijk*, de waardigheid van Rijksgraaf aanbieden; maar de Heer BOREEL wees zulks eerbiedig van de hand. De Staaten van *Holland* preſenteerden hem, omtrent den jaare 1668, een jaargeld van agt duizend guldens, nevens zit-

zitting, als Extraordinaris Gedeputeerde wegens de Stad *Amſteldam*, ter vergaderinge van de Staaten Generaal, en daarenboven het ampt van Raadsheer in den Hoogen Raad, in vergeldinge zijner langduurige dienſten en kosten ten goede van het algemeen; doch hij verkoos in zijne bediening te *Parijs* te blijven.

BOREEL, (*Jacob*) zoon van WILLEM, den vermaarden Ambasſadeur. Bij het geen boven van den vader gezegd is, zullen wij hier voegen eenige bijzonderheden van de *Ruſſiſche Ambaſſade* van dezen. De Staaten Generaal benoemden hem, in den jaare 1664, tot Extraordinaris Ambasſadeur aan den Czaar, ALEXIUS MICHAELOWITS, om dien Vorst te bedanken voor de eer, door het afzenden van een plegtige Ambasſade van zijnentwege, het jaar te vooren aan Hunne Hoog Mog. gedaan, en om te verzoeken, dat de zwaare klagten hunner onderdaanen, die in *Rusland* handelden, verhoord mogten worden. Zijn train beſtond, volgens bevel van Hunne Hoog Mog. in zes-en-dertig perſoonen: te weeten, vier Edellieden, één Secretaris, één Hofmeeſter, één Predikant, één Tolk, één Doctor in de Medicijnen, één Chirurgijn, één Keukenmeeſter, één Keldermeeſter, drie Pages, zes Lakeijen voor den Heer Ambasſadeur, vier voor de Edellieden, één Kamerling, drie Trompetters, één Ketteltrom, één Wagenmeeſter, één Kok en Koksmaat, Koetzier, Postrijder en Stalknecht; voorts een Koets met zeven Koetspaarden, en twee Handpaarden. Zijne Inſtructie gelaste hem de aanſpraak te doen „ uit naame der Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der vrije „ *Vereenigde Nederlanden*, als van de Vorſtendommen, Graaf„ ſchappen en Landſchappen van *Gelderland* en *Zutphen*, *Hol*„ *land* en *Westfriesland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Over*„ *ijſſel*, *Groningen* en *Ommelandee*, *Drenthe*, *Wedde*, *West*„ *woldingerland*, 't Graafſchap van *Vroenhove*, Landſchappen „ van *Valkenburg*, *Dalem*, *'s Hertogenrade*, *Overmaſe*, een „ goed deel van 't Hertogdom *Braband*, en van het wijdver„ maarde Graafſchap *Vlaanderen*, bezittende veele voornaame „ groote Koningrijken en Landen in *Oost-Indiën*, *Aſia*, *Afrika*, „ *Amerika*, *Guinee*, enz. enz. enz."

De voornaamſte klagten beſtonden hierin, dat men aan de Ne-

derlanders, in *Moskou* woonende, verboden had, *Rusſiſche* Dienaars te houden, zonder vergunning van tijd, om die afteſchaffen; dat zij, onder den vader van dezen Czaar, lange jaaren hunnen godsdienst binnen die ſtad vrijlijk hadden geoefend, doch daar hunne Kerken hadden moeten afbreeken; dat ze vervolgens, met toeſtemmen, buiten de ſtad twee Kerken hadden gebouwd, doch dat ze, in den jaare 1653, die ook hadden moeten wegdoen; en dat hen eindelijk, na veel ſmeekens, was vergund, hunnen godsdienst in een woonhuis buiten de Stad te oefenen; dat in den jaare 1654, den 28ſten Januarij, alle Nederlandſche Kooplieden, zonder voorafgaande waarſchouwing, binnen *Moskou* uit hunne huizen gejaagd waren, zo ſchielijk, dat, bijaldien de uitheemſche bedienden hen niet in hunne huizen ontvangen hadden, zij allen in het open veld van koude hadden moeten vergaan; en dat hunne pakhuizen en goederen midlerwijl gevaar liepen van beſtolen of verbrand te worden; dat zij nu nog binnen de ſtad onder de Soldaaten moeſten woonen; dat voor omtrent twee jaaren, zonder voorgaande waarſchouwing, aan de Nederlanders was verboden, de zes voornaamſte koopmanſchappen, te weten, *Hennep*, *Talk*, *Potäsch*, *Weedäsch*, *Jugten* en *Sabels*, daar het hoofd des *Rusſiſchen* handels in beſtond, noch boven in het land, noch op de jaarmarkt te *Archangel* te mogen koopen; dat de Nederlanders, een geruimen tijd vóór dit verbod, aan *Rusſiſche* Kooplieden hadden gegeeven geld en goederen, op voorkoop, om daarvoor *Rusſiſche* koopmanſchappen in betaaling te ontvangen, doch dat zijner Czaarſche Majesteits Kooplieden die verkochte en lang betaalde koopmanſchappen weggenomen, en de geenen, die ze leveren wilden, zulks met geweld belet hadden; dat zij in het ſtuk van rechtszaaken en tollen, op allerleije wijzen werden verongelijkt, enz.

De Heer BOREEL werd ook gelast, te vertoonen, „ dat, na„ dien de Heeren Staaten Generaal zijne Czaarſche Majesteit al„ toos hadden vereert met zodanige tijtels, als hij zelf begeerde, „ Hunne Hoog Mog. verwacht hadden, dat Zijne Majesteit de „ Heeren Staaten ook alzo zoude hebben gelieven te vereeren „ met zulke tijtels, als zij zelf begeeren, en als hen zonder te„ genſpraak door de grootſte Potentaaten werden gegeeven, na„ me-

„ melijk in het opſchrift der brieven, *Hoog Moogende Heeren,* „ *de Staaten Generaal der loffelijke vrije Vereenigde Neder-* „ *landen*, en in de brieven bovenaan *Hooge en Moogende Hee-* „ *ren*, in den text *Uwe Hoog Moogendheden;* dat nogthans Zij- „ ne Czaarſche Majeſteit aan Hunne Hoog Mogende alleen den „ tijtel gaf van *Eerbaare Regenten*, die men gewoon was te „ geeven aan regeerders van de allergeringſte plaats; met bijvoe- „ ging, dat Hunne Hoog Mog. niet konden gelooven, dat Zij- „ ne Czaarſche Majeſteit 't zelve alzo tot minachting van den „ Staat, voorbedachtelijk liet geſchieden, maar wel, dat Zijne „ Majeſteit Hunne Hoog Mogende onbetwistbaare tijtel mis- „ ſchien niet bekend was, hoewel Hunne Hoog Mogende ge- „ dacht hadden, dat de macht en roemruchtigheid dezer Repu- „ bliek, de victorieusheid haarer wapenen, zo te water als te „ lande, in de uiterſte deelen des aardsbodems vermaard, zijne „ Czaarſche Majeſteit niet onbekend konden wezen, gelijk ook „ niet, hoe aanzienlijk Hunne Hoog Mog. bij vrienden, hoe „ geducht bij vijanden, zij door het gantſche Christenrijk, en „ ook in *Oost-* en *West-Indie* geworden waren." Bij zijne in- ſtructie werd hem uitdrukkelijk verboden, „ voor eenige der „ Vereenigde Provintiën, Steden, Leden of Perſoonen, iets „ afzonderlijks, 't ſtuk van den koophandel en vaart betreffende, „ met den *Grooten Czaar en Grootvorst* te handelen, maar zig „ altijd te houden binnen de termenten der Generaliteit."

De geſchenken, die hem voor den Czaar werden mede gegeeven, door hun groot getal en kostelijkheid zeer merkwaardig, beſtonden in de volgende goederen en rariteiten; een groote Spiegel met een vergulde uitgeſneeden lijst, met 't wapen van den Czaar, konſtig gewrocht; een tweede Spiegel, wat kleiner, met een ſchildpadde lijst; een Tafel van ſchoon ſchildpad ingelegd, en een uitgeſneede vergulde Voet tot dezelve; een Kabinet met ſchildpad ingelegd, en met lofwerk kunſtig verſierd, met een uitgeſneeden vergulden Voet tot hetzelve; een Kabinet van Oost-Indiesch lakwerk, en een dergelijke vergulde Voet; een ſchoone groote Oost-Indiſche lakwerkſche Koffer; een barnſteen Kabinetje, in een met zilver beſlagen kas; twee groote porceleine Potten, vol heerlijke Oost-Indiſche Confituuren; een ſchoone lange

Eenhoorn, in een Kas met groen fluweel; twee ongemeen zwaare Olifantstanden, gepolijst, in het midden en aan beide einden verguld; twee verlakte Japanſche Potten; een kas Kaneel; een kas Foelie; een baaltje Nagelen; een baaltje Kardemom; een baaltje Muskaaten; een kas witte Wierook; een kas Benjoïn; een baal Peper: alle deze kasſen en baalen waren met armozijn van verſcheidene koleuren overtrokken; drie zeer ſchoone groote porceleine Lampetſchotels; twaalf glaaze Flesſen, met zilvere vergulde ſchroeven, en uitgelezene *Liqueurs*; een ſtuk ſchoon Scharlaken; een ſtuk karmozijnrood Scharlaken; een ſtuk violet Laken; een ſtuk purper Laken; een ſtuk kaneelkoleur; een ſtuk celadon; een ſtuk hemelsblaauw; een ſtuk ligt groen; een ſtuk wit Laken: alles inlandsch weefzel, ieder ſtuk van tien ellen; een ſtuk goud Tolet; twee ſtukken goud Laken; vijf ſtukken zilver Tolet; zes ſtukken zilver Moor; drie ſtukken Fluweel; twee ſtukken gebloemd Satijn; vier ſtukken Brokkado; drie ſtukken zijde Moor; drie ſtukken Satijn; vier ſtukken Italiaanſche Damasten: zamen drie-en-dertig ſtukken, ieder van tien ellen; twee zeer groote zilvere Schotels, met vergulde bloemen; een groote zilveren Lampet en Kan; een kleiner zilveren Lampet en Kan; twee groote zilvere gedreeyen Blakers; twee zilveren Fruitſchaalen; een groote zilveren Kom; twee zilveren Schenkkannen; een zilver verguld Servies van vijf ſtukken; twee halve dozijnen zilveren Beekertjes; een groote zilveren Suikerdoos; een groote zilveren Kruiddoos, met ſpecerijën gevuld; een zilveren Poejerdoos; zes groote zilveren Schenkborden; zes groote zilveren gedreevene Kandelaars; drie zilveren gedreevene Snuiters; vier zilveren gedreevene Zoutvaten; twee zilveren vergulde Koppen met haar Dekzels; een zilveren Fruitſchaal, daarin twee mark Guinees goud; een zilver fluweel Koffertje. Hierbij kwamen nog twee groote zilveren kunſtig gedreevene Schenkkannen; twee groote zilveren gedreevene Schaalen; een zilvere gedreeven Poejerdoos; twee ſtukken zilver Moor, twee ſtukken zilver Tolet, welke laatſte geſchenken de Ambasſadeur in zijnen naam te doen.

De Heer JACOB BOREEL kwam, na een moeijelijke reize, den 23ſten November, te *Nieuhuizen*, vanwaar hij zijnen Stalmeeſter

ſter zond aan een Ruſſiſchen Bevelhebber, een kwartier uurs van daar, om te verneemen of 'er eenige toeſtel tot zijne inhaaling gemaakt was. Deze hield zig, als of hij geen bevel van den Czaar had om hem in te laaten, maar beloofde, zijne komst aan den Waiwode van *Pleskou* te zullen bekend maaken. De volgende Dingsdag ging voorbij, zonder dat iemand van de grenzen kwam, om den Gezant eenige beleefdheid te bewijzen. De Heer BOREEL zond derhalven Woensdag, zijnen Tolk ABRAHAM VAN ASPEREN, om aan den gemelden Bevelhebber bekend te maaken, *dat deze wijze van handelen hem zeer ontſtichte, en dat hij aan den Czaar daarover zou klaagen.* De volgende Donderdag ging ook voorbij, zonder dat iemand te voorſchijn kwam. Vrijdag kwam een Hoogduitſche Tolk aan de veſting, om te verneemen, waar SILE IVANOWITS AORISTOLF, een voornaam Edelman, zo hij zeide, afgezonden door den Gouverneur van PLESKOU, den Ambasſadeur zou kunnen ſpreeken. De Heer BOREEL antwoordde, *binnen de veſting.* De voornoemde Edelman verſcheen ten twaalf uuren, en las zijn boodſchap in de *Ruſſiſche* taal uit een papieren rolletje, behelzende: *dat hij door den Gouverneur was gezonden, om te verneemen naar des Ambasſadeurs gezondheid, of ook iemand van zijn gevolg op reis was geſtorven, en of ook eenige beſmettende ziekte onder hen regeerde.* De Heer BOREEL was genoodzaakt een ſchriftelijke verklaaring te geeven, dat hij en zijn volk gezond waren. De Edelman vertrok met dit beſcheid naar *Pleskou*, en verzocht over het lang wachten niet verdrietig te weezen. Men had een Officier in *Holland* vooruit gezonden, op dat 'er tijdelijk order tot het ontvangen van den Ambasſadeur geſteld mogt worden; doch men had tot nu toe geene tijding van dien Officier bekomen.

Daarna kwamen twee Ruſſiſche Soldaaten, afgezonden door den Preſtaf MEKIT STEPHANOWITS, om te verneemen, wanneer deze den Gezant zou kunnen ſpreeken. De Preſtaf verſcheen in perſoon ten negen uure; de Ambasſadeur deed hem door eenige zijner bedienden beneden aan den trap ontmoeten. In de kamer gekomen zijnde, las hij eerst uit een papieren rol alle de tijtelen van den Czaar; waarna hij zeide gezonden te zijn, *om hem, der Hoog Mogenden Staaten van Holland en Nederland groeten*

Gezant te verwellekomen, op de grenzen te ontvangen, en naar de keizerlijke reſidentieſtad Moskou *te geleiden*; vraagende, *wanneer de groote Gezant tot de reize zou kunnen vaardig zijn.* De Heer BOREEL antwoordde, na afgeleide dankzegging, in twee dagen, als hij ſlechts wist, waar en op wat wijze hij zou ontvangen worden. Na veel tegenſpreekens ſtond hij toe, den Heer BOREEL te komen ontmoeten op dezelfde plaats, daar de *Engelſche* Ambasſadeur, de Graaf VAN CARLISLE, den voorleden zomer zijn affcheid van den Preſtaf genomen had. Die plaats was genaamd *Wurmeſtein*, een vierendeel uurs van *Nieuhuizen* gelegen. Deze ontmoeting geſchiedde den 8ſten December. De Preſtaf zittende te paard, met vijf-en-twintig of dertig zo Bevelhebbers als Ruiters, kwam den Ambasſadeur daar ter plaatſe met het geeven van de hand verwelkomen. Een weinig vandaar op een hoogte ſtonden omtrent honderd vijftig Soldaaten, die vooruit trokken. De Ambasſadeur kwam dien avond te *Petſoer*, daar hij in een rookſtoof moest overnachten. Een weinig na zijne aankomst werd hem gebragt een halve emmer bier, vijf kaarſen, een pint azijn, een fles gekookte mee, drie flesſen ongekookte mee, twee pinten Spaanſche en twee pinten Franſche wijn, een klein flesje brandewijn, twee pond zout, twee pond boter, dertig eijeren, een gans, een endvogel, een ſtuk ſchaapenvleesch en een ſtuk oſſenvleesch; dit alles was voor den Ambasſadeur alleen. Voor de Edellieden en Officieren van zijn gevolg werden nog gebragt vier ſchaaltjes brandewijn voor ieder, twee gantſche emmers vol ongekookte mee, drie emmers bier, een gans, twee endvogels, drie hoenders, vier ſtukken oſſenvleesch en een ſchaap. De Knechts kreegen ieder twee ſchaaltjes brandewijn, vijf emmers bier, een half ſchaap, een vierde van een os, een bakje gort, een bak met ajuin en bieslook, en drie-en-zagtig kleine tarwen- en roggenbrooden. Zij kwamen den 10den op een halve mijl van *Pleskou*, daar de Preſtaf hem deed verroeven, onder voorgeeven, dat de Waiwode van die ſtad hem eenige ſleden te gemoet zou zenden. Na een half uur kwamen twee ſleden, een voor den Ambasſadeur, behangen met huiden van luipaarden en witte beeren, van binnen met een tapijt vol gouden en zijden roozen. Het tuig van 't paard was met gerokken gouddraad zo

digt

digt geſtikt, dat men 't leer naauwlijks zien kon; 't haam van 't paard was met veele voſſeſtaarten behangen; een ander paard, op dezelfde wijze verſierd, werd naast het ſledepaard los aan de hand geleid. De bezetting der ſtad was, van de poort daar hij in trok, tot aan zijne herberg, in de wapenen geſchaard.

Hij vertrok, den 22ſten December, van *Pleskou*, en kwam den 18den Januarij te *Oxinie*, twee mijlen van *Moskou*, daar de Preſtaf iemand naar toe zond. 't Beſcheid was, dat de Ambasſadeur den 20ſten zou ingehaald worden. De optogt geſchiedde in de volgende orde: de Ambasſadeur zat alleen achter in zijn' eigen koets, de Preſtaf voor in, des Ambasſadeurs tolk in het portier ter ſlinker zijde, en de Edellieden met Officieren in ſleden. Telkens kwam 'er een Bode te paard, de eene om langzaam, de ander om ſpoedig voort te rijden, en andere, om te zien hoe verre men gekomen was. Een halve mijl van de ſtad ſtonden veele *Ruſſiſche* Heeren te paard, kostelijk gekleed, met een groot getal Dragonders, in het open veld ter wederzijde geſchaard, daar de Ambasſadeur midden door pasſeerde. Het aartigſte was, dat de achterſte, zo dra de Ambasſadeur voorbij was, telkens weder vooruit reeden, en zig aldaar op nieuws aan beide zijden ſtelden; 't welk tot aan de derde poort der ſtad duurde. Een kwartier uurs van de ſtad ontmoette hem de Stalmeeſter van den Czaar, met een ſlede met rood ſatijn, een witte beerenhuid achter afhangende. De Stalmeeſter zeide tot den Ambasſadeur, dat Zijne Czaarſche Majesteit hem begenadigde met die ſlede, en verzocht, daarin te willen treden, met beloſte, dat, zo dra zij over een klein riviertje waren, de Ambasſadeur door twee Heeren zou worden ontvangen, gelijk geſchiedde; dezen kwamen ieder in een houten ſlede met zijde bekleed, en verzochten den Ambasſadeur, uit de ſleede te willen treden, *wijl zij hem te ſpreeken hadden wegens den grooten Czaar.* De Ambasſadeur antwoordde, dat hij zulks doen zou, als de Heeren uitgetreden waren. Hiertoe wilden zij geenzins verſtaan, men twistte zamen een groot uur, en kwamen eindelijk overeen, dat één van de *Ruſſiſche* Heeren, zijnde een Kancelier, eerst uit zijn ſlede zou gaan, en dat de tweede, die de voornaamſte was, met den Gezant te gelijk zoude uittreden; het welk geſchied zijnde, las

een van hun de tijtels van den Czaar uit een papier, en verwelkomde den Ambasſadeur uit zijnen naam. Na de dankzegging keerde elk in zijne ſlede; de Ambasſadeur reed in het midden der twee laatstgekomene ſleeden. Door den grooten toevloed van menſchen, werd het laat in den avond, eer hij in zijn logement kwam, ſchoon hij ten elf uuren 's morgens van *Oxinie* vertrokken was; zijnde hij en zijn gevolg, door de ſcherpe koude, bijkans bevroozen.

Den 22ſten kwamen de Preſtaven hem verzoeken, dat hij aan hun wilde geeven de lijst der geſchenken, hetwelk hij den volgenden dag deed; zij verzochten toen, dat hij alles wilde laaten ontpakken, en in een kamer doen ſtellen, vermits eenigen te *Moskou* de weinige beſmettelijkheid, die in *Holland* geregeerd had, geweldigd hadden vergroot. Agt dagen daarna kwamen de Preſtaven den Ambasſadeur aanzeggen, dat hij den volgenden dag omtrent elf uuren *zou aanſchouwen de klaare oogen van den grooten Czaar*, met verzoek, dat hij alles tegen dien tijd wilde doen vervaardigen. De Preſtaven kwamen ten gezetten tijde met honderd vijftig Soldaaten, alle in het groen gekleed, om de geſchenken te draagen. De *Ruſſen* ſtelden alle deze goederen zelf in orde, en naar de grootte of waarde werden meer of minder dragers tot ieder ſtuk gebruikt. Een weinig daarna kwam de Stalmeeſter van den Czaar met dezelfde ſlede, waarmede de Gezant binnen de ſtad was gebragt, en veertien witte rijpaarden voor de Edellieden en Bedienden. De twee voornaame Heeren, gedost in goudlakenſche rokken, met breede lutſen van paerlen, en hooge zwarte vosſevellen mutſen op het hoofd, traden elk in een ſlede, rijdende de Ambasſadeur tusſchen hen beiden. De Soldaaten trokken met de geſchenken vooruit; de Secretaris reed recht voor de ſlede van den Ambasſadeur, de geloofsbrieven, omvat met een ſtuk rood armozijn en goud laken, in de rechterhand om hoog houdende. De Soldaaten ſtonden, van het Gezanten hof tot in 't paleis des Keizers, aan beide zijden der ſtraaten. Onderwege kwamen weder verſcheidene loopers, om aan de Preſtaven te zeggen, hoe ſpoedig of langzaam zij rijden moesten. In het paleis voór den grooten trap gekomen zijnde, traden zij uit de ſleden; de Ambasſadeur ging tusſchen beide, zij blootshoofds en

hij

hij gedekt. Aan de deur van de voorzaal werd hij door twee Kneesen ontvangen, die eerst alle de tijtels van den Czaar uit een papier oplazen, en vervolgens na des Ambasſadeurs gezondheid vraagden; zodra zij hadden uitgeſproken, keerden zij hem den rug toe, zonder naar zijn antwoord te wachten. De voorkamer was vervuld met Heeren, allen kostelijk uitgedost met klederen uit des Czaars kleerkamer.

De Ambasſadeur aan de deur van de gehoorzaal genaderd zijnde, werd door een' Knees ontvangen. De Czaar zat op een throon of ſtoel van zilver, drie treden hoog, hebbende verſcheidene zilveren pijlaaren, gekleed in een goudlakenſchen rok, zwaar met goud geborduurd, een hooge muts van goud laken, met paerlen van boven kroonswijze geſtikt, op het hoofd; houdende in zijn rechterhand een ſtafje. Aan die zijde ſtond een Knees, genaamd JACOB, en twee jonge Edelen, met witte lange ſatijnen rokken, hooge witte mutſen op het hoofd, en groote zilveren bijlen op de ſchouderen. Aan de linker hand ſtond een andere Knees met twee jonge knaapen, gekleed en met zilveren bijlen op de ſchouderen, gelijk de eerſte. De throon ſtond bijna in een' hoek van de kamer. Ter linker hand, verre daar van daan, zaten veele Kneeſen en Bojaaren, allen in goudlakenſche rokken, houdende hunne zwarte vosſemutſen in hunne handen. Recht over den throon, aan de andere zijde der kamer, ſtonden veele Heeren prachtig gekleed. De vloer was met ſchoon *Turksch* tapijt bekleed, en de zolder verbeeldde een' hemelbol, ſierlijk geſchilderd en verguld. De Ambasſadeur naderde met drie verſcheidene buigingen omtrent tien of twaalf ſchreden van den throon. Even achter hem ſtonden de twee Preſtaven, en op de zelfde linie naast hem ſtond de Rijkskancelier. De Ambasſadeur het eerſte compliment afgelegd hebbende, vraagde de Czaar naar de gezondheid der Heeren Staaten, en zeide, *dat hij den Ambasſadeur begenadigde met zijn tafel, en bankje, met Turksch tapijt, om op te zitten.* De Edelen en Officieren hadden de eer, van aan des Czaars hand te mogen komen. De Ambasſadeur werd vervolgens op dezelfde wijze uitgeleid. Na dat hij een weinig was t'huis geweest, kwam een Knees met de tafel van den Czaar; een Rus, die bij hem was, leide 'er een tafellaken

ken en twee zilveren borden op, en bij het eene, voor den Ambasſadeur, een mes, vork en lepel, doch geen ſervetten. De Ambasſadeur liet van zijne eigene ſervetten leggen, als ook borden voor de *Ruſſiſche* en zijne eigene Edelen en Officieren. De ſpijzen waren in zeventig zilveren ſchotelen, allen koud en zeer zeldzaam toegerecht. Na dat men een vierendeel uurs had gezeeten, dronk de Knees, die de tafel gebragt had, op de gezondheid van den Czaar, uit een zilveren vergulden kop, die vervolgens rond ging. De Ambasſadeur eischte daarna een' beker, om hem ook eene gezondheid toe te brengen; waarover de Ruſſen morden, begeerende te weeten wat voor gezondheid. De Ambasſadeur antwoordde, *zulk een, die zij met heusheid niet konden weigeren.* Zij drongen verder om te weeten, wat voor gezondheid; en als de Heer BOREEL zeide, *van zijne Heeren en Meeſters*, gaven zij ten antwoord, *dat zij die op zijn' tijd zouden drinken, wijl 'er nog een Prins in Rusland was.* En of de Gezant hen te gemoet voerde, *dat de gezondheid van Hunne Hoog Mogende nu die van den Czaar moest volgen*, 't mogt niet helpen. Hij dronk met de zijnen de gezondheid van Hunne Hoog Mog. en de Ruſſen dronken al morrende onder hen de gezondheid van hunnen Prins. Zij wilden den Gezant daarna de gezondheid van Hunne Hoog Mogende toebrengen, maar kreegen ten antwoord, *dat die al gedronken was*, waarop zij gantsch onvergenoegd ſcheidden. De Zweedſche Ambasſadeurs hadden drie jaaren te vooren het zelfde geval gehad.

De Heer BOREEL had, na lang aanhouden, den 9den Februarij, andermaal bij den Czaar gehoor, wanneer hij de voornaamſte klagten voordroeg, en verzocht, dat eenige gemagtigden mogten benoemd worden, om dezelven te onderzoeken. Men bragt een bankje met een zijden Perſiaansch tapijt, en na de Ambasſadeur zig nedergezet had, deed de Czaar hem door zijnen Kancelier zeggen, *dat hij eenige Gemagtigden benoemd had.* De Kancelier las de naamen der Gemagtigden uit een rolle, en de Ambasſadeur werd terſtond in een ander vertrek gebragt, daar de Gemagtigden benevens den Ambasſadeur aan een groote tafel gingen zitten; doch hij alleen aan de eene zijde, in het diepſte van de kamer. Over den venſterbank achter zijnen rug, tot beneden

op

op de zitplaats, lag een kostelijk goudlakensch kleed, hetwelk den muur aan die zijde bedekte. Op de tafel lag een Perſiaansch zijden kleed, met goud doorwerkt. Aan zijne rechterhand op een bank, die ook bekleed was, zaten drie der Gemagtigden; aan de andere zijde naar de deur, recht tegenover den Ambasſadeur, zat de Kancelier. Deze vier Heeren lazen eerst ieder uit een tolletje alle de tijtels van den Czaar, en verzochten vervolgens, *dat de Heer Ambasſadeur hun opening van zaaken wilde doen.* De Ambasſadeur deed eerst een vertoog, om een denkbeeld te geeven van de groote magt en de aanzienlijke regeering der *Vereenigde Nederlanden*; met bijvoeginge, dat de Czaar meer voordeelen genoot van Hunne Hoog Mogende, dan van eenige andere natie van *Europa*, en *dat ook de koophandel hunner onderdaanen op Rusland grooter was, dan die van alle andere volkeren zamen*; vertoonende voorts, *hoe de wetten* (om alle kwellingen voortekomen) *zedert eenige jaaren met voeten getreden waren*; waarna hij de klagten, in zijne Inſtructie vervat, en boven aangeroerd, van ſtuk tot ſtuk voordroeg. De Heeren Gemagtigden antwoordden weinig of niets, verzoekende alleen, *dat hij alles in geſchrift wilde overgeeven*, 't welk de Ambasſadeur beloofde te doen.

Hij werd, na verloop van eenige dagen, op zijn verzoek, tot eene tweede bijeenkomst, in dezelfde zaal gebragt, daar de Gemagtigden hem, met 't geeven van de hand, aan de deur verwelkomden. Hij leverde hen toen een geſchrift over, vervattende agt-en-twintig artikelen van klagten. De *Ruſſen* zeiden, *dat zij het geſchrift zouden laaten overzetten, en alsdan weder bij den anderen komen.* De Kancelier vraagde, *of dat alles was, wat hij voortedragen hadde*; hij antwoordde, *dat hij voor als nu alleen voldoening verzocht op die klagten, en dat hij op zijnen tijd zoude voordragen 't geene hem verder was aanbevoolen.* Den volgenden morgen werd aan den Ambasſadeur bekend gemaakt, *dat een brief van den Czaar aan de Staaten Generaal gereed lag om met den Hollandſchen Officier, die vooraf was gekomen, gezonden te worden, met verzoek, dat hij iemand aan de cancelerij wilde zenden, om ze aftehaalen.* De Preſtaven zonden ten dien einde eene hunner voornaame ſleden, en de ge-

gemelde Officier reed met hem na de Cancelerij. De tijtel van den brief was, *de Nederlandſche en Hollandſche Landen, en andere Vorſtendommen, Edele, Vrije, Vereenigde, Achtbaare Regeerders.* De Ambasſadeur zeide tegen de Preſtaven, *dat die brief aan Hunne Hoog Mogende niet behoorde*, dewijl het opſchrift zodanig niet was, als de magtigſte Potentaaten aan dezelven gewoon waren te ſchrijven; en dat dienvolgens de Officier dien brief niet konde met zig neemen. De Preſtaven beloofden, dit alles aan den Czaar te zullen bekend maken; de Ambasſadeur gaf ook dieswegen een memorie in geſchrift over.

Eenigen dagen daarna kwam één der Preſtaven hem aandienen, dat de Gemagtigden terſtond met hem in conferentie wilden treden; 't welk te vreemder voorkwam, wijl het een groote heilige dag, en deze bijeenkomst daags te vooren niet aangezegd was; en hij ook wel wist, dat zij met het antwoord op zijne klagten niet gereed waren. Hij werd op de gewoone wijze ten hove gehaald, maar vond geene Soldaaten in de wapenen, uitgenomen eenige weinigen in het paleis, die hals over kop kwamen aanloopen. De Ambasſadeur vertoonde, dat hij eenige nieuwigheid omtrent de eer, aan hem, ten aanzien van zijn karakter beweezen, beſpeurde, terwijl deze reis geen Soldaaten in het geweer hadden geſtaan, gelijk voorheen, te weeten van zijn logement tot aan het Keizers paleis, begeerende te weeten, *of zulks met opzet uit een ſoort van kleinachting geſchied was?* De Gemagtigden antwoordden, *dat het bevel tot deze bijeenkomst zeer laat was gegeeven, dat het wegens den grooten feestdag niet mogelijk was, de Soldaaten in de wapenen te doen komen, en dat men bij de eerſte gelegenheid een dubbeld getal zou ſtellen.* De Kancelier zeide, dat *de Czaar, gehoord hebbende, dat de Heer Ambasſadeur nader begeerde te ſpreeken over eenige punten, zulks had toegeſtaan, en dat zij nu begeerden te weeten het geen hij hadde voorteſtellen.* De Heer BOREEL antwoordde, *dat hij aan de Preſtaven alleen te gemoet gevoerd had, dat hij op zijne memorie geen ſchriftlijk antwoord verwachte, voor dat de redenen over en weer mondeling waren gehoord, en dat hij deze bijeenkomst niet verzogt had; doch dewijl zij bijeen waren, konde men de twee overgegeevene geſchriften zamen over-*

overwegen; en willende daarop eenen aanvang maaken met het eerſte artikel, raakende het afbreeken der kerk binnen *Moskou*, vielen de Gemagtigden in zijne reden, en zeiden, *dat men die zaaken, meest raakende de negotie, daarna zoude voorneemen; dat het punt van Hunne Hoog Mogendens tijtel, in de tweede memorie vervat, huns oordeels het gewigtigſte was, doch dat zijne Czaarſche Majeſteit wilde weeten, indien hij dien tijtel gaf, wat de Heeren Staaten Generaal hem daar tegen zouden geeven.* De Heer BOREEL antwoordde, *dat de Czaar met den tijtel niets gaf aan Hunne Hoog Mogende, dan het geene hen toekwam, en het geene alle andere Potentaaten hen gaven; dat Hunne Hoog Mogende op het ſterk aanhouden van zijne Majeſteits Ambasſadeurs, niet alleen gaven de tijtelen van plaatſen, welken hij in der daad bezat, maar ook van eenigen die nog te veroveren waren, daaronder die van den Grootvorſt van* Lithouwen. Eén der Gemagtigden haalde toen op van de vriendſchap, door de voorige Czaaren van de Staaten genooten, en vraagde vervolgens, of hij Heer Ambasſadeur geen last had, om de bemiddeling der Staaten tot een vrede met *Polen* aantebieden. De Ambasſadeur betuigde het leedwezen, het welk Hunne Hoog Mogende over den oorlog hadden, doch dat hij dieswegen geenen last had, vermits ten tijde van zijn vertrek geruchten gingen, dat de vrede in het kort zou volgen. De Gemagtigden ſtaken de hoofden zamen, en ſpraken een wijle tijds met malkanderen, zo dat hij kon afnemen, dat deze ſchielijke bijeenkomst enkelijk was aangelegd, om te onderſtaan, of hij ook last had wegens eene bemiddeling. Het zij hoe 't wil, de Czaar weigerde den tijtel te veranderen; de Officier, zijnde een Kapitein, genaamd CLEEF VAN CORBET, keerde over *Riga* en *Lubek* naar *Holland*, zonder den brief aan de Staaten met zig te neemen.

Den 18den Maart kwam de Preſtaf den Heere BOREEL aanzeggen, dat hij den volgenden dag *de klaare oogen van den Czaar zou aanſchouwen*, en met eenen affcheid bekomen. Deze onverwachte boodſchap ontzette den Ambasſadeur te meer, daar hij tot nu niet het minſte beſcheid, noch ſchriftlijk noch mondlijk, op één van alle zijne klagten, vervat in de eerſte Memorie,

rie, bekomen had. Hij voerde den Preſtaf te gemoet, dat hij geen affcheid kon neemen zonder antwoord op zijne overgegeevene bezwaarenisſen, vermits hij zijne rede in het neemen van affcheid daarna moest richten. 's Anderendags morgens werd hem door denzelfden Preſtaf geboodſchapt, dat hij behoorelijk antwoord in geſchrift zou bekomen, doch dat des Czaars wille was, dat hij den volgenden dag gehoor zou hebben; waarop hij antwoordde, dat hij ten Hove zou hooren het geen Zijne Majesteit hem zoude gelleven te beveelen. Den anderen morgen werd hij in een koets, met zes paarden beſpannen, van binnen met goudlaken bekleed, ten Hove opgehaald, en eerst gebragt in de conferentie kamer. De Kancelier zeide, dat de Czaar hem als nu wilde dimitteren; dat hij ook antwoord zoude bekomen op de ingegeevene Memoriën; dat hem in het aanſtaande gehoor zouden worden behandigd, Zijner Majesteits brieven van recredentie, doch dat het opſchrift was, zo als Zijne Majesteit voor dezen aan de *Hollandſche* en *Nederlandſche Generaale Staaten* gewoon was te ſchrijven, zonder *Hoog Mogende Heeren;* dat Zijne Majesteit had goedgevonden, hun voor ditmaal geenen anderen tijtel te geeven; dat hij in 't vervolg zien zou wat hij te doen hadde. De Heer BOREEL vertoonde nogmaals de vreemdheid van deze weigering, met het voorbeeld van andere Potentaaten, daar bij voegende, *dat men hem niet moest verdenken, indien hij een' brief met zulk een opſchrift, als disreputatieus, aan Hunne Hoog Mogende, niet aannam; dat hij volgens zijne orders, zulks niet vermogt te doen, en dat zulk een wijze van handelen Hunne Hoog Mog. buiten twijfel zeer onverwacht zoude voorkomen.* De Gemagtigden vraagden, of hij den brief dan niet wilde aanneemen, daarbij voegende, dat hij zonder zulks Zijner Majesteits *klaare oogen niet zou aanſchouwen;* en dat Zijne Majesteit aan de *Generaale Staaten* daarover zou klaagen. De Heer BOREEL antwoordde, dat hij in deze geen wil hadde, dat hij ſchuldig was te volgen zijnen last, die hem verbood, zodanigen brief aanteneemen; daar bij voegende, dat hij niet was gezonden, *alleen om brieven te brengen en te haalen, maar voornamelijk om redres te verzoeken op verſcheide geweldenarijen, ongerechtigheden en andere zwaare overlast, met de-*

wel-

welke Hunne Hoog Mogenden onderdaanen in Rusland *werden gekweld en bekommerd, waarom hij als nog antwoord verzogt op de punten, in geſchrift ingeleverd;* met bijvoeginge, *dat indien Zijne Czaarſche Majesteit niet geliefde hem een geloofbrief in behoorlijke vorm te geven, hij zonder brief zou vertrekken.* De Gemagtigden gingen dit alles aan den Czaar bekend maaken, en keerden, na een half uur, weder, met beſcheid, dat, zo hij den brief niet wilde aanneemen, hij de *klaare oogen van Zijn Czaarſche Majesteit niet zou aanſchouwen;* doch dat hem, echter, ſchriftlijk antwoord op zijne ingeleverde klagten zou geworden. Dit antwoord werd hem ook terſtond behandigd, en de Ambasſadeur keerde, zonder audientie gehad te hebben, naar huis. In het paleis van den Czaar waren verſcheidene tafels met ſpijzen aangerecht, om den Ambasſadeur en zijn gevolg te onthaalen, 't welk door deze ſtribbeling verhinderd werd. De Czaar zond den 23ſten Maart zijnen Onderkancelier, één Tolk en twee Klerken aan den Heere BOREEL, die hem nogmaals afvraagden, of hij den brief, door de Gemagtigden aangeboden, wilde aanneemen of niet. Na veel haspelens kwam men overeen, dat de Heer BOREEL den brief in een audientie zou aanneemen, mits in het ſchriftlijk antwoord op zijne ingeleverde papieren geſteld werd, dat de Czaar hierna aan de Staaten ſchrijvende, hun den titel van *Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vrije Vereenigde Nederlanden* zou geeven. De Czaar zond, den 27ſten, zijnde zijn geboortedag, een tafel met tachtig verſcheidene gerechten, in zilvere ſchotelen, aan den Ambasſadeur. Met het drinken der gezondheden ging het wederom gelijk de eerſtemaal. Twee dagen daarna, zijnde der Ruſſen Palmzondag, werd hij, nevens zijn gevolg, door twee Preſtaven gebragt op een rondeel, met rood laaken behangen, om de bedevaarten, op dien dag gebruikelijk, te zien. De Czaar liet door eenen Diack of Onderkancelier, naar des Ambasſadeurs gezondheid verneemen, en zond hem dien middag zestig gerechten in zilveren ſchotelen.

De *Engelſchen* waren, bij contract, alleen meeſter van den Teerhandel, zo dat buiten hen niemand eenige Teer mogt uitvoeren. Dit contract was even vernieuwd, en de zaaken ſtonden tuſſchen

Engeland en *Nederland* tot een openbaaren oorlog uit te barſten. De Heer BOREEL zette de *Ruſſiſche* Miniſters, door zijne welſprekendheid, zo verre over ſtaag, dat het vernieuwd contract, ſchoon reeds getekend en gezegeld, te rug werd gehouden. Daar benevens werd verboden, geduurende een jaar, eenige Teer uit te voeren. Den 13den April werd hij nogmaals, ter gelegenheid van de geboorte van een Prins, met tagtig ſchotelen onthaald. Eindelijk werd hem, na veel aanhoudens, den 25ſten, omtrent den avond, door den Onderkancelier gebragt een geſchrift, met verklaaringe, dat hetzelve behelsde Zijner Majesteits laatſte beſluit op alle de overgegeevene pointen, zo als het blijven zou; en met bijvoeginge dat de Heer Ambasſadeur met verder aanteh houden vergeeffche moeite zou doen. Dit antwoord beſtond meest in algemeene woorden en beloften voor het toekomende, gelijk te vooren meermaalen gegeeven was; ſommige pointen waren plat afgeſlagen, en eenige ſtilzwijgende voorbij gegaan. Den eerſten Mei had de Heer BOREEL zijne audiëntie van affcheid; hij verzocht nog eenige maalen met de Gemagtigden te mogen ſpreeken, ten einde hij niet alleen met aanzien, maar ook met goede verrichtinge mogte vertrekken; doch hem werd geantwoord, dat Zijne Majeſteit hem zijnen wil zou laten toekomen; en die wil beſtond in een weigering. De geſchenken, die het Hof vóór zijn vertrek zond, beſtonden alleenlijk in drie timmers, en twee paar losſe zabels voor den Ambasſadeur; vier paar zabels, van vijf roebels het paar, voor ieder Edelman en Officier; voor de mindere Officieren, Pages en Trompetters, ieder een paar van vijf roebels; voor de Koetziers, Knechts, enz. ieder een paar van vier roebels. De Heer Ambasſadeur vereerde aan den Klerk van het Hof, die deze geſchenken bragt, een zilveren vergulden bokaal, en aan de Dragers een ſomme gelds. Hij vertrok den 18den Mei, en werd in een koets van den Czaar, door twee Preſtaven, uitgeleid tot buiten de Stad, ter plaatſe alwaar men hem op zijne aankomst had weten ontmoeten. Hij kwam den 13den Junij te *Plescou*, vervolgde zijne reis over *Riga* en *Lubek*, en verſcheen den 14den Augustus in den *Haag*, alwaar hij den 21ſten van zijn gezantſchap verſlag deed.

Zie verder wegens dezen Heer boven in 't geſlacht van BOREEL.

REEL. FRANÇISCO DIAGO, *Hiſtor. de los Antiguos Comtes de Barcelona*, 1603. TOMICH *Hiſtor. Catalon.* ZURITA, *Annal. de la Coronna de Arragon*, l. 1. FRANÇISCUS TARRAPHA, *Hiſt. Hiſpan. in vita Alphonſi* II. MARINEUS SICULUS *Rer. Hiſpan.* l. 9. c. 1. MARIANA *Hiſt. Hiſpan.* l. 8. fol. 484, 486, 498 en 839. *edit. Tolet.* 1601. *Anonijmus & ejus Continuator*, p. 269 en 272. *edit. de Paris* 1603. GELDERTI *Epiſt.* 112. *La Mer des Hiſtoires & Chroniques de France*, p. 59 en 60. *edit. de Paris* 1517. DU CHÊNE, *Hiſtoire Genealog. des Ducs de Bourgogne de la Maiſon de France*, p. 3, 18, 24, 25 en 30. BOREL, *Treſor des recherches & antiquitez Gauloiſes & Françoiſes.* L. ANTZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*, II, III, IV en V. Deel. G. BRANDT, *Leven van de Ruiter.* WICQUEFORT, *Ambaſſadenr & ſes Fonctions*, l. 1. ſect. 15, 19 en 20. CARPENTIER, *Hiſtoire Genealog. de Cambrai*, part. 3. p. 1009. DE CALLIERES, *de la maniere de negocier avec les Souverains*, p. 31 en 32. *Edit. d'Amſterdam.* Verſcheidene Brieven en Documenten, raakende het geſlacht van BOREEL van 1339 tot 1639, bij den Hove van *Holland* gerevideerd, en door deszelfs Griffier uitgetrokken, 1626.

BOREEL, (*Johannes of Johan*) Rechtsgeleerde, van zeer treffelijken huize, was de zoon van JACOB BOREEL, Heer van *Duinbeeke*, boven gemeld, en, volgens dat Art. geſprooten uit het eerſte huwelijk. Hij werd geboren te *Middelburg*, den 22ſten April 1577. In zijne jeugd heeft hij niet alleenlijk in de Rechten, maar ook in de Godgeleerdheid geſtudeerd, en, ter bevorderinge zijner wetenſchappen, tot verre in het Oosten gereisd. Het was omtrent den jaare 1599, dat hij zig te *Bazel* bevond, en vandaar de Magiſtraat van *Middelburg* begroette, met een geleerde Opdragt, geplaatst voor het vertaalde werk, *Commentarius in Danielem, primum Angelicé ſcriptus ab Hugone Brougthone*, enz. DRAUDIUS, die hem verkeerdelijk BOREL noemt, geeft te kennen, dat dit boek in 1600 te *Bazel* mede gedrukt is.

Loflijk is het getuigenis, dat de vermaarde VOETIUS van hem geeft, te vinden in *de Diction. de Baijle*, op 't Art. BROUGTON, alwaar echter een misslag begaan is, vermits het aldaar aan ADAM BOREEL wordt toegeschreeven.

Deze Heer JOHAN BOREEL werd, in het jaar 1613, Pensionaris zijner geboortestad *Middelburg*, en den 14den September 1615 Secretaris der Staaten van *Zeeland*, vanwaar hij ook ter vergaderinge der Algemeene Staaten is afgezonden, den 28sten October 1625. Daarenboven werd hij ook, door JACOBUS DEN EERSTEN, Koning van *Groot-Brittanje*, aan wien hij meermaalen is afgevaardigd geweest, en die hem zeer beminde, met het recht van Adeldom en Ridderschap vereerd, volgens den daar van voorhanden zijnde Koninglijken Gunstbrief. Zo zeer hij nu in geboorte en ampts waardigheden uitmuntte, zo zeer muntte hij uit door buitengewoone geleerdheid, volgens onwraakbaare getuigenissen van J. SCALIGER, P. CUNÆUS, L. DE DIEU, J. POLIJANDER en P. BOREL; alle welke getuig- en lof-spraaken te vinden zijn bij DE LA RUE, in zijn *Geletterd Zeeland*, bl. 32 en 33.

Bijzonder en zeldzaam zeker was zulks, in eenen man van die geboorte. Zijne bekwaamheden en bijzondere geleerdheid zijn mede te zien, uit het Latijnsche vers van H. DE GROOT, gemaakt op zijn huwelijk met Juffrouw AGNES HAIJMAN, bij welke vrouw hij, bij zijn overlijden, den 1sten November 1629, naliet, vijf zoonen: THEODOORE, naderhand Baljuw van *Middelburg*; JACOB, Burgemeester aldaar; JOHAN, mede Burgemeester, en Ambassadeur in *Engeland*; WILLEM; PIETER, Schepen en Raad der Stad *Veere*; en vier dochters.

Zijn Bibliotheek, te *Middelburg* verkocht, was uitmuntende.

Zie 't Geslachtregister der BOREELEN, en verder SMALLEGANGE, p. 426 en 427. *Lijst der Magistraat van Middelburg*, benevens meer anderen, en uit die allen P. DE LA RUE, *Geletterd Zeeland* van 1741, p. 29. enz.

BOREEL, (*Jan of Johan*) Heer in *Westhoven*, derde zoon van JOHAN, voor gemeld, werd in den jaare 1621 geboren, was 1651 Schepen, vervolgens Raad, en meermaalen Burgemeester zijner geboortestad *Middelburg*, en is ook, wegens die Stad, Gecommit-

mitteerde in de Staaten van *Walcheren* geweest. Boven dien heeft hij de volgende hoog aanzienlijke commissiën van Staat bekleed.

In het jaar 1656 werd hij, bij de Staaten van *Zeeland*, verkoozen tot het bekleeden van de commissie bij de *Chambre de mie-Partie* te *Mechelen*.

In het jaar 1665 was hij één der drie Gemagtigden, die met volmagt over de *Nederlandsche Vloot* werden gesteld.

In 1667 werd hij, met den Heere MERRMAN, als Extraordinaris Ambassadeur, naar *Engeland* gezonden. Op den derden dag na hunne plechtige inhaaling hadden zij gehoor bij den Koning, in tegenwoordigheid der Koninginne, verzoekende (na algemeene gelukwenschinge over den vrede,) vernieuwing van de oude eenigheid.

In 1668 werd BOREEL tot Ordinaris Ambassadeur in dat Rijk aangesteld, welken post hij bekleedde tot 1672.

Men sloeg, in het zelfde jaar 1672, andermaal het oog op hem, om hem de voorige commissie op 's Lands Vloot te doen hervatten; dan zijn dood verhinderde de uitvoering daar van. Hij was nooit gehuwd geweest, en is gestorven den 30sten Maart 1673, en te *Middelburg* begraven.

Zie *Geslacht-Tafel.* WICKEFORT. BRANDT, *Leven van de Ruiter.* AITZEMA, III. Deel. *Notulen van Zeeland*, 23 *Maart* 1656.

BOREEL, (*Adam*) geboortig uit *Zeeland*, was een geleerd man, en in de *Hebreeuwsche* taale grondig ervaaren. Hij verviel tot de *Sociniaansche* gevoelens, en heeft geschreeven een boek, ten tijtel voerende *Ad Legem & Testimonium*, door de vermaarde Hoogleeraars HOORNBEEK, MARESIUS en meer anderen beantwoord. Hij heeft ook in 't Nederduitsch geschreven *Gulden Schakel des Christendoms*; nog een Verhandeling van *den Broederlijken Godsdienst*, en is in den jaare 1666 gestorven. STOUP schrijft, in zijn boek, getijteld *de la Religion des Hollandois*, dat A. BOREEL verscheidene aanhangers had, die men *Borelisten* noemde; dat deze menschen zig bevlijtigden, om een grondige kennis te bekomen van de Latijnsche, Griekse en Hebreeuw-

ſche taalen; dat zij, in veele ſtukken, de leer van MENNO SIMONS volgden, ſchoon zij de vergadering der *Mennoniten* nooit bijwoonden; dat zij een ſtreng leven leidden, beſteedende een gedeelte hunner goederen in aalmoeſen, en zijnde daar benevens naarſtig in het oefenen van andere Chriſtelijke deugden; doch dat zij een afkeer hadden van de openbaare vergaderingen, 't gebruik der Sacramenten, en alle andere uitterlijke Godsdienſtpleegingen, onder voorgeeven, dat alle de Chriſtelijke kerken, zedert den dood der Apoſtelen en hunne nazaaten, waren ontaart van de zuivere leere, doordien het onfeilbaare woord Gods bedorven werd door Leeraars, die niet onfeilbaar zijn, en die nogthans hunne Belijdenisſen, Catechismuſen, Kerkdienst en Predicatiën doen doorgaan voor het geen ze niet zijn.

Zie ARNOLD, *Kirch-und Ketzer-Hiſtorie*, p. 2, l. 17, c. 13, p. 3, c. 6. SANDIUS *in Bibl. Antitrinit.* WITTE, *Diar.* STOUP, *de la Religion de Hollandois.*

BOREEL, (*Abraham*) broeder van ADAM, was een Rechtsgeleerde, Raad en Generaal-Meeſter van de Munten der *Vereenigde Nederlanden.* Hij heeft in 't Latijn geſchreeven *Miſcalia Sacra.*

Zie de *Geſlachttafel.*

BOREEL, (*Pieter Reefen*) Rechtsgeleerde, uit het zelfde geſlacht als de voorgaanden, zoon van JAN BOREEL, Schepen en Raad van *Middelburg*, geboren den 7den Junij 1673. Deze heeft gemaakt *Trompet of Lof op den Vrede* 1697.

Zie *Geſlachttafel.*

BOREEL, (*Mr. Jacob*) voorheen Schepen der Stad *Amſteldam*, en ſedert 1737 Raad Advocaat Fiscaal bij het Collegie ter Admiraliteit aldaar, werd, in het jaar 1756, door wijlen de Vrouwe Gouvernante, aangeſteld tot Meeſterknaap der Houtvesterije van het *Gooijland*, en, in 1758, door de Raaden ter Admiraliteit binnen *Amſteldam*, tot Commisſaris van 't Kleine Zegel. In het III. Deel van dit Woordenboek, op het Art. AMSTELDAM, verhaal doende van de zeeroverijen der *Engelſchen*, zeiden wij dat door

door Hunne Hoog Mog. beſlooten was, tot het doen eener buitengewoone Ambaſſade naar *Engeland*, om den Koning de menigvuldige klagten onder het oog te brengen, en op alle mogelijke wijze daarin verandering te bewerken; dat tot dat Gezantſchap benoemd waren de Ed. Heeren BOREEL, Mr. JAN VAN DE POLL en Mr. GERARD MEERMAN, Penſionaris der Stad *Rotterdam*. Ook hebben wij aldaar gezegd, dat hoogstgemelde Heeren, den 17den van de maand April des jaars 1759, het eerſte gehoor bij den Koning hadden. Hier vordert ons beſtek, de Aanſpraak, door hen gedaan, te plaatſen; zij was als volgt:

SIRE!

„ Wij hebben de eer aan Uwe Majesteit te preſenteeren onze geloofsbrieven van Hunne Hoog Mog. de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, onze Heeren Meesters. Uwe Majesteit zal uit derzelver inhoud komen te zien hoe vuuriglijk Hunne Hoog Mog. wenſchen, de zo lang tuſſchen beide de natiën geſubſiſteerd hebbende vriendſchap te cultiveeren, als zijnde van de uitterſte noodzaakelijkheid voor derzelver wederzijdsch behoud en welvaart.

„ Wij hoopen het geluk te zullen hebben, achtervolgens den last van onze Meesters, zodanige bezwaarenisſen uit den weg te ruimen, die ſedert eenigen tijd, de vriendſchap hebben doen wankelen, en zo zeer nadeelig geweest zijn voor de principaalſte ingezetenen dezer Republiek, welken, ten opzichten van hunne Negotie en Commercie, de grootſte, ſterkſte en voornaamſte onderſtanden aan dezelve toebrengen.

„ Wij ſtellen ons vertrouwen geheel en al in Uwe Majesteits rechtvaardigheid, voor welke de Republiek de grootſte achting betuigt te hebben; mitsgaders in de affectie, welke Uwe Majesteit altoos aan eenen Staat betoond heeft, die in alle gelegenheden zig zelve beijverde deszelfs glorie te bevorderen, en welke de waarborg blijft van de onſchatbaare panden bij eene voor Uwe Majesteit zo dierbaare Princeſſe natelaaten.

„ Op deze ſterkte ſteunende, durven wij ons vleien, dat het Uwe Majesteit goedwilligljk zal behagen, aan onze regtmatige

verzoeken gehoor te geeven, en wij zullen, geduurende ons Ministerie ons beijveren, Uwe Majesteits goedkeuringe te verdienen, en de banden van vriendſchap des te naauwer toe te haalen, om beide Natiën voor altoos te vereenigen."

Waarop het den Koning behaagde te antwoorden;

MIJNE HEEREN!

„ Ik heb altoos groote achting voor de Republiek gehad, en Hunne Hoog Mog. voor mijne beste vrienden gehouden. Indien 'er eenige geſchillen ten opzichten van den koophandel gereezen zijn, zo moeten dezelven worden aangezien als de gevolgen van eenen lastigen oorlog, welken wij genoodzaakt zijn met *Frankrijk* te voeren. Gij lieden kunt H. H. Mog. verzekeren, dat ik zal poogen van mijne zijde alle hindernisſen in die zaak uit den weg te ruimen, en ik ben verblijd Mijne Heeren, dat gij lieden met gelijke genegenheid herwaards gekomen zijt.

Ter reeds aangeweezene plaatze (III. Deel,) zagen wij, dat gemelde Heeren Afgezanten, niettegenſtaande de belofte van den Koning, na veele vruchtlooze onderhandelingen, onverrichter zaake terug gekomen waren. Ook maakten wij aldaar eenige melding, dat de Heer BOREEL, door de Staaten Generaal, in het jaar 1761, als Buitengewoon Afgezant naar *Engeland*, was afgevaardigd, om Zijne Majesteit, Koning GEORGE DEN DERDEN, met zijne komſte tot den throon, uit naam van dezelve, geluk te wenſchen.

Den 20ſten van de maand Junij van dat jaar vertrok zijn Wel Ed. met het Engelsch Konings Jagt de *Cathartna*, dat, om den Heer BOREEL aftehaalen, te *Hellevoetſluis* gekomen was, onder geleide van één fregat. Zijne Excellentie den 24ſten te *London* gekomen zijnde, werd aldaar, door den Ceremoniemeeſter, den Ridder COLTORE, verwelkomd; had den 29ſten een plechtig gehoor bij den Koning, en deed bij, die gelegenheid, aan Zijne Majesteit de volgende aanſpraak;

SIRE!

„ Zo veele beweegredenen doen Hunne Hoog Mog., mijne Hee-

Heeren en Meesters, in 't lot dezer Koningrijken deel neemen, dat zij niet, dan met het grootſte genoegen, de komst van Uwe Majesteit tot den throon hebben kunnen zien.

„ Dit hebben zij mij gelast, Sire! aan Uwe Majesteit te betuigen, en hem te verzekeren van hunne eerbiedige en onkrenkbaare verknochtheid aan zijn Koninglijken Perſoon, en van de oprechtheid der wenſchen, welke zij doen voor den langen duur en de voorſpoed der regeeringe, die Uwe Majesteit onder zo gelukkige hoede begonnen heeft.

„ De gunſtige verzekeringen, bereids door Uwe Majesteit van zijn goedwilligheid jegens de Republiek gegeeven, hebben hunne dankbaarheid geheel getroffen, aangemerkt niets bekwaamer was, om hen te troosten over het verlies, 't geen zij in den Koning, grootvader van Uwe Majesteit geleden heeft, in wien zij niet alleen een getrouwen bondgenoot, maar tevens eene waren vriend, zal regretteeren, wiens toegenegenheid nimmer van hun afgeweeken is, en onder wiens hoedanigheden van een groot Vorst, eene oprechtheid gevonden werd, die een particulier verluistert zou hebben.

„ Wat genoegen baart het Hunne Hoog Mog. niet, in den perſoon van Uwe Majesteit, alle die hoedanigheden weder te vinden, die Zijne doorluchtige voorvaderen zo roemruchtig hebben doen uitmunten; die bronwellen van het heil hunner onderdaanen geweest zijn, en de Republiek zo naauw aan hun verknocht hebben! Wat menigvuldige redenen hebben Hunne Hoog Mog. niet, daar uit de intime eenigheid tuſſchen de twee natiën te verwachten, die door zo veel zaamgepaarde belangen aangeſpoord worden, om onderling tot elkanders voordeel zamen te ſtreeven, en de ingeevingen eener weinig verlichte jalouzij te verachten!

„ Dewijl Hunne Hoog Mog. de waardije dier eenigheid ten volle bevroeden, verlangen zij niets vuuriger, dan dezelve te handhaven, en haare banden naauw toe te haalen.

„ Van hunnent wegen gelast Uwe Majesteit daarvan te verzekeren, en alzints dezelfde gevoelens voedende, zal ik alle mijne poogingen aanwenden, om de keuze, welke het hun geliefd heeft in mijn perſoon te doen, en om de aanhouding te verdienen, de

goedheden waarmede Uwe Majesteit, alvooren den throon te beſteigen, mij vereerd heeft. Vleijende ik mij, dat mijn gantsch gedrag hun overtuigen zal, dat de erkentenis, die zij mij hebben ingeboezemd, als om ſtrijd ſtreeft, met de diepſte eerbied, welk ik aan Zijne Majesteit en Zijne uitmuntende hoedanigheden verſchuldigd ben."

Welke aanſpraak, door den Koning, met de ſterſte verzekeringe van zijne vriendſchap voor de Republiek, (waarvan wij reeds eenige jaaren herwaards de blijken ontwaar geworden zijn) en ook van zijne begeerte, om die van een beſtendigee duur te doen zijn, beantwoord werd.

Op den 2den van de maand Julij had zijne Excellentie, de Heer BOREEL, gehoor bij Haare Koninglijke Hoogheid de Princeſſe Douariere van *Walles*, aan welke zijn Wel Ed. de volgende aanſpraak deed.

MEVROUWE!

„ Hunne Hoog Mogenden, mijne Heeren en Meesters, goedgedacht hebbende, mij te kiezen, om Zijne Majesteit hunnentwegen te betuigen, wat genoegen hun zijne komſte tot den throon verwekt heeft, hebben mij tevens geboden, Uwe Koninglijke Hoogheid van het wezenlijk belang, het welk zij neemen in al het geene Haar betreft, en van hunne hoogachting jegens Haar, te verzekeren.

„ Offchoon hunne keuze op perſoonen, door hunne hoedanigheden en begaaftheden oneindig onwaardeerbaarder, had kunnen vallen, durf ik zeggen, dat zij geene konden vinden, wiens ijver ter beantwoordinge hunner oogmerken gepaard ging met meer eerbied voor Uwe Koninglijke Hoogheid, en met een vuuriger verlangen, om Haar daarvan te overtuigen. Zullende ik niets verzuimen om daarin te ſlagen en mij waardig te maaken, de aanhouding der goedheden, welke Uwe Koninglijke Hoogheid mij geduurende mijn laatſte verblijf in dit rijk beweezen heeft."

Welke aanſpraak door de Vorſtinne weduwe mede gunſtig beantwoord werd.

De

De Heer BOREEL, na den Lande, door zijne uitmuntende bekwaamheden, veele dienſten beweezen te hebben, overleed den 4den April 1778, in den ouderdom van agt-en-zestig jaaren, nalaatende den roem van een deftig en kundig Staatsmon geweest zijn.

BOREEL, (Mr. *Jacob Jacobsz.*) werd, door de Staaten Generaal der *Vereenigde Nederlanden*, in het jaar 1766 aangeſteld als Commis-Generaal van de Convoijen en Licenten, bij het Collegie rer Admiraliteit binnen *Amſteldam*; door welke aanſtelling uit den weg geruimd werd een verſchil, dat zweevende geweest was, geduurende den tijd van vijf jaaren, tusſchen de Staaten van *Holland* en die der overige Provintiën. Op aanprijzing van Zijne Doorl. Hoogheid werd Zijn Wel Ed. door Hunne Hoog Mog. in 1772, als Mede Raad en Advocaat-Fiscaal zijnen Heere Vader toegevoegd; en na het overlijden van bovengemelden bekleedde zijn Wel Ed. dat zo zwaarwigtig als aanzienlijk ampt tot in het jaar 1781, waarin zijn Wel Ed. op zijn verzoek, ontſlagen werdt.

BOREEL, (Mr. *Willem*) werd 1771 Schepen en Raad der Stad *Amſteldam*, welke waardigheid hij nog bekleedt. De Geſlachttafel van dit zo oud als aanzienlijk geſlacht, hoopen wij in ſtaat geſteld te zullen worden, den leezer te kunnen mededeelen.

BORG. De plaatſen, die, bij de *Nederlanders* en *Oost-Frieſen*, op *Borg* uitgaan, worden van ſommigen verkeerdelijk afgeleid van het Griekſche woord *Purgos*, als of het alle zulke ſterke plaatſen geweest waren, die onder de benaming van *Burgt* enz. voorkomen. Beter leidt men dezen naam af van dusdanige plaatſen, die tot een ſchuilhoek en bewaaring ſtrekten, als daar zijn *Nieuborg*, *Hazeborg*, *Kerkborgen*, enz.

BORGEL, (*De*) een Buurtſchap, nabij het Dorp *Diepenveen*, in de Provintie *Overijſſel*, behoorende onder de Stad *Deventer*.

BORGEL, (*De*) eene Havezate, een half uur van *Deventer*, behoorende aan den Heere MARIUS ANTHOON KAREL, Baron *van Voerst*.

BOR-

BORGER, een Dorp in het Landſchap *Drenth*, onder het *Oostermoerſter Dingſpil*, aan den *Dingſpil*, bij den oorſprong van het *Schuite diep*. In den omtrek van dit Dorp vindt men nog veele oude begraafplaatſen, bekend bij den naam van *Huine-* of *Hunnebedden*. De Havezate *Westrup*, behoorende aan den Hoog Wel Geboren Heer VAN DONGEN, ligt ten zuid-westen van dit Dorp.

Volgens medegedeelde berichten. Zie ook BACHIENE.

BORGESIUS, (*Johannes*) geboren in het jaar 1618, te *Wester-Wijwert*, een Dorp in *Groningerland*. Op den ouderdom van zestien jaaren werd zijn naam onder de *Groninger* Studenten geſteld. Zeer ſterk beijverde hij zig in het leeren der Taalen en Filoſophie; ook was hij een groot minnaar van de Mathefis, en leide zig met nut toe op de Aſtronomie, en andere verhevene wetenſchappen, ſchoon de Geneeskunst zijne hoofdſtudie was. Hij vergenoegde zig niet met een zesjaarig onderwijs te *Groningen*, maar begaf zig vandaar naar *Utrecht*, en naderhand naar *Leiden*, alwaar hij met vlijt de lesſen der Hoogleeraaren van dien tijd hoorde. Hij hoorde niet alleen A. VORSTIUS in de Botanie, maar men zegt dat hij hem zelfs in kunde evenaarde. Van *Leiden* trok hij, ter bekominge van meerder kunde, naar *Frankrijk*, onthield zig eenen geruimen tijd te *Angers*, en verkreeg 'er den rang van Doctor. In het jaar 1645 keerde hij te *Groningen* te rug, en maakte 'er grooten opgang met zijne praktijk. In 1646 werd hem het ampt van Hoogleeraar in de Wiskunde opgedragen, dat hij aanvaarde, met eene Inwijdings redenvoering *de Mercurio*. Zeer ongelukkig kreeg hij een ongemak, dat hem eerst het gezicht verduiſterde, en het daarna geheel deed verliezen; des niettegenſtaande ging hij voort met het geeven van lesſen, tot dat hij, in den jaare 1652, van eene kwaadaartige koortſe werd aangetast, die hem in het graf rukte. Zijn afbeeldſel is door LAMSWEERDE in 't koper gebragt.

Zie L. BENTHEM, *Holl. Kirch-und Schul-Staat*, bl. 276. enz.

BORGHWERT; zie BURGWERT.

BORGT, (*Hendrik van der*) *de Oude*, geboren te *Brusſel*, 1683; doch, om de beroerten in *Braband*, 1586, met zijne ouderen naar *Duitschland* getrokken. Tot jaaren van onderſcheid gekomen zijnde, viel zijn lust op de Schilderkunst. Zijn eerſte meeſter was GILLES VOLKENBORG. Naderhand bevorderde hij zijne kunst in *Italie*, en in 1627 zette hij zig te *Frankfort* neder. Behalven de Schilderkunst, maakte hij werk van 't verzamelen van Oudheden en Penningen, het geen hem bij den Graaf VAN ARONDEL in achting bracht.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

BORGSWEER, een klein Dorp in het *Klein-* of *Klei-Oldampt*, in *Groningerland*, digt aan den zeedijk gelegen. In het kerklijke is de Gemeente van *Borgsweer* met die van *Termunte* vereenigd, daar ze voorheen op zig zelve beſtond. Hier onder behoort het gehucht *Lallewier*.

BORGVLIET, een Dorp, behoorende onder het Marquizaatſchap van *Bergen op den Zoom*, liggende niet meer dan een vierde uurs van de Stad van dien naam. 't Rechtsgebied van het Dorp ſtrekt zig tot aan de Vestingwerken dier Stad uit. De Heerlijkheid, die voorheen op zig zelve behoorde, werd, door koop, een eigendom van één der oude Markgraaven. Eertijds was *Borgsvliet* veel luisterijker, zo door het Lusthuis der Heeren van *Borger*, als derzelver Wildbaan, die beide in het laatst der Vijftiende Eeuwe door het water zo verre verſlonden zijn, dat 'er bijna niets is overgebleeven. *Borgvliet* draagt in de verponding jaarlijks 326 gl. en 18 ſt. De Drost van *Wouw* neemt 'er het Schoutsampt waar. Verder beſtaat de Regeering uit vijf Schepenen, twee Gemeensmannen, en den Secretaris van *Halſteren*. De nabijheid van hetzelve aan *Bergen op den Zoom* was, in het jaar 1747, oorzaak van deszelfs ruïne, en wel in zo verre, dat 'er niet één huis overig bleef.

BORK, een Adelijk huis in *Groningerland*, nabij het Dorp *Zeerijp*.

BORKEL, een Dorp in *Staats Braband*, ten Westen van *Berg Eik*,

Eik, bevattende honderd agt Morgen lands, en zes-en-vijftig huizen. In de daar zijnde Kapelle wordt geen dienst gedaan.

BORKELO, (*De Heerlijkheid*) of *Borkeloe*, is eene verhevene plaats aan de rivier de *Berkel*, vier uuren boven *Zutphen*, alwaar dezelve zijnen loop in den *Yssel* neemt. Weleer was dit een Drostampt, behoorende aan 't geslacht van BORKELOE, en leenroerig aan *Gelderland*; blijkens eenen giftbrief van Graaf OTTO DEN DERDEN *van Gelder*, op het jaar 1232, waarin vermeld wordt, dat HENDRIK VAN BURCLO, verkeerdelijk BUNDO genaamd, met de dochter van RUDOLF, die voorheen door de Justitie ter dood gebragt was, gekreegen heeft de Heerlijkheid van *Coevorden* en *Drenthe*.

Naderhand kwam *Borkelo*, door huwelijk, aan het Huis der BRONKHORSTEN. Na den dood van Heer JOOST VAN BRONKHORST, die, 1553, zonder kinderen overleed, viel 'er verschil over den eigendom, tusschen Bisschop RUDOLPH VAN DIEPHOUT en de erfgenaamen van BRONKHORST. DIEPHOUT werd wel zijn eisch ontzegd; doch daarmede was het verschil niet geëindigd: want de Bisschop van *Munster* trachtte toen te bewerken, dat de Heerlijkheid *Borkelo* een Leen van zijn Bisdom was. Doch, volgens uitspraak der Staaten van *Gelderland*, gedaan in het jaar 1615, werd ook dezen Bisschop zijn eisch ontzegd, houdende zelfs de Staaten van *Gelderland* hun recht gewapenderhand staande. Bisschop BAREND VAN GALEN vernieuwde, in 1668, niet alleenlijk den eisch, maar maakte zig zelfs meester van *Berkelo*, en hield het in bezit tot in 1674, waarop het aan *Zutphen* gebecht werd. In 1741 WAS KAREL FILIPS, Graaf van *Wartensleben* en *Flodorp*, Heer van *Borkelo*, zijnde het, in het jaar 1726, door den Graave van *Stierrum*, aan die van *Flodorp* verkocht.

In het jaar 1777 kogt de Prins VAN ORANJE deze Heerlijkheid, benevens *Ligtenvoorden*, met de Havezate *Markulzen*, van den Vorst en Vorstinne CZARTORISKY, Generaal van *Podolie*, voor de somma van zesmaal honderd duizend guldens, en deed daarvan, door zijnen Domein-Raad, Baron VAN DER BORCH, en den Griffier Mr. ANDREAS ARDESCH, bezit neemen, en de overdragt, door den gevolmagtigde van gemelden Vorst en Vor-

Vorſtinne, den Heer DIRK WESTRIK, Koopman te *Amſteldam*, ontvangen.

BORKELO, door anderen, naar de gemelde rivier de *Berkel*, *Berkelo* genaamd, is een klein Stedeke, vier uuren ten Oosten van *Zutphen*, beſtaande in een aantal van bijna twee honderd vijftig huizen. Aan de eene zijde der Stad ſtaat het Hof of Kasteel, dat een deftig gebouw is, wordende omringd van twee graften en een ſchoonen Singel, die met fraaije boomen beplant is. De Kerk wordt door een' Gereformeerden Predikant bediend; het getal der Roomschgezinden is aldaar zeer gering. De Regeering beſtaat 'er uit vier Burgemeeſteren en agt Gemeenslieden.

Zie ALTING, *Not. Germ. Inf.* Part. II. *Geld. Plakaatb.* II. Deel. *Appendix*, kol. 234.

BORNBERGUM, één der zeven Dorpen van de *Frieſche* Grietenij *Smallingerland*, aan de grenzen van *Zevenwolden*, onder het kwartier van *Oostergo*, waaronder ook het Klooster *Smalle Ee* behoort. De Predikant van deze plaats behoort onder de Klasſis van *Leeuwaarden*, zijnde dit een Combinatie met het Dorp *Kortehem*.

BORNDIEP, een ſtroom of rivier in *Friesland*; zie BOURDIEP.

BORNE, is een groot Dorp, en de Hoofdplaats van een bijzonder Richterampt, gelegen in het middenpunt des Kwartiers van *Twenthe*, tusſchen *Oldenzeel*, *Almelo* en *Delden*. Aldaar is, behalven eene zeer talrijke Gereformeerde Gemeente, ook eene der *Mennoniten*. De Kerk van *Borne* was één van die, welke, door een der Bisſchoppen van *Utrecht*, aan het Kapittel van *St. Lieven* te *Deventer* waren opgedragen.

Zie BACHIENE B, bl. 103.

BORNISSE, *Borneſſe*, ook wel *Bourdeneſſe*, een rivier, die, zo eenigen willen, in vroegeren tijde, het land van *Thuringen*, (*Thusdrecht*, *Dordrecht*,) benevens dat van *Strijen*, *Put-*

Putten en *Voorne*, plagt afteſnijden. Anderen houden ſtaande, dat de Veldſlag, met CLOTARIUS, waarvan wij op het Art. BEROALD melding gemaakt hebben, aan deze rivier zou voorgevallen zijn. Een Dorp, door het water ingezwolgen, heeft ook den naam van

BORNISSE gedragen; doch 't gemelde onheil was oorzaak, dat de plaats, alwaar het gelegen heeft, niet wel te bepaalen is. Uit oude brieven en handvesten is, echter, bekend, dat *Bornisſe* en *Heidenzee* de grensſcheidingen van *Zeeland* geweest zijn; en in de oude Keuren van *Zeeland*, Cap. 4. Art. 23. leest men: „ dat „ alle die geenen, die woonen tusſchen *Bornisſe* en *Heidenze*, „ zullen zijn onder deze keure, en onder die gerechte, uitgenomen *Middelburg*, *Zierikzee*, *Domburg*, *West-Kapelle* en „ *Bezouterlande*, en andere punten ende Art., daar deze keure „ geen mentie of maakt; ende behouden de Heerſchappen ende „ Edelmannen van de Landen, hunne rechten en privilegien, hun „ lieden, binnen hunlieder heerlijkheid toebehoorende, en die „ blijven onverminderd."

De *Zeeuwen* zijn van gedachten, dat de *Bornisſe* gelegen heeft in het Land van *Overmaas*, op het water *Koedood*, (in de Landkaart als nog bekend) bij het Dorp *Portugal*, en houden het voor de ſcheiding tusſchen *Holland* en *Zeeland*. Anderen willen dat *Pernisſe*, tegen over *Schiedam*, een overblijfzel van dat *Bornisſe* zou zijn, en dat de P. verkeerdelijk in een B. veranderd is. Zij trachten zulks te bewijzen, of optehelderen, uit den Scheidingsbrief, gemaakt bij de Heeren van *Putten* en *Strijen*, in het jaar 1314, tusſchen de Landen van *Voorn*, *Putten*, *Strijen* en *Breda*, waarvan dit de inhond is:

„ Dit is de herſcapie, die mijn Heere van Putten, daer God „ de ziele of hebben moet, van ſeyde, dat hij hielt van eenen „ vermogende Prince, myn Heere de Grave van Hollant, ende „ die myne Vrouwe, zyn Dochter, voorr van hem houden zal „ vry. Die welcke herſcapie leggen tusſchen deeſe palen, die „ hier na geſchreven ſtaen; dat is te wetene: *Bodomart Ort* ten „ halve diepe. Item, alle op tot 's Gravenzee. In 's Graven„ zee op, tot den Oostmoer. Item tusſchen de viere Horne„ ſen ende den Oostmoer tot de Zanthofde toe. Item van de

„ Zant-

„ Zanthofde ten halve diepe tot den Abbenbroeke op Wedele. „ Item van Abbenbroeke ten halve diepe totte *Bornisſen*. Item „ van op de *Bornisſe* tot den geſcheyden van Yſſelmonde op- „ gaande tot de geſcheyden van Barendrecht, van *Bornisſen*, „ van Paindrecht, ende van Roeden, ende voort tot Heynkins- „ orde, in de Maſe, voor Putten, en voort de Maſe tot Strijen „ toe" De woorden *van Yſſelmonde opgaande, tot de ſcheiding van Barendrecht, van Bornisſe, van Paindrecht*, enz. ſchijnen ons (zeggen zij) als bij de hand te leiden, om *Bornisſe* te vinden, daar nu *Pernisſe* ligt. Waarbij nog komt, dat *Pernisſe* aan de *Maas* ligt, 't geen met die van *Bornisſe* wel over een komt. J. VAN REIGERSBERG, in den eerſten druk (1551) van zijn *Chronijk van Zeeland*, noemt het, Cap. 54. *Bernisſe*; dat nog meerdere overeenkomst met *Pernisſe* heeft. WAGENAAR, in zijne *Vaderlandſche Historie*, II. Deel, bl. 238 zegt, „ *Geervliet* „ lag in het land van *Putten*, welk door *Bornisſe*, oudtijds een „ wijd vaarwater, van het land van *Voorne* geſcheiden werd. „ Door dit water wordt ook *Holland* van *Zeeland* geſcheiden; „ zo dat het land van *Voorne*, of als eene Heerlijkheid op zig „ zelve, of als tot *Zeeland* behoorende, wordt aangemerkt." En bl. 252, in eene Aant. leest men: „ *Bornisſe* is thans een „ ſmal, doch was, oudstijds, een wijd water, ſcheidende de „ landen van *Voorne* en *Putten* van malkanderen." M. STOKE, (zegt hij verder) „ plaatst het daar het nog heden is, vóór *Geer-* „ *vliet* aan de *Maaze*, *in Jan de Tweede*. In een' brief van „ den jaare 1253, *word Bornisſe te recht Maasmunde ver-* „ *klaard*." Dus zou men zeggen dat de plaats van *Bornisſe* zeer duidelijk en gemaklijk aangeweezen was. Doch daarop vallen nog veele bedenkelijkheden, welke die gedachten om vette werpen. MELIS STOKE zegt:

In Bornisſe quam d'Ammerael;

dat is, zegt WAGENAAR, *vóór Geervliet aan de Maaze*. ALKEMADE had vóór hem gezegd, *op het Haringvliet*, (vóór *of* in *Bornisſe*) *dit was de doorvaart* (nu geheel verland) *uit de Maas, voorbij Geervliet, Abbenbroek, 't Suidland, Simonshaven* en

tot in 't Haringvliet. Dan, wie kan begrijpen, hoe ALKEMADE deze vaart, uit *Holland* naar *Zierikzee*, tot op het *Haringvliet*, zo net heeft weeten te beſchrijven? Wij zullen ons daarmede niet inlaaten, zo min als met de beſchrijvinge van de *Bornisſe*, te vinden in den *Tegenwoordigen Staat van Holland*, VII. Deel, bl. 72. Alleenlijk zullen wij onze aanmerkingen maaken op de woorden van de *Vaderlandſche Historie*, die door den Schrijver van den *Tegenwoordigen Staat* zijn overgenomen, en waarbij gezegd wordt: „ *De Bornisſe wordt, te recht, voor Maasmunde verklaard.* Men leidt dit af uit de Keure van *Middelburg*, gegeeven door Koning WILLEM, in het jaar 1253. Laat ons zien wat in die Keure gezegd wordt. Art. XIV. en XXXV. wordt *Zeeland* bepaald tusſchen *Maasmunde* en *Heidenzee*, en alleen Art. LIV. tusſchen *Bornisſe* en *Heidenzee*. Wat zeide Koning WILLEM daarmede anders, dan dat hij, door *Maasmunde*, den mond der *Maaze* bedoelde, en dat de *Bornisſe* die mond was? Daar tegen intebrengen, dat de vaart tusſchen *Voorne* en *Putten* de oude mond der *Maaze* geweest is, en daarom *Maasmondé* heeft kunnen genoemd worden, zou de ongerijmdheid zelve zijn. Want dat ten tijde van CÆZAR en TACITUS de mond der *Maaze* was, is het nog. En vraagt men, wat men door den eigenlijken *mond der Maaze*, die van ouds *Bornisſe* genaamd is, moet verſtaan? wij oordeelen, *het gantſche gedeelte van de Maas, van Geervliet af, nederwaarts, tot in de Zee.* TACITUS zeide, *dat een gedeelte van den Rhijn, den naam van Waal aangenomen hebbende, in Zee viel door den grooten*, of, zo als hij zig uitdrukt, *door den ongemeeten mond der Maaze.* CLUVERIUS zegt mede, dat *de mond van de Maaze zig uitſtrekte van Geervliet af tot in de Zee.* Doch daar het eigenlijk op aankomt, is, dat WAGENAAR zegt: MELIS STOKE *plaatst het, daar het nog is.* Dat is ook de eenigſte plaats, daar MELIS van *Bornisſe* gewag maakt, zeggende, vs. 611 — 616.

In Bornisſe quam d'Ammirael,
En Paydroghe alſo wael,
En bleven ridende, dat ghetide.
Des de Grave was wel blide,

En

En woud, verder varen niet,
En bleef des nachts te Ghervliet.

Van den *Admiraal* en van *Paydrogo* had hij reeds melding gemaakt, van vs. 586 tot 595 en verder. Daarop verhaalt hij, hoe Graaf WILLEM zulks, te *Schiedam*, ziende, (naamlijk het invaaren in de *Maaze*, vs. 595.) zig aanſtonds ſcheep begaf en de *Maas* overvoer, ſchoon het een ſtorm woei, waardoor één der Koggen, te weeten die van *Haarlem*, verging, de anderen het zeer kwaad hadden, en veelen van dezelven te rug gedreven werden. Na dat verhaal keert hij, vs. 611. tot den Admiraal te rug. Indien nu, vs. 611, terſtond op dat van

595 *Up eenen dach in de Maſe ghevaren;*
volgde:
611 *In Bornisſe quam d'Ammiraal,*

zou men kunnen toeſtemmen, dat die twee naamen door den Dichter onderſcheiden waren. Dan, verzekerd zijnde, dat hij het afgebroken verhaal daarmede weder opvat, is het ook zeker, dat het geen hij, in het laatſte vers, de *Bornisſe* noemt, het zelfde is met dat hij in 't eerſte de *Maſe* genoemd heeft. Dus zegt dan M. STOKE, in die zes verſen, niets anders dan in de drie eerſte: dat de Admiraal en de zijnen het anker wierpen, en dat getij, dat is, geduurende de ebbe, bleeven daar zij waren; en in de drie laatſten, dat de Graaf over die aankomst verheugd, en over de *Maas* gekomen zijnde, dien nacht te *Geervliet* doorgebragt heeft. Doch, volgens de gedachten van den Schrijver der *Vaderlandſche Hiſtorie*, zou de Admiraal *eerst gekomen zijn in de Maaze*, vs. 595, en vandaar voortgevaaren weezen in het water tuſſchen *Voorne* en *Putten*, dat hij de *Bornisſe* noemt. Dan, niet zonder grond kan men vraagen, of dit, ten dien tijde, wel mogelijk geweest zou zijn? Volgens het verhaal van MELIS, met oplettendheid en in zijn verband nagegaan, ſtormde het geweldig, toen men de *Franſche* Vloot van verre zag aankomen; en de wind moet Zuid geweest zijn, om reden dat ſommige Koggen niet konden of niet durfden van den wal ſteeken; anderen,

die het ondernamen, werden weder te rug gedreven; (zie vs. 619 en 620.) De ebbe hield de Vloot mede tegen, en noodzaakte hun, Tij te ſtoppen. Of zou men durven denken, dat GRIMALDI en PAYDROGE onkundig genoeg geweest zijn, om in het midden van den ſtorm, tegen wind en ſtroom, de vaart tusſchen *Voorne* en *Putten* te willen inloopen; 't geene zij moeſten gedaan hebben? Het komt mij als zeker voor, dat MELIS niet gedacht heeft op het geen WAGENAAR hem hier ter plaatſe doet zeggen, naamlijk, dat *Bornisſe was vóór Geervliet aan de Maaze.* En zo hij het al gezegd had, zou men mogelijk kunnen beweeren, dat de *Admiraal* en PAYDROGE den *mond der Maaze* of *Bornisſe* waren uitgezeild, tot op de hoogte van *Geervliet*, en *daar waren rijdende gebleeven;* dat is, dat zij 'er het anker geworpen hadden. Doch hoe zeer de plaatzing van *Bornisſe* vóór *Geervlier* tegen de gedachte van MELIS ſtrijdt, blijkt uit het 893 vs. van het VIII. Boek.

In de Widele voer Geervliet,

daar GUIJ lag, terwijl hij inmiddels zijne boden vooraf in *Holland* zondt. Het jaar te vooren had GUIJ reeds het voorneemen van naar *Holland* te gaan, maar ſtaakte het, door het tusſchenkomend verdrag. MELIS zegt daarvan, VIII. Boek, vs. 410.

En her Ghye die voer voert
Tote hi in de Widel quam.

In deze verſen, en bijzonderlijk in vs. 893, bepaalt MELIS de *Widel* (*Wiel*) uitdrukkelijk vóór *Geervliet.* Dat nu de *Widel* onderſcheiden was van *Bornisſe*, is ons reeds duidelijk gebleeken, in den Scheidingsbrief van Heer NICOLAAS VAN PUTTEN, boven gemeld, waarin wij, onder anderen, geleezen hebben: *Item van Zanthofde ten halve diepe den* Abbenbroeke *op* Widele. *Item van Abbenbroeke ten halve diepe totte* Bornisſe. *Item van op de* Bornisſen, *tot de geſcheiden van Yſelmonden;* waaruit een ieder het duidelijk onderſcheid tusſchen *Widel* en *Bornisſe* zien kan; waarom men, in den *Tegenwoordige Staat*, VII. Deel, bl. 166.

166. ook verkeerdelijk leest: *Zuidland*, *voorheen* Blinkvliet, *en naderhand* Westerrijk *geheeten, welke naam thans nog in zwang gaat, is een aanzienlijke Ambachtsheerlijkheid; zij paalt ten noorden aan* Abbenbroek *en aan de* Bornisse; daar 'er ſtaan moest aan de *Widel*, welke naam naderhand zeer natuurlijk verkort is in *Wiel*. In den Legger van het Kapittel te *Geervliet*, vindt men nog een' brief, van Heer JACOB VAN PUTTEN, gegeeven den 3den November 1412, onder een *Vidimus* van het Klooſter van *Rugge*, bij de Stad *Brielle*, die aldus aanvangt: *Wi Jacob here van Gaesbeecks enz, Want wij die Gorſen aen die Weſtſide van der* Wielen, *te weten Dreneweerde, den Zuitoert, den Andel en Quateen, gheerne ſoûde doen dijcken tot eenen Corenland*, enz. waarop men dient intezien de eerſte plaat, die CORNELIS VAN VELZEN in zijne *Rivierkundige Verhandelingen* geplaatst heeft, waarin men de zichtbaare aanwijzing vindt van de verlandde Kil der *oude Maaze*, die hier vooral in aanmerkinge moet komen. Want die oude *Maas*, van *Bornisſe* of *Maasmunde* af, met naame bij *Geervliet*, *Abbenbroek* en *Blinkvliet*, heet, bij MELIS, en de Heeren van *Putten*, (die het, echter, wel hadden dienen te weeten, en ook wel geweeten hebben) niet anders, dan de *Widel* of *Wiel*. En als men op de gemelde Kaart die verloopene rivieren verder opwaarts naſpoort, tot binnen het Eiland van *Dordrecht*, vindt men aldaar *Wieldrecht*, 't welk duidelijk genoeg aanwijst, dat op die plaats een overtogt over de *Widel* of *Wiel* geweest is. Zeer zonderling is, echter, de gedachte van den anders zo geleerden *Douza*, die *Wieldrecht* wil afleiden van de *Wilten*, welke aldaar zouden gewoond hebben. Doch dit en het geen BEVERWIJK 'er van zegt, is alleen aan eene verkeerde leezinge toeteſchrijven, hebbende zij *Wilderland* voor *Wideler* of *Widelerland* geleezen. Met deeze aanmerkingen meenen wij dan aangetoond te hebben, dat, vóór meer dan vijf eeuwen, de *Mond der Maaze*, de *Bornisſe*, en Vaart tusſchen *Voorne* en *Putten*, ten tijde van MELIS, niet, gelijk WAGENAAR dacht, de *Bornisſe*, maar de *Widel* genaamd is. Dus zou dan, mogelijk, SMALLEGANGE, in zijn *Chronijk van Zeeland*, het meeste geloof verdienen, met *Bornisſe* te zoeken ter plaatſe daar nu nog *Pernisſe* ligt. Men zie hem zelven, fol. 122.

BORNMERHUIZEN, een Buurt in *Oostergoo*, tusschen *Bornwerd* en *Dokkum*.

BORNWERD, volgens WINSEMIUS en SCHOTANUS, één der negentien Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Westdongeradeel*, onder het kwartier van *Oostergoo*, in het kerklijke gecombineerd met *Hiaure*, onder de Klasis van *Dokkum*.

BORNZWAAG, één der Dorpen in de Grietenij *Doniawerstal*, nabij *Langeweer*, waarmede het, benevens *Indijke* en *ter Oele*, in 't kerklijke gecombineerd is.

Zie BACHIENE B, bl. 1361.

BORREBACH, (*Adolf van*) was, in het jaar 1672, Postmeester in *'s Gravenhage*, en één van hun, die met JACOB VAN DER GRAAF en CORNELIS DE BRUIN, den toeleg gesmeed hadden om den Raadpensionaris JOHAN DE WITT, in den nacht tusschen den 21 en 22sten van de maand Junij, verraderlijk te vermoorden; welk geval omstandig zal moeten verhaald worden, wanneer wij tot JACOB VAN DER GRAAF zullen gekomen zijn. BORREBACH, die zig, voor eenigen tijd, met de vlucht gered had, ontging daardoor de straf en behield zijn ampt.

BORSALIA of *Borselen*, eene uitmuntende Heerlijkheid in *Zuid-Beveland*, aan den westkant, zijnde welëer een erfgoed van het geslacht van dien naam, dat in de Jaarboeken, en bijzonderlijk in die van *Zeeland*, zeer beroemd is. Het is als nog onzeker, of dit aloud en hoogadelijk geslacht der Heeren van *Borsele* den naam aan die Heerlijkheid of Baronie gegeeven, of daarvan ontvangen hebbe, schoon het laatste als 't waarschijnelijkste voorkomt, aangezien men geene bewijzen vindt, dat het geslacht van LEUPOLD VAN SWABEN, die als de eerste Heer VAN BORSELE bekend staat, ooit dien naam gevoerd heeft. Integendeel vindt men gemeld, dat DIRK DE EERSTE, als Graaf van *Holland* en *Zeeland*, tot vergelding van de goede diensten, aan LEUPOLD, *Franken Soone*, heeft gegeeven het land van *Borsele*, waaronder waarschijnelijk begreepen is het geheele Eiland *Zuid-Beveland*, en dat

dat dus ook de eerſte Heeren VAN BORSSELE tevens Heeren van *Zuid-Beveland*, en van deszelfs Hoofdſtad *ter Goes* geweest zijn. De vermaarde DOUZA, die het geſlacht van *van Borsſele* DOORLUCHTIG noemt, en zegt, *dat het naast den Graaf de eerſte plaats bekleedde, en door adel en rijkdom aanzienlijk was*, heeft, op de valſche loftuitingen van ſommige Chronijkſchrijveren, die de gemelde LEUPOLD, wiens voorouderen men meent dat onder de *Sueven* een Vorstlijken rang bekleed hebben, en voor één van de Helden der Fabeleeuwe wilde doen doorgaan, volgens zijne gewoone wijze van ſchrijven, eenige aanmerkingen gemaakt, en heeft willen aantoonen, dat de afkomst van de Heeren VAN BORSSELE, van dien LEUPOLD, niet dan voor een harsſenſchim zou te houden zijn; om reden, dat, volgens zijn voorgeeven, de geſlachtlijst zo gebrekkig zou zijn, dat tuſſchen den ſtamvader LEUPOLD, en zijnen opvolger, omtrent vier eeuwen zouden verloopen zijn. Dan, ſchoon dit zo ware, en men de nette volgorde der Heeren VAN BORSSELE, zedert den ſtamvader LEUPOLD, of om bepaalder te ſpreeken, van de Negende tot de Twaalfde Eeuwe, uit geene echte ſtukken bewijzen konde, zou daaruit dan moeten volgen dat het verhaal onwaarachtig is? Of dient men daarbij in aanmerkinge te neemen, dat de ongelukkige overſtroomingen van het land van *Borsſele*, reeds van den jaare 1200 af, alles, wat den oudſten tak van VAN BORSSELE meest betrof, verduiſterd en vernield hebben? Te meer, daar 'er nog ontegenzeggelijke bewijzen voor handen zijn, waardoor die afkomst gewettigd wordt. (Dit is eene aanmerking, ontleend uit de *Redenvoering van den Geleerden* J. W. TE WATER, *ter eere, en over de verdienſten des doorluchtigen geſlachts van* VAN BORSSELE, mij gunſtig ter hand geſteld door den Wel Ed. J. DE JONGE, Raadsheer te *Zierikzee*, enz. enz.) Door deze gifte dan, die men meent, dat in of kort na het jaar 868 geſchied zij, ('t geen mijne gedachten van de aanſtellinge des eerſten Graafs, Ao. 863, bevestigt) is de Baronnie van *Borſele* aan het geſlacht, dat dien naam als nog voert, gekomen, doch daar aan niet gebleeven. Want bij de verbeurdverklaaring der goederen van Heere FLORIS VAN BORSSELE, ter zaake zijner onderneeminge, om den dood van zijnen Heer Vader, WOLFAERT VAN BORSSELE, in den jaare 1298,

te *Delft* vermoord, te wreeken, is, bij gifte van Graaf JAN VAN HOLLAND, op Dingsdag na *St. Matthijsdag*, 1305, binnen *Dordrecht*, aan zijnen broeder Heer JAN VAN HENEGOUWEN, Heer van *Beaumont*, in 's broeders deeling gegeeven, al het goed, dat aan FLORIS VAN BORSSELE plagt te behooren, vóór dat hij het land verliet, het welk den Graaf bij vonnisse toegeweezen was. Van gemelden Heere VAN BEAUMONT, die hetzelve, met *Zuid-Beveland* en de Stad *Goes*, als een kwaad Leen bezat, is het, bij verstерf zonder manlijk ooir, weder in den Graaflijken boezem gekeerd, en daarin gebleeven tot in het jaar 1417, wanneer Vrouw JACOBA FILIPS VAN BORSSELE daarmede beleende. Deze, 1431, overleden zijnde, is het weder tot Vrouw JACOBA gekeerd, die 'er, den 15den Julij van dat jaar, weder mede beleende BOUDEWIJN en FLORIS VAN BORSSELE. Sedert dien tijd vindt men niets zekers, dan dat FRANK VAN BORSSELE, Graaf van *Oostervant*, *Borsfele* bezeten heeft, en, in 1452, voor vier duizend vijfhonderd Klinkaarts, van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN Octroi verkreeg, om bij testament te mogen beschikken over de Heerlijkheid van *Borsfele*, mids dat zijn opvolger het wederom als een verstervelijk *Zeeuwsch* Leen zou moeten ontvangen; zonder welke voorwaarde, vermits gemelde Heer FRANK geene kinderen had, het weder aan den Graaf had moeten komen. FRANK vermaakte, uit krachte van dat Octroi, BORSSELE aan JASPER VAN KUILENBORG, die de zoon zijner zuster was; welke erfmaaking, door Hertog FILIPS, op den 20sten Mei 1472, werd goedgekeurd. Sedert dien tijd is de Baronnie van *Borsfele*, met Vrouwe ISEBEAU VAN KUILENBORG, bij concesfie van den 10den Julij 1501, gekomen aan het huis van *Luxemburg*, en daaruit, bij gebrek van kinderen, uit krachte van 't Octroi van Keizer KAREL, van 18 Julij 1553, bij testament aan het huis van *Lalain*, en daarin aan FILIPS VAN LALAIN, Graave van *Hoogstraaten*, op voorwaarde, dat, volgens de Keure van *Zeeland*, de Heerlijkheid bij hem, als een verstervelijk Leen, weder te leen zou ontvangen worden. Den 7den Januarij 1555 werd, ingevolge van dien, ANTHONIE VAN LALAIN daar mede verlijd, in wiens geslachte het gebleeven is tot in het jaar 1616, wanneer ANTHONIE VAN LALAIN, zoon van CHARLES, dezelve aan de Stad *Goes* verkocht; door welke

het,

V van Heer *Hen-*
er van *Axele*,
apelle, Heer
uwd, Erf-Baljuw
dalena, Bas-
Martine van
uw lijken verwek-
Basterdzoon,
m,
Dirks van
Rechter baarde.
eijs, *Lievens*
Ma

van shaven, had
Heer *Maar-*
arna *Lievina*
ndijde, die hem
veld
Doste.
ewillersbeeke, en
, enz. trouw-
uisa van der
e la Fourree.
sbout.
met *Eduard*
ad; I. *Jacob*
, *Gerrard de*
erve.

Wolphert (b) *van Borsselen*, Heer van *Spreeuwenstein*, Baljuw *van der Goes*, enz. trouwde eerst *Maria van Hondegem*; II. *Maria van de Werve*; III. *Maria van Lier*; en IV. *Anna van Lier*. Uit het derde huwelijk liet hij na:

I. *Philebert van Borsselen*, geh. met *Lucretia van Hersbeke*, waarbij hij verwekt heeft:
   1. *Wolpherd van Borsselen.*
   2. *Jan van Borsselen.*
   3. *Philebert van Borsselen.*
   4. *Philip Philebert van Borsselen.*
   5. *Maria van Borsselen.*
   6. *Elisabeth van Borsselen.*

II. *Rogier van Borsselen*, Kapitein en Commandeur van *Axel*, trouwde met *Sabinia Langnauwer*, en liet na:
   1. *Maria van Borsselen*, ongehuwd.
   2. *Anna Isabella van Borsselen*, trouwde met *Louis van Wachtendonk*, en daarna met *Bouwen van Steenhuizen.*
   3. *Martina van Borsselen*, geh. met *Cornelis van Blijenburg*, Heer van *Dortsmond.*

Uit het vierde huwelijk had hij,
Anna van Borsselen, die eerst trouwde met *Christoffel van Schagen*, en daarna met *Jacob Thuil van Bulkenstein*, dien zij eene dochter baarde.

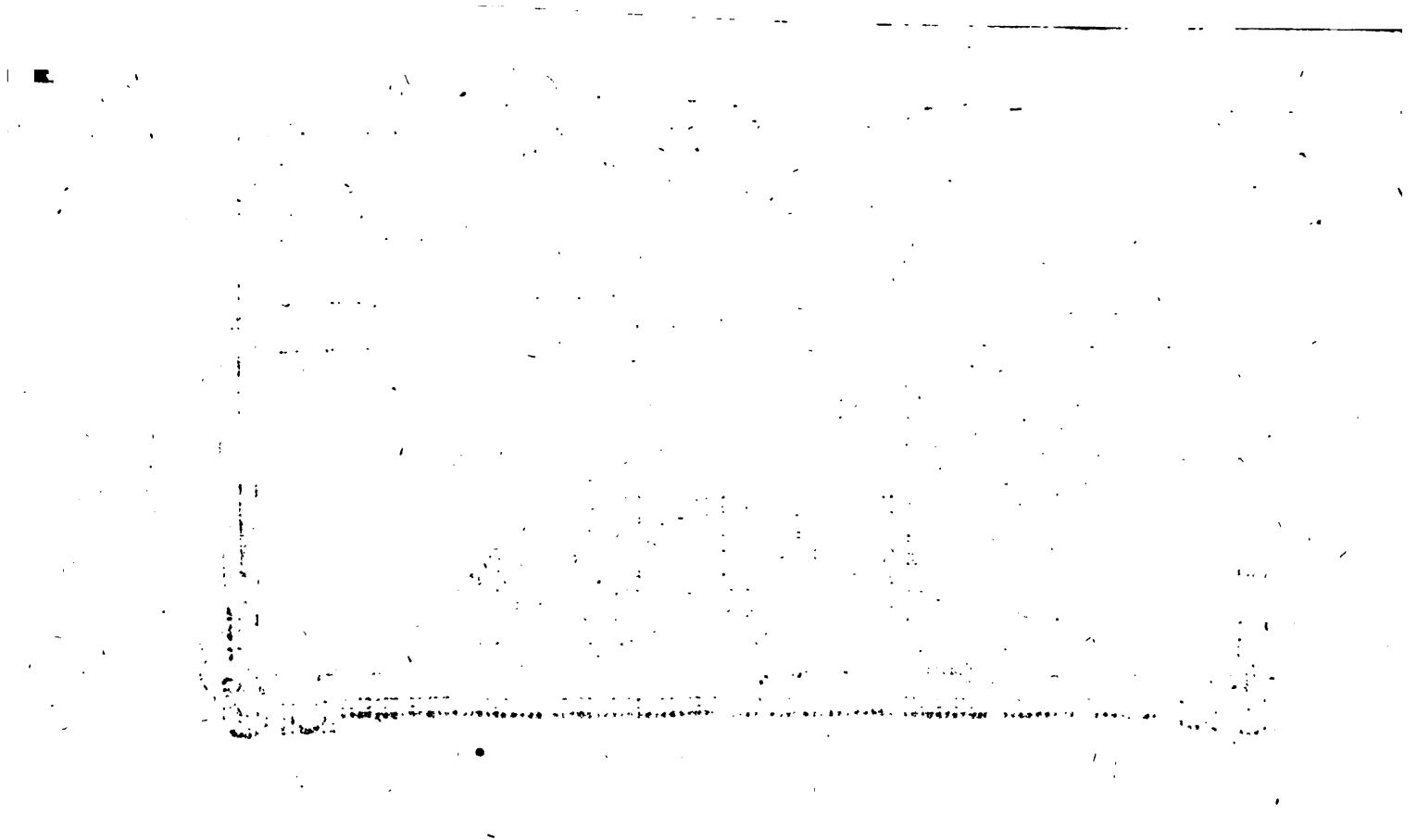

GE.

n *Clevers-*
aders, den
erſte Heer
van San-
Borſelen,
n van der
iana van
laarna met
Bij de eer-
chter:

oge, ſtierf

trouwde,
thonij van

werd Ao.
erlijd met
502, na 't
uwenſtein;
is *van der*
net eenige
n *Zeeland*
shertog in
n *Middel-*
Wisfeker-
oonen en

getrouwd
nmitteerde
van haaren
nſtein ge-
n en eene

1. *Adolph van Borſelen*, Heer van *Spreeuwenſtein*, getrouwd met *Liviene Tuijl van Serooskerke*, nalatende een zoon,
   Jacob, en deze eene dochter, genaamd *Martine*.
2. *Wolfert van Borſelen*, trouwde met *Anna van de Werve*; ten tweedemaale met *Maria van Lier*; en daarna met *Anna van Lier*; zijnde de mannelijke afkomelingen, in 1690, daarvan uitgeſtorven.
   Anna van Borſelen, uit *Anna van Lier*, trouwde met *Chriſtoffel van Haagen*.
3. *Dorothea van Borſelen van der Hooge*, trouwde met *Willem van Houweringen*, Ridder.

ADRIAAN VAN BORSSELEN, *Joos* zoon, Heer *van der Hooge* en *Cleverskerke*, verhief zijne Leenen, na den dood zijns vaders, den 14den Mei 1506, en droeg, den 14den Februarij 1519, *Spreeuwenſtein* op aan zijn zusters zoon, hier boven vermeld; ſtond in den jaare 1526 bekend onder de Edelen van *Zeeland*. Hij trouwde *Clara van Egmond*, dochter van *Jan Gerritsz*, overleed Ao. 1548, en liet na:

1. *Jan van Borſelen van der Hooge*, *de Oude*, eerst getrouwd met *Tanneke van Domburg*, waarbij hij verwekte,
   Pieter van Borſelen, die vóór hem overleed; en daarna met *Anna van Roſenburg*. Hij ſtierf in den jaare 1548.
2. *Adriaan van Borſelen*, jong geſtorven.
3. JAN VAN BORSSELEN, *de Jonge*, die volgt.
4. *Joſina van Borſelen*, trouwde met Don *Juan d'Allaman*, dien zij een zoon baarde.

JAN VAN BORSSELEN *van der Hooge*, *de Jonge*, Heer *van der Hooge* en in *Cleverskerke*, werd, in 1548, met de Heerlijkheid beleend; deze onder de Zeeuwſche Edelen vermaarde man had ter vrouwe *Anna Coomans*, *Pieters* dochter, en liet na vier kinderen: *NB.* zie de volgende Tafel.

N.

IS VAN BORSSELEN *van Baarsdorp*, Ridder, was de man *Anna van Moucheron*, en verwekte bij haar:
elia, die ten man had *Joris Arckenhout*.
IPS, die volgt.
a, tr. eerst *Cornelis Bertolf*, en daarna *Jan van Aertrijke*.
iſtina, trouwde met *Hendrik*, Graaf te *Erkelens*.
. *Joos* en *Peter*, en nog drie dochters.

VAN BORSSELEN, Heer *van Schellebrouk*, had ter vrouwe *lberge van Boisrond*, en liet na:
, Heer van *Heile*, wiens vrouw was *Anna van Heurne*.
ielis.
iana, trouwde *Charles van Eekhout*, Heer van *Duinbeek*.

VAN BORSSELEN *van Baarsdorp*, derde zoon van *Daniel* an *Geertruid Ruichrok*, die in 1340 leefde, trouwde *ault van Reimerswale*, *Boudewijns* dochters; zij verwekten men:
dewijn, Ridder, die ter vrouw had *Agatha van Cruingen*, en liet bij haar na,
Jan, Heer van *Baarsdorp*, Ridder, die getrouwd is geweest met *Margriet van Stapelen*.
ER, die volgt.
DB, volgt mede.

VAN BORSSELEN *van Baarsdorp*, tr. *Margriete van de re*, Vrouwe van *Peerboom*; hij ſtierf 1389, en liet na:
dewijn, Ridder, Heer van *Peerboom*, leefde in 1428, getr. inde met *Adeleijt van Stapelen*, en verwekte bij haar
Boudewijn, Heer van *Peerboom*, getr. met *Catharina Voorhoute*; ſtierf zonder kinderen.

VAN BORSSELEN *van Baarsdorp*, derde zoon van *Hugo*, wde Vrouw *Catharina van Cruiningen*, Ridder *Arnouts* hter; liet na:
Wlem, die ter vrouw had *Dorothea van Sandick*, liet na, ilven een bastaardzoon, *Pieter Willemſe van Baarsdorp*; ene dochter, Vrouw *Dorothea van Baarsdorp*, die ten had Heer *Jan van Schengen*, Ridder, Heer van *Heinſant*.

t geſlachte heeft nog geleeft *Marinus van Baarsdorp*, wiens n *Cornelis* overleden is 26 April 1515, hebbende nagelaten *rinus Cornelisſen van Baarsdorp*, Priester en Pelgrim van *ſalem*, die in den jaare 1565 ſtierf.

het, op den 8ſten Maart 1750, weder verkocht is aan zijne Excellentie Jonkheer JAN VAN BORSSELE; (van wien hierna zal geſprooken worden) door welke koop de Baronnie van *Borsſelen* dan weder gekeerd is in den boezem van derzelver aloude bezitteren.

Na de laatſte overſtrooming, in het jaar 1532, is deze Heerlijkheid door de zee overdekt gebleeven, tot in het jaar 1616, wanneer dezelve, zo als wij gezegd hebben, door koop de eigendom der Stad *Goes* was geworden, (betaalende aan Prins MAURITS, voor afſtand van zijnen eisch en recht, dat hij op de Heerlijkheid meende te hebben, voor ééns de ſomma van twee-en-dertig duizend guldens,) die dezelve weder deed bedijken. In het jaar 1747 telde men 'er honderd en drie huizen, wordende de grootte bevonden te zijn, met de *Vroonen*, 2896 Gemeten en 289 Roeden ſchotbaar land. Zij heeft ook haare Leenmannen, waardoor de Tienden, onder dezelven geleegen, verkocht zijnde, moeten geleverd worden. De Waterſtaat van de Heerlijkheid *Borsſele* wordt beſtuurd door den Dijkgraaf, en drie Gezworenen, waarover twee Heeren tot Opperdirecteuren geſteld zijn. De waterpenningen bedraagen tegenwoordig twaalf ſchellingen, en zijn 'er doorgaans zwaar, wegens de menigvuldige grondbraaken en vallen, om welke te verminderen men reeds verſcheidene groote afſnijdingen en inlagen in dezen Polder gemaakt heeft.

BORSSELE, weleer een voornaame Stad op het Eiland van dien naam, welke, met den watervloed, op den 2den November des jaars 1532, door de golven ingeſlokt werd. REIGERSBERGEN, die in dien tijd leefde, ſchreef 'er dit van: „ In *Borsſelen* overvloei-„ den ook de zes Dorpen, die 's jaars te vooren, bevarst- en „ bedijkt geworden waren, en is zedert (Godt betere 't) als *Zuid-„ Beveland*, in de oostwateringe blijven drijvende." En wederom: „ In het jaar 1530 innundeerden de zes parochiën van de „ oudſte Polders van *Borsſelen*, welk land hier voormaals een „ van de oudſte en meeſte Eilanden in *Zeeland* geweest heeft, „ en bedijkt was, aan *Zuid-Beveland*, als: *Monſter*, *St. Ca-„ tharinen*, *Oostkerke*, *Westkerke*, *Wolphaartsdijk* en *den „ Devik*, waarin hier voormaals de Heeren *van Borsſele* hun

„ gewoon verblijf gehad hebben: maar in het jaar 1531, in den „ zomer, werden ze weder bedijkt, die in 1532 weder geinun„ deerd zijn geworden, en zijn nog drijvende," naamlijk 1550, toen hij zijn *Chronijk van Zeeland* ſchreef.

BORSSELE, onder de edele geſlachten van *Zeeland*, alzoos bekend geweest als het voornaamſte, 't welk, zo als wij gezegd hebben, naast de Graaven de meeſte goederen in eigendom bezat. De voornaamſten daarvan zullen wij hier opnoemen. In oude brieven en beſcheiden vindt men dat Heer WOLFAART VAN BORSSELE de Heerlijkheid van *ter Veer* en *Zandijk*, in 't jaar 1282, in vollen eigendom, aan Vrouwe BEATRIX, Gravinne van *Holland*, overgaf, en wel om de volgende reden. Omtrent het jaar 1280 had FLORIS DE VIJFDE deze landſtreek van *ter Veer*, zijnde toen niet meer dan een buurt van arme Viſſchers, verkocht aan Heer WOLFAART DEN ERSTEN, den eerstbekenden Heer van *Borſſele*, als ook aan zijne vrouw SEBELIE. IJverig vielen zij aan het bedijken van dezen Polder, en bouwden 'er het ſterke huis *Zandenburg*, tot hun verblijf. Staande den arbeid herinnerden zij zig, dat zij het alleenlijk als een kwaad Leen bezaten: zulks het, bij gebrek van manlijke erfgenaamen, weder aan den Graaf vervallen moest, en 'er hunne vrouwlijke erfgenaamen van ontzet zouden zijn. Dus poogden zij 't van gemelden Graaf FLORIS als een goed onſtervelijk Leen te bekomen; dan, dit kon, volgens de gewoonte van dien tijd, niet geſchieden, ten ware de leenbezitter zijn kwaad Leen aan den Graave of Gravin overgaf, die het dan, als 't hem of haar behaagde, den ſchenker weder als een goed onſtervelijk Leen opdroeg, zo als het, in dat geval, met de Heerlijkheden van *ter Veer* en *Zandijk* gebeurde. Heer WOLFAART, geſijk bekend is, naderhand, met eenige andere *Zeeuwſche* Edelen, de wapenen tegen FLORIS DEN VIJFDEN opvattende, werd, na geſlagen te zijn, in 't jaar 1288 gebannen. Weder in genade aangenomen zijnde, naamlijk na den bewusten moord van den Graaf, maakte hij het nog ſlimmer; want zijn gezach, ſtaande de jongheid en onnozelheid van Graaf JAN, misbruikende, en de andere Heeren misleidende, maakte hij zig de voogdij van den jongen Graaf geheel aan: waardoor hij bij veelen in haat kwam, doordien

hij

hij zig niet ontzag, de privilegiën, en zonderlijk die van *Holland*, te verachten, en dus genoegzaam geheel den meester ſpeelde. Ten loon daar van werd hij, te *Delft*, op een wreede wijze omgebragt; doch hoe zulks eigentlijk geſchiedde, wordt verſchillend verhaald: deeze zegt dat hij boven van een huis, geene dat hij uit een venſter geſmeeten werd: ik voor mij zou liefst ſtemmen met hun, die de woedende Gemeente ten huize doen indringen, en hem daar binnen geweldaadig om 't leven brengen. Van welke gedachten de dichter J. FORRE, in zijn Treurſpel, *Wolfaart van Borſſele*, ten naasten bij ook geweest is, daar deze hem naar buiten ſleepen, en vervolgens laat ombrengen. Doch VAN DEN BOS, in zijn *Treurtoneel der Doorluchtige Mannen*, ſtemt met hun, die hem ten venſter doen uitwerpen. Men leeze daarin zijne bedrijven omſtandig, I. Deel, bl. 198—291.

Zijn zoon, Heer WOLFAART DE TWEEDE, ſneuvelde, naar men meent, in den jaare 1345, in eenen ſlag tegen de *Oost-Friezen*. WOLFAART DE DERDE van dien naam, Heer van *Kampveeren*, *Zandenburg*, *Zandtdijk*, *Cleverskerk*, enz. had ter Vrouwe MARGARETHA VAN ARNEMUIDEN, die hem baarde HENDRIK DEN EERSTEN, erfgenaam van zijns vaders Heerlijkheden. Door hem werd, in 1368, *Kampveere* met eenen muur omringd, en de Vest van 's Heeren poort, aan de landzijde, tot de Zanddijker poort gemaakt; waarvan de kosten, in dien tijd, twee honderd ponden Vlaams en agt-en-veertig ſchilden bedraagen hebben. REIGERSBERG zegt dat hij ongehuwd overleed; maar BOXHORN verzekert dat hij twee vrouwen gehad heeft; de eerſte uit het huis van *Ellewoutsdijk*, waarbij hij zou verwekt hebben WOLFAART DEN VIERDEN; en tot de tweede MARGARETHA VAN NIJENRODE, die hem baarde CATHARINA, gehuwd aan ALARD POUQUIS. Het zij dit waar of onwaar zij, zeker is het dat WOLFAART DE VIERDE zijn opvolger geweest is. HENDRIK, broeder van WOLFAART DEN DERDEN, had ter vrouwe HADEWICH, vrouwe *van der Capelle*, en dochter van Heere KLAAS VAN BRIGDAMME, en gewan, bij MARIA VAN ARNEMUIDEN, MARGARETHA VAN DER CAPELLE; hij overleed 1409, nalaatende, behalven zijne andere kinderen, HENDRIK DEN TWEEDEN, Graaf van *Grand Pree*, Heer van *ter Veer*, *Vliſſinge*, *Westcapelle*, *Domburg*. Deze was Ridder van *'t Gulde Vlies*, Admiraal

raal ter zee in dienst van den Koning van *Frankrijk*, en Hofmeester van *Holland*. Hij stierf 1474. Zijne vrouw was JANNE VAN HALEWIJN, Vrouwe van *Heemsrode*, en dochter van HALEWIJN, Heer van *Heemsrode*; hij liet (behalven twee bastaartzoonen, PAULUS en WOLFAART) na, WOLFAART DEN VIJFDEN, Graaf, van *Grand Pree*, *Bouchain*, erfgenaam van zijne goederen; deze was mede Ridder van *'t Gulde Vlies*. Deszelfs eerste Vrouw was MARIA STUART, dochter van JACOB DEN EERSTEN, Koning van *Schotland*, waarbij hij verwekte eenen zoon, KAREL, die jong overleed. Na haar overlijden trad hij weder in den echt met CHARLOTTA VAN BOURBON *van Montpensier*, gestorven 1487, nalatende een eenige dochter, ANNA VAN BORSSELE, Vrouwe van *ter Veer*, enz. die ten man kreeg PHILIPS VAN BOURGONDIEN, zoon van ANTONIE, bijgenaamd *de groote Bastaart*. Na dat deze, 1448, gestorven was, hertrouwde zij met LODEWIJK VAN MONTFOORT, die, even als PHILIPS voorheen, in 't jaar 1503 gehuldig werd tot Heer van *ter Veer*; hij overleed 1505. Zijne vrouw ANNA volgde hem op. ERASMUS roemt haar zonderlinge deugdzaamheid en verstand. Op haaren raad hebben beide haare mannen de Stad *ter Veer*, zo in gebouwen als muuren en vesten, zeer verbeterd. De zoon van haar eerste bed, ANTHONIE VAN BOURGONDIEN, werd na haar, 1519, Heer van *ter Veer*, en stierf 1540, nalatende, uit zijn huwelijk met Vrouwe ANNA VAN BERGEN, behalven meer andere kinderen, MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIEN, Heer van *ter Veer*, enz. Deze stond in zulk eene blaakende gunst bij de *Zeeuwen*, dat zij alles op hem lieten berusten, en bij Keizer KAREL DEN VIJFDEN, dat deze, ter zijner eere (1555) de Stad *ter Veer* tot een Marquisaat verhefte. Bij zijn overlijden, (1558) zonder kinderen, benoemde hij tot zijnen erfgenaam, MAXIMILIAAN DE HENIN, die de tweede Zoon was van JOHAN DE HENIN, Heere van *Bossu*, en van ANNA VAN BOURGONDIEN, oudste zuster van MAXIMILIAAN. Zeer bedroefd waren de *Zeeuwen* over den dood van MAXIMILIAAN; en 'er wordt gezegd, dat weinige Heeren zo langen tijd en zo opreckt betreurd zijn geworden. Toen hij, in het jaar vóór zijnen dood, op den 2den Februarij, de Magistraat van *ter Veer*, in persoon, den eed afnam, maakte hij hun bij testament zijnen grooten vergulden kop, afkomstig van

de

de Graaven van *Buuren*, waarop de gevangenis van Hertog JAN FREDRIK VAN SAXEN afgebeeld ſtond, op voorwaarde, dat hij, zo lang hij leefde, denzelven gebruiken zou. Zijne vrouw was LOUISA VAN CROIJ. Van hem wordt nog gemeld, dat zijne verheffing tot Marquis van *ter Veere* de kanker voor zijne middelen was. Het is den kenneren van onze Landsgeſchiedenisſen bewust, dat Keizer KAREL, op aanrading zijner *Spanjaarden*, de Edelen, op eene listige wijze, met hooge en aanzienlijke tijtels begiftigde, voorziende dat zo zij den rang en verteering naar de tijtels ſchikken, zij zig zelven zouden uitputten; 't geen de gemaklijkſte weg was om hun onder 't juk te brengen. Ook dit wedervoer MAXIMILIAAN, die, overeenkomſtig zijnen tijtel, met alle pracht zijnen ſtaat onderhield, en zig daardoor zo diep in ſchulden wikkelde, dat, na zijn overlijden, zijne ſchuldeiſchers geduurig op de verkooping zijner goederen aanhielden, om daardoor aan hun geld te komen. De verkooping geſchiedde dan ook eindelijk, met toeſtemminge van den Grooten Raad van *Mechelen;* in het jaar 1567 werd het Marquiſaat van *ter Veer*, met alle ap- en dependentien, verkocht voor 222000 guldens; waarvan de kooper was PHILIPS DE TWEEDE, Koning van *Spanje*, Graaf van *Holland.* Dus werd dan MAXIMILIAAN DE HENIN, die, wegens zijne jongheid, onder de voogdij ſtond van zijnen vader JOHAN DE HENIN, Heer of Graaf van *Bosſu*, verſtoken van de aan hem gemaakte erfenisſe, vermits dezelve door koop aan den gezegden eigenaar kwam. Doch die koop, door den oorlog, geen ſtand grijpende, werd *ter Veer*, in het jaar 1581, andermaal door den Hove van *Holland* verkocht, voor een ſomme van 24100 guldens, volgens VAN LEEUWEN, doch dat verkeerd geſteld is, vermits het, volgens BOXHORN, SMALLEGANGE, enz. 74100 guldens is, zijnde toen de koper WILLEM DE BERSTEN, Prins van *Oranje*.

Het verder berigt van dit zo oud als adelijk geſlacht, dat zig in verſcheidene takken verſpreid heeft, als: *Borſſele van Baersdorp, van Cleven* of *Weldamme, van Brigdamme, van Cortegeen, van der Hooge, van Laterdaale, St. Maertensdijk, van Sandijk, van Sahellag, Spreeuwenſtein, ter Veere, Weldamme* of *Clevendamme van Zuilen*, ſpaaren wij tot dat ons de Tafels daarvan zullen ter hand geſteld zijn. Den weetgraagen Lee-

Leezer wijzen wij intusſchen naar *het Hoog Adelijk* en *Adelrijk Zeeland* van den geleerden en naauwkeurigen TE WATER, waarin hij ook de onderſcheidene wapenen van de meeſten van hun zal vinden. Alleenlijk zullen wij nog eenige bijzonderheden van deze of geene beroemde mannen, uit dit geſlacht voorgekomen, hier doen volgen.

BORSSELE, (*Hendrik*, *Wolfaart de Vijfde* en *Anna van*) deze hebben wij den Leezer, in het voorgaanden reeds doen kennen.

BORSSELE, (*Frank van*) was Graaf van *Oosterwand*, Heer van *Zuid-Beveland*, *Zuilen*, *St. Maartensdijk*, *Everwijk*, *Voorn*, *Hoogbraaten*, enz. Ridder van *'t Gulde Vlies*, uit naame van PHILIPS DEN GOEDEN, Hertog van *Bourgendien*, in het jaar 1428, aangeſteld tot Stadhouder van *Holland* en *Zeeland*; zijnde een Heer van overſchoone geſtalte, groote dapperheid en krijgskunde, vrolijk van aart, aangenaam in den omgang, magtig in rijkdom, en mildadig jegens ieder. Kortom, een man, door deze talenten, en zelfs wegens zijne afkomſte, de ongelukkige Graavin JACOBA VAN BEIJEREN ten egtgenoot overwaardig. Geen wonder dan, dat zij, die altoos ongelukkig geweest was, en bijzonderlijk in het huwelijk, op hem verliefde, en heimelijk met hem trouwde; waar bij kwam de ſchaarsheid van middelen om te beſtaan, waarin hij haar blijmoedig ondersteunde. Zie hier des aangaande een bewijs. Haare moeder MARGARETHA zond haar, in het jaar 1432, eenige ſchoone paarden en kleinodiën; welk geſchenk zij met een tegengeſchenk wilde vergelden; dus verzocht zij, aan eenige voornaame Heeren, een maatige ſom op rente, maar ſtiet overal het hoofd. Door WILLEM DE BEIJ, haaren Stalmeester, of, zo anderen hem noemen, GERARD VAN GODELIJN, werd haar geraaden, de zaak aan den Heer VAN BORSSELE, bekaamd door zijne edelmoedigheid, voor te dragen. Dan, bij haar kwam in overweeginge, dat FRANK altoos haar partij geweest was; doch de nood drijft ſomtijds iemand tot zijn bitterſten vijand: en zo ging het ook met haar. BORSSELE bevond zig ten dien tijde in *'s Hage*; zij ontbood hem twee of driemaalen, zonder de zaak te durven melden, telkens iets anders ter baane brengende. BORSSE-

SELE meende dat de Gravin met hem ſpottede, ſchoon hij in haare houding eenige verlegenheid ondekte. Hij deed 'er bij den Stalmeeſter onderzoek na, en deze openbaarde hem het geheim. Zo dra hij dit verſtaan had, gaf hij DE BEIJ ten eerſten zijnen ſleutel, om zo veel gelds uit zijnen kist te haalen, als de Graavin benoodigd was. Meer dan eens onderſteunde hij haar ſedert op die wijze. Geen wonder dan, zeg ik, dat een man als hij in de gunst geraakte van een ſchoone jonge weduwe, reeds driemaal ongelukkig getrouwd. Al ware zij in 't geheel van geenen minzieken aart geweest, hadde het nog geene verwondering gebaard. JACOBA, ingenomen door zijne handelwijze, niet ongeneegen tot minnehandelingen, en verzot op zijn perſoon, deed hem nu en dan ten maaltijde noodigen; waarin BORSSELE ook niet nalaatig was, bevlijtigende zig om haar gemoed, wezenlijk door weder-waardigheden overſtelpt, met vrolijke geſprekken te vermaaken; waartoe het afzijn van den Hertog van *Bourgondien* hem te ruimer gelegenheid gaf; zo dat, om zo te ſpreeken, de genegenheid en de gelegenheid elkander de hand boden, om de Graavin, nu heftig op hem verliefd, in dit opzicht gelukkig te maaken. Men zegt dat vrouwen van haaren rang, in dergelijke gevallen, genoodzaakt zijn, den eerſten ſtap te doen, om dat anders niemand tot denzelven durft beſluiten. JACOBA haare gedaane belofte aan PHILIPS in den wind ſlaande, verklaarde dan aan BORSSELE, dat hij haar oneindig veel verpligt had, en dat zij niets had ter vergeldinge, dan haar perſoon. Uit hoofde, echter, van de belofte of het verbond met PHILIPS, moest het huwelijk, dat ſpoedig tusſchen hun beide geſlooten was, in het geheim geſchieden.

Zaaken van dezen aart zelden lang verhoolen blijvende, kon het ook niet anders wezen, of PHILIPS moest wel ſpoedig van dit huwelijk onderricht worden; hij kwam daarop naar *Holland*, doch veinsde nergens van te weeten. De jonggetrouwden dachten aanhang genoeg te zullen vinden, om 'er hem buiten te houden; dan, zijne magt was te geducht, en zijn aanhang te groot: dus vonden zij zig bedrogen. 't Geen hun het meeſte kwaad deed, was, dat de Edelen, BORSSELE zijn geluk en aanſtaande grootheid benijdende, zig liever aan den *Bourgondiër* onderwerpen, dan een huns gelijken boven zig wilden zien. PHILIPS in

den

den *Haag* komende, ſpeelde nog den geveinsde, en noodigde zijnen Stadhouder ten maaltijde. Hij was niet verſcheenen, of de Hertog deed hem, met een vaartuig, door *Delft*, *Rotterdam* en *Dordrecht*, naar het Kasteel van *Ruppelmonde* brengen. Daar zijn 'er die zeggen, dat de wangunst zijner vrienden zo verre ging, dat zij den Hertog geene rust lieten, voor hij een doodvonnis tegen BORSSELE getekend had. Andere zeggen, dat PHILIPS, alleenlijk door een ſtaat- of heerschzuchtigen liſt, ſlechts deed uitſtrooijen, dat BORSSELE met de dood geſtraft zou worden, om JACOBA te beweegen om afſtand van het Graafſchap te doen. Het zij hoe 't wil, het vonnis des doods werd met eenen brief aan den Slotvoogd van *Ruppelmonde* gezonden, die, toen hij het ontving, met zijnen gevangene in 't bord zat te ſpeelen. Zijne vriendſchap ſpoorde hem aan, de zaak verborgen te houden; doch BORSSELE zijne onſteltenis bemerkende, dwong hem, zijnen last te openbaaren; waarop de Slotvoogd hem den brief in handen gaf. BORSSELE borst in deze woorden uit: *Zo heeft dan eindelijk de bitterheid mijner vijanden's Vorſten goedheid overwonnen!* De goedheid van den Gouverneur ging nog verder; hij verborg BORSSELE in een onderaardsch gat, verſpreidde alomme het gerucht van zijnen dood, en ging zelfs naar *'s Hage*, om den Hertog de tijding daar van te brengen. Bij zijne verſchijning herdacht PHILIPS, wat hij bevolen had, en riep uit: *Helaas! wat heb ik beſtaan!* De Slotvoogd wierp zig voor hem neder, en bad om genade; PHILIPS zeide: *Gij hebt uwen last volbragt en geene genade van doen;* waarop hem de zaak geopenbaard werd, die hem zeer verheugde.

Men denke hoe JACOBA, op het eerſte gerucht van 't gevangen neemen van VAN BORSSELE, te moede was; zij zeilde, met eenige ſchepen en manſchap, naar *Ruppelmonde*, om, het kostte wat het wilde, hem te verlosſen. PHILIPS volgde haar; zij eischte volſlagen bewijs, of BORSSELE leevende dan dood was, en begeerde ten bewijze van het eerſte, hem te zien en te ſpreeken. De Hertog was haar ten wille, deed BORSSELE aan één der venſteren ten voorſchijn brengen, en de beide gelieven ſpraken elkander; ſtaande hij aan het venſter, en zij op het ſchip. Dan, naauwlijks had zij eenige woorden geſproken, of zij ſlapte van het vaar-

FRANK VAN BORSSELEN LEEST ZIJN DOODVONNIS.

vaartuig aan land, om met haaren oom in onderhandelinge te treeden; doch deze weigerde BORSSELE te ontſlaan, ten ware zij alle haare rechten op *Henegouwen*, *Hollaud* en *Zeeland* aan hem afſtond. Hiertoe behoefde zij zig niet lang te bedenken; al het gezach reeds kwijt zijnde, ſtond zij niets te verliezen, dan alleenlijk den blooten tijtel. Dus waren zij beiden ſpoedig gereed tot het ontwerpen der voorwaarden, waarop de afſtand zou geſchieden. JACOBA bedong, en 't werd haar toegeſtaan, dat de kinderen, uit dit huwelijk voortkomende, erfgenaamen der landen zijn zouden, en ook dat zij, na den dood des Hertogs, weder in het bezit zouden komen. FRANK werd tot Graaf van *Oostervant* verklaard; en JACOBA behield de landen van *Voorne*, *Zuid-Beveland*, *Thoole*, *Leerdam*, *Lede* en *Schoonderwoerd*, met alle de tollen van *Holland* en *Zeeland*. BORSSELE werd, in het eerst daarop volgende Kapittel, tot Ridder van het *Gulde Vlies* aangeſteld, en met het ampt van Opperhoutvester van *Holland* begiftigd. Hij nam, met zijne Gemalinne, zijne wooning op het Huis te *Tellingen*. De aanſtelling van VAN BORSSELE tot Opperhoutvester geſchiedde den 23ſten Maart 1433; en den 25ſten van de maand April werd JACOBA mede verklaard tot Opperhoutvesterinne en Duinbewaarſter. Zij waren, even te vooren, te *St. Martensdijk* in *Zeeland*, openlijk getrouwd. De eenigſte ſmart, die de ongelukkige JACOBA nu nog kwelde, was dat zij bij BORSSELE, zo wel als bij haare voorige mannen, onvruchtbaar was, en dus verſtooken bleef van de hoop, van haar kroost ooit weder in 't bezit haarer landen te zien. Men wil dat dit haar eene Teering veroorzaakte, waaraan zij, op den 8ſten October 1436, overleed. Bij haare huwelijksvoorwaarde had zij, aan haaren beminden BORSSELE, afgeſtaan de Heerlijkheid van *Oost-* en *West-Voorne*, met de Steden *Briel* en *Goedereede*, benevens de Heerlijkheid *Borsſele*, *bewester Vijfzode*, *in rechter Duwarien*, en de lijftochten. Dan, *Voorne* haar alleenlijk voor haar leven afgeſtaan zijnde, was die gift, zonder bewilliging van den Hertog, vruchtloos; doch deze zijn oogmerk bereikt hebbende, en tot het bezit der Graafſchappen gekomen zijnde, maakte daarin weinig zwarigheids, bevestigende dezelve een jaar voor haaren dood. In de hier bedoelde huwelijksvoorwaarde had

JACOBA zig van verſcheidene uitdrukkingen en bewoordingen bediend, die haare liefde tot BORSSELE ten duidelijkſten te kennen gaven: noemende hem haaren *lieve ende zeer gheminde ghefelle*; en maakende hem den lijftocht, *omme ſonderlinge liefde, rechte minne en volcommene gunſten, die wij* (zegt zij) *met alle onſer herten dragen ende hebben tot onſen lieve ende zeer gheminden ghefelle, ende wetachtigen beddegenote, Heeren Franchen van Borſelen, Grave van Oostervant.*

Vóór haar overlijden had de Hertog, die hem mede beminde, bij open brieven van den 21ſten April, hem het ampt van Opperhoutvester, voor zijn leven, opgedragen, met magt om, alleenlijk op zijnen naam en eigen gezach, zodanige nieuwe wetten omtrent de Houtvesterij te mogen uitgeeven, als hij zou geraaden vinden. De eerſte aanſtelling van den 23ſten Meart 1432, volgens den ſtijl van den Hove, was geſchied op een wedde van LXX Nobelen jaars; mids betaalende alle Officiers van de wildernisſen. De voorige Houtvester, de Heer *van ter Veer*, had ook betaald, in handen van ADRIAAN VAN WOUDT en DIRK VAN SWIETEN, de ſomme van veertien honderd goede goude *Wilhelmus Schilden*, en veertien honderd *Franſche* Kroonen, elke Kroon te betaalen met één *Wilhelmus Schild*, ende drie *Philips Cromſtierten*. Dan, bij de laatstgemelde gifte werd de ſchuld van gemelde Schilden en Kroonen, waarvoor JACOBA zig bij gemelden Heere *van ter Veere* aanſprakelijk geſteld had, vernietigd; blijvende hij alleenlijk gehouden tot de levering *van Feſanen ende Conynen, aan den Grave van Holland weſende, ook mede aan die van de Rade, en de andere naar gewoonte*. Hij werd, kort daarna, nog ontheven van het doen van rekening, van boete en breuken; wordende hem vergund, dat alles ten eigen profijte te houden; van welke voorrechten hij bezitter bleef tot aan zijnen dood, die voorviel den 10den November 1470. Hij werd begraaven te *St. Maartensdijk*, nalatende eenen natuurlijken zoon, die in huwelijk trad met BARBERA, dochter uit den huize van *Warſenaar*. Zijne meeſte goederen kwamen aan zijne zuster ELEONORA VAN BORSSELE.

Zie van hem REIGERSBERG; SMALLEGANGE; BOXHORN; SCHRIVERIUS; VOSSIUS; MERULA, *over de Wildernisſen*; DELEN en BLEISWIJK.

BORS-

BORSSELE, (*Jan van*) die mede uit dit aanzienlijk geſlacht geſproten is, was, in 't jaar 1516, Hoogleeraar te *Leuven*, en, 1519, Deken van 't Kollegie te *Zandenberg* of *ter Veere*. Vermoedelijk is hij te *Middelburg* geboren. GOUDHOEVEN en anderen ſtellen hem onder de Geleerden van *Zeeland*.

BORSSELE, (*Wolfardus van*) of *Barſalus*, zo als BOXHORN hem noemt, heeft verſcheidene gedichten aan C. MUSIUS geſchreeven.

BORSSELE, (*Philebert* of *Philip van*) is geweest Burgemeeſter van *Thalen*, en daarna, in 1615, Rentmeeſter van *Zierickzee* en *Beooster Schelde*, alwaar hij, den 27ſten Junij 1627, overleed. Uit veele geſchriften, onder anderen de *Zeeuwſche Nagtegaal*, een vers voor MERULA's *Tractaat over de Wildernisſen*, is te zien dat hij een beminnaar der wetenſchappen, en ook van de Dichtkunst was.

BORSSELE *van der Hooge*, (*Pieter Janszoon van*) werd, in het jaar 1570, geteld onder de Edelen en Ridderſchap van *Zeeland*. Hij was Heer van der *Hooge* en *Cleverskerke*. In het jaare 1589 werd hij Rentmeeſter van *Bewester Schelde*, en, op den 11den Maart van dat jaar, afgevaardigd in de Staaten van *Walcheren*. Door hem is geſchreeven een Tractaat *van de geeſtelijke en waereldlijke Leenen*.

BORSSELE, (*Jacob van*) oudſte zoon van Heere JOOST VAN BORSSELE en van CORNELIA VAN DER DUSSEN. Hij was Heer in *Cleverskerke*, en van *Geldermalſum*; had, in den jaare 1651, zitting in de vergaderinge der Edelen van *Zeeland*, en werd, van wegen die Provintie, gecommitteerd in den Raad van Staaten. Zijne vrouw was MARIA, dochter van Heer PHILIP VAN VARIK, uit *Gelderland*. Zijne kinderen waren: I. JUSTINA, geboren 1654, en gehuwd met DIRK, Baron van *Brakel*, die naliet vijf zoonen en één dochter; II. ADRIAAN; III. PHILIP JACOB; alle welken hier volgen.

BORSSELE, (*Adriaan van*) oudſte zoon van Heer JACOB VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, en broeder van den hier zo te noeme-

nen Heere PHILIP JACOB. Deze werd, na den dood van zijnen Heer Vader, in het jaar 1658, Heer van *Geldermalsum*, en, in 1677, Edelman van Prins WILLEM DEN DERDEN *van Oranje*; welken Vorst hij ook in alle zijne togten, tot in den jaare 1691, verzelde. Eenige jaaren te vooren was hij reeds Schepen en Raad der Stad *Vlissingen*, en, in 1686, wegens die Stad gecommitteerde in de Rekenkamer der Staaten van *Zeeland*. In 1692 werd hij afgevaardigd in den Raad van Staaten, als mede van 1693 tot 1708; en in 1685 naar *Engeland* gezonden, ter bemiddelinge der geschillen met de *Engelsche* Maatschappij. Daarna werd hij, van den Raad van Staaten, gevolmagtigd als Gedeputeerdete vèlde; en in 1714 bevond hij zig, als één der afgevaardigden van de Staaten, op het Congres te *Antwerpen*.

In het jaar 1696 had hij zig in den echt begeeven met Jonkvrouwe GEERTRUID VAN WELDEREN, dochter van BERNARD, Baron van *Welderen*, waarbij hij verwekte tien zoonen en vijf dochters, van welken hem overleefd hebben, WILLEM HENRIK, MARIA CATHARINA, JUSTINA GEERTRUID, JAN, JACOBA, ELEONORA en PHILIP JACOB. Heer ADRIAAN overleed in *'s Hage*, den 29sten April 1728.

BORSSELE, (*Philip Jacob van*) mede uit het geslacht van VAN BORSSELE VAN DER HOOGE, Heer van *Voorhoute*, Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen van *Braband*, benevens andere Heeren, in 1663, afgevaardigd aan den Bisschop van *Munster*. Ao. 1697 werd hij Raad der Stad *Middelburg*, en in 1712, als Extraordinair Ambassadeur, gezonden aan Koninginne ANNA. Drie jaaren daarna werd hij bekleed met de waardigheid van Gewoonen Afgezant der Staaten, aan het Hof van Koning GEORGE DEN EERSTEN, en ook gevolmagtigd om dien Vorst met deszelfs komste tot den throon geluk te wenschen. Hij hield aldaar zijn verblijf tot den jaare 1723, en kwam vandaar te rug, met den roem van een bekwaam Staatsman te zijn. Door de Staaten van *Zeeland* werd hij, in het jaar 1728, aangesteld tot Gedeputeerde in de Vergaderinge der Staaten Generaal; welken aanzienlijken post hij bekleed heeft tot aan zijnen dood, die voorviel op den 5den Maart 1735. Hij werd begraven te *Geldermalsum*.

In het jaar 1701 had zijn Hoog Edele zig in den echt begeeven

ven met Jonkvrouwe MARIA ELISABETH VAN STRIJEN, dochter van den Heere Mr. QUIRIJN VAN STRIJEN, Preſident in het Hof van *Braband*, bij wien hij éénen zoon, die jong geſtorven is, verwekt heeft.

BORSSELE, (*Jonker Jan*, Vrijheer van) een der zoonen van de Hoog Edelen Heeren ADRIAAN VAN BORSSELE EN TER HOOGE. Na dat, in het jaar 1747, aan wijlen Zijne Hoogheid den Prinſe van *Oranje*, WILLEM DEN VIERDEN, het Stadhouderſchap opgedragen was, werd hem, in de Provintie *Zeeland*, het recht van eerſten Edele, op de gebruikelijke voorwaarde, mede opgedragen, doch onder dit beding, dat 's Prinſen perſoon als Eerſte Edele zou verbeeld worden, door perſoonen, den Staaten aangenaam, in *Zeeland* geboren en behoorelijk gegoed, van den waren Hervormden Godsdienst en geene Krijgsampten bekleedende. Aan deze voorwaarde werd eerlang door gemelden Heere Prinſe voldaan, verkiezende den perſoon, van wien wij hier gewag maaken, en waarin alle de gemelde hoedanigheden, in den volſten zin, gevonden werden. In het volgende jaar werd deze Eerſte Edele van *Zeeland*, van wegen de Algemeene Staaten, afgevaardigd, als Minister tot de aanſtaande vredehandeling te *Aaken*; welke handeling Zijn Hoog Edele dan ook tot ſtand hielp brengen. Zijne Gemalinne was de Hoog Wel Geborene Vrouw ANNA MARGARETHA ELISABETH CONINCK, Vrouwe van *Ruthem van de Lemhove*, van *St. Pieterdamme*, enz. Die den lof, welken zijne Excellentie verdient, begeert te kennen,

zie de reedsgemelde redenvoering van den Heere W. TE WATER, en verder over dit geſlachte den zelfden Schrijver, benevens REIGERSBERG, GOUDHOUVE, VAN LEEUWEN, ROXHORN, SMALLEGANGE, *Vaderl. Historie*, en meer anderen.

BORSSELE, (*'t Huis te* of *van*) plagt weleer te ſtaan aan de zijde van *'t Voorhout*, een weinig voorbij de Kloosterkerk in *'s Gravenhage*; doch door wie van dit geſlachte het zelve gebouwd werd, is onbekend. Het huis was van die groote en uitgeſtrektheid, dat deszelfs erve voorheen bijna de gantſche noordzijde van het *Voorhout* beſloeg, dat is, van het eene ſtraat-

je tot het ander. Naderhand is het in verſcheidenene perceelen verdeeld, en het eene gedeelte aan den Ontvanger Generaal, Heer PHILIP DOUBLET, ten eigendom geworden; een ander gedeelte kwam aan MAGDALENA DOUBLET, en het derde gedeelte aan Heer JONATHAN VAN LUCHTENBERG, Rentmeeſter van *Noord-Holland*. Eindelijk is, in laater tijden, het grootſte gedeelte gekomen aan Heer PHILIP DOUBLET, Heere van *St. Annelaat*, die deze huizing veele jaaren bewoond heeft; na den dood van hem en zijne erfgenamen werd dezelve, 1725, aan verſcheidene perceelen verkocht. Ook behoorde aan dit geſlachte een Kapelle, aan de zuidzijde van het Choor in de Kloosterkerk in *'s Gravenhage*, zijnde de Sacriſtie; en deze afgebrand zijnde, werd zij, in het jaar 1435, door ANNA BOSSUIT, Gemalin van Heer JACOB VAN BORSSELE, Heer van *Brigdamme* en *Duiveland*, Stadhouder van *Bergen in Henegouwen*, weder opgetimmerd, met een Altaar verſierd en met inkomſten voorzien. Den brief van vergunninge ter wederopbouwinge, door den Priot aan haar verleend, vindt men in MATTH. *Analecta*, *Tom. VI. pag.* 103. en bij de RIEMER, *Beſchrijving van 's Gravenhage*, p. 385.

BORSTIUS, (*Jacobus*) Predikant te *Rotterdam*, ſtaat in het XIV. Deel der *Vaderlandſche Hiſtorie*, p. 67 en 78, bekend voor één van hun, die, in den jaare 1672, ter gemelde Stede, ſterk ijverden tot de bevordering van Prins WILLEM DEN DERDEN. *Elders* zullen wij gelegenheid hebben, deze zaak ter toetſe te brengen.

BOS, (*Caspar van den*) één der Nederlandſche Kunſtſchilders, geboren te *Hoorn*. In zijne jeugd beoefende hij de ſcheepsbouwkunde; doch ſterker zucht voor de teken- en ſchilder-kunſt hebbende, gaf hij zig geheel aan dezelve over, en werd, binnen korten tijd, een zeer bekwaam meeſter in het ſchilderen van allerleije voorwerpen. Tot ſmart van alle kunſtminnaars was zijn leven te kort, om zig verder in de kunſt te kunnen volmaaken.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOS, (*Lambert*) Hoogleeraar in de *Griekſche* Taale, op de Hoogeſchoole te *Franeker*. Dezen moet men niet verwarren met

LAM-

LAMBERT VAN DEN BOS, die Rector der *Latijnſche* Schoole te *Dordrecht* was, en zig, door zijne veelvuldige ſchriften, voornaamlijk over de Geſchiedenisſen van de *Nederlanden*, zo onder den naam van VAN DEN BOS, als onder dien van SIJLVIUS, uitgekomen, beroemd gemaakt heeft, en van wien men zegt dat hij een zeer ongeregeld leven leidde. Wat hier van zij, dit alleen kunnen wij verzekeren, dat hij, als Hiſtorieſchrijver, het huis van *Oranje*, 't welk hij zeer toegedaan ſcheen te weezen, door zijne te groote partijdigheid, meer kwaads dan goeds gedaan heeft. LAMBERT BOS werd geboren te *Workum*, op den 23ſten November 1670, van welgeſtelde en in goeden naam en faam ſtaande ouderen. Zijn vader was, te *Workum* voornoemd, Candidaat in de Godgeleerdheid, en Rector der *Latijnſche* Schoole. In 1694 werd LAMBERT Candidaat der Academie, en in 1696 hem vergund, openbaar les te geeven. Korten tijd daarna werd hij Lector, en, 1704, in plaatſe van BLANKAART, Hoogleeraar. Hij overleed op den 6den Januarij van het jaar 1717. Zijne ſchriften over de *Griekſche* taal zijn menigvuldig; men vindt dezelven gemeld bij VRIEMOET *Athenarum Friſicarum* p. 726 en 727.

Zie SCHULTENS, *Oratio Funebris*, en BALK, *Progranma*.

BOSCH, (*Petrus du*) één der vermaardſte Predikanten onder de *Franſche* Gereformeerden. Op den 23ſten Februarij 1623, werd hij te *Bajeux* geboren; zijn vader was WILLEM DU BOSCH, Advocaat voor 't Parlement van *Rouaan*. Gedurende den tijd van twee jaaren leide hij den grond zijner ſtudiën te *Montauban*; verder oefende hij zig drie jaaren in de Godgeleerdheid, te *Saumur*. In den jaare 1645 werd hij, te *Caen*, de Amptgenoot van den vermaarden BOCHART. Zijn naam werd door zijne bekwaamheid wel haast zo beroemd, dat die van *Charenton* hem, in 1658, tot hunnent verzochten; doch wat moeite die Gemeente, zo wel toen als in vervolg van tijd, deed, zij kon haar oogmerk niet bereiken. Dat uitmuntende mannen altoos hunne benijders hebben, werd in DU BOSCH bevestigd. Zekere POMMIER beſchuldigde hem, dat hij met verachtinge van de Oorbiegt zou geſproken hebben. Hoe valſch deze beſchuldiging ook ware, verzuimde de *Roomſche* Geeſtelijkheid niet, 'er zig van te bedie-

nen; om DU BOSCH uit den weg te ruimen; dat ook gelukte: want hij werd, in 't jaar 1664, naar *Chalons* gebannen. Zig naar *Parijs* begeevén hebbende, deed hij verſlag van zijne gezegden op den Predikſtoel, aan den Preſident Cancelier DE TELLIER, die in zijne rede genoegen nam, en hem verklaarde dat hij de beſchuldiging nooit geloofd had. Ook bewerkte die Minister, dat hij, tot groote blijdſchap van zijne Gemeente, den 15den October van 't zelfde jaar 1664, weder op vrije voeten geſteld werd; waarmede zelfs eenige Roomschgezinden hem geluk kwamen wenſchen. Geduurende dit geval gebeurde iets, dat DU BOSCH niet weinig ontſtelde. Zeker Edelman, ſchoon tot de *Roomſche* Kerk behoorende, en los van leven zijnde, was, echter, een groot beminnaar van 's Leeraars welſprekendheid. Deze noodigde, bij de terugkomst van den gemelden banneling, twee Monniken te gast, en overlaadde hen zo ſterk met den dranк, dat één van hun op de plaats dood bleef; waarna de Edelman bij den Predikant ging, hem zeggende, *dat hij aan de algemeene vreugde een Monnik geoffert had; dat een Jezuit wel een beter offer zou geweest zijn, doch dat hij hoopte, dat* du Bosch *zijnen wil voor de daad zou neemen, ſchoon het alleenlijk een ſlechte Franciscaner was.*

Op den 13den Julij 1668 werd hij, als afgevaardigde, uit naam van alle de Gereformeerden van *Normandiën*, wegens de zeer ſtrenge declaratie des Konings, naar *Parijs* gezonden; die van de andere Provintiën verkoozen hem tot het opſtellen van eenige geſchriften, die zij den Koning wilden aanbieden. Ook vonden de gezamenlijke Afgevaardigden goed, te verzoeken eenen voetval voor Zijne Majesteit te mogen doen; dat hun toegeſtaan werd, mids het geſchiedde door éénen, uit naam van allen; en tot dezen éénen werd DU BOSCH benoemd. De Koning alleen in zijn Kabinet zijnde, en behaagen in 's mans redenvoering vindende, vergunde hem vrijheid, tot het voordraagen van verſcheidene zaaken. Dit, op den 27ſten November, verricht zijnde, was het gantſche Hof, op het raport des Konings, over zijne welſpreekendheid ten uitterſten verwonderd; ook volgde 'er, in den jaare 1669, eenige verzachting op. Daarna heeft hij nog menigvuldige reizen naar *Parijs* gedaan; eindelijk werd hem, in 1685,

bij

bij een arrest van het Parlement van *Normandiën*, het predikken verboden. Toen begaf hij zig naar de *Nederlanden* de *Waalſche* Gemeente te *Rotterdam* ontving hem met opene armen. Hij leerde en ſtichtte die gantſche Stad, tot op den 2den Januarij 1692, toen hij ſtierf. Zo uit zijne leerredenen, als uit andere geſchriften, die na zijnen dood in 't licht gekomen zijn, kan men van zijne overgroote bekwaamheid eenig denkbeeld vormen.

Zie BAIJLE, *Dict.*

BOSCH, ('t *Huis ten*) was weleer een Ridderhofſtad, afkomſtig uit den huize van *Tſelſtein*, en gelegen in *Weeſeperkerſpel*, tusſchen de *Uittermeerſche Schans* en den *Hinderdam*. Eerst werd het verwoest door de Krijgsknechten van PHILIPS, Hertog van *Bourgondien*, in zijnen twist met den Bisſchop van *Utrecht*, die ook Heer HERBERT VAN IJSSELSTEIN gevangen nam. Weder opgebouwd zijnde, onderging het andermaal, in 1674, het zelfde lot, wanneer het, door de *Franſchen*, zodanig vernield werd, dat 'er niets dan de grond en eenige ſtukken muurs van overig bleeven.

BOSCH, ('t) of *Wieuwerder Bosch*; dus noemden de *Labadisten* een plaats, die zij in 't *Frieſche* Dorp *Wiewerd* gekocht hadden, en waarin zij, ten getale van meer dan honderd zestig perſoonen, geduurende eenige jaaren, hun verblijf hielden. Zij naderhand weder ſcheidende, is het *Bosch*, zo wel als de daarbij gebouwde wooningen, aan bijzondere bezitteren gekomen. Zie verder 't Art WIEUWERD.

BOSCH, (*Lodewijk Jansz. van den*) of, zo als anderen ſchrijven, VAN DEN BOS, geboortig van '*s Hertogenbosch*. Men beſchrijft hem als een kunſtig ſchilder van bloemen en fruiten.

Zie C. VAN MANDER, bl. 99. de druk van 1764 in 8vo.

Thans kunnen wij niet voorbij melding te maaken van den vermaarden Amſteldamſchen Dichter.

BOSCH, (*Jeronimo de*) bekend en geacht door zijne uitgege-

vene Dichtlievende Verlustigingen, twee deelen in quarto, als mede door zijne nagelaatene verzameling van uitmuntende rariteiten en prenten, die voornaamlijk eene buitengemeene collectie van vermaarde Nederlandſche mannen uitmaakten. Na 's mans overlijden is deze verzameling, die door zijn Ed. gedurende den tijd van meer dan vijftig jaaren, met den kieschsten ſmaak en het fijnſte oordeel vergaderd was, te *Amſterdam*, op den 20ſten Maart 1780, in 't openbaar verkocht. Het afbeeldzel van dezen uitmuntenden Dichter is door HOUBRAKEN zeer uitvoerig in 't koper gebragt.

BOSCHVELD, (*Adriaan van*) was, volgens aanwijzing der *Vaderlandſche Historie*, XIV. Deel, bl. 167 en 168 één van de Gecommitteerde Raaden, die, in 1672, den Lastbrief, afgegeeven en opgeſteld door den Commis DE WILDE, onderteekend hadden, om, naamlijk, met zijne Compagnie, benevens die van den Ritmeeſter STERNHUIZEN, aftetrekken, ter bezettinge van de toegangen naar den *Haag*; waarna de grouwelijke moord, aan de DE WITTEN gepleegd, volgde.

BOSHUIZEN, (*François*) Admiraal in dienst van den Koning van *Spanje*, ten tijde van het verblijf des Hertogs van ALBA in de *Nederlanden*. In de maand Mei 1568 kwam BOSHUIZEN, met een Eſquader van agt ſchepen, op den *Eems*, met oogmerk om Graaf LODEWIJK, die, den 21ſten Julij daaraanvolgende, te *Jemmingen* geſlagen werd, te benaauwen. Graaf LODEWIJK gaf, ten einde BOSHUIZEN in zijn oogmerk te verhinderen, op den eerſten Junij, eene commisſie aan SONOIJ, GERRIT BASTIAANSZ en HENDRIK THOMASZ, om zig tegen hem te verzetten. Dezen namen daarop van hem een ſchip van honderd lasten, en dreeven hem met de zijnen op de vlucht. In het jaar 1570 was hij, als Admiraal, van voor *Hoorn* gezeild, en behaalde, op den *Eems*, een grooten buit, op de Geuze vrijbuiters. In het volgende jaar bragt hij den Staatſchen groot nadeel toe, door het overmeeſteren van veele hunner ſchepen, ſchoon hij moest zien, dat de groote *Amſteldamſche* Galleij hem ontnomen werd. VELIUS verhaalt omſtandig, hoe hij te *Enkhuizen* gevangen, doch, de zaaken haar volle be-

beſtag nog niet hebbende, weder ontſlagen werd. *Hoorn* en andere Steden daarna der Staaten zijde gekoozen hebbende, vond hij zig, om de magt der *Waterlanderen* te ontwijken, verpligt, in *Amſteldam* zijne veiligheid te zoeken. Vandaar werd hij, benevens BOSSU, met een aantal van agttien groote ſchepen, volgens COMMELIJN, doch volgens E. VAN METEREN en HOOFT, met twintig of dertig, gezonden om *Noord-Holland* te temmen. Hoe het hem daarmede verging, zal op het Art. BOSSU gemeld worden.

Zie VAN METEREN, BOR, HOOFT, VELIUS, enz.

BOSHUIZEN, was voorheen een Adelijk huis in *Rhijnland*, onder *Zoeterwoude*, en is door die van *Leiden*, bij de aanmadering der *Spanjaarden* (1573) verbrand. De oude M. STOKE noemde het *Buschuizen*. De Edelen VAN BOSHUIZEN hebben 'er hunnen naam van ontleend; ook draagen de Polders daaromſtreeks nog dien naam. Een ander

BOSHUIZEN ligt in de Ambachtsheerlijkheid van *Sprang*; zijnde ten oosten belend aan *Waalwijk*, en ten zuid-oosten aan de grenzen van *Braband* en *Loon op 't Zand*.

BOSIO, (*Jeronimo*) of *Bosch*. De tijd zijner geboorte en ſterven is onbekend; dit alleen weet men, dat hij te *'s Hertogenbosch* ter wereld kwam. VAN MANDER, die ſommige van zijne kunſtſtukken beſchrijft, gelijk men ook zijn afbeeldzel aldaar, op Plaat L. No. 2. als mede bij DE BIE vindt, ſtelt hem onder de vermaarde meeſters in de ſchilderkunst.

BOSKAMP, eene Havezate, in de Provintie *Overijſſel*, nabij het Dorp *Olst*.

BOSKOOP, onderhoorig aan de hooge Heerlijkheid of Abdij van *Rhijnsburg* in *Rhijnland*, ten Oosten van *Hazerswoude* en *Hoogeveen*, 2532 roeden van de Stad *Gouda*. 't Heeft het recht om vier welgeborene mannen te doen zitten in den hoogen Vierſchaar van *Rhijnsburg*. De oude naam hiervan was, ten tijde van Graaf FLORIS DEN VIERDEN, *Beukſcoop*, *Bukiſcope* en *Beuskoop*,

Het

Het Ambacht wordt verdeeld in *Hoog*, *Laag* en *Vrij Boskoop*. Het tweede ligt ten Westen, en *Hoog* en *Vrij Boskoop* ten Oosten van de *Gouwe*, waardoor het Dorp doorſneden wordt, ſtroomende aan de oostzijde langs het jaagpad, waar langs veele trekſchuiten, van *Amſteldam*, *'s Gravenhage*, *Leiden*, enz. naar en van *ter Goude* vaaren. Ook is dit *Boskoop* de doortogt van alle de ſchepen, die uit de *Meer*, langs den *Rhijn*, door *ter Goude*, en langs den *Rhijn* en *Yſel* naar *Zeeland*, *Braband*, en elders moeten; 't geen zekerlijk eene buitengemeene beweeging, ter oorzaake van het ſchieten door de Sluis, oplevert. Behalven dit is *Boskoop* onder de vermaakelijkſte dorpen van *Holland* te rekenen. De bewooners daarvan zijn vrolijk en arbeidzaam, zo in de vaart, als met het aankweeken van Enterijen en Aardbeſiën; het drijven van allerleije koophandel en het oefenen van verſchillende handwerken: als het maaken van huismans en tuinmans gereedſchappen, het ſmeeden en 't klompenmaaken, ja zelfs het maaken van zwavelſtokken van hennippeſtoppelen, dat aan de minvermogenden, door hunnen ijver, een voldoend beſtaan verſchaft, en hen vergenoegd doet zijn. *Boskoop's* zeer goede weilanden zijn oorzaak dat de boter, die 'er gemaakt wordt, de *Leidſche* evenaart. Ook zijn de *Boskoopers* voor goede vetweiders bekend. Het getal der huizen beloopt weinig minder dan drie honderd, behalven de Molens. De geheele uitgeſtrektheid van het Ambacht wordt geſteld op 737 Morgen en 100 Roeden; het droeg, in 1631, in laſten *f* 1693: 16: 8. De Kerk aldaar is een vrij aanzienlijk gebouw, aangelegd in het jaar 1549, zijnde voorzien van een tamelijk hoogen ſpitſen toren, die éénen omgang, benevens uurwijzers en ſlagklokken heeft. De Kerkenraad oefent wel 't vri beroep van een Predikant, die onder de Klaſſis van *Leiden* en *Neder-Rhijnland* behoort; doch de Approbatie van 't beroep ſtaat aan de Ridderſchap en Edelen van *Holland* en *Weſtfriesland*, als Heeren dezer Heerlijkheid. De Predikant van *Boskoop* ontvangt zijn tractement, zijnde 650 gl. jaarlijks, op 't Generaal Comptoir der geeſtlijke goederen te *Delft*. De *Remonſtranten* hebben 'er een vrij aanzienlijke Gemeente, ſtaande hunne kerk onder *Noordwaddixveen*; de Roomschgezinden behooren onder de Staatie van *Randenburg* of *Raamdonk*. Tot de voor-

voorrechten van *Boskoop* behoort de vrijheid van de *Wassenaarsche* Graaflijkheids en *Geervlietsche* tollen, waarvan de eerste iedere zeven, en de tweede iedere zes jaaren, bij verzoek aan Gecommitteerde Raaden, worden verlengd. Het begeeven van bijna alle ampten en bedieningen staat aldaar aan den Raad en den Rentmeester Generaal der Abdijgoederen van *Rhijnsburg*.

Zie A. PARS, *Oudheden van Rhijnsburg*, in gr. 8vo. p. 443. *Staat van Holland*, *MSS.*

BOSLO; zie DORTHUIZEN.

BOSSAART. (*Thomas Willebrords*) Volgens het onderschrift van zijn afbeeldsel, door hem zelven geschilderd en door C. WOUMANS in 't koper gebragt, was hij een zeer vermaard Schilder, van groote stukken, en bijzonderlijk van portraiten, waarvan dat van Prins FREDRIK HENDRIK *van Oranje* en van WILLEM DEN TWEEDEN, als ook van andere Vorsten, ten getuigen strekken. Hij was geboren te *Bergen op den Zoom*, en had de kunst geleerd bij GERARD SEGERS.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

BOSSCHAART, (*Willebrord*) mede geboortig van *Bergen op den Zoom*, was Kanunnik in de Abdij van *Tongeren*, en Doctor in de Godgeleerdheid; een man, zeer ervaren in de Kerkelijke Oudheden, waarvan hij in zijne schriften doorslaande blijken gegeeven heeft.

Zie VAL. AND.

BOSSCHEN. Zo algemeen zeker als men het bij allen, die over de oudheid en gesteldheid dezer Landen geschreeven hebben, bewezen vindt, dat de Bosschen eertijds menigvuldig waren, zo onzeker is de waare gelegenheid van veelen te ontdekken. TACITUS, op wiens getuigenis men zig verlaaten kan, geeft ons wel eene beschrijving, wat in dezelven verricht werd, en ook, aan welke Afgoden eenigen van die gewijd waren; maar waar het eene of andere gelegen geweest is, blijft in zijne schriften een raadzel. De oude giftbrieven der Graaven bevestigen ten sterk-

sten,

ſten, dat in *Holland*, en wel in *Kennemerland*, *Weſtfriesland* enz. onderſcheidene Bosſchen geweest zijn; doch zij laaten ons verder mede in het duiſter; en de verſchillende uitleggingen, die de Schrijvers, zo over de woorden van TACITUS, als over eenige giftbrieven gemaakt hebben, maaken de zaak nog duisterder. Ik zal, om dit mijn gezegde te ſtaaven, mij alleenlijk bepaalen tot het *Schaakenbosch* en *Kreilerbosch*, zonder mij met het *Arduenner*, het *Laaker*, het *Hijrcanisch* of *Hijcaniër Bosch*, dat van *Diana*, het *Heilig Woudt der Semnonen*, het *Kuisch Woudt*, *Wasda*, *Merweda*, welk laatſte aan *Hercules* was toegewijd, of anderen optehouden; houdende het ook voor bewezen, dat reeds van *Badahenna* gezegd is.

TACITUS dan, na in het Vierde Boek zijner *Historien*; Cap. XIV. de tirannij der *Romeinen* beſchreven te hebben, zegt *dat* Civilis *onder ſchijn van gastmaal, de voortraffelijkſte des lands aards, en voorhaarigſte des volks, in een* Heilig Woudt *beroepen hadt, enz.* Omtrent dit *Forgest Woudt* of *Bosch* nu ſtemmen de meeſten overeen, dat het *'t Schaaken* of *Schaaker Bosch* geweest zij. Maar, waar was het gelegen? Sommigen neemen daar voor het nog in wezen zijnde aangenaame *Haagſche Bosch*; andere zeggen dat het bezuiden hetzelve, tuſschen *'s Gravenhage* en *Leiden*, gelegen was, en dat het zig tot aan *Utrecht* uitgeſtrekt haeft; dat het, om de menigte van Rovers, die 'er zig, in vroegere tijden, onthielden, ook *het Woudt zonder genade* genoemd werd; en dit laatſte bewijzen zij met de verſchillende vertaalingen van het *Latijnſche* woord *Sacrum*, dat deze voor *heilig*, en geene voor *onveilig* of *vervloekt* vertaalt. Wij zouden het, met CLUVERIUS en anderen, liever voor *heilig* houden, ſchoon wij niet ontkennen, dat het ook *onveilig* kan geweest zijn, om reden dat TACITUS de *Bosſchen* of *Wouden*, doorgaans, als de plaatſen, geſchikt tot den Godsdienst, doet kennen; en het ook zeker is, dat dit *Bosch*, ten tijde van CIVILIS, niet meer de verblijfplaats van Rovers en Moordenaars was, vermits uit de woorden van TACITUS blijkt, dat het 'er veilig was om den maaltijd te houden. Het verſchil dan beſtaat ſlechts in de plaats, alwaar het gelegen was; naamlijk ter opgemelde plaatſe, tuſschen *'s Gravenhage* en *Leiden*, of tuſschen *Maas* en *Waal*, niet ver-

re

re van *Batenburg*, omtrent *Nijmegen*, of wel bij *Wijk te Duurſtede*, als zijnde de drie ſteden, van welke dezen die, en geenen een andere voor de Hoofdſtad der *Batavieren* gehouden werdt.

PONTANUS, in zijn *Toneel van Gelder*, de Stad *Nijmegen* beſchrijvende, zegt: „ Buiten de ſtad is het *Nijmeegſche Bosch*, „ (anders) genaamd het *Wald*, *Rijxwald* of *hooge Wald*, alzo „ het in 't bijzonder aan die van *Nijmegen* gegund wordt tot hun „ houtgewas, verkens en vee te weiden. Hetzelve ſtrekt zig uit „ van de Heerlijkheid *Berk*, langs *Cranenburg*, tot aan de ſtad „ *Kleef*, en was eerst dicht van ſtruweele en duister van dik op„ gaande boomen, dan, is daarna bij de wederzijdſche Vorſten „ van *Gelder* en *Kleef* afgekapt, en nu meerendeels open en „ doorluchtig." „ Zulke (laat hij daarop volgen) die het *Sacrum* „ *Nemus*, d. i. *Heilig Woudt*, daar TACITUS van gewaagt, gaan „ zoeken in een gebrooken, nedrig ende van den daaglijkſchen „ ſpringvloed gekweld Eiland, gelijk *Holland* doorgaans geſteld „ was; zijn mijns oordeels op een doolweg. Want men bij „ naauwe naſpooring van alle omſtandigheden zal verneemen, „ deeſen roem meer eigen te zijn, aan het *Rijxwald*; daar ook „ eenige dalen en polien zijn, die ik en weet niet welken „ ſchijn van achtbaare oudheid en verborgen heiligdom van „ buiten uitbeelden."

Doch dit gezegde ſchijnt mij toe van zeer weinig krachts te zijn, ten bewijze van het geene PONTANUS 'er mede wilde bewijzen. *Dat Holland een gebrooken land was, en daaglijks van ſpringvloeden gekweld werd*, is eene onbetwistbaare waarheid; doch zulks bewijst niet *dat 'er daarom geen Bosſchen* of *geen Schaaken Bosch* was; 't geen min moeilijk te bewijzen is, dan wel het tegendeel. Ik zal mij niet bedienen van het raadzelachtig verhaal, waarmede ADRIAAN SCHRIK zig bezig gehouden heeft, en dat de zaaken nog duisterer maakt dan ze zijn; ook zal hier het gemelde zeggen van PONTANUS niet behoeven wederlegd te worden, noch dat van CLUVERIUS, als of de losheid van het land en de menigte der ſpringvloeden den groei der Boomen zouden verhinderd hebben; want, tegen deze twee, zou men twintig en meer anderen kunnen bijbrengen, die de Boom- en Boschrijkheid van het land beweezen hebben, zo als ons nader blijken zal. Ten

be-

bewijze dan, dat het *Schaakenbosch* plaats gehad heeft, niet alleenlijk, maar dat het ook wel dit *Heilig Bosch* geweest kan zijn, dient het volgende. In het jaar 1569 deed de Heer VAN WASSENAAR 'er eene Kaart van maaken; en, volgens dezelve, befloeg dit *Bosch* zeven-en-veertig Morgens. Behalven dat is 'er nog een bewijs voor handen, naamlijk eene gift, waarbij dezelfde Heer FILIPS VAN WASSENAAR, Graaf van *Ligne*, Heer van *Voorſchoten* en *Schaakenbosch*, in het zelfde jaar 1569 is verlijd geworden met een rente van tagtig ponden, voortkomende uit het afgehouwen *Schaakenbosch*, volgens het Octroi daarvan; met welke leenrente naderhand de Heer ADRIAAN PAUW, na het overlijden van zijne Moeder AGATHA VAN HARTIGVELD, Vrouwe van *Heemſtede*, is verlijd geworden. Dan, deze was ſlechts een gedeelte van de bezitting, zijnde 'er, uit dezelfde nalatenſchap, een andere rentebrief van veertig Morgens, geleegen onder *Bennebroek*, voor handen, waaruit de grootte van het *Schaakenbosch* (waarvan de Herberg onder de Heerlijkheid *Voorburg* nog den naam draagt) is op te maaken. Konde 'er dan een Rentebrief gemaakt en gegeeven worden van tagtig ponden, voortgekomen uit het afgehouwen *Bosch*, zo is het eerſte tegen PONTANUS en CLUVERIUS beweezen, willende de laatſte bewijzen, dat 'er, op de aangeweezene plaats, niet veele Boomen ſtonden. Volgens MERULA *heeft het Bosch zijne paalen zonder twijfel uitgeſtrekt onder verſcheidene naamen, van het zuiden, verre naar het noorden, ook over den Rhijn, ja tot aan de uiterſte einde van het land, het welk tegenwoordig Holland wordt geheeten.* De zulken, die dit ons bijgebragte bewijs niet voor voldoende mogten houden, verzoeken wij het oog te ſlaan op het reeds gemelde nog in wezen zijnde Bosch, één der grootſte overblijffelen van alle de Bosſchen, die in oude tijden menigvuldiger en van ruimer uitgeſtrektheid geweest zijn; welk *Haagſche Bosch* wij, met MERULA, bijna zeker voor een gedeelte van het *Heilige Woud* zouden durven houden. Des kundigen weeten dat dit Bosch zig eertijds ten Westen veel verder heeft uitgeſtrekt, gelijk alle de Bosſchen, van tijd tot tijd, verminderd en meest al geheel vernietigd zijn. 't Bosch, nu het *Haarlemmer Hout*, is mede veel kleiner dan het voorheen was. Wat nu aangaat *de achtbaare oudheid en 't verborgen*

gen Heiligdom, waarvan PONTANUS, ten aanzien van het *Nijmeegſche Bosch*, ſpreekt, wie zal ons zeggen, of niet het *Schaakenbosch*, het *Haagſche Bosch*, welks eerwaardige eiken hunne kruinen ten hemel heffen; of niet het *Haarlemmer Hout*, vóór derzelver berooving, geduurende het beleg der *Spanjaarden*, in 1572 en 1573, even zo veele tekenen van achtbaare oudheid en verborgen heiligdom hadden, als zijn bijgebragte *Wijxwald?* Wij ſtemmen PONTANUS toe, dat KAREL DE GROOTE zig daarin veelmaals met jaagen verlustigde, en dat de volgende Keizers 'er hunne Houtvesters en Bosch-Graaven hadden. Maar de *Hollandſche* Graaven hadden ook de hunne over het *Haagſche Bosch*; de menigvuldige Plakaaten, door hun uitgegeeven, doen ons ten duidelijkſten zien, dat het hen eene aangenaame plaats was; ja zelfs betoonden 'er de alvernielende *Spanjaarden*, bij hunne inlegering in *'s Hage*, zodanige achting voor, dat zij tot tweemaalen toe, bij openbaaren tromſlag, op lijfſtraffe, het beſchadigen van dat Bosch verboden. En, vong KAREL DE GROOTE een Hertebeest in het *Nijmeegſche Bosch*, deze werden ook in het *Haarlemmer Hout* gevonden. Want aan GIJSBERT VAN IJSTELSTEIN was, volgens een' giftbrief van WILLEM DEN DERDEN, beloofd, 'er jaarlijksch één uit het gemelde Hout te zullen ontvangen; en zelfs was dit Bosch in zulk een aanzien, dat de Houtvester van *Holland*, in een' brief van Graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN, in het jaar 1335, *Houtvester van Haarlem in Holland* genoemd wordt. Alles dan in de *Hollandſche Boſchen* te vinden zijnde, wat PONTANUS van het *Rijxwald* opgeeft, is, naar mijne gedachte, de grond der dwaaling, om het *Heilig Woudt* in het *Schaakenbosch* te zoeken, weggenomen. Maar dat meerder zwaarigheids ſchijnt te veroorzaaken, is, met CLUVERIUS, het *Heilig Woudt* bij *Batenburg* te vinden. Hij brengt daartoe 't volgende bij. „ Het is niet waarſchijnelijk dat CIVILIS, *om eenen opſtand* „ *tegen de Romeinen te willen herokkenen, en de Batavieren* „ *aan te moedigen, om de winterlegeringen dier volkeren aan-* „ *tetasten, zo eene hachelijke bijeenkoomſte, zo dichte bij die* „ *winterlegeringen, zou ondernomen hebben.*" Dit, zó als het daar ſtaat, kan men niet ontkennen, dat veel gronds heeft om zijn gezegde aanteneemen, en het oog van 't *Schaakenbosch* af-

tewenden. Maar wanneer men met alle naauwkeurigheid TACITUS wilde nagaan, zou men mogelijk zo wel winterlegeringen omtrent *Batenburg*, als omtrent het *Schaakenbosch*, kunnen vinden. En indien iemand die geſtelde mogelijkheid in twijfel wil trekken, die leeze, eer hij iets beſlist, wat ALTING van de *Castra Ulpia* zegt, waarvan wij 't volgende alleen hier aantekenen, ſpaarende de breedvoerige beſchrijving tot dat Artikel zelf. Hij bepaalt de ligging op vijftig duizend ſchreden, dat is, twaalf en een halve mijl beneden *Keulen*, en omtrent agt-en-dertig duizend ſchreden, dat is, negen en een halve mijl boven de Stad *Batenburg* of *Batavodurum*. TACITUS zegt, dat AUGUSTUS de eerſte grondlegger daar van geweest is; als ook dat nog twee legerplaatſen van hem zijn gemaakt voor de Keurbenden. Hierbij moet men ook in aanmerkinge neemen, hoe de *Romeinen* zig ten dien tijde gedroegen, en dan zal men gewaar worden, dat zij leefden in eene zorgelooze en onbekommerde gerustheid, zonder de minſte vrees voor eenigen opſtand. Daarbij het verhaal van TACITUS nagaande, zo vindt men dat CIVILIS zijn oogmerk onder een gastmaal bedekte; en dit weet men dat hem gemaklijk te doen viel. Het was immers den *Romeinen* genoeg bekend, dat bij de *Duitſchers*, wier zeden door de *Batavieren* en andere volken gevolgd werden, niets gemeener was, dan gantſche nachten bijeen te zijn, en, onder het ligten van den beker, de gewigtigſte zaaken te verhandelen, oorlog en vrede te maaken, en wat al meer? De *Romeinen* dit dan weetende, en zulke bijeenkomſten hen niet vreemd zijnde, kon geene vreeze bij de zorgelooze Bezetting, die zig in winterlegering bevond, al ware het nabij dezeive geſchied, veroorzaaken. Hieruit dan meenen wij, niettegenſtaande de achting, die PONTANUS en CLUVERIUS anders verdienen, te mogen beſluiten, dat men, zonder grovelijk te dwaalen, het *Schaakenbosch* voor dit *Heilig Woud* mag houden.

Hier dan afſtappende, gaan wij over tot *het Bosch te Kreil*, of *'t Kreiler Bosch*, dat berucht geworden is door het verzierde geval van den *Frieſchen* Edelman GALAMA, die, zo men wil, zijn recht verdedigde tegen Graaf FLORIS DEN TWEEDEN. Aan WAGENAAR, die dit geval verhaalt, II. Deel, p. 213 en zijne *Vaderlandſche Hiſtorie* zelfs met eene afbeelding daarvan verſierd heeft,

heeft, was niet onbekend, dat EIKELENBERG, in zijn *Alkmaarſche Geſchiedenisſen*, niet alleen het geval, maar zelfs het geheele daar zijn van het Bosch ontkend heeft. De Heer WAGENAAR, die in lateren tijde zelfs de onechtheid van den Rijm-Chronijk Schrijver KLAAS KOLIJN heeft aangetoond, ſchroomde, echter, toen niet, zig van hem te bedienen; en dit was hem te geoorloofder, om dat hij, in een oude Kaart van MERCATOR, een plaats, *Kreil* genaamd, in de *Zuider Zee*, niet verre van *Stavoren*, aangetekend meende te vinden. Hij bewees nog nader het aanweezen van die plaats, uit het Tweede Deel van het *Groot Plakaatboek*, kol. 1692, en ook met de woorden van JUNIUS, die, in zijn *Batavia*, p. 295 en 296 zegt „ dat „ 'er in de Vijftiende Eeuwe nog een groot Bosch benoorden „ *Texel* geweest is." Dus kon hij, zonder nadenken, gelooven, dat 'er bewijs genoeg was, om zulk eene Historie zonder ſchroom te verhaalen, en 'er zelfs een prentverbeelding van te doen maaken. Doch laaten wij eerst zien, wat EIKELENBERG 'er van zegt, en dan de historie ter toetſe brengen. Deze beſchouwt het gantſche verhaal als eene vertelling, die niet waardig is 'er zig mede op te houden, vooral om de zeer merkelijke onwaarſchijnelijkheid; en ſtelt daar op, dat, zo 'er, in de voorige Eeuwen, een *Bosch te Kreil* ware, zulks niet meer geweest is dan een *Rietbosch*, zo als hij 'er meer van dien aart opnoemt. Dan, dit enkele gezegde is niet voldoende, om daarom de gantſche historie te verwerpen: dus wij ons tot andere bronnen moeten wenden. In de *Chronijk van Holland, van den Klerk uit de laage landen*, of *de Onbekende Klerk*; vindt men niets van dit geval; ook niet bij VELDENAAR, noch in het *Goudſche Chronijkje*; en, 't geen bij mij boven alles geldt, is, dat de getrouwe MELIS 'er geen het minſte gewag van maakt. Om niet van KOLIJN te ſpreeken, dient hier aangeweezen, dat men het verhaal vindt in de beſchrijvinge van 't *Oud Batavia*, met aantekeningen van den geleerden SCHRIVERIUS. In den druk van 1614, bl. 182 wordt gezegd, dat het is overgenomen uit de *Duitſche Chronijk van Friesland*. SCHRIVERIUS tekent 'er op aan: *Ik twijffel 'er zeer aan, ſeeckerlick de Auteur vertaſt hem plomplijk, als hy ſeidt dat Hertog Godefroy van*

Brabant, in het jaar MCXIX overleden is, want wy hebben goed beſcheit, dat gy geſtorven is in het jaar MCXL. ſiet de Chronijk van de Hertogen van Brabant, van GRAMAIJE, cap. VIII. *'t welck my duchten doet dat al den bras verſiert is.* Op deze aantekening is het dat EIRELENBERG zig beroepen heeft. Doch J. BENT, in zijne *Verhandeling over 't Jagtrecht*, die zeer met deze historie ſchijnt ingenomen te zijn, tekent daarentegen, met de woorden van LUICUS en VAN RHIJN, aan *dat de Frieſche Chronijk in den naam van den Hertog van Brabant zou konnen misgetast hebben, gelijk meermalen gebeurt, ſonder dat men uit het verſchil van ſaartal met* SCHRIVERIUS *zou hoeven te beſluiten, dat het gantſche geval verſiert is.* De Heer BENT, die de *Frieſche* Schrijvers (wier waarde, en wat geloof men aan dezelven verſchuldigd is, men als zeer gering, volgens de aantekeningen van den in zijn leven kundigen FOEKE SJOERDS, in zijne Inleiding voor zijn *Oud* en *Nieuw Friesland*, houden kan) als OCCO SCHARLENSIS, VLIETARP en ANDREAS KORNELISZ, gelijk ſtelt met GRAMAIJE, had zig gemaklijker kunnen redden met de woorden van SCHOTANUS, die, in zijne *Chronijk van Friesland*, fol. 131. col. 2. zegt: *Doch is nae 't ſchrijven onſes Chronijken, (welcke wij in alſulcke ſaeken niet hebben connen uitſluiten) die twist tuſſchen beijde partijen, door tuſſchenſpreeken van Godefreid, Hertoge van Brabant, nedergelegt en gemiddelt.* En als dan had gemelde J. BENT zig beroepen op een Schrijver, waarvan de zo evengenoemde F. SJOERDS zegt, dat dit zijn Werk, onder alle kenners der *Frieſche* Historie, onder alle ſchriften van dien aart, in den eerſten rang geſteldt wordt; en (dat ſterker voor hem ſpreekt) *geheel zuiver van alle oude grillige en beuzelachtige vertellingen is.*

Geheel niet voornemens zijnde, mij als partij van wijlen den grooten WAGENAAR, of den Heere J. BENT te ſtellen, en alleenlijk naar de waarheid zoekende, zal ik hier het verhaal doen volgen, zo als de laatstgenoemde het letterlijk uit *het Oud Batavia* heeft nageſchreven, en dan, na het Charakter van Graaf FLORIS, volgens opgave van éénen onzer achtingwaardigſte Historieſchrijveren te hebben opgegeeven, mijnen Leezers het oordeelen vrijlaaten.

Het

Het verhaal luid dus. *Anno* 1119 *hadde Graaf Floris de tweede van dien name, groote twist tegen Galoiges van Galama, om* (dit laatſte lidwoordje moet zijn *in*, gelijk in het vervolg, uit het onderwerp des geſchils, wordt bevestigd. NB. Dit zijn de woorden van den Heer J. BENT) *het Bosch van de Creyl, daer Graeff Floris dickwils, wanneer hy te Enckelhuiſen of Medenblic was in ginc jagen. En benam de dienaars van Galama in 't ſelfde jaer ooc drie winthonden, met twee haſen ende ander wiltvanc. Twelc Galama ſwoer te wreken an des Graven goet en bloet, al ſoudet hem ſyn welvaert en leven kosten. De Graef dit veradverteert zijnde, meende het waren niet dan dreychwoorden, daer een man wel ſeven jaer na leefde, heeft evenwel (wanneert hem te pas kwam) ſyn comſte ende jacht aldaer, gehouden. Dit ſiende Galama is met ſyn vrienden ende goedgunners, daer bij gecomen, ende heeft den Grave om ſyn verlede gewelt en aangedaane verlies met toornigen moet aengeſproken, ooc vergenoeginge ende voldoeninge daer van begeert, ofte anderzins woude hij hem ſelfs daer van voldoen ende vergenoegen, met meer andere quaetſprekende woorden. Twelc by den Grave ſeer qualic genomen worde, ende heeft Galama met ſyn ſtout ſpreeken ſeer berispt. Waarop Galama ſeide: ſo verre ic* [illegible] *ſal ikt myns voor U beſchermen, oft ſal myn aen kracht oft macht ontbreken, viel met dien toe, en ſoude den Graef doorſteken hebben, maer hy (Graef) ontviel ende worde gekwest in ſyn rechter arm, ende worde voort van ſyn Edelluiden ende Dienaers, die by hem waren beſchermt, daer Galama twee van doorſtac, die haer Heere wel eer voorgeſtaen ende beſchermt ſoude hebben, maer dochten niet dat* [illegible] *zoude toetasten. Doch de twist is ten laasten by des Graefs Edel-luiden opgenomen, ende ſy hebben haer ſaken op Godefroy den Hertog van Brabant begeeven.* DAN VERMITS DIE KORTS DAERNAE INT SELVE JAER STARFF, EN IS DAER NIET VAN GECOMEN.

Dit laatſte gezegde, hebben wij gezien, bewoog SCHRIVERIUS te denken, *dat al den bras verſiert was.* Gaarne ſtemme ik den Heere J. BENT toe, dat deze misgreep, wegens den dood des Her-

togs, geen voldoende reden is, om de geheele zaak in twijfel te treeken, en heb hem en zijne Leezers daarom het zeggen van SCHOTANUS ten hunnen voordeele aangeweezen. Dit deed ik des te liever, om dat ik nu veel nader meen te kunnen bewijzen, dat het geval in questie verzierd is, en men het in de *Vaderlandſche Hiſtorie* wel mag doorhaalen. Ik bevestig deze mijne gedachten niet, zo als ik zou kunnen, met het geen ik reeds heb aangeweezen, naamlijk dat in de hier voor opgenoemde Kronijken 'er niets van gevonden wordt; neen: mijne bewijzen beſtaan in de woorden van den vermaarden JANUS DOUZA, in het Tiende boek der *Hollandſche Chronijken*, en in die van den echtſten der Chronijkſchrijveren, MELIS STOKE, dien ik, om reden, het laatst zal bijbrengen.

Om mijne Leezeren niet te veel te vermoeijen, zal ik hen niet ophouden met het eenpaarig getuigenis van alle de Schrijveren, als BEKA, BARLANDUS en veele anderen, wegens den vreedzaamen aart van FLORIS, bijgenaamd *de Vette*, ter oorzaake van zijne ſchoone lichaamsgeſtalte. DOUZA alleen zal alles afdoen. Hij dan zegt:

Na *Dirk* is gevolgt zijnen zoon *Floris*, die veele aangenaame lieflijke deugden bezat, als, *trouw*, *beleefdheid* en *mildadigheid*, waarom hij ook van ieder bemind was. Hij was groot van perſoon, en had een aangenaam aanzien; hij was *ongemeen vroom en rechtvaardig; paste meer op ſyne burgers dan op ſyn eigene zaaken, een beſchermer en voorſtander van allen, en voornaamlijk van den armen*; in 't kort hij was *ieder verderlijk en niemant ſchadelijk*. Met deze goede hoedanigheden won hij ligtlijk in den aanvang zijner regeeringe, hoewel hij maar een aankomend jongeling was, de gunst der menſchen, en *overtrof de deugden zijns vaders, die door de zijnen verduiſterd werden*. Daar kwam nog bij, dat hij in grootheid van leven en van rijkdom, koſtelijke toerichtingen van ſpeelen en andere zaaken, alle zijne voorzaaten te boven ging. Maar niets was loflijker en prijsbaarder in hem, dan, *dat hij geduurende zijn gantſche leeven, met geen minder ſorge de vrede, dan het welvaaren van het land zocht, aller nabuuren gunst en vriendſchap genietende, ſelfs van die geenen, die voor heen vijanden*

van

van zijn vaderlijk huis geweest waren, waarmede *hij ook verbonden en alliantiën gemaakt heeft*. En zo en isser *noch bij die van Utrecht* tegen hem *geene moeite gemaakt*, *noch bij de Friesen de vrede niet gebrooken*, (hierbij dient te worden aangemerkt, dat SCHRIVERIUS zijne leezers te recht gewaarschuwd heeft, dat 'er groot misverstand in meest alle de oude Chronijken is, die het verhaal van de oorlogen met de Friesen, dat tot *Floris den Derden* behoort, op hem verkeerdelijk hebben toegepast; zie zijne aantekeningen op het *Goudsche Chronijkje*, bl. 40.) *hoewelse andersints geene heerschappij konden dulden*. Invoege men (dus gaat DOUZA voort) licht kan merken, wat 'er te houden is, van het onwaarachtig schrijven van eenige jongere Autheuren, die op deze plaatsen verhaalen de lage en nederlagen der Friesen, alle dingen die geschied zijn ten tijde van dien *Floris*, die een kinds kind van deze geweest is, ('t welk met de aantekeningen van SCHRIVERIUS dus volkomen overeenstemt.) *Want gelijk alle de oudste eenpaarig getuigen*, *in den tijd van* FLORIS DE VETTE, ISSER BUITEN 'S LANDS GEDUURIGE VREDEN, EN BINNEN 'S LANDS GEDUURZAAME RUST GEWEEST."

Tot dus verre DOUZA. En of dit nu nog niet voldoende ware, om de beschuldiging tegen den Graaf, in het verhaal begreepen, *van dien Edelman zijne honden en haazen ontnomen te hebben*, *en als met geweld op zijnen grond te willen jagen*, dat met het bovengemelde charakter van Graaf FLORIS gantsch niet strooken zou, te doen vervallen, keeren wij ons tot M. STOKE, om te zien wat die van 's Graaven dood zegt. In de uitgaave van 't jaar 1620 leest men:

Als men schreef elfhonderd Jaer
Ende XXII. meer daer naer
Starf in der bloeme sire Joecht
Florens die bette vol meniger doecht

Het jaartal, dat WAGENAAR en anderen gevolgd hebben, om den tijd van 's Graaven dood te bepaalen, en waarna het geval Ao. 1119. zou kunnen gebeurd zijn. Ik beroep mij niet op het Ex-

emplaar van den druk van *1620*, dat ik thans voor mij heb, en met menigvuldige aantekeningen van SCHRIVERIUS, EIKELENBERG en MARCUS voorzien is, en waarbij, op den kant van vers 2, met de hand van den laatstgenoemden, aangetekend ſtaat *his referibamus ende XII meer.* Maar ik beroep mij op vs. 105, 106 en 107. zo als men die leest in de uitgaave, ons bezorgd door den Wel Ed. Heer B. HUIDECOPER, luidende aldus:

Als men ſcreef elfhonderd Jaer
Ende XII meer daer naer
Starf/ enz. enz.

Verder op het onwraakbaare bewijs, dat gemelde Heer HUIDECOPER zijne Leezeren oplevert, in zijne breeder aantekeningen, op deze verſen, I. Deel, bl. 489, 490 en 491. enz. 't welk mij overtuigt, dat FLORIS geſtorven is in het jaar elf honderd en twaalf; en dus ook dat het geval, tuſſchen hem en GALAMA, in 't jaar elf honderd en negentien, verzierd is. Ook houd ik mij verzekerd, hadde de Heer JOACHIM RENDORP, Vrijheer van *Marquette*, deze zaak met zijn anderzins doordringend oordeel, op deze wijze nagegaan, dit geval, in zijne *Verhandeling over het recht van de Jagt*, bl. 23 uit de *Vaderlandſche Historie*, niet zou bijgebragt hebben. 't Zij mij gegund hier bij nog aantemerken, dat WAGENAAR mede misgetast heeft, giſſende dat GALAMA een *Westfriesch* Edelman geweest is; welke giſſing BENT voor meer dan waarſchijnelijk houdt. Doch het is overbekend, dat het adelijk geſlacht der GALAMA's, dat toen reeds in wezen was, in *Friesland*, en wel ten Oosten van 't *Flie*, (toen *Oost-Friesland* genaamd) t'huis hoorde, en 'er nog honderden van jaaren gebloeid heeft, zo als wij op het Art. GALAMA zullen zien. Om dan een einde te maaken, herzeg ik, dat ik, wat het geval aangaat, hetzelve voor een verdichtzel houde; maar met EIKELENBERG niet wil toeſtemmen, dat het *Bosch Kreil* enkel in een *Rietbosch* beſtaan heeft: voor eerst, om dat WINSEMIUS, in het Vierde Boek zijner *Frieſche Historie*, zegt, *dat de Boſſchen* Creupel *en* Creijl *lagen tuſſchen* Staveren *en* Enkhuizen, *waaromtrent die van* Galama *veel landts hadden.* En ook om dat men bij

BRANDT

BRANDT en CENTEN, in de *Historie van Enkhuizen*, bl. 6. leest: *Want dat 'er voor* Enkhuizen *veel land is geweest, daar nu zee is, gaat ſeker. Men vindt ook dat 'er een Bosch* de Kreil *genaamd, tuſſchen beiden lag, doch nader aan* Staveren *als aan* Enkhuizen.

Ik zou zelfs niet vreemd zijn van te gelooven, dat, toen de *Noordzee*, omtrent het jaar 1220, de gaten van *Texel* en het *Vlie* heeft beginnen te vergrooten; toen de vrije vaart door de *Noordzee*, voorbij *Staveren* en *Enkhuizen*, begon bruikbaar te worden; toen de bewooners van *Wieringen* en *Texel* veele grachten gegraaven hebbende, de gemelde *Noordzee*, met een grooter kracht, haaren ingang door dezelve, als door een diepe Zee, nam, ter plaatſe daar voorheen land was, ſcheidende, door den krachtigen loop des waters, *West-Friesland* en *Friesland* van een, en veroorzaakende ook daar door de in het midden liggende Eilanden *Texel*, *Vlieland*, *Terſchelling*, *Ameland*, *Schiermonikoog*, *Bosch*, *Rottum*, *Borkum*, *Bauch* en *Juist*, het welk de oorſprong van de *Zuiderzee* geweest is; dat, zeg ik, op dien tijd, dit *Kreilſche* en andere Boſchen, door het water verſlonden zijn. Op het Art. FLEVO zullen wij dit nader aantoonen.

Nu blijft nog over te onderzoeken, waaraan de vernietiging dier Boſchen hoofdzakelijk is toeteſchrijven. De natuurlijkſte en meest geloofwaardige reden is, dat zulks veroorzaakt is door ongemeene ſtormen en watervloeden. Behalven het geen wij reeds, op het Art. BOOMEN, aangetekend hebben, voegen wij hier bij, dat men de boomſtorting niet behoeft te zoeken bij den algemeenen Zondvloed, maar zig alleenlijk te bepaalen heeft tot den bekenden *Cimberſchen Vloed*, en dat men, met den Heere OUTHOF, in zijn *Verhaal van de Watervloeden*, Tweede Druk, bl. 154, dit juist niet tot één, maar tot onderſcheidene vloeden moet brengen. Wanneer men dan daarbij in aanmerkinge neemt, dat deze landen, vóór CHRISTUS geboorte, en veele van die, lange jaaren daarna, onbedijkt waren; dat de bew[illegible], voor geduurige overſtroominge bloot ſtaande, op *Terpen*, hoogten of heuvels hun verblijf hadden, en die verblijfplaatſen met boom en bosch rondsom beplanteden, of hoogten opwierpen, daar dezelven door de natuur waren voortgebragt; wat wonder dan, dat,

bij zulke ongemeene zwaare ſtormen en watervloeden, die boomen, in een losſen grond ſtaande, omgerukt zijn geworden? PICART, in zijne *Oudheden van Drenth*, bl. 35 bevestigt genoegzaam, dat de plaatſen, daar nu Veenen gevonden worden, voorheen Bosſchen waren. Men herzie ook, het geen reeds door ons, in het Vijfde Deel, op het Art. BADEHUENNA gezegd is, en het geen wij hier vóór, van de onder de aarde gevondene boomen, gemeld hebben. Zulke ſtormen, waarvan PICART zig niet ten onrechte verbeeldt, dat wind, water en vuur zig tot de algemeene verwoestinge vereenigd hadden, vindt men aangetekent, geweest te zijn bij de *Cimberſche Watervloeden*, twee of drie honderd jaaren vóór onze gewoone Tijdrekening; een andere op het jaar 700; een volgende in het jaar 860, waardoor, volgens de Chronijk van E. DE VEER, *alle die bomen, die huiden ten dage van* Leiden *tot* Nijmegen *toe, in broekachtige of waterige ſteden opgegraven worden, te nedergeworpen zijn*; nog anderen 867, 1170 en 1177. Zie daar oorzaaken genoeg, om de vermindering in dezelven te zoeken.

En wat aangaat de vermindering of verkleining van die Bosſchen, welke nog overig zijn, de magt der Opperheeren, waar van PONTANUS, wegens het *Nijmeegſche Bosch*, ſpreekt, als van een overeenkomſtemminge tusſchen de Graaven van *Gelder* en *Kleef*, om hetzelve nooit uitteroijen, zo hebben ook zekerlijk anderen het in hunne magt gehad, die te verkleinen; waarvan ik alleenlijk het *Haarlemmer Bosch* of *Hout* ten bewijze verkieze. Wij hebben hier vóór gezien, dat de Houtvester van het *Haarlemmer Hout* den tijtel had van *Houtvester van Holland*, en dat dus dit Bosch van grooter uitgeſtrektheid moet geweest zijn dan het *Haagſche Bosch*, dat thans nog honderd Morgens beſlaat. JUNIUS, in zijn *Batavia*, Cap. 13, bl. 172 zegt *dat alles Bosch was tusſchen* Haarlem *en de* Noordwijker Hout, *en dat die Bosſchen zig tot twaalf duizend ſchreden, en dus omtrent drie uuren uitſtrekten.* Zie ook VAN DEN SCHELLING, in zijn *Hollands Tiende recht*, bijl. DDD. VAN LEEUWEN en anderen zeggen ook, dat het zig heeft uitgeſtrekt tot aan *Voorhout*. Dit zij genoeg gezegd, om deszelfs vroegere uitgeſtrektheid te bewijzen, ſchoon de eigenlijke grenzen daarvan niet juist te bepaalen zijn. Om nu

aan

aan ons gezegde te voldoen, moeten wij bewijzen dat de Souverainen van den Lande ook getoond hebben, de magt te bezitten om de Bosſchen te verkleinen. Dit blijkt uit de Reſolutie der Staaten van *Holland*, van den 11den October 1583, en uit den brief van Erfpacht, van den 13den December van dat zelfde jaar, waarin de voorwaarden bepaald worden, op welke het voortaan een eigendom van de Stad *Haarlem* zou blijven; zijnde het toen reeds tot zo verre verkleind, dat het, bij meetinge, niet grooter werd bevonden dan zestig Morgens, en dus veertig Morgens minder, dan wij zo even zeiden dat het *Haagſche Bosch* nog beſlaat; waaruit dan ten klaarſten blijkt, dat deszelfs uitgeſtrektheid, door de Graaven, van tijd tot tijd uitgebreid, en ook weder verminderd is geworden; tot welk laatſte, waarſchijnlijk, de vergrooting der Steden en Dorpen aanleiding kan gegeeven hebben, zo als uit *'s Gravenhage* en het *Haagſche Bosch* te zien is. Wat nu de verdere Bosſchen aangaat, deze ſpaaren wij, volgens den aart dezes Werks, tot de bijzondere Artikelen van dezelve.

Bossem, (*Matthias*) of *Bosſemius*, werd, in het jaar 1527, te *Amſteldam* geboren. Hij leerde de Latijnſche taal onder den vermaarden CORNELIS CROCUS; genoot het onderwijs, in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid, te *Leuven*, en onderwees daarna, eenigen tijd, de jeugd in de laatstgemelde wetenſchap, in een Klooster. Zijne bekwaamheid was oorzaak, dat hij te *Douai* tot Hoogleeraar beroepen werd; welk ampt hij, den tijd van drie-en-dertig jaaren, waarnam; wordende intusſchen tot Cancelier van de Hooge Schoole, en tot Proost van *St. Amatus Kerk*, verheeven. Hij ſtelde zijn grootſten roem in kuisch en nedrig te zijn. 'Er word van hem verhaald, dat hij, om alle verzoekingen te mijden, nooit een vreemde vrouw in zijn huis duldde, en 'er nooit alleen mede in geſprek trad; getroostende zig om zelf, tot op het einde van zijn leven, zijn huiswerk te doen. Ook heeft hij een boek geſchreeven, waarin hij de vraag: *Of een geeſtlijk perſoon vrouwsperſoonen in zijn huis houden mag?* beantwoord. Op welke wijze hij, die een zeer geſtreng man was, zig tegen zijne onderhoorige Geeſtelijken gedroeg, is ligtlijk optemaaken.

Bij

Bij zijn overlijden, dat voorviel op den 31ſten Januarij 1599, ſchikte hij zijne goederen tot het ſtichten van een ſchool, onder de beſcherming van de *Maagd Maria*. Bij VALERIUS en anderen vindt men zijne ſchriften vermeld.

Zie GOUDHOEVEN, *Holl. Chronijk.*

BOSSIUS, (*Jacob*) anders genaamd *à Caſtro*. ZWEERT en VALERIUS ANDREAS ſtellen hem onder de Geleerden, welke *Amſteldam* voortgebragt heeft. Hij was Leeraar in de Godgeleerdheid, en werd, in 't jaar 1611, te *Mechelen*, tot den derden Biſchop van *Roermond* gewijd, en den 19den Mei van dat zelfde jaar aldaar plechtig ingehaald. Hij overleed aldaar, 1639, in den ouderdom van negen-en-tagtig jaaren. Anderen voegen hierbij, dat zijn vader en moeder, beiden uit oude *Amſteldamſche* Burgerlijke geſlachten geſproten, genaamd waren, GERRIT PIETERSZ. VAN DEN BORG en ANNA JANSZEN DU BOIS.

Zie *Kerklijk Tooneel van Braband.*

BOSSU, een zeer voornaam Dorp, pronkende met een der allerſchoonſte Kasteelen, niet alleen van *Henegouwen*, waarin het gelegen is, maar zelfs van gantſch *Nederland*. Om deze of om eenige andere reden werd het, door Keizer KAREL DEN VIJFDEN, met den tijtel van Graaflijkheid beſchonken. Met ziet het kasteel nabij het ſtedeke *St. Gillain*.

Zie RAIJ, *Dictionarium.*

BOSSU, (*Maximiliaan, Graaf van*) of anders, MAXIMILIAAN DE HENNIN, Graaf van *Boſſu*. Op het Art. BORSSELE, en wel bij MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIEN, Heer van *ter Veer*, hebben wij gezien, dat die, bij uiterſten wille, dezen MAXIMILIAAN DE HENNEN, tweeden zoon van JOHAN DE HENIN, Heer of Graaf van *Boſſu*, en van ANNA VAN BOURGONDIEN, oudſte zuster van Heer MAXIMILIAAN, zijne goederen vermaakte; doch dat de erfgenaam daar bij weinig voordeels had, vermits de meeſte zijner goederen, op aandrang der ſchuldeiſchers, moeſten verkocht worden. Grooter vooruitzicht baarde hem de gunst, die de Hertogin VAN PARMA hem betoonde, door hem, in 't jaar 1567, bij voorraad, geduu-

ren,

rende het afzijn van Prins WILLEM VAN ORANJE, tot Gouverneur en Opper-Houtvester over *Holland* aanteſtellen. Na dat deze Vorſtin uit de *Nederlanden* vertrokken was, bediende de Hertog van ALBA zig van hem. Het eerſte, dat wij van aanbelang, van zijne bedrijven, ten voordeele van den Koning, van hem gemeld vinden, is, dat ALBA hem, in den jaare 1572, met eenige vaandelen knechten naar den *Briel* zond, om die plaats te heroveren, of ten minſten de Watergeuzen, in hunnen aangevangen loop te ſtuiten. BOSSU ſtak, gelijk men weet, met zijne manſchap, van *Schiedam* en *Maaslandſluis* over, en landde op het Eiland *Voorne*, vermits de beruchte Graaf VAN DER MARK te zwak was, om hem het hoofd te bieden. Doch, hoe elendig zijne *Spanjaards*, door het openen van de Sluis, voor den *Briel* verwelkomd zijn geworden; hoe BOSSU, in zijne vlucht, voor *Dordrecht* het hoofd ſtiet, met liſt binnen *Rotterdam* kwam, en welken moord hij aldaar aanrichttede, zal op de Artikelen van die Steden verhaald moeten worden. Zijn gedrag te *Rotterdam* en *Delfshaven*, welke plaatſen hij bij nacht overviel, en 'er afgrijslijke wreedheden pleegde, veroorzaakte dat de liefde des volks tegen hem in haat veranderde, en ieder weldenkend ingezetene verheugd deed zijn, dat hem, dien men zeide moordenaars aantevoeren, zijn oogmerk, om *Schoonhoven*, dat door LUMEIJ belegerd was, te ontzetten, mislukte. Beter ſlaagde hij in den ſcheepſtrijd op het *Haarlemmer Meer*, en in zijne onderneemingen in *Waterland*, daar hij, nu met winſt en dan met verlies, gewigtige zaaken ten dienſte des Konings ondernam. Wij bepaalen ons liefſt tot een omſtandig verhaal van zijn gedrag op de *Zuider Zee*, in 't jaar 1573, als zijnde de voornaamſte zijner daaden, ſchoon ſchandelijk voor hem uitgevallen; ten gelukke, echter, van 't Vaderland: want van dien ſlag hing het behoud of verlies van gantſch *Noordholland* af.

Op het Art. BOSHUZEN, hebben wij gezien, dat 'er, bij de Schrijvers, verſchil is over het getal der ſchepen, waarmede ALBA zig meeſter van de *Zuider Zee* zocht te maaken; wordende dit getal nu op twintig, dan op dertig, dan weder op agttien bepaald. (Men zie, het geen ik daar van gezegd heb in mijne *Amſteldamſche Jaarboeken*, II. Deel, bl. 131.) Om dit geſchil weg te neemen, volgt hier de lijſt der ſchepen.

Oor-

Oorlogsſchepen.	Bevelhebbers.	Koppen.
1. De Inquiſitie . .	*de Graaf van Bosſu*, Admiraal. . . .	180 en 200 Sold.
2. De Heilige Geest .	*F. van Boshuizen*, Vice-Admiraal. . .	115.
3. De witte Valk . .	*Paulus Loo.* . . .	100.
4.	*Jan Symonsz. Rol.* .	100.
5. De bonte Koe . .	*Jonker Arent van Haemſtede.* . . .	90.
6. De Roze	*Johan Deyll.* . .	90.
7. De graauwe Valk .	*Jacob Claes.* . . .	90.
8. De witte Haan . .	*Fredrik Thomasz.* .	90.
9. De vliegende Arent.	*Boudewijn de Schoone, Dirksz.*	90.
10. 't Vliegende Hart .	*Symon Cornelisz. de Gude.*	60.
11. De zwarte Ruiter .	*Anthonis Jacobsz.* .	60.
12. De Rave	*Jonge Johan Deyll.*	48.
	te zamen	1313 koppen.

Oorlogsbooten of Jachten.	Bevelhebbers.	Koppen.
1. De ſwarte vliegende Arent . . .	transp.	1313.
	Mattheus de Jonge Vleet. . .	30.
2. De Aap	*Artus van Schuilenberg.* . .	30.
3. De Exter	*Andries Knobout.*	30.
4. De Haan	*Michiel van Hagenault.* . . .	30.
5. De vliegende Draak,	*Adriaan Craal.*	30.
6. De Haas	*Jan Duyens.*	30.
	te zamen	1493.

De ſchepen, welke de *Noordhollanders* in het T haddden doen zinken, beletteden, den eerſten dag, deze Vloot over de ondiepte te komen; maar den volgenden dag bediende zij zig van hooger getij. Op het naderen van dezelve, werd, door den Admiraal van *Noordholland*, CORNELIS DIRKSZ, krijgsraad beleid, en in den-

denzelven in overleg genomen, of 't veiliger ware, den vijand op het *T* aantetasten, of hem in dieper water aftewachten; welk laatſte het raadzaamst geoordeeld werd. Dus namen de *Noordhollanders* de wijk naar *Pampus*; waardoor de vijanden, volgens hunnen aart, van hoogmoed begonnen te zwellen, en ondernamen de ſchans te *Schellingwoude*, te water en te land, aantetasten. De Overſte BROEKHUIZEN, de Vloot ziende wijken, dacht, van alle hulpe verſtooken, best te zijn, de vlucht naar *Edam* en *Monnikendam* te neemen. Groot nadeel veroorzaakte hij daardoor aan de Dorpbewooneren, wien hij, in hoope van ontzet, verboden had, hunne goederen vooraf weg te voeren. De vijanden plonderden dus, zonder hinder, alles wat hun voorkwam. Hadde ten dien tijde de vreeze de *Noordhollanders* niet te zeer bekneld, zij hadden de vijandlijke ſchepen ligtlijk kunnen overvallen. Dan, dank zij die van *Hoorn*, *Enkhuizen* en andere Steden, welken, door het zenden van ſchepen en manſchap, dien moed der *Noordhollanderen* deeden herleeven. Hunne Vloot beſtond toen uit vier-en-twintig ſchepen, doch was ſchaars van volk voorzien; dus kwam men tot het manlijk beſluit, dat een gedeelte der *Hoornſche* Schutterije zig naar de Vloot zou begeeven. Doch toen de looting reeds geſchied was, oordeelde men 't voegelijker, die manſchap, ter bewaaringe van de Stad te doen binnen blijven, en de helft van de Bezettinge, onder den Kolonel RUIGHAVER, derwaarts te zenden, zo als ook geſchiedde. Inmidddels gedroeg de vijand zig als reeds meeſter zijnde, doende den *Noordhollanderen* niet dan alle beſpotting en ſmaad aan. Bossu dacht het zelfs tijds genoeg te zijn, om zijne overwinning te vervolgen: des hield hij zig bezig met het beſchouwen van de overwonnene Schanſen. 't Geen bij dit alles den Staatſchen ten voordeel ſtrekte, was het onſtuimig weder, 't welk het water voor de *Spaanſchen* onbruikbaar maakte, en de anderen de ſchoonſte gelegenheid gaf om zig te verſterken. Bossu begaf zig andermaal naar de Stad, om met den Hertog nader raad te houden. Op den 3den October vertrok hij weder naar de Vloot, en kwam, twee dagen daarna, met zijn ſchip eerst over *Pampus*; wordende hij, die nu bevel tot ſlaan had gegeeven, omtrent het Eiland *Marken* geduldig afgewacht, door hen, die hij dacht reeds overmeesterd te hebben.

Kort

Kort daarop geraakten de beide Vlooten aan den gang. De *Noordhollanders* zochten niets dan te enteren, 't welk BOSSU, door geſtaadig ſchieten, trachtte te verhinderen, zo dat die en de volgende dag met het houden van ſchutgevaarte doorgebragt werden; tot dat eindelijk de *Noordhollanders* twee vijandelijke ſchepen aan boord klampten, en hunne partij noodzaakten, als mannen te ſtrijden. Op één der twee aangevallene jachten gebood ARTUS SCHUILENBURG, die de zwager van den Vice-Admiraal BOSHUIZEN was; het jacht, dat hem aanviel, ſtond onder bevel van JACOB VAN TILL, die het ook, met den derden aanval, overweldigde; wordende SCHUILENBURG, met nog zes of agt anderen, gevangen naar *Hoorn* gezonden, en de overigen om 't leven gebragt. Slechts twee man waren 'er van VAN TILL geſneuveld, doch hij zelve en twintig der zijnen gekwetst. Het jacht *de Aap* werd daarna, van het geſchut ontbloot zijnde, door den vijand hernomen. Het tweede Jacht werd aangevallen door DAMES FREDRIKSZ *van Monnikendam*; deze werd door BOSSU zo ſterk met geſchut begroet, dat vijfiig van de zijnen te gelijk neder vielen: des moest hij, daar hunne dreggen afgekapt werden, zijnen buit verlaaten, niet evenwel zonder vooraf veele *Spanjaarden* daarop te hebben doen ſneuvelen. Verbaazende was het aantal der dooden en gekwetſten op dien dag; onder de laatstgenoemden was de meergemelde CORNELIS DIRKSZ. De *Spanjaarden* ſchreeven zig reeds de overwinning toe. Om zig daarvan te meer te verzekeren, was aan de hunnen, die toen *Alkmaar* belegerden, en de *Waterlandſche* Dorpen bezet hadden, bevel gegeeven, dezelven op dien dag in brand te ſteeken, in de overtuiging, dat veelen der vlootelingen den moed zouden verliezen, wanneer zij de vlam hunner huizen ten hemel zagen rijzen. Doch hierin bedroogen zij zig: want het was niet hun verflaauwde moed, maar de wind, die het gevecht op dien dag deed eindigen. Ook was de wind oorzaak, dat de *Noordhollanders* meer naar *Hoorn* gedreeven waren, en bij *Neck* het anker hadden moeten werpen, beſlaande toen de vijanden hunne voorheen gehouden plaats. Vóór het aangaan van den ſtrijd, had BOSSU zig verbeeld, dat de bloode *Noordhollanders*, gelijk hij hen noemde, het gevecht niet zouden hebben durven onderneemen. Doch SIMON ROL gaf hem een ander bericht, zeggende: *dat de dapperheid van hun, die*

van

van zijn eigen lantaart waren, hem al te wel bekend was; dat het een volk was, bij de zee opgewiegd; een volk, dat gevaar noch arbeid ſchroomde; dat de Admiraal hunne dapperheid zou zien; dat hij derhalven alle voorzichtigheid, wilde hij voordeel op hen behaalen, te werk moest ſtellen, zijnde het minder moeite zijnen vijand te verachten, dan hem te overwinnen; al het welke door BOSSU met lachen en verachting beantwoord werd. Doch welhaast zullen wij zien, dat hij buiten den waard gerekend had.

Schoon de vijand de vijf volgende dagen den wind genoegzaam geheel in zijn voordeel had, zag men hem, echter, weinig verrichten; doch zo dra van de andere zijde, de gelegenheid zig een weinig gunſtig vertoonde, hield men zig niet bezig met ſchermutſelen, maar men zocht, om zig niet langzaam te laaten vermoorden, den vijand met de gantſche magt aan te tasten. Niets verhinderde dit, dan gebrek aan kruid, en middel om het te bekomen: dus moest men, in een vollen aanval, ſterven of overwinnen.

De Regeering, die van het gemelde gebrek niet onkundig was, vermaande daarom den Admiraal tot het aan boord klampen, om, ware 't hem mogelijk, met den degen in den vuist, hun de overwinning te ontweldigen. Toen hij op 't punt ſtond om den vijand aantevallen, en zijn volk van begeerte brandde om aan den ſtrijd te komen, ja als uitzinnig was, ſchreef SONOIJ hem, zig nog eenige dagen van 't gevecht te moeten onthouden. Doch de dappere CORNELIS DIRKSZ verbrandde den brief, en in plaatſe van het bevel na te komen, zette hij het, met een zuid-oosten wind, op den vijand aan. BOSSU, hoe onverwacht dit hem ook voorkwame, maakte zig mede gereed; doch, gelijk men naderhand vernam, was des Graven tafel gedekt, en hij gereed om het middagmaal te houden, toen de *Noordhollanders* hem de ſpijze kwamen opdiſchen. De Stuurman van CORNELIS DIRKSZ nabij de *Inquiſitie* komende, wendde van ſchrik het Roer; doch zekere JAN FLORISZOON ſtiet hem daar af, nam den helmſtok in de hand, en zette het recht op den vijand aan: en, gelijk het meer gebeurt, dat de bloode het grootſte gevaar loopt, zo gebeurde het ook hier; wordende de eerstgemelde Stuurman het eerst doorſchoten,

in 't aanzien van JAN FLORISZOON, die hem vervolgens aan een zijde lag. Alomme op de *Noordhollandſche* wallen hoorde men het gedonder van 't geſchut; en de zuchten der waare Vaderlanderen ſteegen met den rook en damp ten hemel. De moedige zeehelden drongen terſtond midden op den vijand in, ontzagen gevaar noch dood, maar ſtreeden manmoedig tot behoud van het geen nog overig was, en tot wraak van 't geen zij verlooren hadden, maar voornaamlijk tot behoud van hunne landgenooten. Het eerſte onheil, dat BOSSU wedervoer, was, dat hem belet werd, zijn anker te werpen, 't geen hij had moeten doen, om door den ſtroom niet afgedreeven te worden. Zijne beſtrijders, dit voorziende, vervingen het ten halven wege. De *Noordhollanders* vielen, vermits zij minder van geſchut voorzien waren, met handwapenen op den vijand in; anderen wierpen, van boven van de Raa's, met vuurpotten en ongebluschte kalk: waardoor den *Spanjaarden* niet weinig nadeel toegebragt, en tevens hunne ſlagorde gebroken werd. BOSSU vond zijn hevigſte partij in PIETER BACK en JACOB TRIJNTJES, die ter wederzijde van hem lagen, terwijl Kapitein DE BOER zig van achteren tegen den Spiegel plaatſte. Deze werd, echter, genoodzaakt aftehouden; doch de Admiraal en de twee anderen maakten zig aan BOSSU's ſchip vast, en zakten al vechtende met hetzelve af, tot dat zij aan de *Neck* bij *Weijdeneſſe* aan den grond geraakten. Geduurende het gevecht muntte in ontvertzaagdheid uit zekere JAN HARING, die de ſtoutheid had van op het vijandlijke ſchip over te ſpringen, naar den maſt te klouteren, en de Admiraalsvlag van boven te haalen; doch deze in de daad roekelooze onderneeming moest hij, in 't afklimmen, met den dood bekoopen: hij werd, met een' ſnaphaankogel, in de borst getroffen. De moed der *Noordhollanderen* nam hand over hand toe. Eén der vijandlijke ſchepen werd met geweld overmeesterd; doch het zonk zo dra het van het volk en geſchut ontlast was. Vijf van de kleinſten, op het droog zittende, werden met minder moeite bemagtigd, daar zij vreesden anders verbrand te zullen worden. Zeer ongetrouw werd BOSSU, van meest alle de anderen, die zig over *Pampus* te rug begaven, verlaaten. Eenigen van hun, op de ondiepte geraakende, wierpen 't geſchut over boord, en lieten dus hunnen Admiraal in de magt zijner vij-

vijanden. ROL noodzaakte hun, zegt men, de vlucht regelrecht naar *Amſteldam* te neemen; en het is niet onwaarſchijnelijk, hadden de *Noordhollanders* in ſtaat geweest deze vluchtenden te vervolgen, dat zij alles overmeesterd zouden hebben: ſchoon ſommigen van hun 't vervolgen aanrieden, waren 'er, echter, anderen, die van oordeel waren, dat zulks met het naderen van den nacht te gevaarlijk was; waarbij kwam dat zij verpligt waren, aan de gekwetſten de noodige hulp toe te brengen.

BOSSU bleef inmiddels van de drie ſchepen, die hem aangevallen waren, omſingeld. Dit, echter, moet tot zijnen lof gezegd worden, dat hij zig gedroeg als een dapper krijgsman, die niets verzuimde wat tot zijne ontzetting dienen kon. Hij ſtond pal in zijn ijzeren harnas, met een Rondas in de eene, en 't Zwaard in de andere hand, als van buiten gewapend tegen de magt der vijanden, en van binnen tegen het ongelukkig lot des oorlogs. Uit zijne oogen ſcheen een vuur te flikkeren, aangeſtookt door ſpijt over de mislukking zijner gewaande overwinninge; door de lafhartige verlaating der zijnen; door den moed en de dapperheid der vijanden, die geſtadig met grof en klein geſchut op hem aanvielen, bedienende zig van zodanige brandbaare ſtoffen, dat niemand der *Spaanſchen* zig meer op het verdek durfde vertoonen. Deze gelegenheid namen de *Noordhollanders* waar om over te ſpringen; doch veelen van hun liepen daarmede den dood te gemoet, vermits de *Spanjaarden*, voor eene laatſte pooging, hunne ſpietſen en ander geweer gebruikten, om de overloopers te vellen.

Gelukkig was het voor de moedige beſtrijders, dat zij zig zo digt onder *Hoorn* bevonden: want vandaar werd hun onophoudelijk nieuwe manſchap gezonden, in plaatſe van de dooden en gekwetſten, die naar den wal gevoerd werden. Burger noch boer ſchroomde zijn leven te waagen, om in dezen jongſten nood het vaderland ten dienſte te ſtaan.

BOSSU zig eindelijk overwonnen ziende, nadat hij agt-en-twintig uuren, over nacht en dag, tegenſtand geboden had, en van zijne driehonderd man niet boven de veertien of vijftien ongewond gebleeven waren, gaf zig uit nood over aan den Admiraal CORNELIS DIRKSZ, den Hopman RUICKHAVER en JOACHIM NIEWENDIC,

DIC, op voorwaarde dat het leven der zijnen geſpaard, en hij eene eerelijke gevangenis bekomen zou. Ook werd bedongen, de gevangene Soldaaten uittewisſelen, en de overigen voor een maand gaadje te losſen; doch de Overſten der *Spanjaarden* weigerden daaraan geloof te geeven, voor dat zulks, door de Staaten van *Westfriesland* en door SONOIJ, bevestigd was.

Volgens aantekening van de geloofwaardigſte Schrijvers, beliep, behalven een menigte van den adel, het getal der gevangenen bijna drie honderd; doch in de brieven, aan ORANJE geſchreeven, vindt men ſlechts van twee honderd gemeld.

Veel moeite had de Magiſtraat, toen BOSSU te *Hoorn* binnen gebragt werd, om het gemeen in toom te houden, dat hem, al morrende, met bits verwijt en ſcherpe bedreigingen, zijne moorderijen te *Rotterdam*, *Delfshaven* en elders gepleegd, verweet, en zig zeer begeerig toonde, zulks aan hem te wreeken. Men behandelde hem als een man van ſtaat; onthaalde hem zeer beleefd, en gaf hem het Weeshuis tot zijn gevangenis. Zijn vaandel werd te *Hoorn* in de Kerk, met gejuich en dankzegginge, opgehangen. Zijne gevangenis duurde tot na de *Gendſche* Bevrediging, wanneer hij, met veele anderen, ontſlagen werd. Alvoorens had hij, in 't jaar 1575, vandaar aan den Prinſe VAN ORANJE geſchreeven, *dat hij iets goeds tot bevordering der vrede, en zelfs tot de uitwisſeling van den Graaf van* Buuren, (PHILIP WILLEM, 's Prinſen oudſten zoon, die in *Spanje* gevangen zat) *tegen zijn perſoon zag te wege te brengen, zo men hem een keer naar* Brusſel *wilde laaten doen.* Dan, ORANJE antwoordde hem kortlijk, *dat de toeſtand des tijds zijne reize naar* Brusſel *als nog niet gehengde; en te minder, daar zijn uitwisſeling tegen den Graave* van Buuren *op een losſe en onzekere hoop ſteunde.* In het volgende jaar, kort na het ſluiten der gemelde Bevrediging, werd BOSSU, onder eene ſterke wacht, naar *Zeeland* gevoerd, alwaar de Prins hem, waarſchijnelijk, tot het verlaaten der *Spaanſche* zijde heeft trachten te beweegen; dat hij ook eerlang, na zijn ontſlag, genoegzaam openlijk deed blijken, met zijn gedrag te *Utrecht*, alwaar hij, uit last der Algemeene Staaten (1577) gezonden was, en hielp bewerken dat het Slot *Vredenburg* door de *Spanjaards* verlaaten werd. Doch alzo hij den

Room-

MAXIMILIAAN GRAAF VAN BOSSU TE HOORN GEVANGLIJK BINNEN GEBRAGT.

Roomſchen Godsdienst aankleefde, was de Geestlijkheid, bij de verwarring, die toen in 't *Sticht* plaats had, hem meer genegen dan ORANJE, en den Heer VAN HIERGES, die 'er de bevelen van Don JAN wilde doen gehoorzaamen. Door de Algemeene Staaten werd BOSSU met een jaarwedde van vijf duizend guldens beſchonken. Van *Utrecht* werd hij op de Dagvaart te *Middelburg* gezonden, om *Haarlem*, *Amſteldam*, *Schoonhoven* en andere Steden tot het aanneemen van den *Genaſchen* vrede over te haalen, en ook om bezetting uit ſommige Steden, na het krijgsvolk aan betaaling geholpen te helpen, te ligten. De Staaten van het *Noorderkwartier*, die met hem in onderhandelinge traden, beloofden hem twintig duizend guldens, zo tot betaaling der Soldaaten, als voor zijne wedde, mids hij vooraf *Haarlem*, *Muiden*, *Weesp*, *Schoonhoven* en *Nieuwpoort* van volk ontledigde. Het *Zuiderkwartier* beloofde, op andere voorwaarden, vijftien duizend guldens te ſchieren. Dan, het liep aan tot de maand September, voor en aleer hij de voldoening, die hij, volgens deze onderhandeling, te vorderen had, ontving. Het ontwerp, dat hij, te *Bruſſel*, tot eene nieuwe vereeniging tusſchen de Algemeene Staaten geſmeed had, liep te niet, vermits *Holland* en *Zeeland* daarin geen genoegen namen. In het jaar 1579 ſlooten de gewesten van *Artois*, *Henegouwen* en *Douai* een afzonderlijk verbond. STRADA verhaalt, dat de Graaf zig geneegen toonde 'er mede in te treeden; maar dat hij 'er in verhinderd werd door den dood, die hem, den 21ſten December des jaars vijftien honderd agt-en-zeventig, ten grave gerukt had.

In de *Nederlandſche Penningkunde* vindt men van hem gemeld, dat, hoe zeer hij, door zijne bedrijven, zig in den haat gebragt had, te *Utrecht*, echter, ter zijner gedachtenisſe, in het jaar 1572, als het jaar te vooren Landvoogd van die Provincie geweest zijnde, een penning geſlagen is geworden. Op de voorzijde ziet men 's mans gekroonde wapenſchild, met het *Latijnſche* Randſchrift, dat in 't nederduitsch zegt, *de Hoop vernoegt mij Bosſu* 1568; en op de tegenzijde, het gekroonde wapenſchild zijner Echtgenoote, CHARLOTTA VAN WERCHIN, Vrouwe van *Icumont*, die de dochter was van PIETER VAN WERCHIN, Ridder van het *Gulde Vlies*, en van HELENA VAN VERGY. De Admirali-

teit van *Noord-Holland* deed, op de behaalde overwinning op BOSSU, in het jaar 1573, eene medaille ſlaan, vertoonende aan de eene zijde 't Admiraliteits wapenſchild, tusſchen drie P P P, als beteekenende:

Pugno Pro Patria,
dat is:
Ik vecht voor het Vaderland.

In het randſchrift leest men:

Sacra ancora Chriſtus,
dat is:
Chriſtus is het plechtanker onzer hoope.

Op de andere zijde ziet men de twee vlooten in gevecht, voerende de *Spaanſche* Kruiſen en de *Staatſche* Prinſe vlaggen op hunne masten. Verder leest men in den rand dit opſchrift, in 't Latijn, op den naam van het veroverde Admiraliteitsſchip, (het welk namaals, volgens Reſolutie der Staaten van *Holland*, den 20den Mei 1582, tot beveiliging van den *Eemſtroom* werd uitgerust,) en mede op het Geloofsonderzoek zinſpeelende:

Inquiſitio inquirendo nimis ſedulo ſe ipſam perdit.
Dat is:
De Inquiſitie, door al te naauw zoeken, verliest zig zelve.

Na dat, gelijk wij gezegd hebben, de Admiraalsvlag, te *Hoorn*, in de Groote Kerk was opgehangen, werd dit Jaarſchrift, gemaakt door CORNELIS THAAMSZOON, daar onder geſteld:

DOOR LOVTER GHEVVELT VAN MENICH HELT
DER VRIIE VVEST VRIESCIE NATIE,
VVERD BOSSOV GEVELT DIT HIER GESTELT,
TOT LOFFEREN VAN GODS GRATIE.

Men zie van hem de meeſte Hiſtorieſchrijvers, die van zijnen tijd gewagen; als ook VAN LOON, I. Deel, bl. 149.

Bos-

Bosum, een groot Dorp, behoorende onder de Grietenij *Baarderadeel*, ten Zuiden van *Wieuwerd*, aan de *Sneeker* Trekvaart, hebbende een-en-veertig ſtemmen. SCHOTANUS noemt het een groot Dorp van ſchotſchietende huizen, alwaar eertijds (zo men zegt) een Kanaal plagt te zijn, ingaande van de Zee naar *Wieuwert* en *Swaanwert*. Hierbij ligt (vervolgt hij) de *Staate Wolda*, benevens anderen, die door de overblijvende Weeren worden aangeweezen. In het kerklijke behoort het onder *Sneek*.

Bot, (*Jan*) of *Both*, een geboren *Utrechtenaar*, die, benevens zijnen broeder ANDRIES, de gronden der Schilderkunst, bij zijnen vader, die een bekwaam Glasſchilder was, geleerd heeft, en daarna bij BLOEMART. Deze twee broeders trokken eerst naar *Frankrijk*, en vandaar naar *Rome*, beſteedende overal hunnen tijd met grooten vlijt. JAN begaf zig aan het ſchilderen van landſchappen, dat hem zeer wel gelukte; ANDRIES maakte fraaiie beeldjes en beesten, waarmede hij de landſchappen van zijnen broeder ſtoffeerde. Dus bragten zij met hun beiden in *Italie* verſcheidene ſchoone ſtukken te voorſchijn. Na dat de jongſte ongelukkig te *Venetien* verdronken was, keerde JAN weder naar de *Nederlanden*, alwaar hij tot aan zijnen dood in achtinge was.

Zie HOUBRAKEN, II. Deel.

Bot, (*Pieter*) of *Both*, afkomſtig uit een oud en beroemd *Amersfoortsch* geſlacht, wiens afſtammelingen van ouds aan het roer der Staatst- en Stadsregeeringe van *Utrecht* gezeten hebben. HENRIK BUTH of BOTH ſtaat als een lid wegens de vijf Kapitteelen aldaar, van 1582—1587, bekend; en onder de Raaden van die Stad telt men, 1618, Mr. HENDRIK BOTH; van 1670—1674, Mr. F. BOTH VAN DER BEM; en verder als Burgemeeſter FRANS BOTH. Zo worden ook verſcheidene mannen van dien naam onder de Vroedſchappen van *Amersfoort* geteld. PIETER BOTH, daar wij in 't bijzonder van melden, had zig van der jeugd af tot de zeevaart begeeven, waarin hij ook gelukkig ſlaagde. Reeds in het jaar 1599 was hij als Admiraal over zes ſchepen, voor rekening van de *Brabandſche* Maatſchappije, naar de *Indien* geſtevend.

vend. Te *Bantam* vertoevende, had hij twee ſchepen, onder bevel van PAULUS VAN CAARDEN, naar het Eiland *Sumatra* gezonden. Met eene vloot van zeven ſchepen kwam hij, in de maand Augustus of September des jaars 1601, weder in het vaderland.

Men had hem toen reeds den tijtel van Generaal en Admiraal gegeeven; doch op zijnen tweeden togt bekwam hij dien van Gouverneur Generaal: zijn lastbrief van de Staaten Generaal aan de Raaden van *Indiën*, dien hij den eed van getrouwheid aan de Algemeene Staaten moest afneemen, was gedagtekend 11 November 1609. Met dien tijtel en dat gezach vertrok hij, in de maand Januarij des jaars 1610, met een vloot van agt ſchepen, die door een hevigen ſtorm, op de hoogte van de *Kaap de Goede Hoop*, veele en zwaare rampen leed. Bovn zijnen Grooten Mast verlooren hebbende, *vond zig verpligt*, het naar 't Eiland *Mauritius* te wenden. Na aldaar zijn ſchip gekalfaterd te hebben, zettede hij de reis naar *Bantam* voort, alwaar hij in de maand Januarij van 't volgende jaar aankwam. De Nederlanders, die zig in de *Indiën* bevonden, ſtonden niet weinig verzet, aldaar ook *Hollandſche* vrouwen te zien, die men den Soldaaten en Matroozen vergund had mede te neemen; beſtaande in een getal van zes-en-dertig, waarvan 'er twee overleeden, en eenige anderen kinderen gebaard hadden. Van korten duur was het verblijf van den Gouverneur Generaal te *Bantam*: want in het volgende jaar bevond hij zig op de Rede van *Jacatra*, en ſtichtte aldaar eene ſterkte, door middel van een verdrag, dat hij met den Koning WIETIAK RAMA geſlooten had.

In dat zelfde jaar (1612) zig naar de *Molukkiſche* Eilanden begeeven hebbende, vond hij de zaaken aldaar in een zeer ſlechten ſtaat, doordien de *Spanjaarden*, trotsch op eenige door hen behaalde voordeelen, de voorwaarden van het twaalfjaarig Beſtand weigerden na te komen, zeggende daar toe geen bevel van hunnen Koning te hebben. Als zij den *Treves* erkenden, was het in die gevallen, welke ten hunnen voordeele waren, en om de Hollanders het nakomen van denzelven te noodzaaken.

De *Indiaanen* wisten niet, wat hier van te denken. Want aan den eenen kant, hielden de Hollanders de zaak, zo als die weezenlijk was, met de ſterkſte verzekeringe ſtaande; doch de *Spanjaar-*

jaarden, als trouwloozen, ontkenden dezelve met woorden en daaden; en hunne vrienden begonnen hun ook geloof te geeven. Ten rechten tijde ontving de Koning van *Ternate* eenen brief van H. H. Mogende, gedagtekend den 6den van de maand September 1609, die hem van de waarheid der zaake, zo als dezelve door den Gouverneur Generaal voorgeſteld was, overtuigde. Deze overtuiging nam, echter, niet weg dat de uitvoering der bijzondere oogmerken, door de vijandlijkheden tusſchen de *Spanjaarden* en *Hollanderen*, verhinderd werd. De Koning van *Ternate*, ſchoon hem zulks ſmertte, trachtte 'er zig van te bedienen, zoekende een verbond met den Koning van *Tidor* aantegaan, om langs dien weg de beide oorlogende natiën uit de *Molukkos* te verdrijven. Dan, de Koning van *Tidor* was te veel verbonden aan de *Spanjaarden*, en vreesde tevens voor de magt des Konings van *Ternate*, wannneer dezelve meeſter van die Eilanden zou zijn. Ook liet hij niet na, den Gouverneur BOTH kennis van zijn antwoord te doen toekomen; welke daarop dien Koning een aanmerkenswaardigen brief zond. Zie hier den inhoud van die beide:

Brief van den Koning van Tidor *aan den Koning van* Ternate, *ontvangen 6 Mei* 1612.

„ Zeer waarde Zoon, Koning van *Ternate*. Ik wensch u allen voorſpoed en gezondheid. De Brief, dien gij mij met *Fouche*, één uwer Amptenaaren, gezonden hebt, is mij wel geworden, en deszelfs inhoud door mij wel begreepen. Gij vertoont mij, dat men alle moogelijke middelen in 't werk behoorde te ſtellen, om den vreede tusſchen die van *Ternate* en *Tidor*, en den Moorſchen Godsdienst in de Molukkes te herſtellen, 't geen mij aangenaam geweest is, als zijnde een wettige zaak, en door God en zijnen Propheet Mahomed geboden. Ik, uw oom, en die een man van jaaren ben, keur uw oogmerk zeer goed. Doch wijl de zaaken thans in geheel anderen toeſtand zijn, dan ten tijde onzer voorzaaten, zo als u mede niet onbekend is, vermits de Eilanden van *Tidor* en *Ternate* ten deele door *Spanjaards* en *Hollanders* bevolkt zijn, behoorden bijzondere ſchik-

lingen benaamd te worden, om een' vrede te maken, die van duur was, en die ſchikkingen dienden ten deele te beſtaan, om de beide natiën overtehaalen, om deel in de vrede te neemen; dit middel is, meen ik, het eenigſte om dat doel te treffen, en te zamen deugdelijk te verzoenen.

„ Daar gij de oudſte der vier Koningen van de *Molukkes* zijt, hebt gij de meeſte magt en middelen, om die groote zaak te doen ſlagen: want na de ondervinding, die mijne jaaren mij gegeeven hebben, kan ik niet begrijpen, hoe men 't anders zoude te recht maaken; vermids de vrede niet duurzaam zijn kan, ten waare de *Spanjaarden* en *Hollanders* 'er in begreepen worden. Om die reden volhard ik in mijn oud gevoelen, dat wij ten dien opzigten niets beſluiten noch vaſtſtellen kunnen, zo lang de beide gemelde natiën niet te zamen vergeleken zijn; zonder dat kunnen wij geen vrede van eenigen duur maaken. Doch zouden wij ſlechts het ons voorgeſchreven ſpoor, en de gewoonte volgende, in de *Molukkos* in gebruik geraakt, te weten met oorlogen tegen elkander op te houden, als wij moede en uitgeput zijn, en zouden de Brieven, waarbij wij elkander daar toe verzoeken, enkel zaaken wezen om eenigen tijd op te houden, en adem te halen. Zo de *Ternaters* dezen voorſlag niet goedkeuren, zullen zij het zig zelve te wijten hebben; en zo die van *Tidor* 'er zig tegen ſtellen, zal het mijne ſchuld, en die van mijne onderdaanen zijn. Ik herhaal het nogmaals; om een duurzaamen vrede te maken, en waardoor onze Godsdienſt verzekerd zou kunnen worden, moeten de *Hollanders* en *Spanjaarden* eerſt te zamen verzoend zijn. Dit, zeg ik andermaal, is het eenigſte middel om een beſtendigen vrede te kunnen ſluiten.

„ Ik ben voorneemens een keer naar *Gamma Lamma* (dat een Fort der *Spanjaarden* op het Eiland *Ternate* was) te doen, om dit aangaande, met den Gouverneur te ſpreeken. Zo dra ik zal te rug gekomen zijn, zal ik u één mijner Raaden zenden, om u kennis van het voorgevallene te geeven, en u een beſliſſend antwoord te brengen, waaruit gij zult kunnen weten, of 'er hoop is, dat de zaak gelukken zal.

„ Betreffende het geene gij mij meldt, dat de Koning, uw vader, in mijne handen is, zulks is, in een zekeren zin, waarheid,

heid. Zo dra de *Spanjaarden* hem in de verovering van *Gamma Lamma* gevangen gemaakt hadden, zouden de rechten van 't land mij verpligt hebben, al het mijne bij hen aantewenden, om zijne vrijheid te bewerken; want zulks het gebruik in de *Molukkes* is; doch toen (zo ik gezegd hebbe) de *Spanjaards* zig van *Gamma Lamma* meester maakten, ontsnapte hij, en vluchtte naar *Sabougo*. (een plaats in het tegen over leggend Eiland *Gilolo*.) Derhalven is het uwe eigen schuld, dat hij gevangen is. Hij was vrij. Gij en de *Ternatische* Heeren dwongen hem, zig in handen der *Spanjaarden* te leeveren, en daardoor hebt gij uwe zaaken hersteld. Gij gebruikte hem als Doctor, om uwe ziekte te geneezen, die u in gevaar stelde van om te komen. Zijne vlucht uit *Ternate*, en de overgeeving van zijn Persoon in handen van de *Spanjaarden*, waren de eenige oorzaaken van uw behoud, en daardoor blijft de naam van *Ternaten* nog in wezen.

„ Derhalven behoort gij dit te overweegen en andere middelen te zoeken, om den Koning uwen vader uit de gevangenis te verlossen; dat kan ik, door mijn enkele voorspraak bij de *Spanjaarden*, niet verkrijgen. Ik beveel mij u ten goeden, en ik wenschte, dat die van *Ternate* en *Tidor* te zamen ter goeder trouwe en ongeveinsdelijk konden handelen."

Brief van den Heere Pieter Both, *Gouverneur Generaal, aan den Koning van* Tidor. *Te* Malije, *in 't Eiland* Ternate, 18 *Mei* 1612.

„ Magtige Koning! Dat het God behage Uwe Majesteit met voorspoed op de aarde te overstorten en Uwe Regeering gelukkig te maaken. De Koning van *Ternate*, onze broeder, ons den brief hebbende medegedeeld, dien Uwe Majesteit aan hem geschreeven heeft, vervattende zeker ontwerp, om den vrede tusschen die van *Ternate* en *Tidor* te herstellen, hebben wij gezien, dat Uwe Majesteit meent, dat tusschen die beide volken geen duurzaame vrede kan gesloten worden, ten zij de *Hollanders* en *Spanjaarden* 'er mede deel in hebben, en denzelven ook onder elkander sluiten. Uwe Majesteit spreekt dus ongetwijffeld met veel

veel grond; ook zoude dat het rechte middel zijn, om dat menigvuldig bloedvergieten, dat reeds te lang geduurd heeft, te doen ophouden. Dewijl wij Uwe Majesteit in die genegenheid zien, achten wij het van onzen plicht te zijn, hem breedvoerig te ontvouwen, wat desaangaande in ons land besloten is, en wat hier te lande, ingevolge van dat genomen besluit, uitgevoerd is, op dat Uwe Majesteit volkomen zien kan, dat wij aan al het voorgevallene onschuldig en geenzins de oorzaak zijn, dat de oorlog tot groot nadeel van Uwe natie, en van de onze blijft aanhouden.

„ Na eenen oorlog, die omtrent twee-en-veertig jaaren in ons Land, tusschen de *Spanjaarden* en ons geduurt heeft, in het genot van onze rechten en vrijheden hersteld, en in de oefening van onzen Godsdienst gehandhaafd zijnde, is voor eenige jaaren een Bestand gesloten en afgekondigd, waarin onze wederzijdsche vrienden en bondgenoten begreepen zijn, gelijk Uwe Majesteit in den hier nevensgaanden brief van onzen Prins breder zien zal. Dat Bestand moest ook alhier in de *Indiën* plaats grijpen, afgekondigd en nagekomen worden, een jaar, nadat het in *Europa* in ons land afgekondigd was; dat is te zeggen, zo tusschen onze beide natiën, als tusschen ons en onze wederzijdsche bondgenooten.

„ Aan onzen kant hebben wij alle middelen in 't werk gesteld, om het na te komen, en deszelfs voorwaarden te vervullen. Men heeft ons uit *Holland* expres lieden gezonden, die over *Spanje* gekomen zijn, om 'er de tijding van door gantsch *Indiën* te brengen, en men was overeengekomen, dat de *Spanjaarden* het zelven zouden doen. Die afkondiging is onmiddelijk na den ontvangst der tijding, eerst door mijnen Kapitein, vervolgens door mij zelven, en in mijnen naam geschied, zo dra ik hier was aangekomen. Ook deed ik den *Spanjaarden* aanbieden het Bestand in alle zijne deelen na te komen; verklaarende, dat zo zij van hunnen kant zulks weigerden, mijne natie en ik onschuldig waren aan alle de rampen en 't bloedvergieten, dat daaruit zoude volgen.

„ Doch Don *Juan de Silva* en andere Officieren van den Koning van *Spanje*, in plaatse van aan onze goede oogmerken te beantwoorden, weigerden het Bestand afte kondigen; onder voorwendzel, dat zij daartoe geen bevel van hunnen Koning ontvangen

gen hadden. Derhalven valt het voortzetten van den oorlog noodwendig op de *Spanjaarden*, 't zij op hunnen Koning, of op Zijne Onderdaanen; op hunnen Koning, indien hij niet op den behoorelijken tijd de noodige bevelen, ter uitvoering en nakoming van het Beſtand, afgezonden of heimelijk een tegenbevel gegeeven heeft, om de openlijk gegeevene orders te doen opſchorten of te herroepen: op Zijne Onderdaanen, zo zij de hun gegeevene bevelen niet uitgevoerd hebben.

„ Ondertusſchen zijn wij volkomen verzekerd, dat reeds voor twee jaaren, naamlijk vóór het vertrek van Don *Juan de Silva*, uit de *Manilles*, hij en de andere Officieren zeer wel van het Beſtand onderricht waren, en dat de copij van het Tractaat alhier in de *Molukkes*, door Don *Juronimo* gebragt is. Daarenboven verſtonden wij toen uit de *Portugeezen*, die te *Bantam* en te *Amboina* kwamen, dat het Beſtand te *Goa* en te *Malacca*, op bevel van den Koning van *Spanje*, afgekondigd was; waar uit blijkt, dat het bij hen enkel een begeerte was, om buit en winst op ons te maaken; hebbende de victorie op den Admiraal *Wittert* behaald, het welk zij hoopten dat door veele andere zouden gevolgd worden, een victorie, verkreegen in een tijd dat het Beſtand van uitwerking had behooren te zijn, en alle vijandelijkheden had moeten doen ophouden; hier uit blijkt, zeg ik, dat deze de eenige reden geweest is, waarom zij het Beſtand geen plaats hebben willen geeven noch nakomen: te meer, vermits zij gehouden zouden zijn geweest, dien buit op den Admiraal behaald, en de landen, ſedert door hen op de kusten van *Sahougo* en *Gilolo*, zig aangematigd, te rug te geeven, gelijk ook in vrijheid te ſtellen den ouden Koning van *Ternate*, den Admiraal *van Gaerden*, en andere gevangenen, die in hunne handen zijn.

„ Voor ons deel, offchoon wij trachtten de bevelen van onze Heeren de *Staaten Generaal*, en van onzen Prins naauwkeurig te gehoorzamen, en alle middelen hebben aangewend, tot nakoming van 't Beſtand en ſtuiting van 't bloedplengen, is het geenzints uit gebrek aan middelen of magt, om de ſchaden, ons arglistig door het niet nakomen van het Beſtand toegebragt, vierdubbel te herſtellen, gelijk wij ook doen zullen door ons ten zijnen tijde en plaatſe te wreeken, en op den Koning van *Spanje*,

je, zijne onderdaanen, en alle zijne aanhangelingen verhaal te oefenen.

„ Het ware te wenſchen, dat de onverzadelijke begeerte der *Spanjaarden*, om over lichamen en zielen te heerſchen; dat de praktijken, welke zij tot dat einde aanwenden, en dat de middelen, die zij gebruiken, aan Uwe Majesteit zo bekend waren, als zij aan ons zijn, zo zoude Uwe Majesteit den *Spanjaarden* niet dienen tot een burgt, om tot tirannij en moorden te komen, gelijk hij tot groot verdriet van alle volken der *Molukkes* doet. Voor 't overige kan Uwe Majesteit vastlijk ſtaat maaken, dat de belooning, welke hij voor zijne verknochtheid aan hun ontvangen zal, zal beſtaan, in op zijne beurt hunne onverzadelijke heerschzucht en wreedheid te ondervinden, die in ons land zo verre gegaan is, dat door beuls handen meer dan veertig duizend menſchen in *Amerika*, en in mijn land millioenen van menſchen zijn omgebragt, wier bloed onöphoudelijk ten hemel wraak roept.

„ Dan, dewijl het veel te wijdloopig zoude zijn, Uwe Majesteit alle de voorbeelden te verhaalen, die men van hunne wreedheid heeft, zal ik hem enkel daar van twee onder het oog brengen, welke hem gewis niet nieuw zullen voorkomen, wijl ze in de *Indiën* voorgevallen zijn.

„ Ten tijde toen de Portugeezen *Malacca* en de omliggende landen het eerst overwonnen, genooten zij groote dienſten van eenen zekeren *Ninache Junau*, wiens trouw door hun nooit genoeg kon beloond worden. Hij bezat het ampt van Sabandaar, en had het van zijne jeugd af met eere bekleed. Echter beſtond de erkentenis, welke de *Portugeezen* hem beweezen, in hem van zijne waardigheid te berooven; eene ondankbaarheid, die hem tot zodanige wanhoop bragt, dat hij een ſchavot op een heuvel hebbende doen maaken, zig in tegenwoordigheid van 't volk, op hetzelve levendig liet verbranden; willende aldus veel liever zijn leven eindigen, 't geen zijn ouderdom hem niet lang toeliet te behouden, dan te leeven in de verachting, en zelfs naar allen ſchijn in de verwachtinge van een ſchandelijken dood, die men hem ten loon zijner verdienſten ſcheen te bereiden.

„ Het is onnodig alhier te herhaalen, hoe zij met een der voorzaten van den Koning van *Ternate* gehandeld hebben. Men kan

kan ſchier naar den letter zeggen, dat het vleesch van dien ramp-zaligen Vorst nog ſtinkt in dat Eiland, en dat zijne onderdaanen nog dagelijks de beſmetting rieken, wat zorgen ook de *Portugeezen* gedragen hebben, om het wel te zouten. (Deze Koning, die *Babou* genaamd was, was in de gevangenis der *Portugeezen* overleden; zij kapten zijn lichaam aan ſtukken, en zouten het in, om naar *Goa* te zenden.) Zij zijn openbaare moordenaaren van Prinſen en Koningen, gelijk de vader van onzen Prins jammerlijk is wedervaaren. Door hunne lagen zijn twee Koningen van *Frankrijk* omgebragt: zij beloonden en beſtuurden de handen der Moordenaars, en volgen hier in de leere der *Jeſuiten*.

„ Dit was het, magtige Koning! wat ik U had voortedragen, De noodzaaklijkſte wensch, die ik voor het welzijn van Uwe Majesteit doen kan, is, dat hij van het juk der ſlavernij en Spaanſche tiranij geheel mag ontſlagen worden. Tot dat einde bied ik U aan, de wapenen en magt van H. H. Mog. de Heeren *Staaten Generaal* en van den Prins *Maurits*. Wij weeten, hoe zwaar dat juk Uwe Majesteit en deszelfs onderdaanen vallen moet, en weeten zulks door ondervinding, hebbende het voorheen gedragen."

In het jaar 1613 ſloot de Gouverneur Generaal drie tractaaten; het eerſte met den Koning van *Bouton*, den 5den Januarij; het tweede met de hoofden van 't Eiland *Machian*, den 16den dito; en het derde met MODAFAR, Koning van *Ternate*, den 4den Maart. Het laatſte betrof eenige ſchikkingen, ter verhoedinge van de zwaarigheden, die tuſſchen de *Hollanders* en *Ternaters*, over het verſchillen in den Godsdienst, konden ontſtaan; bij het tweede, waarin deze natiën mede begrepen waren, beloofden de wederzijdſche Contractanten elkander eenen onderlingen bijſtand tegen hunne gemeene vijanden, onder voorwaarde dat de Eilanders hunne kruidnagelen aan niemand zouden verkoopen dan aan de Hollanders, die dezelven betaalen zouden tegen vijftig ſtukken van agten de *Bahar*, zonder ooit van weêrskanten den prijs te verhoogen of te verlaagen.

Het Tractaat, door den beroemden Commandeur APOLONIUS SCHOT, op bevel van den Gouverneur Generaal, met den Koning

van

van *Bouton* geſloten, bevatte een veel grooter getal van gewigtige artijkelen. De Commandeur verbond zig, zijn land en onderdaanen tegen allen vreemd geweld, en alle aanvallen te zullen beſchutten, en, ten dien einde, bij voorraad, eenige *Hollanders*, met vier ſtukken geſchut, in een verſchansten post op het ſtrand van 't Eiland te zullen laaten; van den Gouverneur Generaal een ſterker bezetting verzoeken, met een ſchip of jagt, om de beide natiën het noodige aantevoeren; bij den Koning van *Macaſſer* te wege te brengen, dat hij zig van alle vijandlijkheden tegen den Koning van *Bouton* of zijne onderdaanen onthield; deze in hunnen Godsdienst of Regeeringe niet te zullen ontrusten, maar het ſtraffen der overtreeders aan hunne wederzijdſche bevoegde Rechteren te zullen overlaaten; zijn best te zullen doen, om van den Koning van *Ternate* de herſtelling van eenige bijzondere grieven te verkrijgen; bij de eerſte gelegenheid een goede menigte kopergeld te zullen bezorgen, 't geene tot gemak van den wederzijdſchen koophandel in de landen van *Bouton* gangbaar zou zijn; en eindelijk den Koning en zijne Onderdaanen niet te zullen verhinderen, of toe te laaten, dat zij door andere natiën verhinderd werden.

De Koning van *Bouton* verklaarde van zijnen kant, dat hij, de *Hollanders* te hulp geroepen hebbende, beloofde eenen aanvallenden of verweerenden oorlog tegen hunne vijanden, of tegen die van den Koning van *Ternate* te zullen voeren; hen op hunnen togt naar *Solor* bijſtand te zullen bieden; eenen uitſluitenden koophandel in zijne landen te zullen vergunnen; een vasten prijs te zullen ſtellen op de koopwaren en levensmiddelen, die zij daaruit, zonder het betaalen van eenige rechten, zouden doen haalen; hun den landbouw te zullen toeſtaan, benevens het vrije gebruik van haven en ree; hen in en op dezelven tegen alle verhinderingen van binnen en van buiten te zullen beſchutten; alle zijne onderdaanen te zullen noodzaaken, Rijst te zaaijen tot onderling voordeel der beide natiën, en tot welzijn van de *Molukkes* in 't algemeen; de huwelijken van *Hollanders* met vrije dochters van zijn Rijk te zullen vergunnen, en de gehuwden niet te zullen beletten, het Christendom te omhelzen; de *Hollanders* de magt te zullen laaten om Slaaven te koopen, onder

voor-

voorwaarde van wederzijdſche vluchtelingen te rug te geeven, of wegens den prijs met de eigenaaren overeentekomen; en eindelijk aan die van *Banda* te zullen ſchrijven, om hun kennis te geeven van het eeuwig verbond, dat hij met de *Hollanders* geſlooten had; hen te zullen vermaanen, mede eenen vasten vrede te maaken, en te waarſchouwen, dat, zo zij zijne nieuwe Bondgenooten mogten aantasten, hij zijnen Broeder, en alle zijne Onderdaanen van *Banda* zou te rugroepen.

De laatſte verbintenis was den *Hollanders* van veel nut; en zij verzuimden ook niet, den dienst, dien de Vorst hun bewees, door ſpoedigen en krachtdaadigen bijſtand te erkennen. Dit, echter, kon zijne onderdaanen niet beweegen, hunne gebruiken te veranderen, en dingen te doen, die tot hunne eigene beſcherming nuttig en noodig waren, als zijnde verſlaafd aan een aangeboorene vadzigheid.

In dezelfde maand werden de *Hollanders* meeſter van *Solor* en *Timor*; dit gaf hun gelegenheid om met verſcheidene Vorſten en Prinſen van die Eilanden in bondgenootſchap te komen. Zij bezetteden die plaatſen, ter verzekeringe van den koophandel, die voornaamlijk in *Sandelhout* en *Wasch* beſtond: Waaren, ſchoon thans van minder belang, toen, echter, hoog geſchat. De handelwijs der Hollanderen, aldaar ten dien tijde gehouden, vindt men in het volgende verhaal van SCHOT.

„ Den 9den Januarij 1613, vertrok ik aan boord van de *ter Veer*, in gezelſchap van 't jacht de *Halve Maan*, het welk wij op onze reize ontmoet hadden, en eenige Ternaatſche vaartuigen, om ons naar *Solor* te begeeven, alwaar wij den 17den voor het *Portugeeſche* Fort aankwamen. Wij vuurden terſtond van de *ter Veer*, op een Batterij, die den mond van de Ree beſtreek, en deeden haar geſchut zwijgen. Doch de holle zee ons belettende te landen, waren wij genoodzaakt naar boord te rug te keeren, met verlies van één man, na op den dag een gedeelte van de Stad te hebben afgebrant; den 21ſten vermeesterden wij een galjoot, het welke de vijanden tegen het ſtrant vertuit hadden, en ſtaken eenige huizen in den brand; den 29ſten gaven wij de overige aan de vlamme over.

„ Eenige dagen daarna bekwam men kondſchap, dat twee fre-

gatten en een *Indiaansch* ſcheepje, uit *China* te rug komende, te *Timor* waren aangeloopen, werwaards de belegerden van *Solor* middel hadden om te weeten wat 'er omging, en om ontzet te verzoeken. Hierop zond ik herwaards het jacht, met het galjoot en een Korakore, die het *Indiesch* ſcheepje, met *Sandelhout* geladen, namen, gelijk ook een galjoot, dat zij in brand ſtaken, na de lading 'er te hebben uitgeligt. De opgezeetenen van *Timor*, de nederlaag der *Portugeezen* ziende, overvielen de overigen, plonderden en verſtrooiden hun.

„ Dit verrigt, en de onzen te *Solor* te rug gekomen zijnde, alwaar zig den 3den April bij ons gevoegd had het ſchip *Zeelandia*, dat de Generaal ons uit de *Molukkes* had toegezonden, beſloot men den 5den aan de weſtzijde van 't fort te landen, dat wij den 7den beſchoten, ſpeelende met zeven ſtukken op de buitenwerken, die van aarde opgemaakt waren; den 9den hadden wij, behalven deze eerſte batterij, nog twee andere ſtukken, mede van ijzer, aan land gebragt, welke een vierkante toren, die zeer in den weg was, omſchoten. Den 18den waren wij verſterkt door de *Patarna*, van *Amboina*; waarna wij het fort andermaal opeischten, met verklaaring, dat, indien het zig niet overgaf, zij geene capitulatie nog lijfsgena voor iemand te hopen hadden, waarop dan de overgaave volgde."

Het verder verhaal van SCHOT behelst, op wat wijze zij *Solor* bemagtigd hadden, en eene opgaave van de magt der *Portugeezen* aldaar.

„ Alvoorens te melden, wat ik van verſcheidene Portugeeze gevangenen vernomen heb, raakende de oogmerken dier natie, en de toebereidſelen, welken zij in de landen, daar zij heerſchappij voeren, maaken, zal ik in 't algemeen aanmerken, dat wij een groot belang hebben, in te zorgen voor de veiligheid en het gerief der Indiaanen, die aan ons als onderworpen zijn, vermids zij ons, zo ſpoedig wij hun in het naauw laaten, den rug zullen toekeeren; ja ook de Ternaters zelven, hoe naauw zij ook met ons ſchijnen vereend te zijn.

„ Zeker is het, (dus vervolgt hij) dat ons een zwaar onweer in de *Indiën* boven het hooft hangt, en dat het waarſchijnelijk nog vóór het einde van dit jaar op de *Molukkes*, *Amboina* en *Ban-*

Banda zal uitbarſten." SCHOT zegt voorts, dat hij de volgende berichten van een Portugeezen Stuurman had, doch op den tijtel van het relaas word gezegd, dat de geheime aanſlagen des Konings van *Spanje* ontdekt waren, uit eenen brief, geſchreeven aan een Portugeezen Stuurman, *Matthijs Couttels*, te *Bantam*, gedagtekend 5 Julij 1613.

Dus luiden gemelde berichten.

„ De Koning van *Spanje*, die na de algemeene heerſchappij van *Europa* tracht, ſchijnt enkel van ons vaderland te hebben afgezien, om tijd te winnen, zijne magten weder te verzamelen, en ons eerst in de *Indiën* uittedelgen, ten einde zijne heerschzuchtige oogmerken met te meer vrugt in *Europa* te bevorderen. Derhalven hebben wij alles te vreezen, wat zijn geveinsdheid, zijn trouwloosheid, haat en tiranij kunnen uitrechten; doch inzonderheid hebben wij bij de Indiaanen, meer van zijn geveinsdheid, dan andere ondeugden te duchten.

„ Een Portugeeze Stuurman heeft mij gezegd, dat men aan het hof, en onder het gemeen in *Spanje* en *Portugal*, voor zeker hield, dat onze magt enkel uit onze handel op de *Indiën* beſtond, en dat wij daar door alleen in ſtaat geraakt waren, dien Monarch te wederſtaan.

„ Ook heeft hij mij verzekert, dat de dertien laatſte ſchepen, herwaards gekomen, tot aan de *Kaap de Goede Hoop* gevolgd zijn door zo veele galeijen, onder bevel van Don *Louis Faijardo*; dat ſmaldeel was in zee gegaan, onder ſchijn van op de roovers te kruiſen, doch bij de Spanjaarden liep het gerucht, dat het naar de *Manilles* moest ſtevenen, offchoon men deswegens nog geene zekerheid had.

„ Nog heeft dien zelven Stuurman, (of mogelijk zijn brief aan *Matthijs Couttels*) mij verklaard, dat *Chriſtophore de la Hotte*, voorheen Gouverneur van *Gamma Lamma*, door Don *Juan da Silva*, in 't laatst van het voorleden jaar, uit de *Manilles*, naar den Gouverneur van *Goa* gezonden is, met veel gereed geld en wiſſelbrieven, om ſpoedig zeven groote ſchepen en twintig fregatten te bemannen, welke hij, zo dra het jaargetij zulks toelaat, naar *Malacca* en *Manilles* voeren moet, ten einden zig bij de aldaar liggende zeemagt te voegen, en in de

maand December aanſtaande, een hevige pooging op de *Molukkes* te doen.

„ Boven dien weet hij, dat dezelve Gouverneur der *Manilles*, een Spaanſchen Generaal, *Toledo* genaamd, naar *Macao* gezonden heeft, om van daar een gallioen te haalen, het geen 'er de Spanjaarden hebben doen koopen, met bevel, dat bij zes anderen te voegen, die van *Malacca* derwaarts geſtevent zijn, en die naar de *Manilles* te brengen.

„ Ik heb verſtaan, dat twee ſchepen expres uit *Spanje* naar *Goa* gezonden zijn, om den Onderkoning berichten te brengen, en het bevel, van zijne zeemagt bij die der *Manilles* te voegen, ten einde alle te gelijk op de Hollanders te vallen. Met het zelve oogmerk is het ook, dat op een plaats, *Pintados* genaamd, twee groote ſchepen gebouwd worden.

„ Te *Caijta*, hebben zij de ſchepen *Gouda* en *Amſteldam*, welke laatſte de Admiraal *Wilters* gevoerd heeft, en die zij beiden van ons veroverd hebben; *de St. Eſpirute*, *de St. Juan Baptista*, *de St. Juan de Lupas*, een ſchip van de eerſte grootte; *de St. Andre* en *St. Mario*, een klein vaartuig; ook verwachtte men 'er nog twee uit de havens van *Castielië*, met een menigte ſcheepsvolk en oorlogs ammunitie.

„ In de *Manilles* worden drie nieuwe galeijen gebouwd, en aldaar ligt ſedert lang nog een ander; men rekent dat de vloot uit agttien groote ſchepen, twintig fregatten en vier galeijen beſtaan zal, bemant met vijf duizend Soldaaten, en het nodig aantal Matrooſen. Doch aangaande de zes ſchepen, die naar *Macao* moeten, twijffelt men of die daar bij zullen komen. Don *Juan da Silva* zal het bevel over de vloot voeren, zijnde om die reden boven zijn' tijd in het Gouvernement der *Manilles* gebleeven.

„ Nog ben ik onderricht, dat Don *Hieronimo da Silva*, na het inneemen van *Marieco*, ('t fort van het eiland *Tidor*,) een fregat naar *Malacca* gezonden had, ten bericht van Don *C. de la Hotte*, die de Portugeeze Armade, gelijk gezegd is, van *Goa* naar *Malacca* moest voeren, om dezelve in de *Manilles* te brengen, en in de maand December naar de *Molukkes* te ſtevenen.

„ Dat fregat is te *Bouton* aangeweest om water in te neemen, doch

doch de Koning had één Stuurman, die aan land gekomen was, doen vasthouden. Die Prins en *Hendrik van Raaij*, hebben getracht het fregat te overmeesteren, en dit zou hun gelukt zijn, zo niet een verrader het scheepsvolk gewaarschuwt had.

„ Sedert ik mij alhier bevinde, is *Kitchil* herwaards gekomen, met andere Gedeputeerden, en drie-en-dertig Karakores, medebrengende geschenken voor den Kapitein van 't fort, dien zij mij verlof verzocht hebben, te spreeken, 't geen ik hun geweigerd heb. Zij willen schatting van de Ingezetenen van *Solor* heffen, die geantwoord hebben, dat zij aan niemant, dan aan den Koning van *Ternate* cijnsbaar zijn. Bij deze gelegenheid heb ik hun enkel met reden behoeven te keer te gaan.

„ Die lieden waren van de toebereidzelen der Portugeezen en Spanjaarden wel onderricht, en gaven breed van dezelven op, zeggende dat nieuws gehoord te hebben van de Portugeezen, in hun land woonende, en van eenige Spanjaards uit de *Manilles*, welke met een kleine galei *Macasser* hadden aangedaan, zijnde bestemd naar *Ternate*; ook verhaalden zij, dat de onze te *Masilupatnam* vermoord waren, en ons Comptoir aldaar geplondert hadden.

„ Verscheide Portugeezen hebben mij het verhaal van den Stuurman bevestigd. Zo 'er schepen uit het vaderland komen, zal goed zijn dezelve spoedig naar de *Molukkes* te zenden, en dat eenige op hunne togt derwaards deze eilanden aandeeden, alwaar men ijzer, planken en balken benoodigt is.

„ Ik had gehoopt, dat de Gouverneur van *Banda* herwaards zoude gekomen zijn, doch ik vrees dat hij daar langer zal moeten blijven, dan hij wel gedacht heeft, door de zaaken hem door de Engelschen berokkent. Indien hij niet komt, en ik geen nadere beveelen ontvang, zal ik tegen het einde van Augustus naar *Bantam* vertrekken, en het schip, aan welks boord ik gaan zal, kan vervolgens dienen, om proviand en andere goederen, herwaards en naar de *Molukkes* te brengen, welke men, ik herhaale dit, gemakkelijker uit deze eilanden, dan van elders, van levensmiddelen voorzien kan."

Dit is alles, wat men van de komste van den Gouverneur Generaal te *Banda*, en van de verschillen, die hij 'er met de *En-*

gelſchen had, aangetekend vindt. Wat de *Spanjaarden* aanbelangt, ter verdere ontdekkinge van hun gedrag, voornaamlijk geduurende het Beſtand, dacht mij dit relaas van SCHOT van de uiterſte noodzaakelijkheid te zijn. En ſchoon het ons weinig ligt geeft omtrent de *Engelſchen*, is het genoeg bekend, dat zij uit afgunst, die hun, ten aanzien van den koophandel, aangeboren is, reeds in het jaar 1609, zig van de trouwloosheid der *Bandeezen* hadden zoeken te bedienen, om de onzen te benadeelen; die Natie op alle mogelijke wijzen aanzettende, om de wapenen tegen de *Hollanders* optevatten. In die landen had hunne wangunst haaren oorſprong uit den handel in de Muskaatnooten, zijnde zij niet vergenoegd, dat de bewooners der Eilanden van *Puloaij* en *Pulo Rhun*, onder het gebied van *Banda* behoorende, die kostbaare ſpecerijen van de *Bandeezen* kochten, en voor hun moeſten opkoopen.

Dan, laaten wij in ons verhaal den Gouverneur Generaal BOTH volgen, tot aan het einde van zijnen levensloop, die ruim zo ongelukkig was, als zijne bedrijven roemruchtig. Hij dan, na de zaaken, hem aanbetrouwd, geduurende den tijd van vijf jaarēn, met veel beleid in de *Indiēn* beſtuurd, en op verſcheidene plaatzen de grondſlagen van een magt, over wier ſnellen voortgang men zig niet genoeg verwonderen kan, geleid te hebben, te *Bantam* te rug gekomen zijnde, ſtelde, den 20ſten December 1614, zijnen opvolger den Heer GERRARD REINST in die aanzienlijke waardigheid aan, en vertrok, den 2den Januarij van het *volgende jaar*, met vier rijk geladene ſchepen vandaar, met oogmerk om naar *Holland* te keeren. Doch het Eiland *Mauritius*, waarop hij zig, op de uitreis, van zijne geleedene ſchade herſteld had, weder aandoende om 'er ververſching in te neemen, hadden twee zijner ſchepen, (VALENTIJN, in zijne *Beſchrijving van Oud en Nieuw Oost-Indiēn*, zegt *drie*; doch dit is het eenigſte niet, waarin dit verhaal met het zijne verſchilt; het zij genoeg dat men zig van de echtheid van dit verhaal verzekerd kan houden,) op één van de welken hij zig bevond, het ongeluk van door een geweldigen ſtorm, weder in zee gedreeven en tegen de kust geſlagen te worden; waardoor zij, met de helft van het volk, en daaronder ook de Heer Gouverneur BOTH, vergingen.

Dus

Dus liet de grondlegger der Hollandſche heerſchappije in de *Indiën*, en eerſte Gouverneur Generaal, op eene ſmertlijke wijze, het leven; dus beroofde de ongeſtuime zee hem de eer van in een marmeren praalgraf te rusten; welke eer zijne vlijt hem dubbel waardig gemaakt had. 's Mans afbeeldſel, dat men in de Raadkamer van het Kasteel te *Batavia*, ter zijner eere, heeft opgehangen, is het eerſte in rang; daarna ziet men het mede in het groot in het gemelde werk van VALENTIJN, en in 't klein in het Twintigſte Deel der *Hiſtorieſche Reizen*, bl. 10.

BOTBERGEN, (*Elbert van*) een *Geldersch* Edelman, benevens JACOB MOM, Amptman van 't Land tuſſchen *Maas* en *Waal*, ADRIAAN VAN EINDHOUTS, Schout in 't Overampt van *Kuik*, en anderen, beſchuldigd en overtuigd zijnde van met de *Spanjaarden*, vóór het eindigen van 't Beſtand, heimelijk verſtand gehouden te hebben; hebbende MOM, met voorkennisſe van de anderen, aangenomen, *Thiel* aan den Aartsthertog te leveren, welk verraad, echter, tijdig uitlekte, werd, nevens zijne beide medeſchuldigen, op den 17den van de maand April des jaars 1621, onthalsd, volgens den inhoud der volgende Sententie.

Alſoo Elbert van Botbergen, *weſende een Onderſaet van deſe Landen, ende gecompareert hebbende onder de Edelen op de Lantdaghen van Gelderlandt, jegenwoordigh alhier in den Hage ghevangen, de Heeren Commiſſariſſen, by de Hooge Moghende Heeren Staten Generael, tot examinatie van zijn Perſoon geordonneert, ende daer naer de Heeren Rechteren, by de Welgemelte hare Hoog Mog:, tot voordere kennisſe ende judicature van zijne ſaecke gecommitteert, buyten pijne ende banden van yſere bekent heeft, Dat* Jacob Mom, *weſende Amptman in Maes ende Wael hem Gevangen ten ſelven dage of s'daechs te vooren, als hy gevanghen binnen Thiel des avonts eene nederdaghe hadde begaen, gheopenbaert hadde eenen aenſlach, die hy voor hadde op te Stadt van Thiel omme d'ſelve aen den vyandt te leveren, ende hem verſocht die goede handt daer aen te houden, 't welck hy belooft hadde te ſullen doen, Dat hem Gevangen indachtich was dat van den voorſz: aenſlach mede kenniſſe ghehadt, ende aenghenomen hadden te helpen beleyden,*

die Perſoonen van Gerard Preys, Adriaen van Eynthouts *ende noch eenighe andere Complicen, ende dat aen* Eynthouts *den voorſz. aenſlach was geopenbaert tot* Wamelen, *Dat hem ghevangen geſeyt was van ſyne Complicen, die by den Heere van* Grobbendonck, *Gouverneur van den Bosch waren geweeſt, om hem den aenſlach te openbaren, dat d'ſelve Heere van* Grobbendonck *d'Eertſ-Hartoghe van die ſaecke ſoude ſpreecken, ende niet en twijffelde, of d'ſelve ſoude het goet vinden, ende* Mom *Gouverneur van Thiel maecken ende eene Compagnie Paerden doen hebben, ende haer Complicen oock eerlick verſien met eene Compagnie te voet, Dat heurluyder voornemen was den voorſz. aenſlach te beginnen op eene Sondach, ſo wanneer die groote Klocke voor die Predicatie ſoude luyden, ende dattet ſelve henluyden voor een teecken ſoude gedient hebben, Dat d'voorſz. aenſlach ſoude aengegaen hebben op deſer voegen, als dat men een deel Soldaten ſoude geleyt hebben in den Riſſ-waert tegens over Thiel, ende datter binnen Thiel oock eenich volck byder handt ſoude zijn geweeſt, omme hem Meeſter te maecken van de Santwijcre Poorte, Dat hy Ghevangen alſdan, t'volck, t'welck in den voorſz. Riſſ-waert, tegens over die Stadt, inder nacht, gecomen ſoude zijn geweeſt, met Veerſchuyten oft Sauoreuſen overgebracht ſoude hebben tot aen de Poorte van de Stadt Thiel, ende dat* Mom, *hem Ghevangen, mettet volck, dat hij bij ſich ſoude gehadt hebben, te ghemoete ſoude hebben gecommen, Dat den voorſz. aenſlacht beraemt was geweeſt, eſſen voor dien tijdt, dat den Grave van* Bucquoy *met een Leger tot Moock quam, Dattet ſelve te wege gebracht ſoude zijn geworden tſy deur het Garniſoen van den Bosch, of deur het Leger, dat tot Moock lach, onder 't beleyt van den voorſz. Grave van* Bucquoy, *Dat* Eynthouts, *door laſt ende met voorweten van hem Ghevanghen ende d'andere Complicen, by den ſelven Grave van* Bucquoy *was geweeſt, Dat d'voorſz.* Eynthouts, *eens of tweemael, was geweeſt, met kenniſſe van hem Gevangen ende d'andere Complicen, tot Bruſſel, omme met d'Eertſ-Hartoghe te ſpreeken van de voorſz. ſaecke, ende wederomme komende, telckens geſeyt hadde, dat d'Eertſ-Hartoge begeerde, dat ſy de handt aen de ſelve ſaecke wilde houden, ende dat*

d'ſelv

d'ſelve beloofde t'ſelve eerlijck te recompenſeren, Dat omtrent twee Jaren geleden den voorſz. Eynthouts *tot Herren was gekomen by hem Gevangen,* Mom *ende eenighe andere Complicen, ende aldaer gheſeyt hadde, dat hy d'voorſz. Saecke metten geweſen Secretaris van Graef* Frederick van den Berch, *hadde gecommuniceert. Dat hy Gevangen opten leſten Landdach van Gelderlandt tot Nimmeghen zijnde, ende ſtaende by den anderen* Mom, Eynthouts, *hy Gevangen ende d'andere complicen, alſ doen aldaer, geſeyt ende goet gevonden worde, dat dewijle* Eynthouts *tot Bruyſſel te doen hadde, hy dan d'Eertſ-Hartoghe met eenen ſoude ſpreecken van den voorſz. aenſlach op Thiel, alle t'welcke ſaecken zijn van ſeer quaden ende ſchrickelicken gevolge die in een welgheſtelde Republijcke, anderen ten exemple niet ongeſtraft en behooren te blyven,* SOO IS 'T, *dat de Heeren Rechteren voornoemt, met rijpe deliberatie van Rade, deurgeſien ende overwoghen hebben, alle 't geene ter materie dienende is, ende heeft mogen moveren, doende Recht in den Name ende van wegen de Hoochgemelte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, verclaren denſelven Gevangen begaen te hebben* Crimen læſæ Majeſtatis, *Condemneren hem daeromme mits deſen gebracht te worden ter plaetſe daer men gewoon is Juſtitie te doen, ende aldaer geëxecuteert te worden metten Sweerde, datter de doot na volcht, ende verclaren voorts alle zijne Goederen geconfiſqueert. Aldus gedaen in de vergaderinghe van de voorſz. Heeren Rechteren in 's Gravenhage, ende ghepronunchieert den ſeventhienden Aprilis Anno ſeſthien hondert een ende twintich. In kenniſſe van my als Griffier.*

Onderteeckent,

H. POTZ.

BOTDRAAGER, was de naam eener oude Graaflijke Munte, binnen deze landen voorheen in zwang. In het jaar 1533 deed een *Botdraager* te *Enkhuizen* de waarde van veertien ſtuivers. Wat de oudheidheid diens pennings aangaat, dezelve wordt gebragt tot de Regeering van Graaf WILLEM DEN VIJFDEN, onder wiens

zilveren munt zij gerekend worden. Zij waren onderſcheiden in *heele*, *halve* en *kleiner gedeelten*. Allen verbeeldden, aan de eene zijde, *een Hollandſchen zittenden Leeuw*, *gedekt met een gekroonden Helm*, *met de Prinſelijke Kroon daar boven*, en daarop als tot een Helmdek (Crimier) *een Paauwſtaart*, met het omſchrift

Guilelmus: dux: comes: Hol: Z: Zelan:
Guilelmus: dux: comes: Hol: Z: Zel:
Guill: dux: com: Hola:
dat is:
Hertog Willem, Graaf van Holland en Zeeland.

Op de andere zijde ziet men een kruis, met deze woorden,

Moneta de Holandia.
Moneta Holland.
dat is:
Munt van Holland.

Verder ziet men op de *heele en halve Botdraagers*, in een tweeden omtrek, de gewoonlijke bijbelſche ſpreuk:

Benedictus: qui: venit: in: nomine: domini:
Bndictus: qui: venit: in: nomine: dom:
dat is:
Gezegend, die komt in de naamen des Heeren.

In de *Roomſche Kerk* was zij, in verſcheidene plegtigheden, ten dien tijde (1357 enz.) in gebruik. De benaaming van dezen penning is ontleend van het woord *Bot* of *But*; dat door de Schrijvers van de midden en laatere eeuwen, naar de Roomſche taal, genoemd wordt, *Buttis*, *Butte*, *Butus* en *Butica*, betekenende een vat of uitgehold lichaam, om koorn, wijn, enz. mede te meeten. Naderhand is het, bij de *Italiaanen*, *Botta*, bij de *Spanjaarden* en in het Nederduitsch, *Bote* genaamd geworden, als betekende een zeker ſoort van *Wijnvat*, *Boot*. In vervolg van tijd is deze maat, als bij verkleining, *Boutella*, *Butella*, bij de Franſchen *Bouteille*, en bij ons *Fles* genaamd. Om den

rechten zin hier van te verſtaan, dient men te weeten, dat in die tijden de *geſlotene Helmen* de gedaante van zulk een keine maar hadden: waarom men het, en niet onwaarſchijnelijk, daarvoor houdt, dat gemelde penningen, naar de voorſchreevene gehelmde Leeuwen, *Botdraagers* genoemd zijn geworden.

Zie ALKEMADE, *Graaflijke Munte*, fol. 82. *Beſchrijving van Enkhuizen*, bl. 92 en 75.

BOTERNISSE, (*Konſtantijn van*) één van de misnoegde en zaamverbondene Edelen, tegen Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, en ook één van hun, die op het Slot *Kroonenburg* gevangen werden. Onzeker is het, echter, of hij aan de woedende *Kennemers*, dan aan anderen overgegeeven is geworden.

BOTLAND, eene kleine Ambachtsheerlijkheid in *Zeeland*, onder *Duiveland* behoorende. Zij heeft wel geen Dorp op zig zelve, maar daar onder behoort een groot deel van het Dorp *Nieuwkerk*, zijnde het Rechtsgebied van *Botland* en *Nieuw-Kerk*, op eene zeldzaame wijze, door elkander gemengd. De Ambachtsheerlijkheid wordt begroot op vier honderd drie-en-zeventig en een halve Gemet; waarbij nog gevoegd worden drie kleine Ambachten, te zamen gerekend op twee-en-twintig en een halve Gemet, liggende deze genoegzaam in de Heerlijkheid *Nieuwkerk* beſlooten. De Heer van *Botland* oefent alleen het burgerlijke recht over dezelve, ter handhavinge van 't welke hij Schout en Schepenen aanſtelt. In de kerk van *Nieuwkerk*, alwaar de ingezetenen van *Botland* hunnen Godsdienst verrichten, heeft ook de Regeering der Heerlijkheid haare zitplaats. Voortijds behoorde *Botland* aan het oud Adelijk *Zeeuwsch* geſlacht van dien naam, waarvan, in 't jaar 1290 leefde, Heer JAN VAN BOTLAND, Ridder, die gehuwd was met CLARISSE VAN BORSSELE, zuſter van FLORIS, Heer van *St. Maartensdijk*. Hij heeft bij haar verwekt RAAS en FLORIS VAN BOTLAND. RAAS huwde met ALIDA VAN BORSSELE VAN CORTEGEENE, en won daarbij JACOB VAN BOTLAND, en eene dochter CLARA, die ten man kreeg GUIDO VAN BLOIS, Ridder en Heer *van Haaften*. JACOB trouwde MARIA RUIS, die hem baarde PIETER VAN BOTLAND, wiens eerſte echtge-

noo-

noote was SAPIENTIA VAN VIERSELA, en zijne tweede DIERGE VAN THUYL, welke mèn, op de jaaren 1414, 1440 en 1460, gemeld vindt als nagelaten hebbende: I.) Heer ARNOUD VAN BOTLANDT, die, als Leenman, den Graaf met vier Soldaaten te voet ten dienſte moest ſtaan. II.) JOOST VAN BOTLANDT, getrouwd met N. VAN CROMVLIET. III.) AALSTEN VAN BOTLANDT, naar het zeggen van den eenen, broeder, en naar dat van den anderen, broeders zoon van PIETER AALSTEN, had ter vrouwe AGATHA VAN BERGEN in *Kennemerland*, uit welk huwelijk voortkwam JACOB VAN BOTLANDT, de man van ANNA VAN BAARSDORP, waarbij hij drie dochters verwekte: 1.) JANNE, gehuwd met FLORIS VAN NASSAU, Schout van *Breda*, 1564. 2. en 3.) MARIA en HEILWIG. De afſtammelingen van FLORIS VAN BOTLAND, tweeden zoon van JAN en CLARISSA, vindt men bij SMALLEGANGE, die, wegens de laatstgenoemde, zegt: *Van dezen naam leeft hier nog in* Zeeland *een perſoon, wiens grootvader Baljuw van* Bommenede *geweest, en ook aldaar met een opgehangen wapen in de Kerk begraven is; dan hij heeft zijn afkomst aan den Stamboom van* Botlandt *niet konnen vasthegten.* Het wapen van dit geſlachte beſtond uit vijf inëen getande Geeren, ter rechter zijde van goud, en ter ſlinker van zilver.

BOTMA, een Edele Staate in de nabuurſchap van het Dorp *Morrha*, in de Grietenij van *Oostdongeradeel.*

BOTNIA, een Edele Staate ten zuiden van het Dorp *Nieuwland* of *Nijland*, in de Grietenij van *Wijmbritzeradeel.*

BOTNIA, een oud Adelijk geſlacht in *Friesland*, dat, volgens aanwijzing der oude ſchriften, omtrent het jaar 927, uit het *Noorden* zou gekomen zijn. De eerſte van dien naam, welke zig in die Provintie nederzette, was ODO BOTNIA, zoon van éénen der Hertogen van *Botnia*, (zijnde een landſchap in 't Noordoosterdeel van *Zweeden*, tusſchen de Provintiën *Angermaniën*, *Lapland* en den *Bothniſchen Zeeboezem*;) welke ODO met zig zou gebragt hebben ééner zijnen neven, die, wegens zijne goedertierenheid, vriendelijkheid, ervarenheid en grondige kennis van

oorlogszaaken, (hoewel een vreemdeling zijnde) den *Friezen* ongemeen aangenaam en nuttig was, en door hen nog meer bemind werd, toen hij zig in den echt begaf met de dochter van TAKO KAMMINGA, geſprooten uit de Heeren van *Ameland*, wordende daardoor als een inboorling geacht. Hij bouwde (zegt men) een Stad, Kasteel of Sterkte, in het Kwartier van *Oostergoo*.

Door den tijd werd het geſlacht van BOTNIA langs hoe grooter, en verſpreidde zig ook in de Kwartieren van *Westergoo*; waardoor het in *Friesland* zeer vermaard werd, en nog meer door het voortbrengen van uitmuntende mannen, zo wel in Staat- als Krijgs-kunde. SCHOTANUS maakt gewag van eenen ſtrijdbaaren ODO, als van een' man van groote bekwaamheid; doch hij noemt hem nu BOTTINGA, en dan BOTNIA: welke eerſte ſpelding waarſchijnelijk een drukfeil is, vermits gemelde ODO bij WINSEMIUS, doorgaans BOTNIA genaamd wordt. Hem werd door de *Friezen* het *Poteſtaatſchap* aangeboden; dan hij ſloeg dat aanbod nedrig af, met verkleininge van zijne bekwaamheden; verheffende daarentegen die van SIKKE DEKEMA en GATE HANIA, die hij zeide in ſtaat te zijn, het Vaderland meer dienst te kunnen doen dan hij. Door deze aanprijzing werd dan ook DEKEMA verkoozen; doch hij ſloeg het mede af, en ſtemde voor HANIA, die ook bedankte, zeggende dat men BOTNIA verkiezen moest, onaangezien hij zijn vijand was; doch deze bleef volſtandig bij zijne eerſte aanprijzing van de twee gemelde Heeren. De *Friezen* dan geen van dezen kunnende bewegen, verkoozen, in plaatſe van één, twee *Poteſtaten*, en namen daartoe SIWERT WARDA voor *Oostergoo*, en HARING HARINXMA, den Stamheer van dat geſlachte, voor *Westergoo*. Dat de BOTNIA's zig in *Friesland* wijd uitgebreid hebben, blijkt daar uit, dat zij, door huwelijken, zig vermaagſchapt hebben aan de Edele geſlachten van BURMANIA, CAMSTRA, EYSINGA, GALAMA, GOSLINGA, GROVESTINS, OUD HARINXMA, HARINXMA, ROORDA en TJARDE STARKENBORG. Onder anderen mannen, die zig van dit geſlacht berucht gemaakt hebben, muntte, in den jaare 1096, in de kruistochten naar het *H. Land*, uit, FREDRIK VAN BOTNIA, welke die reize ten tweedemaale, in het jaar 1109, ondernam. Voorts maakten TJALING BOTNIA en SICCO zig, in 1515 en 1570, bij den Landzaat vermaard.

Zie SCHOTANUS, WINSEMIUS, F. SJOERDS, enz.

BOTNIA, (*Julius van*) mede een afſtammeling van dit vermaarde geſlacht. Hij was de zoon van FREDRIK VAN BOTNIA en MAXIMILIANA ABSALONS, eene Adelijke dochter uit *Bruſſel*. Zijn broeder ADOLF was gehuwd met MARGARETHA SCWILLINGEN, wier eenige zoon zig naar *Braband* begaf. Deze was een aanzienlijk voorſtander van de Vrijheid en Godsdienst: waarom hij, door GELLIUS SNECANUS, met de volgende woorden, te vinden in *Friſia Nobilis*, p. 22. gepreezen wordt.

Julius excellens et ſanguine natus equeſtri
Botnia pro Patria ſtigmata aperta gerit.
Face flagrans, nec bella timens, in utrumque paratus;
Laeta cui eſt gravitas, mascula cuique fides.
Ordinibus Patriae et privatis charus amicis:
Ut libertatis, ſic pietatis amans.

Even breed word aldaar de lof van zijne zoonen DOMINICUS, DOCO en JODOCUS uitgemeeten. Van dezen JULIUS vindt men, dat hij *Franeker* voor den Prins hielp verzekeren, ja dat hij niet ſchroomde, in het nijpendst van den winter, een Gezantſchap naar *Haarlem*, alwaar ORANJE zig bevond, te bekleeden, ter verkrijginge van den noodigen bijſtand, welke, hadde men dien kunnen toebrengen, geheel *Friesland* aan 's Prinſen zijde had kunnen doen overgaan. Dan in plaatſe van dit, werden *de Spanjaarden* in die Provintie magtiger, en BOTNIA moest *Franeker* verlaaten, de vlucht neemen, en zig de ballingſchap getroosten, tot dat de Vrijheid het hoofd weder opſtak. Maar toen ook vertoonde zijne vaderlandsliefde zig weder, zo door het bevorderen der *Unie*, als het te keer gaan der verraderlijke oogmerken van RENNENBERG. In het jaar 1578 bediende de Aartshertog MATTHIAS, als Landvoogd, zig van hem, en van nog drie andere Edelen, tot het ligten van penningen, om *Friesland* tot dezelfs aanſlag ter Generaliteit in ſtaat te ſtellen. BOTNIA nam weder bezit van zijn huis, en kreeg zitting, wegens *Franeker*, in de Staaten van *Friesland*. Hij overleed den 28ſten April 1614. Zijn kleinzoon, DOMINICUS JUSTUS, die 1660 overleed, was Grietman van *Baarderadeel*, had ter vrouwe GEERTRUID MECKAMA,

en

en won daar bij ééne dochter, met welke de naam van BOTNIA een einde nam.

Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, II. Stuk, bl. 269 en 270, *en de daarbij aangehaalde Schrijvers.*

BOTNIA, (*Sijds of Sijdts van*) ook wel SIXTUS genaamd, Grietman van *Wimbritzeradeel*, was gehuwd met TET DOUMA of MARIA DEKAMA, of met BAUCK HERINGA, weduwe van TJEBBE MARTENA; uit welk huwelijk voortkwam eene dochter, JEL genaamd, die huwde met PIETER VAN GOSLINGA. Deze, zo wel als meer andere van dit geslacht, de *Spaansche* dwinglandij moede zijnde, omhelsde niet alleenlijk de maatregelen der Vrijheidsminnaaren, maar was ook mede werkzaam, om (1571) *Leeuwaarden*, en, ware het mogelijk, geheel *Friesland* de zijde van ORANJE te doen kiezen. De vlijt, dien hij besteedde tot voorzetting van 't *Utrechtsche* Bondgenootschap, toonde volkomen, met wat ijver hij bezield was.

Zie TE WATER, p. 271, *welke ons aanwijst dat* VAN METEREN *en* HOOFT *hem verkeerdelijk* BOTMA *en* BORNIA *genoemd hebben.*

BOTSHOL, een Dorp in *Amstelland*; zie WATERVEEN.

BOTSHOOFD; zie EENDRAGT. (*de Rivier*)

BOTSHUIS, één der Adelijke huizen in *Gelderland*, in de nabuurschap van het Dorp *Nede*, of *Neë.*

BOTTER, (*Hendrik*) een geleerd *Amersfoorder.* Hij was eerst Lijfarts des Aartsbisschops en Stads Doctor te *Keulen*; daarna bekleedde hij dat ampt bij den Hertog van *Gulik* en *Kleef*; nog laater, toen hij tot Hoogleeraar in de Hooge Schoole van *Marpurg* bevorderd was, bij den Landgraaf van *Hessen.* Eindelijk alle die waardigheden moede zijnde, keerde hij tot de zijnen, te *Amersfoort*, te rug, alwaar hij ook gestorven en begraaven is.

Zie T. VERHOEVEN.

BOTTER, (*Levinus*) mede een geleerde, uit *Amersfoort* oorsprongelijk. Hij was eerst Advocaat; daarna, geduurende den tijd van drie-en-twintig jaaren, Secretaris van zijne geboortestad, en

en eindelijk Reviſeur van 't Hof te *Utrecht*. Hij overleed, den 5den Maart 1612, in hoogen ouderdom, en werd begraven in de *St. Joris* Kerk te *Amersfoort*.

Zie *Beſchrijving van 't Bisdom Utrecht*, I. Deel.

BOTTESTEIN, (*'t Huis*) in het Nederkwartier van 't *Sticht van Utrecht*. Het werd, in 't jaar 1538, door de Staaten van die Provintie, voor een Riddermaatige Hofſtad erkend. Het ſtond ten weſten van het Huis, en ten zuiden van het Dorp en de Kerk van *Vleuten*, en behoorde, bij gemelde erkenning, aan FREDRIK DE CONING. Naderhand (1643) kwam het aan het geſlacht van VALKENAAR; waaruit Jonker HENDRIK VALKENAAR, in het jaar 1674, wegens hetzelve, in de Ridderſchap dier Provintie beſchreeven werd. In 1709 werd het opgedraagen aan den Heere HENDRIK VAN UTENHOVE, Preſident van 't Collegie der Edelen en Ridderſchappen van *Utrecht*, die het, op den dag der overdragt, afſtond aan zijnen zoon MAURITS FILEBERT VAN UTENHOVE, die deswegen, in de maand November van dat jaar, in de Ridderſchap beſchreven werd. Het zelfde geſchiedde in 't jaar 1734, op Heer JACOB VAN UTENHOVE. De laatſte leengift van *Botteſtein* geſchiedde in 1767, op Jonker KAREL VAN UTENHOVE, door den Heer VAN DER HAM. Voor eenige jaaren is dit huis afgebroken.

BOTTINGEN, was een zekere belasting, die men hier te lande aan den Graaf betaalde, zo hoog als hij bedongen had, naar den rijkdom der waereldlijke Edelen en Onedelen, bewooners der Steden of van het platte land. De naam van *Bottingen* is van een onzekere betekenisſe. Sommigen leiden dien af van het *Bod*, dat de Steden op 's Graven bede deeden. Doch de Heer WAGENAAR, in zijne *Beſchrijving van Amſteldam*, meent dat zulks geen ſchijn heeft, om dat de gewoonlijke *Bottingen*, niet in gevolge van zeker *Bod* of *Bieding*, waar bij verhooging en verlaaging plaats heeft, maar in gevolge eener vastgeſtelde ſchikkinge opgebragt werden. In een Handvest der Stad *Leiden*, van het jaar 1266, werd ook, voor het woord *Bottingen*, het *Latijnſche* bastaartwoord *Caligia* of *Calega* geſteld, dat ſchatting of belasting betekent, volgens J. VAN HOUT, *Dienstboek der Stad Leiden*, p. 9. Eene dergelijke betekenis had ook het woord *Bot*, in het oud

zoud *Anglo-Saxisch*, van welk woord mogelijk ook wel *Boote* gemaakt is. De *Bottingen* werden, volgens MIERIS, *Charterboek*, II. Deel, bl. 639, om de drie jaaren gevorderd, en ook wel buitengewoon opgebragt, het zij als de Graaf naar 's Keizers Hof trekken moest, of tot zijn rantzoen, wanneer hij gevangen was; ook wanneer zijn zoon of broeder Ridder geslagen werd; wanneer hij zijn' zoon, dochter of broeder uithuwelijkte. Van hier wil men afleiden het spreekwoord *Botje bij botje:* want even als men zeide een *schot*, zo zeide men ook een *bot*, te betaalen. VAN LEEUWEN, in zijne *Inleiding op de Costume van Rhijnland*, zegt 'er dit dit van, bl. 70: „ Tot verstand van *Schot*, *Lot*, *Riem-*
„ *talen* ende *Bottingen*, en wat daartoe behoort, dient, dat de
„ Dorpen ten platten lande van Noordholland, (volgens hunne
„ verdeeling) van ouds den Graaf ten dienst moesten staan, met
„ koggen, dat is, klein vaartuig, met gebruikelijke riemen, item
„ sommige wegen, wateren, bruggen, ende planterijen hebben
„ moeten onderhouden. Soo ook hebben de voornaamste Dor-
„ pen in Rhijnland, benevens andere, van ouds, boven seeker
„ vaartuig, moeten onderhouden, het ruimen en schoonhouden
„ van den vijver rontom het Hof ende Cingelen van den Hove,
„ gelijk mede de vaart naar Rijswijk, (alzo daar nog geen weg
„ was,) met de bruggen, plantingen, &c., daar toe behooren-
„ de plagten ook te gelden, in het onderhoud van den thuin,
„ ende plantagie van het Hof, welke Hof-regten wierden onder-
„ scheiden, met den naam van *Schot* en *Lot*. Daarvan 't LOT,
„ dat men BOTTINGEN noemt, gemeenelijk om de vijf jaar werd
„ omgeslagen, en het SCHOT, dat is het opschieten van den vij-
„ ver, cingels, bruggen en plantingen, enz." Het beste verstand van dit woord zal, echter, vloeijen uit eene overeenbrenginge met de Graaflijke Beden, die jaarlijks of alle drie jaaren wierden omgeslagen.

Zie VAN LEEUWEN; WAGENAAR; BOEIJ.

BOUCHAUTE, of *Bouchoute*, één der vier Ambachten in *Staats Vlaanderen*; dit is het eerste van de vier, en draagt den naam naar het Dorp. De Staat bezit daarin niets dan de Schans *Philippine*. Verder bericht hiervan zal volgen op het Art. VIER-AMBACHTEN.

BOUCHOLT, één der zaamverbondene Edelen, waarſchijnelijk, doch niet zeker, afkomſtig uit het *Vlaamsch* of *Brabandsch* geſlacht van dien naam. Waarſchijnelijk is het, dat hij Drost van *Wageningen* geweest is; als mede dat hij, na het ſluiten der *Unie*, als een Lid van den Raad, Graave JAN VAN NASSAU werd toegevoegd.

Zie *Vaderlandſche Historie*, VII. Deel, bl. 268.

BOUDAAN, (*Gualterus*) afkomſtig uit het aanzienlijk geſlacht van dien naam, en zoon van den Heere PIETER BOUDAAN, Kiesheer der Stad *Middelburg*, en Bewindhebber der Oost-Indiſche Compagnie aldaar, geboren in 't jaar 1637. In de Voorrede van zijn boek, genaamd *Leere der Waarheid*, meldt hij zelf de redenen, die hem bewoogen hebben, om zig tot den Predikdienst bekwaam te maaken. Nadat hij, onder de vermaardſte mannen van dien tijd, zijne Godgeleerde ſtudiën volbragt had, werd hij, in 1662, als Predikant te *St. Laurens* op *Walcheren* beroepen, in 1667 te *Ter Veer*, en in 1670 te *Amſteldam*, alwaaa hij overleed, den 14den Februarij 1684.

BOUDAAN, (*Petrus*) oudſte zoon van GUALTERUS BOUDAAN en MARIA COIJMANS. Deze werd, Ao. 1666, te *Middelburg*, in het huis van zijnen Grootvader, geboren. PETRUS genoot, onder andere, het onderwijs van CAMPEGIUS VITRINGA *den Ouden*, te *Franeker*. In het jaar 1691 werd hij Predikant te *Rijnsburg*, in 1693 te *Arnhem*, en 1694 te *Amſteldam*; doch alzo hij nog niet tot het bepaald getal van jaaren gekomen was, had het beroep geen voortgang: in 1703 te *Utrecht*, en eindelijk, 1710, ten tweedemaale, te *Amſteldam*, alwaar hij met lof zijn ampt bekleedde, tot het jaar 1733, wanneer hij, den 30ſten Mei, te *Utrecht* ſtierf. 's Mans eerſte vrouw was ELISABETH DE RUITER, en zijne tweede MARGARETHA VAN DER HELL; uit welk laatſte huwelijk voortgekomen zijn, HENDRIK JAN BOUDAAN, Kapitein onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteit binnen *Amſteldam*, en GUALTERUS PETRUS BOUDAAN, die, ſedert 1741, Bewindhebber, en, ſedert 1761, Burgemeeſter der Stad *Amſteldam* geweest is. Ook bekleedde zijn Wel Ed. Groot Achtb. ſedert eenige jaaren, het ampt

2. *Gualtherus Boudaan*, ongehuwd overleden.
3. *Matthias Boudaan*, Schout bij Nacht van *Holland* en *Weſtfriesland*; onder het Coll. der Adm. te *Amſteldam*; had ter vrouwe *Jacoba Boreel*, *Jacobs* dochter; zij ſtierf Ao. 1711, en hij 1722; zonder kinderen.
4. *Balthazar Boudaan*, Predikant te *Middelburg* in *Zeeland*, gehuwd met *Hermina Cecilia Bushof*, die bij haar overlijden een zoon *Gualtherus*, en eene dochter *Maria* genaamd, naliet.
5. *Joſeph Boudaan*, ſtierf ongehuwd.
6. *Catharina Margaretha Boudaan*, had ten man *Cornelis van Vlooswijk*, Heere van *Paapekop*, enz. Kapitein ter zee. Zij overleed in 1718, en hij in 1719, nalatende eene dochter.
7. *Iſabella Johanna Boudaan*, getrouwd met haar' vollen neef, *Gidion Boudaan*; liet kinderen na.
8. *Henrietta Baltina Boudaan*, is ongehuwd, den 5den Februarij 1721, overleeden.

JOHAN BOUDAAN COURTEN *, Heer van *St. Boudaan*, enz. trouwde met *Anna Maria Hoeuft*, en won daar bij verſcheidene kinderen, waarvan in den jaare 1724 nog in leven waren:

1. *Hieronimus Joſeph Boudaan Courten*, Heer van *St. Laurens* enz. geh. met *Cornelia Boddaart*.
2. *Anna Maria Boudaan Courten*, getr. met *Karel Godin*, Schout bij Nacht in *Zeeland*; die kinderen hadden.
3. *Gidion Boudaan Courten*, Heer van *Hardenbroek*, wegens *Utrecht* Bewindhebber der *O. I. C.* ter Kamer *Amſteldam*; trouwde met zijn volle nicht *Anna Boudaan*, die hem twee dochters baarde.

Abraham Boudaan, Heer van *Schellag*, enz. Zijne eerſte vrouw was *Maria Sandra*, en zijne tweede *Cornelia Hurgonje*.

op een blaauw Veld, verzeld met *drie vijfbladige gouden* hild van goud, bezet met *drie Merlen van Sabel*.

ampt van Commisſaris Politiek, en overleed den 3den Januarij 1781, in den ouderdom van zeven-en-zeventig jaaren. Zie verder de *Geſlachttafel.*

Zie HOOGSTRATENS, *Woordenboek. Naamlijst der Amſtelſche Predikanten.* LA RUE, *Geletterd Zeeland.*

BOUDEWIJN *van Holland*, de negentiende der *Utrechtſche* Biſchoppen. Zie BALDUINUS *den Tweeden*, in ons IV. Deel.

BOUDEWIJN *de Tzeren*, of *Tzeren Arm*, de eerſte Graaf van *Vlaanderen*, in 't jaar 878. Deze was, in 't jaar 862, getrouwd met JUDITH, dochter van Keizer KAREL, bijgenaamd *de Kaale*, met welke hij het land van *Vlaanderen* ten huwelijk kreeg, dat door zijne nakomelingen erfelijk bezeten is.

BOUDEWIJN *de Tweede*, bijgenaamd *de Kaale*, volgde zijnen vader in het Graafſchap van *Vlaanderen*, in 't jaar 880, uitgezonderd *Kamerijk*, dat een erfdeel van zijnen broeder RUDOLPH werd. BOUDEWIJN ſtierf 918.

BOUDEWIJN *de Jonge*, zoon van ARNOLD, en kleinzoon van BOUDEWIJN *den Kaalen*. Deze regeerde, als de vierde Graaf van *Vlaanderen*, met zijnen vader. Hij overleed 961.

BOUDEWIJN *met den Baard*, zoon van ARNOLD *den Jongen*, was, in 't jaar 988, de zesde Graaf van *Vlaanderen*. Deze verzekerde aan *Vlaanderen* de *vier Ambachten*, het land van *Waas*, en ſommige *Zeeuwſche* Eilanden. Hij leefde tot in 't jaar 1034.

BOUDEWIJN *de Goedertierene*, volgde, in 1034, zijnen vader, en verkreeg, van Keizer HENDRIK DEN DERDEN, het land van *Aalst* en *Doornik*. Hij overleed 1067.

BOUDEWIJN *van Bergen*, zoon van den zo evengemelden, volgde zijnen vader, in 1067, op. Den toenaam van *Bergen* droeg hij naar de Hoofdſtad van *Henegouwen*, hem ten huwelijk aangebragt door RICHILD, eenige dochter en erfgenaame van REINOUT, den vierden Graaf van *Henegouwen*; door koop werd hij eigenaar

van *Geertsberge* in *Braband*. Hij overleed, 1070, en ſtelde zijnen broeder ROBBERT DE VRIES tot voogd van zijnen minderjaarigen zoon ARNOLD. Zijne poogingen, om gemelden zijnen broeder ROBBERT in 'het bewind van *Holland* te ſtellen, zullen ter behoorlijke plaatſe moeten gemeld worden.

BOUDEWIJN, bijgenaamd *Hapkens*, de twaalfde der Graaven van *Vlaanderen*, was een zoon van ROBBERT VAN JERUSALEM, in het jaar 1112, en leefde tot het jaar 1119. Van hem zal mede onder gemelden ROBBERT geſproken worden.

BOUDEWIJN, naderhand Keizer van *Konſtantinopole*, was een zoon van BOUDEWIJN VAN HENEGOUWEN, en van MARGRIET VAN ELSATTEN, de agttiende en laatſte van dien naam onder de Graaven van *Vlaanderen*, in het jaar 1194. Hij overleed 1205.

BOUDEWIJN EWOUDTS; zie EWOUDTS. (*Boudewijn*)

BOUDEWIJN HARTSLAND; zie 's GRAAVEN AMBACHT.

BOUDIJNSKERKE; zie 's HEER JANSLAND, of *Sir Jansland*.

BOULLION; (*'t Huis*) zie BILLION.

BOUMA, (*Gellius*) wiens grootvader en vader Predikanten der Hervormden waren, werd, 1604, beroepen te *Landsmeer*, 1608 te *Buikſloot*, 1610 te *Angerlo*, 1614 te *Nieuwkerk*, en 1621 te *Zutphen*, alwaar hij, 1658, overleed; hebbende deze drie BOUMA's bijna honderd en vijftig jaaren het predikampt bediend. Van GELLIUS BOUMA heeft men eene Verklaaring over den *Heidelbergſchen Catechismus*. Ook gaat zijn afbeeldzel overheerlijk ſchoon in prent uit, zijnde in 't koper gebragt door C. VISSCHER.

Zie J. ENGELSMA, *Naamlijst der Predikanten onder de Claſſis van Zevenwouden*, p. 250.

BOUQUET, (*'t Huis te*) gelegen onder *Hendrik Iden Ambacht*, in *de groote Zuidhollandſche Waard*, lastende onder *Dordrecht*. Dit gebouw is, in 't jaar 1572, door de *Spanjaarden* vernield, en daarna, door Heer WILLEM BOUQUET, of BOUKET, weder opge-

gebouwd. GOUDHOEVEN zegt, dat gemelde Heer toen reeds overleeden was: dus hij de herbouwer niet kan geweest zijn, en de herbouwing door een' ander' moet geſchied weezen. In het jaar 1726 behoorde het huis aan 't geſlacht van OEM, te *Dordrecht*.

BOUR, (*ten*) een klein Dorp in de *Groninger Omlanden*, in 't Kwartier van *Fivelingo*, allernaast bij *Lellens*, aan de Trekvaart van *Groningen* naar *Appingadam*, gegraaven in 1650, en aldaar vereenigd met het *Damſter Diep*. De Heerlijkheid behoort, volgens BACHIENE, aan 't geſlacht van DE VALKEN, aan 't welk ook de begeeving van de Predikantsplaats ſtaat. 'Er ſtond weleer een Klooster van *Benedictijner Nonnen*.

BOURBON, (*Charlotte de*) dochter van den Hertog VAN MONTPENSIER; eene vrouw, die verdient nader gekend te worden. 't Is bekend dat Prins WILLEM DE EERSTE zijne tweede echtgenoote, ANNA VAN SAXEN, verſtooten, en aan haaren vader te rug gezonden had. De juiste tijd en de reden daar van is niet recht bekend; volgens eenigen zou het om Overſpel geſchied zijn. Men zou daar aan geloof kunnen geeven; deels om dat de Prins zig, nog vóór haaren dood, met deze CHARLOTTE in den echt begaf; deels om dat, in het geſchrift, door den Hertog VAN MONTPENSIER opgeſteld, om oven de wettigheid van het huwelijk zijner dochter raad te vraagen, gezegd wordt, dat zij, ANNA, zig tegen haar huwelijk misgaan had. Hoe 't hier mede zij, de Prins zijne echtſcheiding voor de bloedvrienden van Prinſes ANNA gewettigd hebbende, zond, ſtaande de vredehandeling van *Breda*, 1575, den Heer van ST. ALDEGONDE, als Gemagtigde, naar het Hof van den Keurvorst van den *Paltz*, om het huwelijk tusſchen hem en CHARLOTTE te ſluiten. ALDEGONDE hierin geſlaagd zijnde, geleidde de aanſtaande bruid naar *Embden*, werwaards ORANJE twee weluitgeruste oorlogſchepen zond, om haar aftehaalen. Zij kwam in den *Briel*, alwaar zij door den Prins ſtaatelijk ontvangen en getrouwd werd. Vandaar voerde hij zijne echtgenoote naar *Dordrecht*, alwaar men haar insgelijks met luister ontving. Dit huwelijk, hoe zeer naar den wensch van ORANJE en 's Lands Ingezetenen, kon, echter, den laster niet ontgaan: niet zo zeer ten

opzichte van den Prins, als van de Prinſesſe, om reden dat zij in haare jeugd den geestlijken ſtaat aanvaard had. (Men leeze de woorden, door de Puikdichteresſe L. W. VAN MERKEN, in haare Gedichten, in eenen brief van CHARLOTTE aan WILLEM DEN EERSTEN, haar, als nog in het klooster zijnde, in den mond geleid.) De Spaanschgezinden ontzagen zig ook niet, haar, om dezelfde reden, als eene Bijzit van den Prins aantemerken. ORANJE zelf ſpreekt 'er dus van, in zijne *Apologie*, p. 72 en 73. „ Dat 'er „ geweest zijn, die de eer van ſyne gemalin hebben willen ſchen„ den, (om dat zij zig voorheen tot den geestelijken ſtaat begee„ ven had) maar dat de Hertog *van Montpenſier*, haar vader, „ die een goed ijverig Roomschgezinde was, de ſaak door de „ voornaamſte Raaden van het Parlement van *Parijs*, en door „ eenige Biſchoppen en geleerde mannen had laaten overwee„ gen, en dat bij dezelven verſtaan was, indien 'er al eenige „ gelofte door zijne Gemalin gedaan was geweest, dezelve van „ rechtswege nietig en van geenre waarde was, als geſchied „ zijnde in haar kindſche jaaren." Doch laaten wij deze zaak wat nader beſchouwen. De moeder van CHARLOTTE DE BOURBON was heimelijk den *Gereformeerden* Godsdienst toegedaan, en in denzelven had zij, van vroeg af, buiten kennis van den Hertog, haare dochter doen onderwijzen. De vader ſtak haar, om zijn huisgezin te ontlasten, tegen den zin van de Hertoginne, in een Klooster; doch eer zij het Geestlijk gewaad aannam, betuigde zij, in tegenwoordigheid van de Priorinne en eenige geestlijke Dochters van de Abdij van *Jouarre*, dat zij haare gelofte gedwongen deed, en alleenlijk om haaren vader te gehoorzaamen. Onder die betuiging het kleed aangedaan hebbende, werd zij eerlang Abdisſe van *Jouarre*, en leefde in dien ſtaat bijna dertien jaaren; na welken tijd zij het geestlijk gewaad moede geworden zijnde, de Abdij verliet en zig heimelijk naar het Hof van den Keurvorst van den *Paltz* begaf, alwaar zij wel ontvangen werd, en openbaare belijdenis van den *Gereformeerden* Godsdienst deed. LOUIS, Hertog *van Montpenſier*, haar vader, dit verſtaan hebbende, zond den Preſident DU THOU aan den Keurvorst, om zijne dochter te rug te doen eisſchen. De Keurvorst beloofde haar aan den Koning van *Frankrijk* te zullen zenden, op voorwaarde, dat men

men haar in het ſtuk van den Godsdienst ongemoeid zou laaten. Doch de Hertog was zo ſterk op den *Roomſchen* Godsdienst geſteld, dat hij haar op die voorwaarde niet begeerde te zien; dus bleef zij bij den Keurvorst, tot dat haar huwelijk met ORANJE, waarin de Hertog bewilligde, geſlooten werd. In het jaar 1580 verzoende de vader met zijne dochter, en gaf haar boven dien een eerlijken bruidſchat. Deze vrouw, die den roem had van eene uitmuntende ſchoonheid te zijn, en verſtand, deugd en andere fraaie hoedanigheden te bezitten, ſmaakte, onder alle de wederwaardigheden, waarin zij met haaren Vorſtlijken Gemaal deelde, het ongelukkig lot, dat de Prins, in den jaare 1582, te *Antwerpen*, gelijk bekend is, zwaar gekwetst werd. Schoon hij daarna wederom in het openbaar verſcheen, had de Prinſes zig, geduurende den tijd van 's Prinſen bedlegering, zodanig afgemat, dat zij, op den 5den van de maand Mei, door een heete koorts in 't graf gerukt werd. Uit haar huwelijk waren voortgekomen zes dochters: I.) LOUISA JULIANA VAN NASSAU, gehuwd met FREDRIK DEN VIERDEN, Keurvorst van de *Paltz*. II.) ELISABETH VAN NASSAU, gehuwd met HENRIJ DE LA TOUR, Hertog van *Bouillon*. III.) CATHARINA BELGICA VAN NASSAU, die in den echt trad met PHILIP LOUIS, Graaf van *Hanau*. IV.) CHARLOTTA BRABANTINA VAN NASSAU, Gemaalin van CLAUDE, Hertog *de la Trimouille* en *Thouars*. V.) FLANDRIANA VAN NASSAU, die, met haare zuster CHARLOTTA, naar *Frankrijk*, gereisd zijnde, aldaar den *Roomſchen* Godsdienst omhelsde, en Abdiſe van *St. Cruis* binnen *Poitiers* werd. VI.) EMELIA VAN NASSAU, gehuwd met FREDRIK CASIMIER, Hertog van *Lansberg*, uit het huis van *Tweebrugge*. Het afbeeldzel van dezé Vorſtinne, op dezelfde grootte als dat van den Prins, is door GOLTIUS zeer fraai in 't koper gebragt.

BOURG, een gehucht in *Staats Braband*, aan de *Maas*, tuſſchen *Maaſtrigt* en *Luik*.

BOURTIUS, een Hofſtede in de Grietenij van *Schoterland*, nabij de Dorpen *Olde* en *Nije Schoot*, behoorende aan het geſlacht van dien naam.

BOURNONVILLE, (*Odoard de*) Ridder, Graaf van *Hennin*, Heer

van *Capres*, ook alleen bekend bij den naam van CAPRES. Hij is geboren uit een zeer aanzienlijk geſlacht. Door den Koning van *Spanje* werd, bij opene brieven van den jaare 1658, de Heerlijkheid *Buggenhout*, ten gevalle van ALEXANDER DE BOURNONVILLE, Graave van *Hennin*, tot een Prinsdom verheven, als zijnde afkomſtig van de Graaven en Prinſen van *Boulogne*. Het gemelde geſlacht bloeide reeds in de tiende Eeuwe. ODOARD heeft mede het vermaarde Verbond der Edelen ondertekend; doch hij ſchijnt, met anderen, hetzelve ook weder verlaaten te hebben. Want, in het jaar 1572, was hij niet alleen de *Spaanſche* partij toegedaan, maar diende zelfs onder DON FREDRIK, in het beleg van *Haarlem*. Nogthans gaf hij blijken van een onſtandvastigen aart: want vier jaaren laater diende hij weder tegen de *Spanjaarden*, van welke hij gevangen genomen werd; hij bekwam zijne vrijheid niet, dan bij de uitwiſſelinge der krijgsgevangenen, in het jaar 1577. ROORDA ſchold hem, wegens zijne ontſtandvastigheid, voor een verrader. De ſtap, dien hij, na het bekomen van zijne vrijheid, deed, met zig bij de misnoegden te voegen, was nog onverſchoonbaarer, verbindende hij zig zeer naauw aan den Koning, voor wien hij zig zo ſtandvastig toonde, dat de grootſte aanbiedingen, door ORANJE gedaan, hem niet deeden twijfelen. PHILIPS DE TWEEDE, die anders weinig werks maakte van zijne dienaars wel te beloonen, gedroeg zig, omtrent BOURNONVILLE, tegen zijne gewoonte; hij erkende dat de Graaf VAN HENNIN, opgevoed aan het Hof van KAREL DEN VIJFDEN, groote dienſten aan hem, PHILIPS DEN TWEEDEN, gedaan, en de *Waalſche* gewesten weder onder *'s Konings gebied* geboogen had; in erkentenisſe voor welke dienſten hij hem aanſtelde tot bevelhebber van *Arras* en 't land van *Artois*, en voegde daarbij nog veele aanzienlijke posten, waarin BOURNONVILLE zig ook tot genoegen van den Koning kweet, tot aan zijnen dood toe, die voorviel den 28ſten December 1585. Hij was gehuwd geweest met MARIA CHRISTINA VAN EGMOND, dochter van den onthoofden Graave VAN EGMOND, bij welke hij éénen zoon naliet. Zijne weduwe hertrouwde naderhand met Prins KAREL VAN MANSFELD.

Zie STRADA, BOR, TE WATER, II. Stuk, bl. 273, 274 en 275.

BOUR-

BOURTANGE, een Schans in *Westerwolde*, op de grenzen der Provintie van *Groningen*, tegen den *Munſterſchen* bodem. Dezelve is gelegen in een ondoorwaadbaar Moeras, en eenen kleinen zandheuvel, aan den landweg uit *Munſterland* naar *Wedde*, in drooge zomers bruikbaar. Deze Schans, in den jaare 1593, door Graaf WILLEM VAN NASSAU, in eigen perſoon aangelegd, was aanvanglijk zeer klein; de middenlijn bedroeg vijf-en-veertig roeden binnen den wal, en de gracht twaalf voeten. Van tijd tot tijd is deze ſterkte meer en meer verbeterd, en beſtaat tegenwoordig in een regelmatigen vijfhoek, hebbende tagtig *Rhijnlandſche* roeden in den middenlijn binnen den wal. Zij heeft een aarden wal, wijde gracht en konterſcarp. In het jaar 1738 zijn de buitenwerken grootlijks verbeterd, door, in plaatſe van de twee Hoornwerken, twee Ravelijnen voor de Courtijnen van gemelde hoornwerk aan te leggen, mitsgaders eene nieuwe Glacis. Ook zijn eenige dijken vervaardigd, om het water te doen opſtuwen. Over deze zaak ontſtond eenig misverſtand tusſchen den Staat en den Biſſchop van *Munſter*, KLEMENS AUGUSTUS, die meende, dat gemelde werken op zijnen bodem uitſprongen. Doch de twist is, in den jaar 1763, door eene kleine verandering in de grensſcheidinge te maaken, in der minne bijgelegd. Deze Sterkte is tot dus verre nog niet overmeesterd. In het begin van derzelver aanlegginge zocht wel de *Spaanſche* Gouverneur VERDUGO zig daarvan meester te maaken; maar hij moest onverrichter zaake weder aftrekken. Naderhander, in den jaare 1672, wilde de Biſſchop van *Munſter*, BAREND VAN GALEN, naar *Groningen* trekkende, gaarne deze ſterkte in zijne magt hebben. Ten dien einde bood hij den Bevelhebber van dezelve, den Kapitein PROT, onderhands een geſchenk aan van twee honderd duizend guldens; 't welk, echter, edelmoedig van de hand geweezen werd. Terſtond daarop werd het kanon 'er voor geplant, doch met zulken ſlechten uitſlag, dat de Biſſchop onverrichter zaake moest wijken. Men heeft alhier eenen Commandeur en eenen Plaatsmajor, welke onder het Gouvernement van *Coeverden* behooren. Al vroeg is deze plaats met een eigen Leeraar voorzien geweest; welk ampt ter begeevinge ſtaat aan de Edel Mogende Heeren Raaden van Staaten der *Vereenigde Nederlanden*. Ook houdt 'er de Admira-

liteit te *Harlingen* haare bedienden, wegens de Convoijen en Licenten.

Zie REIJD, *Nederlandſche Geſchiedenisſen*, bl. 321 en 326. BACHIENE, *Geogr. der Nederlanden*, IV. Deel, IV. Stuk, p. 264. *Kerkel. Geographie*, laatſte Stuk, p. 152.

BOUT, een Gehucht en Herberg onder *Hardinxsveld*.

BOUWEMA, een *Friesch* Edelman, volgens HOOFT, V. Boek, p. 192, in het jaar 1568, bij vonnis van den Bloedraad, onthalsd. De onzekerheid van den dag dezer ſtrafoefeninge maakt het tevens onzeker, of BOUWEMA en W. BUMA, één en dezelfde, dan of het onderſcheidene perſoonen geweest zijn. Waarſchijnlijk is het, echter, dat HOTTE BOUWEMA, wiens naam men in de Sententiën van ALBA, (p. 188 en 189.) onder de veertig ingedaagden (1589) vindt, om dat zij *hadden bijgeſtaan, gedient, begunſtigt en gevolgt de partij en wederſpannigheden van den Prins van Oranje; Hoofd der wederſpannigen tegen ſyne Majeſteit, onder het beſtier van Graaf Lodewijk van Nasſau, ſyn broeder, hebbende vijandelijk, de laatſte ſomer, overweldigt 't land van Groningen en andere van ſyn Majeſteit, als Luitenant van den Prins van Oranje*, zo niet zijn broeder, ten minſte zijn bloedverwant zal geweest zijn.

BOUWENSCH, (*Willem Adriaan*) bekleedde, geduurende de oneenigheden, in 1714, binnen *Arnhem*, de waardigheid van Burgemeeſter en Kolonel. Burgemeeſter JOAN VAN BRIENEN meende, met de voorſtanders van de oude Regeering, doortedrijven, dat men de Vrijwilligen behoorde aftedanken; waaruit niet anders beſlooten werd, dan dat de nieuwe Regeering weder afgezet zou worden. BOUWENSCH dit ook voorziende, rukte de Vrijwilligen, waarvan hij het hoofd was, te zamen, en plaatſte hen op de markt, tegen over de gewapende Burgerij, welke bijeen gebragt was om de verandering in de Regeering te begunſtigen. Doch geen last tot het pleegen van eenige daadlijkheid hebbende, droop dezelve af; waarna VAN BRIENEN van zijn ampt verlaaten en ter Stad uitgezet werd. Na verloop van drie jaaren be-

bekleedde hij wederom zijne voorige waardigheid. Toen, in den jaare 1707, in de Provintie *Gelderland* nieuwe moeijelijkheid ontſtaan, en de band van eenigheid tuſſchen de Steden genoegzaam gebroken was, openbaarde de tweedragt zig allerſterkst op den Kwartiersdag te *Arnhem*. *Wageningen*, alwaar men het op de Gemeenslieden geladen had, en die ook afgezet werden, geraakte geheel in beroerte. GODARD ADRIAAN VAN ISSUM, één der afgezette Gemeensmannen, was Hoofdman over een bende Vrijwilligers, en bragt, zonder zig aan de Regeeringe te kreunen, zijn volk op de been. JAN AALDERS, mede één der afgezette Gemeensmannen, had zig, om hulpe naar *Arnhem* begeeven; waarop de Regeerders dier Stad beſlooten, twee Burgemeeſters, WILLEM ADRIAAN BOUWENSCH en D. R. VAN BRASSENEN, aan het hoofd van eenige Vrijwilligen, voorzien van drie of vier ſtukken geſchut, derwaards te zenden. Die aan *Arnhem* waren niet voor *Wageningen* gekomen, of men deed hun aanzeggen, dat zij zig te wachten hadden, van eenige daadlijkheden te pleegen, zo zij niet geweld met geweld gekeerd wilden zien. Men eischte de poorten te openen; waartoe die van binnen weinig zin hadden. De *Arnhemmers* vonden buiten de Stad een burger ſchildwacht, dien zij naar binnen zonden; waarop de voorzittende Burgemeeſter BARTOLD SCHAATS en drie Schepenen buiten traden. Dan, naauwlijks waren zij bijeen gekomen, of Burgemeeſter BOUWENSCH trok zijn degen, roepende: *Dezen zijn 't; die moeten wij hebben, nu zijn ze in onze magt.* Men handelde met die van *Wageningen* zo onvriendelijk, dat de Staaten van *Gelderland* zig van krijgsvolk moeſten voorzien, om de beroerte te ſtillen.

Zie in 't vervolg op het Art. GELDERLAND.

BOVEN-CARSPEL, een Dorp in *Noord-Holland*, behoorende onder *Enkhuizen*, in het Baljuwſchap van de *Lange Streek*. Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIEN ſtelde het onder die Dorpen, welke in de Schildtaalen draagen moeſten. Eigenlijk is dit de tweede Ban, onder de Stede *Grootebroek*, waarvan dit ten Oosten gelegen is. In de lijst der verpondingen van 1749, ſtaan voor hetzelve aangeſchreven honderd drie-en-negentig huizen en twee molens. In het jaar 1703 werden 'er, door een zwaaren brand, tus-

tusſchen de zestig en zeventig huizen in de asſche gelegd. De Kerk is ruim en groot, rustende op twee rijen pijlaaren; de Predikant behoort onder de Klasſis van *Enkhuizen*.

Zie *Groote Kaart van de uitwaterende Sluizen.* C. BRUINS, *Noordhollandsch Arkadia*, p. 204.

BOVENDONK, een Kasteel in *Staats Brabrand*, aan den kruisweg, tusſchen den *Hoeven* en den *Oudden Bosch*, behoorende aan den Bisſchop van *Antwerpen*; die, gehouden zijnde den Predikant van *Hoeven* een Pastorie of Woonhuis te bezorgen, hem dit Kasteel ingeruimd heeft, kortende daarvoor zestig guldens, die elders gemeenlijk, van de zes honderd guldens jaarwedde, tot hulshuur worden uitgekeerd.

BOVENKERK, een Buurt onder *Diemen*.

BOVENKERKER-POLDER, onder de Ambachtsheerlijkheid van *Amſtelveen* of *Nieuwer-Amſtel* behoorende, doch, zo wel als *Legmeer*, genoegzaam geheel verdweenen. Zie de beſchrijving van AMSTELVEEN.

BOXHORNIUS, (*Marcus Zuerius*) geboren te *Bergen op den Zoom*, in den jaare 1612. Ieder weet, welken roem deze geleerde man heeft nagelaaten. Zijn vader, die Leeraar in de gemelde Stad was, werd JACOBUS ZUERIUS genaamd, en zijne moeder ANNA BOXHORN, naar welke hij den naam gevoerd heeft. Vroeg, en zelfs vóór zijn tiende jaar, verloor hij zijnen vader; dan hij werd, door zijnen moederlijken grootvader, aan de letteroefeningen, waarin hij reeds tamelijk gevorderd was, gehouden. Toen de Spanjaarden *Breda* vermeesterd hadden, trok de oude BOXHORN, met zijnen kleinzoon, naar *Leiden*, alwaar hij zig in de Rechten begon te oefenen. Grooten vlijt betoonde hij, van jongs af aan, in het doorleezen der Geſchiedenisſen van alle volken, doch bijzonderlijk in die van ons Vaderland. Zijne bekwaamheid verwierf reeds grooten roem: want nog geen twintig jaaren oud zijnde, ſtelden de Bezorgers van *Leidens* Hooge Schoole hem aan tot Hoogleeraar in de Welſprekendheid; welk ampt

ampt hij met zo veel luisters bekleedde, dat de *Zweedſche* Cancelier OXENSTIERN hem groote beloften deed, zo hij naar *Zweeden* gaan wilde. Dan, de Staaten, die, zo wel als anderen, begreepen, hoe veel men aan geleerde mannen verſchuldigd is, vereerden hem, voor zijne gedaane weigering, met een Hoogleeraarampt in de Geſchiedenisſen. In die waardigheid is hij te *Leiden* overleeden, vóór dat hij den ouderdom van een-en-veertig jaaren bereikt had. Bij zijne huisvrouw, die eene dochter was van PETRUS DUVELAAR, Burgemeeſter van *Middelburg*, heeft hij geene zoonen, maar twee dochters verwekt, die hem beide overleefd hebben.

Hij was nog geen twaalf jaaren oud, toen hij, voor de eerſtemaal, zijne Latijnſche gedichten in druk uitgaf. Het getal der werken, die hij of zelf geſchreven, of met aantekeningen verrijkt heeft, is zo groot, dat het bijna ongeloovelijk is, dat hij zo veel heeft kunnen ſchrijven. Veele derzelven verſpreiden veel lichts, zo over de Oudheden en Geſchiedenisſen, als den inwendigen Staat der Regeeringe. Van eenigen derzelven zullen wij hier melding maaken.

Politijk Handboexken, van de Staat van 't Nederland, vertoonende den floriſanten ſtaet ende veelvoudige middelen, tot onderhoudinge van de wijtberoemde Republiek, zeer bekwaam voor alle Liefhebbers, Ao. 1659. Dit boekje kwam zonder naam van ſchrijver of drukker ten voorſchijn; doch het bleek eerlang, dat de beroemde M. Z. BOXHORNIUS de ſchrijver daar van was. Hij had het, op zijne Academiſche leſſen, door zijne leeringen doen afſchrijven; waardoor het onder de menſchen geraakte, en ook in handen van eenen Boekverkoper, die het ter drukperſſe bragt, en dus verſpreidde. De Hoogleeraar erkende het naderhand voor 't zijne. Men ziet in dit boekje eene beſchrijving van den Raad van Staaten, en van de daarop gevolgde inſtelling van de vergadering van Hunne Hoog Mogende; van het Krijgswezen; het Ampt van den Stedehouder; een Hoofdſtuk over de Middelen, ſtrekkende ter behoudinge van 't Gemeenebest; vervolgens eene ontvouwing van de Verbonden, door deze Republiek aangegaan; een verhaal van de Oprichting en Geſteldheid der O. en W. Indiſche Compagniën; eenige aanmerkingen over de duurzaamheid

on-

onzer Regeeringe; en eindelijk eene opgave der wijze van regeeren in *Holland* in 't gemeen, en van ieder Stad der Provintie in 't bijzonder. Men kan uit dit beknopt zamenſtel veel nut trekken, bijzonderlijk ten opzichte van de Staatsgeſteldheid van dien tijd, en ook van den tegenwoordigen. Eenigen willen dat men dezen arbeid den Heere BOXHORN niet al te wel genomen had, en 'er eenige ſtukken uitgenomen zijn. Hoe dit zij, over die verandering, welke in de Latijnſche uitgaave zou geſchied zijn, kan ik niet beſliſſen; dan dit weet men, dat men hetzelve aanſtonds herdrukt, en 'er eene vermeerderde uitgaave van gemaakt heeft; als mede dat het bij In- en Uit-landers gepreezen is geworden. De vierde druk van dit *Handboekske*, dat ik thans voor mij heb, is van 1652; waarbij gevoegd is PAULI MERULA *kort verhaal van den ſtaat der Republyke van Hollandt*, 20 bl. in 8vo, met bijvoeginge van eene *korte vertooning van 't recht der Ridderſchap*, uitgegeeven door Hunne Hoog Mog. de Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, Ao. 1570, ten tijde van LIJCESTER. Dit kan men zeggen 't origineel ſtuk te zijn, en moest van ieder Nederlander geleezen worden. Verder volgt eene verhandeling van de *Unie;* en eindelijk 't *Militair Handboekje*, dat bij dezen vierden, en bij den volgenden vijfden druk gevoegd is. Nog heeft men van BOXHORNIUS, zijn *Tooneel van Holland; Vervolg op de Kronijk van Zeeland*, *van* REIGERSBERG; *Vervolg op die van* VELDENAAR; of liever, uitgaave daarvan, met veele aantekeningen; *Spiegeltje van lang en kort Haar; Nehalenia; Antwoord op de vrage over de bediening van Nehalenia; Kerkl. Hiſt. Apologia pro Navigationibus Hollandorum;* en meer anderen in de Latijnſche taale. Schoon het oordeel over deze zijne ſchriften verſchillend is, kan men niet nalaaten, hem den lof te geeven van arbeidzaam en kundig in 's Lands Oudheden geweest te zijn. Zijn afbeeldzel berust onder onze verzam-ling van Nederlandſche Historieſchrijveren, geſchilderd door DUBORDIEU, en in het koper gebragt door J. SUIDERHOEF, waaronder een agtregelig Latijnsch vers van ADRIANUS HOFFERUS.

BOXTEL, een voornaam Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*. Ten tijde van 't beleg

leg van den *Bosch*, door Prins FREDRIK HENDRIK, nam de Graaf VAN DEN BERG, ten voordeele van de Spanjaarden, het Huis of Slot van *Boxtel* in, om 'er zig bij het ontzet van te bedienen; doch dit niet volgende, was ook zijne moeite te vergeefsch. De Baronnie van *Boxtel* is overvloedig van watermolens voorzien, en word in negen deelen verdeeld. De Baron heeft 'er een zeer voortreffelijk Slot. In het jaar 1490 werd aldaar een Kapittel van Waereldlijke Kanunniken geſticht; doch op den 13den Mei 1540 verteerden de kerk en huizen door den brand, en kwam een menigte menſchen om het leven.

Zie *Oudheden van 's Hertogenbosch*, enz.

BOXUM, één der twaalf Dorpen van de *Frieſche* Grietenij *Menaldumadeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*. Dit Dorp is vermaard geworden door den ſlag van STEYN MALTESZ, een *Deensch* Edelman, en Overſte Luitenant van Graaf WILLEM VAN FRIESLAND, aan de eene, en den Spaanſchen Overſten TAXIS aan de andere zijde, voorgevallen op den 17den Januarij van het jaar 1586; in welk gevecht MALTESZ, duizend Soldaaten en een Cornet paarden bij zig hebbende, wel door tweemaal zo veel Spanjaarden geſlagen werd; ſchoon hij zijnen vijand de overwinning duur deed betaalen. Veele van de dappere *Friezen* lieten 'er het leven; ſommigen weigerden het op de aangebodene voorwaarden te behouden.

BOIJ of *Boeij*, (*Cornelis*) een Rechtsgeleerde, practizeerde eerst als Advocaat in *'s Hage*, en werd daarna Advocaat-Fiscaal en Procureur over *Holland*, *Zeeland* en *Westfriesland*. Volgens het oordeel van de meeſten zijner tijdgenooten, was hij één der geſlepenſte verſtanden, ſchoon 'er ook gevonden worden, die niet zo gunſtig van hem denken. Bij LA RUE, in zijn *Geletterd Zeeland*, vindt men een geheele lijst zijner ſchriften. Hij had ter vrouwe ANNA VAN BRANDWIJK, dochter van den Heer BLOKLAND, Burgemeeſter van *Dordrecht*, en overleed 1665. WAGENAAR maakt van hem gewag op het jaar 1653, XII. Deel, bl. 283 en 288.

BOIJ, (*Cornelius Janſenius*) was weleer een *Dominicaaner* Mon-

Monnik te *'s Hertogenbosch*, en naderhand Pastoor te *Monnikendam*.' Hij overleed op zijne reize naar *Rome*, 1637. Zijne drie broeders, allen te *Zierikzee* geboren, behoorden mede tot de *Dominicaanen*.

BOZECHEM, (*Zweder van*) ſtaat bekend als hebbende, omtrent het jaar 1272, *Utrecht*, in naame van den Biſſchop, bemagtigd.
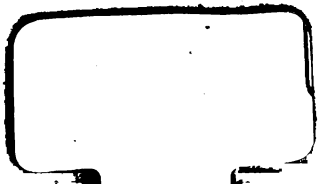
* * *
* *
*